

Opálény Mihály
A tanúságtétel,
mint az Egyház ismertetőjegye

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

**A TANÚSÁGTÉTEL,
MINT AZ EGYHÁZ
ISMERTETŐJEGYE**

OPÁLÉNY MIHÁLY
laurea dolgozata

Rk. Közp. Hittudományi Akadémia
BUDAPEST
1968

Impresszum

Opálény Mihály
A tanúságtétel, mint az Egyház ismertetőjegye

Laurea dolgozat

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció a Római Katolikus Központi Hittudományi Akadémián 1968-ban benyújtott és megvédett laurea dolgozat elektronikus változata. Az elektronikus változat Opálény Izabella engedélyével készült. A publikációt lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerzőé.

A dolgozatot Bundás Livia vitte számítógépbe. A szöveg ellenőrzését Felsővályi Kinga végezte.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	5
I. fejezet: A tanúságtétel a Szentírás lapjain	6
1. A „tanú” az ószövetségi Szentírásban.....	6
2. Az Újszövetség sajátos tanúfogalmai	9
Jézus öntanúsága.....	10
A synoptikusoknál	10
Szent Jánosnál.....	12
A Szentlélek tanúsága.....	16
Lukács tanúfogalma.....	17
János tanúfogalma.....	20
A vértanúság	22
II. fejezet: A tanúságtétel állandó jelenléte az Egyházban	29
III. fejezet: A tanúságtétel eltorzulása az Egyház életében.....	38
1. Az apostolok kora	38
A Jeruzsálemi ősegyház.....	38
Az első lendület megtörése	39
Az Egyház vezetőinek gyengeségei.....	39
Az elhagyott múlt kísértése.....	39
A szeretet elhagyása.....	40
Az egység megtörése	41
2. A keresztény hivatás elhomályosodása.....	42
A keresztény egység széthullása.....	45
Kereszténytelen eszközök az Evangélium „szolgálatában”.....	45
Külsőséges kereszténység.....	47
Az ígéhirdetés kiüresedése.....	48
Az egyházi vezetők erkölcsi nagyságának gyöngülése	49
Pap és világi ellentéte.....	51
A liturgikus közösség széthullása	55
IV. fejezet A tanúságtétel megújulása a II. Vatikánum egyházában	59
1. A „zarándok-Egyház” felismerése.....	59
2. A szóbeli tanúságtétel megújítása.....	64
3. Az Ecclesia semper reformanda elv alkalmazása	68
A szegény Egyház.....	70
A szenvedő Egyház.....	72
A szolgáló-Egyház	73
A papok szolgálata.....	74
A diakónusok szolgálata	75
A világiak szolgálata.....	76
Az Egyház élő közösség	77
A Missziós-Egyház	84
4. A keresztény hivatások tanúságtétele	87
Jegyzetek.....	95
A gyakrabban idézett munkák jegyzéke	95
Szótárak és lexikonok	95

Rövidítések	96
A II. Vatikáni Zsinat dokumentumait a következő rövidítésekkel idézzük:.....	96
Felhasznált irodalom	96

Bevezetés

A világban nagyfokú elkereszténytelenedés tapasztalható. Igaz, hogy arányai a valóságban nem oly nagy méretűek, mint ahogy a külső látszat mutatja (régén sem volt igazán keresztény a világ, nem hatotta át igazán mélyen az embereket a hit szelleme), de ez nem jelent megnyugtató választ az Egyház számára, amikor lelkiismereti felelősségét érzi az Istentől távol élő emberek sokaságának láttán.

A II. Vatikáni Zsinatot is ez a lelkiismereti szó hívta össze. A püspökök az Egyház küldetésének kielégítő és jobb betöltésére közösen akarták megkeresni a mai világban követendő utat.

Az Egyház küldetésének előterében a Krisztusról szóló tanúságtétel áll. A megújuló Egyház tehát a tanúságtétel igazi megújítását tűzi ki céljául.

Először tekintsük át röviden, hogy a Szentírás szóhasználatában mit is jelent pontosan a tanúságtétel (I. fej.), majd lássuk meg a történelemben, hogy az Egyház mindig hű maradt Mestere parancsához, minden korban tanúságot tett róla (II. fej.). Így elkerüljük azt a tévedést, amely a jövő feladataira serkentve a múltban csak hibákat és hiányokat lát. A megújulás irányelveinek és szükségességének jobb kiemelésére állítsuk magunk elé az Egyház tanúságtételének eltorzulásait is (III. fej.), majd ezek ismeretében foglaljuk össze a Zsinat útmutatásait az Egyház jövő feladatairól, amelyekkel tanúságot kell tennie Krisztusról (IV. fej.).

Köszönetet mondok minden professzoromnak, hogy segítséget nyújtottak a Hit mélyebb megismerésében. Különösen köszönöm azok fáradozásait, akik dolgozatom megírásához, a munka közben felmerült problémák megoldásához segítettek. Elsősorban Szennay András professzor úrnak és Szörényi Andor dékán úrnak, valamint Félegyházy József professzor úrnak.

Budapest, 1968. máj. 3.

I. fejezet: A tanúságtétel a Szentírás lapjain

Dolgozatunk az Egyház életében megjelenő tanúságtétellel foglalkozik. Ehhez elsősorban az Újszövetség tanú-fogalmának ismeretére van szükség. Ennek mélyebb megismeréséhez és megértéséhez viszont elkerülhetetlenül szükséges, hogy előbb az Ószövetség kifejezésmódját is világosan lássuk, hiszen e nélkül az Újszövetség gondolati háttere teljesen homályban maradna.¹

1. A „tanú” az ószövetségi Szentírásban

A LXX-ben a tanú (martys) fogalom a jog területére korlátozódik. Mindenekelőtt a törvény előtti tanúkat jelöli. Elsősorban terhelőtánúként szerepel (vö. Num 5,13; 35,30; Deut 17,6-7; 19,15). Mindig a héber $\pi\upsilon$ helyett áll.²

A tanúkat különböző szempontok szerint csoportosíthatjuk:³

Tényről szóló tanú (Tatsachenzeuge) mindaz – a szó eredeti jelentése szerint –, aki valamely dologról a saját közvetlen ismerete alapján tud nyilatkozatot tenni. A martys épp a bírósági eljárásban szereplő tanú (vö. Deut 17,6.7; Mk 14,63; Mt 26,65; ApCsel 22,20; 1,22; 6,57; Zsid 10,28; 1Pét 5,1; stb).⁴

Az igazságtanú (Wahrheitszeuge) az a személy, aki nemcsak valamely tény nyilvánosságra hozója, hanem egyúttal annak jelentőségére is rámutat.

Szerződéstánúként (Vertragzeuge) is szerepel a martys a Jeremiás 39(32),10.25.44 és Rut 4,9.10-ben.

A tény megismerésének módja szerint szem- és fültanúval találkozunk (vö. pl. Lev 5,1; Num 23,18; Iz 8,2 – Ján 19,35; 20,30; 1Ján 1,1 kk).⁵

Vádlóként (Lastungzeuge)⁶ jelenik meg a kifejezés a Num 5,13; 35,30-ban és a Deut 17,6.7; 19,15-ben (vö. ApCsel 6,13; 7,58; Mt 18,16; 1Tim 5,19; 2Kor 13,1).

Sajátos jelentéssel tűnik fel a tanú már az Ószövetségben, amikor arról beszél a Szentírás, hogy az izraeliták vádlók lesznek Isten eljövendő ítéletén önmagukkal szemben (vö. Józ 24,22; Mózes éneke; Deut 31,19.21 – Mk 6,11; Mt 10,14; Luk 9,5.).

A Biblia elsősorban az ember tanúságtételével foglalkozik, de ez nem zárja ki azt, hogy a fenti vonatkozásokat másra is alkalmazza. Szívesen használja például Jahweval kapcsolatban is a tanú fogalmat.

Szerződéstánúként hívják Őt (ti. Istent) a Jákob és Lábán közti szövetség (vö. Gen 31,44), a Dávid és Jonatán közti megállapodás (vö. 1Sám 20,23.42) bizonyosságául, valamint a Jeremiás 49(42),5-ben. Az ítéleten is Jahwe lesz a tanú, de akkor mint vádló jelenik meg (vö. Mal 3,5; Ámosz 3,13; Mik 1,2; Jer 36(29),23 – Mt 25,42; Róm 12,19; szemben a Ján 12,47 k). Isten a tanúja Sámuel és Jób ártatlanságának (vö. 1Sám 12,5 k; Jób 16,19), az ember

¹ Az etimológiához vö. STRATHMANN összefoglalását a ThWNT-ben, 4. k. 478. és köv. old. Az Újszövetség általános tanú fogalmát az Ószövetséggel párhuzamosan bemutatjuk, hogy ne kelljen külön kitérnünk rá.

² Egyetlen kivétel a Gen 31,47, ennek elemzése azonban nagyon eltér dolgozatunk témájától. Vö. STRATHMANN, a ThWNT-ben, IV,485. és köv. old.

³ Részletes felosztást találunk pl. a Lex.f.Th. u. Kirchében G. Ermecke tollából, X,1360. h.

⁴ Die ursprüngliche Bedeutung des Zeugen von Tatsachen, der aus eigener unmittelbarer Kenntnis über die Aussage machen kann, und zwar genauer des Zeugen in gerichtlichen Verfahren hat martys, Mk 14,63; Mt 26,65 (STRATHMANN, a ThWNT-ben, IV,492/32 és köv.).

⁵ Vö. P. WIRTH, a Lex.f.Th.u. Kirchében, X,1357. h.

⁶ azaz „terhelőtánú”

bensejében lefolyó eseményeknek (vö. Bölcs 1,6; Zsolt 88,38;⁷ – Róm 1,9; 2Kor 1,23; Fil 1,8; 1Tessz 2,5; – vö. még 1Tim 5,2⁸). A házasságkötésnél is Isten a tanú a férfi és a nő között (vö. Mal 2,14), ugyanúgy ő kezkesedik az előtte kötött szerződésnél (vö. Gen 31,53).⁹ Az Istent hívja tanúul Sámuel is a néppel szemben, amikor királyt állít maga helyett a nép élére (vö. 1Sám 12,5 k).

Isten nemcsak személyesen lehet tanú, hanem bizonyos tárgyak által is. Ilyen tárgy a törvénytábla (vö. Ex 25,16; 31,18), a törvénykönyv (vö. Deut 31,26), sőt maga Mózes éneke is (vö. Deut 31,19 k). Maga az ég és a föld is képes lenne tanúságot tenni (vö. Deut 4,26; 30,19; 31,28).

Egyes tárgyak megállapodás alapján is betölthetik a tanúk szerepét. A Jákob és Lábán közti szerződésre vonatkozóan tanú a gálaádi kőrakás (vö. Gen 31,45-32). Jákob számára ilyen tanúk a fajtalansággal vádolt Támár zálogai (vö. Gen 38,25).

A próféták személyében sajátos tanúfogalom valósul meg. A választott nép életében megnyilvánuló különleges isteni akarat eleven valóságként jelenik meg előttük. A próféták azonban ennek ellenére nem tehetnek úgy tanúságot Jahwe működéséről, mint külsőleg tapasztalható tényről. Olyan „tény” ugyanis Jahwe tevékenysége népe életében, amelyet csak hittel lehet felfogni, amelyet csak az képes látni és hallani, akinek szeme és füle van a látásra, illetve hallásra, vagyis nem süket és nem vak az isteni dolgok iránt (vö. Iz 43,8; vö. még Iz 43,9-13; 44,7-11; – Mt 11,15; 13,9.43; Mk 4, 9.23; Luk 8,8; 14,35 szemben az Iz 6,9.10; Mt 13,14 k; Mk 4,12; Luk 8,10; Ján 12,40; Róm 11,8).¹⁰ A prófétákat Isten hívja meg. Ilyen volt Dávid, akit hűséges tanúnak nevez ki az Isten (vö. Zsolt 89/88/37 k; vö. még 1Sám 12,5) a pogány népek számára (vö. Iz 55, 4). Ilyen volt a maga összességében Izrael népe is. Az volt a hivatása, hogy minden nép előtt tanú legyen arra, hogy csak egy az Isten (vö. Iz 43,10 kk; 44,8).¹¹

A tanúk egy különleges csoportját alkotják a martys adikos, dolios vagy pseudések, akik a tényekkel ellentétes tanúvallomást tesznek. Ide sorolhatók még a meggondolatlan tanúk (martys takhys) is. „Amilyen dicséretre méltó a martys pistos (vö. pl. Péld 14,25.5), olyan utálatra méltó a hamis tanú” (vö. pl. Ex 23,1; Zsolt 27/26/,12; 35/34/, 11; Péld 6,19; – Mt 19,18; Luk 18,20; Mk 10,19; Róm 13,9).¹²

Súlyos felelősséget vállal magára mindaz, aki tanúságot tesz. A hamis tanú lehetősége miatt (vö. Mt 26,59-65 és párh.; ApCsel 6,11 kk; Mk 14,47, ahol a lehetőség tényként jelenik meg) írta elő már az ószövetségi törvény, hogy tanúvallomás nélkül nem lehet ítéletet mondani (vö. Num 5,13), és egyúttal azt is, hogy „ne álljon egyetlen tanú valaki ellen, akármilyen bűnről vagy vétekről is van szó, hanem két vagy három tanú vallomása döntsön el minden ügyet” (Deut 19,15; vö. Num 35,30; Deut 17,6; – Mt 18,16; Ján 8,17; 2Kor 13,1; 1Tim 5,19.). Az Ószövetség már szigorú előírásokat ad a hamis tanúk ellen (vö. Deut 19,18. k). A tanúk felelősségét azzal emelik ki, hogy az ítélet végrehajtásában (azaz a vádlott kivégzésében) is – mégpedig elsőként – részt kell venniük (vö. Deut 17,7; – ApCsel 7,58; vö. még Ján 8,7).

A tanú sajátos szereplése a tanúságtétel. Ha a martyriát egy tárgyilag meglévő tanúságtétel, bizonyító eszköz vagy megerősítés értelemben vesszük, akkor az egy jelenség

⁷ Vö. STRATHMANN, a ThWNT-ben, IV,486. old.

⁸ Magától értetődően ez csak olyanok előtt jelent igazolást, akik hisznek Istenben vagy legalábbis nincs kizárva náluk a hit.

⁹ M. PRAT és P. GRELOT, a WBotsch-ban, 800. old. 1. h.

¹⁰ STRATHMANN, a ThWNT-ben, IV,486. old.

¹¹ M. PRAT és P. GRELOT A WBotsch-ban, 799. old. 2. h. III.; vö. N. BROX, Der Glaube als Zeugnis, 12 és köv. old.

¹² STRATHMANN, a ThWNT-ben, IV,486. old.

ténylegességéről vagy valamely állítás bizonyosságáról szól. Így a cipő levetése a Rut 4,7-ben az átengedés martyrionja, ami „régí szokás Izraelben a rokonok között”! Az a hét bárány, amit Ábrahám Abimeleknek adott, martyrion volt arra, hogy a szóbanforgó kutat Ábrahám ásta, illetve, hogy ezt a tényt Abimelek elismerte (vö. Gen 21,30). A Jákob és Lábán vitájában szereplő kőrakás ilyen értelemben is megjelenik a Szentírás lapjain (vö. Gen 31,44; – Ján 5,36; Mk 6,11; vö. még Mt 10,14, de itt a martyrion kifejezés nem szerepel).¹³

Valamely eseményről, annak megtörténtéről szóló tanúság vádlóvá is lehet (vö. Mk 6,11). A szichemi kő a Jahwéval kötött szövetség tényéről szóló martyrion, de egyúttal vádló is, ha Izrael megszegi az Istennel kötött szövetséget (vö. Józ 24,27). Így lesz a frigyládjába tett törvény terhelő tanúság értelemben az izraeliták közt lévő martyrion (en hymin eis martyrion¹⁴), miként a Jahwe Izraelben véghezvitt tetteit dicsőítő Mózes éneke (vö. Deut 31,19.26). Sőt maga Jahwe is tanúsággá (eis martyrion) lesz, bár nem azzal, hogy szemrehányást tesz, hanem úgy, hogy büntető ítéletet tart (vö. Mik 1,2; Szof 3,8; – Jak 5,3 kk).

Nem csupán az élők tehetnek tanúságot, hanem azok is, akik megelőztek bennünket a hitben (vö. Zsid 12,1 kk). Ezek buzgóságukkal, hitükkel adtak példát nekünk. Maga Isten tesz ilyen értelemben tanúságot az Ószövetség nagy szentjeiről (vö. ApCsel 13,22, ehhez vö. Zsolt 89/88/21; 1Sám 13,14 – Zsid 11,4 ehhez vö. Gen 4,4¹⁵ és a pogányságból megtérő keresztényekről vö. ApCsel 15,8).¹⁶

„Egészen általános értelemben, csak mint valamire való rámutatás, szerepel a martyria a Jézus Sirák fia könyve 31,23 k és a 4. Makkabeus könyv 6,32-ben“. „Éppúgy a Jeremiás Siralmi 2,13-ban a martyreink egyszerűen tudomásra hozni értelemben fordul elő”.¹⁷

A LXX a fogság előtt a martyr tanú jellegét használja. A zsidóság életében azonban változás történik. Elpusztul a szent város és a templom, megszűnik a vallási élet minden külső megnyilatkozási formája. A választott nép fiainak fájón kell tudomásul venniük, hogy az a messiási ország, amelyet – a próféták jóvendőléseit félreértve – maguknak elképzelték, nem valósul meg. Rádöbbennek arra, hogy bűneik méltó büntetéseként viselik a szenvedéseket. Ebben az elkeseredett hangulatban a remélt Messiás képébe beleépül a szenvedő „Ebed Jahwe” alakja.¹⁸ Ez a magyarázata annak, hogy a fogságban a zsidóság a szenvedésben bizakodik. A múltba visszatekintve a nép egész története, amely Ábel megölésével kezdődik és egészen a próféták meggyilkolásáig tart, úgy jelenik meg, mint a vértanúság története (vö. Neh 9,26; 4Makk 18,11 kk; Mk 23,31 kk; ApCsel 7, 52; Zsid 11,36 kk; 2Tessz 2,15). A szenvedés problémájának megoldása során kapcsolatba kerül egymással a martyrs és a vértanúság fogalma.¹⁹ Az üldözések idején úgy gondolják el az eljövő „Isten

¹³ uo. IV,488. old.

¹⁴ azaz „tanúsággá köztettek”

¹⁵ ApCsel 13,22: „Rátaláltam Dávidra, Jessze fiára, a szívem szerint való férfira, aki majd teljesíti minden akaratomat”. Zsid 11,4: „Ábel...bizonyosságot kapott igaz voltáról, mert az Isten maga tett áldozati ajándékairól tanúságot”.

¹⁶ M. PRAT és P. GRELOT, a WBotsch-ban, 800. old. 1. h.

¹⁷ STRATHMANN, a ThWNT-ben, IV,486. old.

¹⁸ Vö. dr. SZÖRÉNYI ANDOR litografált jegyzete, I. félév, 84. old. Rk. Közp. Hittud. Akadémia Jegyzetosztálya, Budapest; uő: A Biblia világa, 216-230. old.

¹⁹ Minden vallásnak, így a Kinyilatkoztatásnak is, válaszolnia kell a szenvedés problémájára. Isten nagyságát és az ember kicsinységét tartva szem előtt, azt mondja az Ószövetség, hogy minden, így a „veszedelem” és a „szenvedés” is Isten akaratából jön (vö. Ám 3,6; Iz 45,7; Jób 2,10; Sirák 3,38; 39,16.33). Isten igazságosságát azzal emeli ki, hogy mindezek a szenvedések a bűnök méltó büntetései, akár az egész népet (vö. pl. Bírák 2,6-23), akár az egyeseket (vö. 3Kír 11,11; 13,34; 14,7 kk; Jer 31,29 k; Ez 28,1 kk stb.) tekintjük. Ez a próféták beszédeinek is egyik legfőbb motívuma. A pogányok is erre való eszközök Isten kezében (vö. pl. Iz 7,18; 10,5; Jer 51,20 kk; Ez 29,17-21). E szerint a bűnösöket baj éri, az igazak pedig jutalmat nyernek (vö. pl. Péld 13,21; 12,21). Ez a gondolat vezet oda, hogy a szenvedés, a baj a gonoszság jele (vö. pl. a három „jóbarát” Jónál; vö.

szolgáját,” mint aki meghal a maga bűneiért és egyúttal az egész nép vétkeiért, amit önként magára vesz. A jámbor emberek halála (vértanúsága) úgy tűnik fel a vallásos gondolkodásban, mint az istenuralom közeli beköszöntésének jele²⁰ (vö. Mk 13,9; Mt 24,9 kk; Luk 21,12). Ezekkel a gondolatokkal találkozunk a qumrani közösség életében is.²¹

Már az Ószövetségben is szerepel a vértanúság érdemszerző jellege: Isten megdicsőítése és zálog egy nagy jutalomra az eljövő új életben. Ez adja meg a szenvedőknek a bátorságot a halálra (vö. pl. 2Makk 6,12 kk; 7. fejezet).

2. Az Újszövetség sajátos tanúfogalmai

Az emberek jó véleményét ismeri már az Ószövetség (vö. Tób 7,5.7; 9,9; vö. még 5,18 kk; 10,6 stb.), de ezt nem nevezi tanúságnak. Az Újszövetség azonban már így is használja. Az Evangéliumban Jézusra (vö. Luk 4,22), az Apostolok Cselekedeteiben Kornéliuszra (vö. 10,22) és Ananiásra (vö. 22,12) vonatkozik. Ilyen értelemben tesz tanúságot az őskeresztény közösség a diakónusokról (vö. ApCsel 6,3; vö. még 3Ján 3.6.12). Erre a tanúság tételre hivatkozik maga szent Pál is (vö. 1Tessz 2,10), amikor igaz életét akarja igazolni, amikor Makedónia egyházait mutatja be a korintusi híveknek (vö. 2Kor 8,3), és amikor a galáciai hívek igaz egyetértését és szeretetét emeli ki (vö. Gal 4,15).

Az Újszövetségben a tanúságtétellel kapcsolatban megkülönböztethető Jézus tanúságtétele és az apostolok tanúsága. Látszólag könnyen megtehető ez a megkülönböztetés, hiszen az Evangéliumokban Jézus tanúságát ismerjük meg, míg az Apostolok Cselekedeteiben és a Levelekben az apostolok tanúságtételével találkozunk. A valóságban azonban ez a határvonal nem húzható meg ilyen élesen. Az Evangéliumok ugyanis „nem nevezhetők klasszikus vagy modern értelemben vett történelemnek és nem adnak ún. Krisztus-biográfiát”.²² Az evangélisták nem akarták „történeti krónikásként” pontosan közölni velünk Jézus szavait.²³ Az Evangéliumokban a történeti Jézussal találkozunk, de úgy, ahogy az ősegyház igehirdetésében megjelent. Vagyis nem határolható el pontosan, hogy mi az, amit az apostolok Jézus feltámadása után értettek meg (vö. Ján 14,26; 16,13), és a híveknek már ebben a világos látásban adtak tovább, és mi az, ami szó szerint így hangzott el vagy történt meg, ahogy a Szentírásban olvassuk.²⁴

---

még a Ján 9,2-ben, a vakonszülöttel kapcsolatban). De az élet ellentétes tényei újra és újra felteszik a kérdést. Erre keres megoldást a Jób és Prédikátor könyve; a Jeremiás 12,1; a Zsoltárok közül a 37(36); 49(48); és a 73(73); de egyik sem tud kielégítő magyarázatot adni. Nem megnyugtató az a válasz, hogy a jók szenvedése és a gonoszok jóléte csak látszólagos (vö. pl. Zsolt 37/36/, 2.10; 49/48/,10 kk), ahogy az sem, hogy ez Isten bölcsességének az emberek számára kifürkészhetetlen mélysége (vö. Zsolt 73/72/; Jób és Prédikátor könyve). „Akkor nyer pozitív értékelést a szenvedés az Ószövetségben, amikor úgy jelenik meg, mint a jámborok nevelésére, kipróbálására és megtisztítására szolgáló isteni eszköz” (J. SCHMID, Das Evangelium nach Lukas, 231. old) (vö. pl. Sirák 3,40 k; Iz 48,10; Zsolt 66/65/,10-12; Péld 17,3; Sirák 2,4 k; 2Makk 6,12-14.). Így Isten szeretetének jeleként szerepel (vö. pl. Péld 3,11 k; Zsolt 119/118/, 67.71.75; Sirák 18,13; 4,17 k; Bölcs 3,5 k; 2Makk 10,4). A Bölcsesség könyve emellett a másvilágon elérendő kárpótlást is megemlíti (vö. pl. 3,1-10; 5,4 kk; vö. még 4,7 a Péld 15,31 mellett). Végül néhány helyen már az Ószövetségben is szerepel a helyettesítő szenvedés gondolata is (vö. 2Makk 6,12; 7,32.37 k; vö. még 4Makk 6,29; 17,22; főleg Iz 52,13-53,12; J. SCHMID, Das Evangelium nach Lukas, 230-231.old.)

²⁰ Vö. 1QHab 5,10; 9,2-12; 11,4-8; 4QPs 37 II. 7 k és Pl III; IV stb.

²¹ A qumrani közösség tudja, hogy a „Mispat Jahwe” „hű tanújának” kell lennie, és pedig a föld kiengesztelésére. Előkészíti a közösség vallási szelleme, tehát a tanúság-fogalom kapcsolatát az „Ebed Jahwe” helyettesítő szenvedésével. (A szenvedés és halál találkozása: Jub 1,12) (E. Neuhäusler, a Lex.f.Th.u. Kirchében, VII, 134-135. h.) A mártírok meghatározása: 1QHab 5,5 k; 4Ezdr 8,27; SalZsolt 17,16; syrApokBar 52,6; 78,3-6. (uo.)

²² SZÖRÉNYI A., A Biblia világa, 275. old.

²³ A. WIKENHAUSER, Das Evangelium nach Johannes, 31. old.

²⁴ R. SCHNACKENBURG, Das Johannesevangelium, 519. old.; vö. SZÖRÉNYI A., A Biblia világa, 271-280; 288-304. Szent János kifejezetten céloz erre (vö. pl. 2,22; 12,16; vö. még pl. 12,33), de a synoptikusoknál is

Próbáljuk meg most ennek figyelembevételével mégis megrajzolni azt, hogy mi módon tett Jézus tanúságot önmagáról és küldetéséről, és hogyan tettek a tanítványok és az Egyház tanúságot Jézusról és műveiről.

Jézus öntanúsága

Jézus azért jött, hogy tanúságot tegyen (vö. Ján 18,37 stb). A tanúságtétel formája egészen más a synoptikusoknál és más a negyedik Evangéliumban. Az első három Evangéliumban világosan áll előttünk Jézus emberi alakja, de első látásra nem oly világos istensége, Jézus elégséges módon igazolja ugyan önmagát, tanúságot tesz saját maga mellett, de az evangélisták nem mutatnak rá olyan kifejezetten Jézus szavainak és tetteinek önmagát igazoló erejére, ahogy János teszi.

A synoptikusoknál

Jézus tudja, hogy ő a Messiás, akit az Ószövetség megjövendölt. Az életében megvalósuló isteni „kell” (dei)-ről beszél már a tizenkét éves Jézus a templomban (vö. Luk 2,49). Különösen a szenvedéstörténetben és kereszthalálban kerül ez előtérbe (vö. Mk 8,31; Luk 13,33; 17,25; 24,7). Ez az isteni akarat az Ószövetségben van lefektetve (vö. Mk 9,12; 14,21.27.49; Mt 26,54; Luk 22,37; 24,26 k; 24,44-47; vö. még Ján 3,14; 12,34; 13,18; 20,9). Jézus magát mondja Izrael története középpontjának (vö. Mt 13,16 k=Luk 10,23 k). Keresztelő szent János kérdéseire válaszolva rámutat a műveiben beteljesedő messiási jövendölésekre (vö. Mt 11,2-6; Luk 7,18-23; vö. még pl. Luk 4,18 kk-Iz. 26,19; 29,18; 35,5; 61,6). Elfogadja Péter hitvallását, sőt maga készíti erre őt (vö. Mt 16,13-20; Mk 8,27-30; Luk 9,18-20), az Izaiás 53 „szenedő szolgájának” tartja magát (vö. az előbbi hitvallások után, vö. még Luk 4,18; Mk 10,45; Luk 22,37), messiási öntudattal vonul be Jeruzsálembe (vö. Mk 11,1-10; Mt 21,1-11; és párh.), és amikor a farizeusok el akarják hallgattatni az Őt Messiásként köszöntő tömeget, akkor azok üdvözlését méltányosnak, sőt szükségesnek tartja (vö. Luk 19,40). A főpap kérdésére nyíltan meg is vallja, hogy ő a Messiás (vö. Mt 26,64 és párh.).²⁵

Azért nem használja Jézus általában önmagára vonatkozóan a Messiás jelzőt, mert ez a korabeli zsidó felfogásban valami egészen más fogalmat jelöl, mint amit Isten a maga tervében fölkentje számára kijelölt. Ezzel olyan tanúságot tenne az Üdvözítő önmagáról, ami épp ellentétben áll küldetésével (vö. pl. Ján 6,15.26 k; 11,48; Luk 23,5; Ján 19,12).

Jézus olyan kifejezések sorozatával fejezi ki tehát messiási méltóságát, amelyet a korabeli zsidók megérthettek ill. megértettek.

Jézus, mint Messiás, az Atyától kapott küldetést.²⁶ De nemcsak olyan valaki Ő, aki küldetést kapott, hanem olyan, mint akinek „hatalma van” (vö. Mt 9,6; Mk 2,10; vö. még Luk 21,27). A sátán legyőzése jelzi, hogy az Isten országa közel van (vö. Mt 12,28=Luk 11,20). Nemcsak meghirdeti Jézus az Isten országát, hanem meg is hozza azt. Ő az a hatalmas, aki

---

megvan ez (pl. nyilvánvaló a missziós parancsban az öskeresztény rituális praxis hatása /Mt 28,19/ és a beteljesedés tudomásulvétele /Mk 16,20/).

²⁵ Az ószövetségi jövendölésekkel kapcsolatban vö. J. SCHMID, Das Evangelium nach Matthäus, 89-90. old.

²⁶ Jézus „küldetett”: Mk 9,37; Mt 10,40; Luk 10,16; Mt 15,24.

Jézus jött, hogy keresse, ami elveszett (Luk 19,10);

hogy a bűnösöket hívja (Mk 2,17);

hogy tüzet hozzon a földre (Luk 12,49);

hogy kardot hozzon, nem pedig „békét” (Mt 10,34 kk és párh.);

hogy tökéletessé tegye a törvényt, nem pedig azért, hogy megszüntesse (Mt 5,17);

hogy életét váltságul adja (Mt 10,45).

(J. SCHMID: Das Evangelium nach Markus, az 1,38-hoz írtak, 48-49. o.)

legyőzi a sátánt (vö. Mk 3,27). Nem csupán könyörgésével, imameghallgatás útján éri el csodáit, hanem saját hatalmával, saját erővel teli szavával (vö. Mt 9,6k.8b; Mk 2,10; Luk 5,24; vö. még Mt 8,3 és párh.; 14,28 kk stb.).

Jézus kifejezetten nem nevezi magát Istennek sem, de olyan dolgokat tesz, amelyeket a zsidó felfogás szerint csak Isten vihet végbe: megbocsátja a bűnöket (vö. Mk 2,5 és párh.; Luk 23,43; szemben pl. a Luk 23,34), ura a szombatnak (vö. Mt 12,8; Mk 2,28; Lk 6,5), elveti az „ősök hagyományát”, tévesnek mondja az írástudók Szentírás magyarázatait, sőt magát is a törvény fölé helyezi, érvénytelenítve annak egyik-másik (csupán külsőséges) előírását, másokat pedig (a lényegesebbeket) sokkal súlyosabb paranccsal egészítve ki.²⁷

Jézus olyan igényekkel lép fel, amely egyetlen embernek sem jár ki. Aki utána akar menni, annak meg kell tagadnia önmagát, fel kell vennie a keresztet és el kell veszítenie életét Jézusért (vö. Mt 16,24 k; Luk 9,23 k; Mk 8,34-9,1). Fontosabb Jézus követése, mint a szülők iránti kötelesség (vö. Mt 8,22=Luk 9,60; Mt 10,37=Luk 14,26 szemben a Mt 15,3 kk), hiszen ettől (ti. Krisztus követésétől) függ az üdvösség (vö. Mk 8,38; Mt 10,32 k=Luk 12,8 k). Ezért tartozik a legsúlyosabb bűnök közé az, ha valaki megteveszt mást ebben a hitben (vö. ApCsel 13,9 kk.45 kk; Gal 1,7 kk; erre is vonatkozhat a Mk 9,42 k és párh.). Ezt fejezi ki Jézus azzal is, hogy olyan szigorú ítéletet mond a vele szemben hitetlenül viselkedő „írástudókról és farizeusokról” (vö. Mt 23,1-36=Luk 11,37-12,1), Jeruzsálemről (vö. Mt 23,37-39=Luk 13,34 k), sőt egész Izraelről (vö. Luk 13,25-29=Mt 8,11 k). Ez indokolja azt a hangsúlyt is, amellyel Jézus a hívő és hitetlen zsidókhoz beszél (vö. Mt 5,3-12=Luk 6,20-26 stb., és még inkább a Mt 21,31: „a vámosok és utcanők megelőznek titeket...”).

Jézus saját vére által (amit sokak váltságára kiont) alapítja meg az új szövetséget (vö. Mk 14,24; vö. még Kol 1,14; Zsid 9,12-14). Ő lesz a hatalommal és dicsóséggel eljövő bíró (vö. Mk 8,38 és párh.; 13,24 és párh.; 14,62 és párh.).

A Jézus megjelölésére használt Isten Fia kifejezés sajátos értelemben szerepel. Nem csupán az általános, az Ószövetségben is használt megjelölés ez (pl. vö. Mt 5,9.45), hanem Jézusnak az Atyával való kapcsolatára mutat rá. Jellemző, hogy beszél Jézus az „én Atyámról”²⁸ és a „ti Atyátokról” (ti. a tanítványoké),²⁹ de sohasem szerepel Jézus szájában az Atya, mint a „mi Atyánk”, azaz a tanítványok és Jézus azonos értelemben vett közös atyja.³⁰

Jézus a maga rendkívüliségét emeli ki a végítélet időpontjával (vö. Mk 13,32)³¹, és az Atya ismeretével kapcsolatban is (vö. Mt 11,27=Luk 10,22). Nagyobb Jézus Salamonnál (vö. Mt 12,42 és párh.), az ószövetségi prófétáknál (vö. Mt 12,41 és párh.), a templomnál (vö. Mt 12,6 – ez nagyon jelentős összehasonlítás!), az ég angyalainál (vö. Mk 13,32; akik szolgálai: Mt 13,41; Mk 8,38; 13,27).³²

Jézus saját magát legszívesebben Emberfiának nevezi. Ez nem az „én” helyett használt valamiféle jelentéktelen körülírás, nem is Jézus igazi emberi természetére akar rámutatni, még kevésbé fedőnév az „Isten Fia” helyett, hanem sokkal inkább Jézus messiási öntudatának kifejezésére szolgál.³³

Jézus öntanúságát megerősíti az emberek előtt csodáival. Saját tetteinek bizonyító erejére nem mutat rá olyan kifejezetten, mint ahogy a negyedik Evangélium Jézus beszédeiben

²⁷ Vö. Mk 10,1-12: a házasság felbonthatatlansága; Mt 15,1 kk; 26,16 kk és a párh.: rituális parancsok; Mt 5,21-48: a hegyi beszéd antitézisei stb.).

²⁸ Vö. pl. Mt 7,21; 10,32 k; 11,25.27; 12,50; Luk 2,49; 22,29; 24,49 stb.

²⁹ Vö. pl. Mt 5,16.45.48; 6,1 kk; 10,29; 18,14; Mk 11,25 stb.

³⁰ A „Miatyánk” (Mt 6,9 és párh.) a tanítványok imája, tehát ez sem kivétel.

³¹ Még a Fiú sem tudja. Ez a legnagyobb érv arra, hogy senki nem tudja. Tehát a Fiú tudása rendkívüli, felülmúlja mindenki más tudását (szembeállítva épp az angyalokkal).

³² Vö. J. SCHMID, Das Evangelium nach Markus; EXKURS, Das Selbstbewusstsein Jesu nach den synoptischen Evangelien, 162-165. old.

³³ Az „Emberfia” kifejezéshez vö. pl. J. SCHMID, Das Evangelium nach Markus, 160-162. old.

találkozunk vele. Kétségtelenül meg volt azonban itt is a tettek igazoló szerepe. Az sem idegen a „synoptikus Jézustól”, hogy a csodákból és az önigazoló tettekből levonja a következtetést.³⁴ Egy olyan csoda-leírás szerepel a synoptikusoknál, amely szinte teljesen elüt az Evangéliumok megszokott stílusától, bár egyáltalán nem áll ellentétben a synoptikus Jézus képpel (vö. Mt 9,1-8 és párh.).

Jézus csodáit a synoptikus Evangéliumok bemutatása szerint elsősorban a résztvevő szeretet ösztönzésére cselekszi (vö. pl. Mk 1,41; 8,2 és párh.; Mt 14,14; Luk 7,13). De nem kizárólagos ez az indíték, hanem Jézus hatalmának kinyilvánítása is célként szerepel (vö. Luk 5,17; azaz, hogy az isteni küldetésébe vetett hitet is felébressze, illetve erősítse).³⁵

Ez a gondolat vezet át a negyedik Evangélium Jézus-alakjához. Nem más ez a Jézuskép, mint a synoptikusoké, de az evangélista beállítása szerint a hangsúly sokszor máshova tevődik át, mint az első három Evangéliumban. Azokban Jézus úgy tűnik fel, mint az a Messiás, aki jeleket tesz, amelyek az Isten országa közeledését hirdetik. Szent Pálnál Krisztus halála és feltámadása áll a középpontban, Jánosnál pedig az Ige Jézus személyében történő megtestesülése. Nem hiányzik ugyan Jézus halálának üdvtörténeti szerepe (vö. Ján 19,34 k), de távolról sem játszik olyan központi szerepet, mint Pálnál.³⁶

Szent Jánosnál

János nem csupán külső eseményekről akar tanúságot tenni, hanem az eseményeken keresztül is elsősorban a megtestesült Igéről (vö. pl. 15,26; vö. még 1Ján 1,1 kk). Nem egy tény melletti tanúságtétel írása, hanem inkább egy személy melletti tanúság. Jánosnál mindig Jézus melletti tanúságról van szó, azaz annak igazolásáról, amit Jézus a maga számára igényelt.³⁷

Elevenen él a negyedik Evangéliumban az ószövetségi gondolat, hogy Jahwe és a világ perben áll egymással (vö. Iz 43,9-13; 44,7-11).³⁸ Jézus és a zsidók közti ellentét is ennek felel meg. Ebben a feszült helyzetben Jézus úgy lép föl, mint az Isten küldötte.³⁹ A Fiúnak az Atyától való küldetését oly erősen hangsúlyozza János, hogy ezzel a Krisztus-kép egy lényeges vonását rajzolja meg (vö. 3,43 stb.).⁴⁰

Jézus sokféleképpen fogalmazza meg, hogy miért küldte az Atya.⁴¹ Ha egymás mellé helyezzük ezeket a kijelentéseket, meglátjuk, hogy mindegyik ugyanazt a küldetést jelenti. A

³⁴ Vö. pl. ördögűzés (Mt 9,32-34; 12,22-24 stb.). Jézus megválaszol a farizeusok vádjára és szinte a negyedik Evangéliumba illő módon fejt ki tettének igazoló jellegét (Mt 12,25 kk).

³⁵ J. SCHMID, Das Evangelium nach Markus, 54. old; vö. EXKURS, Die Wunder Jesu (uo. 52-55. old.).

³⁶ Vö. A. WIKENHAUSER, Das Evangelium nach Johannes, 170. old; vö. EXKURS, Die Heilsbedeutung des Todes Jesu (uo. 236. old.).

³⁷ Vagyis hogy igazat mond (8,45 k; 16,7),
 hogy Ő az út, az igazság és az élet (14,6),
 hogy Őt az Atya küldte (3,17; 5,37; 6,40.44; 8,16.29.42 stb.),
 hogy az Atyához fog visszamenni (7,33; 16,5 stb.).

(N. BROX: Der Glaube als Zeugnis, 36-37. old.).

³⁸ Ez lehet a magyarázata annak, hogy a synoptikusoknál szereplő eis martyrion (Luk 21,13; Mk 13,9; 6,11; Mt 10,18) helyett a martyrein ige szerepel peri-vel (vö. 1,7; 5,31 stb.) vagy dativusszal (3,26; 5,33; vö. 1QS. 8,6). (vö. E. NEUHÄUSLER, a Lex.f.Th.u.Kirchében, X,1361.h.)

³⁹ Nagyon sokszor szerepel Jézus ajkán a kifejezés: „aki küldött engem” (vö. pl. 4,34; 5,23 k. 30.37).

⁴⁰ Ugyanezt fejezi az „akit Ő (ti. az Atya) küldött” kifejezés is (vö. 3,34; 5,38; 6,29; 10,36; 17,3).

⁴¹ Alapvető vonás Jézus egész működésében, hogy nem a maga akaratát kívánja tenni, hanem azért, aki küldte Őt (vö. pl. 4,34; 6,38). Mint Isten küldötte, nem saját szavait, hanem Isten igéit beszéli (vö. 3,34; vö. még 7,16; 14,24). Az ítélete igazságosságának is az az alapja, hogy nem a maga akaratát keresi, hanem azt, aki küldte Őt (vö. 5,30). Tanítása is ezért megbízható (vö. 7,18), Jézus Jó Pásztor (10,11), akire nem azt a feladatot bízta az Atya (10,18), hogy elítélje a világot, hanem azt, hogy üdvözüljön általa a világ (vö. 3,17). Életének zálognak kell lennie arra (vö. 10,15.17 k; 3,16), hogy a rábízottak közül senki el ne vesszen (vö. 6,39), hanem elnyerje az örök életet (vö. 3,16; vö. még 17,2). A Jézusban való hit az örök élet feltétele (vö. pl. 6,40). Ez az alap arra,

különbség csupán annyi, hogy mindig más és más oldalról mutat rá Jézus a maga céljára. Jézus feladata, hogy az embereknek örök életet adjon (vö. pl. 10,28), de az örök élet nem más, mint az, hogy megismerjék az Atyát, és akit Ő küldött (vö. 17,3). Jézus hivatása tehát az, hogy kinyilatkoztassa az embereknek az Atyát (vö. pl. Ján 14,7; 17,14), vagyis, hogy helyes istenismeretet adjon nekik. A jánosi szóhasználat szerint ez az ismeret magában foglalja az Isten elismerését, parancsainak megtartását is (vö. 1Ján 2,3). Búcsúbeszédében azért mondhatja feladatának teljesítésére gondolva Jézus, hogy az embereknek „ismertté tette az Atya nevét (és továbbra is – az Egyház által – ismertté fogja tenni) (vö. 17,6.26; vö. még 17,8.14; 15,15)”⁴²

Jézus nemcsak szavaival tesz tanúságot az Atyáról és magáról, hanem azáltal is, hogy „benne a láthatatlan Isten az emberek számára láthatóvá és megközelíthetővé lett” („aki engem lát, látja az Atyát is”: Ján 14,9; 14,10a: „Én az Atyában vagyok és az Atya énbenem”; vö. még 12,44 k; 8,19; 14,7; 16,3 stb.)⁴³

Jézus az Isten küldötte, tehát csak Isten szavait mondja (vö. Ján 12,49; 7,16 k; 8,26.46 k stb.). Ezt azonban nem saját tekintélyével, hanem az Atyától kapott teljes megbízatás erejével teszi (vö. pl. 8,42c). „E mögött az a zsidó alapelv áll, hogy a küldött annyit ér, amennyit küldője ér.⁴⁴ Ahogy a „synoptikus Jézusnál” igazolt ez a tény (vö. Mk 9,37; Luk 9,48; Mt 10,40), úgy ragadja meg ezt a jánosi Jézus is, csak még sokkal erősebb hangsúllyal (vö. 12,44 k; 13,20; vö. még 15,21; 17,18; 20,21)”⁴⁵

Jézus nemcsak igényt támaszt arra, hogy benne isteni küldöttet lássanak az emberek, hanem ezt a követelését elfogadhatóvá is teszi, tanúságot tesz hallgatói előtt küldetéséről. Ismeri Jézus azt a jogi szabályt, amely szerint az a tanúság, amely valakinek a saját ügyére vonatkozik, sokszor gyanússá, kétes értékűvé válhat⁴⁶ (vö. 5,31; 8,12 kk). Ellenvetésül a farizeusok ténylegesen hivatkoznak is erre Jézussal szemben (vö. 8,13).

Ha azt, amit Jézus az Atyával való kapcsolatáról mondott, csak saját magától mondta volna, nem lehetett volna igénye arra, hogy azt az emberek igazként elfogadják. Jézus

hogy Jézus feltámaszthassa az embereket az utolsó napon (vö. pl. 6,39.40). Az Atya azért bizza meg Küldöttjét olyan tettek végrehajtásával, amelyeket senki más nem tud megtenni és így tanúskodnak róla (vö. 5,36), hogy erre a hitre eljuthassanak az emberek. Jézus feladata, hogy megmutassa az embereknek az Atyát (vö. 12,45; 14,8). Világosságnak kell lennie a világban (vö. 1,9; 12,35). Ugyanezt a küldetést fejezi ki Jézus akkor is, amikor arról beszél, hogy miért „jött” Ő a világba. A különbség csupán annyi, hogy itt nem a Küldő szándékát és akaratát nézi, hanem azét, aki jött. Sokszor még a használt kifejezések is teljesen azonosak (pl. 3,17 és 12,47). Jézus „nem azért jött”, hogy a maga akaratát tegye (6,38), hogy elítélje a világot (12,47), hogy elűzze magától, aki hozzá jön (6,37), hanem azért „jött”, hogy küldője akaratát tegye (6,38), hogy üdvözüljön általa a világ (12,47), mert Jézus elvállalja érte „azt az órát” (12,37), hogy az embereknek életük legyen, és pedig bőségben legyen (10,10), hogy tanúságot tegyen az igazságról (18,37), hogy világosság legyen a világban (8,12; 12,35; vö. 1,9).

⁴² A. WIKENHAUSER, *Das Evangelium nach Johannes*, 170-171. old.

⁴³ Általa és benne ismeri meg és birtokolja az ember Istent, nélküle nem lehet közösségben Istennel (vö. 1Ján 5,20; Ján 14,6: „Senki sem mehet az Atyához, csak én általam” – vö. Ján 10,9; 14,6; vö. még 1Ján 2,32).

Helyesebben fogalmazva nem két külön formája ez Jézus tanúságtételének, hanem egyé fonódik a negyedik Evangélium krisztológiájának fényénél. Jézus csak azért tud szavaival és tanításával kinyilatkoztató lenni, mert az Atya benne van és Ő az Atyában (Ján 10,38), mert a szavakat, amelyeket tanítványaihoz intéz, nem maga mondja, és a tetteket is az Atya, aki benne van, az cselekszi (14,10b). Jézus tehát a „láthatatlan Isten megjelenési formája, aki benne és általa tevékenykedik” (vö. 14,10a). Ez egyúttal a magyarázata annak, hogy egyedül csak Jézus az Isten kinyilatkoztatója, mert csak Jézusban van meg egyedül az igazi Isten-ismeret (már a prológusban hangsúlyozza ezt! – vö. 1,18) (vö. 14,6; 10,9) (Vö. A. WIKENHAUSER, *Das Evangelium nach Johannes*, 170 és köv. old.)

⁴⁴ Vö. BILLERBECK, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, I,590 és II,558.

⁴⁵ R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, 399. old.

⁴⁶ Pl. DEMOSTHENES, „A törvény nem engedi, hogy valaki maga mellett tegyen tanúságot”. MISNA (Kethuboth II, 9), „Nem tehet egy ember sem saját maga mellett tanúságot”. (Idézve: A. WIKENHAUSER, *Das Evangelium nach Johannes*, 147. old.)

tanúsága azonban nem szorosan vett öntanúság.⁴⁷ A zsidók ellenvetésére Jézus kettős választ ad (5,31-47; 8,12-19). Ez a két válasz szolgált felvilágosítást arról, hogy hogyan kell értenünk Jézus tanúságtételét.

Jézus tanúsága, mint öntanúság, nem érvényes (vö. 5,31). De Jézus szavainál nem öntanúságról van szó. Ott van mellette valaki más, aki mint igazi, mint elfogulatlan tanú igazolja Őt. Ez a Valaki nem más, mint az Atya. A tettek, melyeket Jézus végbevisz, igazolják, hogy az Atya valóban ott van Jézussal.

A másik válaszban Jézus a maga tanúságáról úgy beszél, mint ami önmagában is, mint öntanúság, igaz és elfogadható (vö. 8,14). Ennek igazolása saját „honnan”-jának és „hová”-jának erejéből következik (vö. uo., vö. még 3,11.32). Más szavakkal kifejezve, Jézusnak az Atyával való szoros kapcsolata az, ami öntanúságát is elfogadhatóvá teszi. A második válaszban is az Atya szerepel úgy, mint második, aki tanúságot tesz Jézus mellett (vö. 8,18). És így már nemcsak Jézus maga tanúskodik, tehát tanúsága a törvény szerint is elfogadható (vö. 8,16). Az első válasz is burkoltan magában foglalja az utóbbit is, csak ott Jézus ezt mint önmaga számára érvényes érvet említi, a hallgatói számára pedig más, kézzelfoghatóbb bizonyítékot ad.⁴⁸

Jézus két válasza azonban így még nem teljes. A kettős tanúság ugyanis (ti. Jézus tanúsága magáról és az Atya tanúsága Jézusról) nem két különálló tanú tanúságaként jelenik meg, hanem az Atya tanúsága is csak Jézus szavain keresztül ismerhető meg. „Bizonyos – írja Blank –, hogy az Atya tanúsága a Fiú tanúságán kívül és attól elválasztva nem mutatható fel”.⁴⁹ A megoldás abból következik, hogy Jézus nem egyedül beszél, hanem benne él Az, akitől a küldetést kapta. Ezt a valóságot fejezi ki az is, hogy Jézus választ tud adni az emberi élet legfőbb kérdéseire. Egyedül Ő tudja az emberek közül, hogy honnan jött és hova megy (vö. 8,14).

A végső választ tehát a Jézus öntanúságát kérdésessé tevő ellenvetésre Jézusnak az Atyával való azonossága adja meg. Ez biztosítja Jézus tanúságának teljes bizonyosságát.⁵⁰

Jézus válaszából az is kitűnik, hogy csak ott ismerik fel benne az Atya küldöttét, csak ott fogadják el tanúságát, ahol tudnak abban a kettős dimenzióban Jézusra nézni, amelyben felismerhető, hogy Jézus nincs egyedül, hanem vele van Az, aki Őt küldte (vö. 10,31 k.37k). Ez a látás pedig csak a hitben valósul meg. Csak az tud így nézni Jézusra, aki hiszi, hogy Őt az Atya küldte és hogy Ő az Atyához fog visszamenni (vö. 5,38; vö. még 16,28; 8,23; 13,3; 20,17. Más a fizikai látás /6,36.40/ és hallás /5,24/).

Erre a tényre utal az is, hogy Jézus tanúságát sosem azért vetik el az emberek, mert valami más (Jézuséval ellentétes) tudásuk van az Atyáról, aki Jézus mellett tanúskodik. Sokan azért nem hisznek ugyanis Jézus szavainak, mert nem tudnak úgy nézni Jézusra, hogy ne csak a test és a látszat szerint ítélnének róla (vö. 8,15b; 7,24).⁵¹

⁴⁷ A. WIKENHAUSER, *Das Evangelium nach Johannes*, 146-147. old.; vö. R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, 397. old.

⁴⁸ „én tudom, hogy igaz a tanúság..., nekem nincs szükségem emberi tanúskodásra, csak azért mondom ezt (ti. a Keresztelő János tanúságára való hivatkozást), hogy üdvözüljete”. (5,32.34)

⁴⁹ J. BLANK, *Krisis*, 222. old.; vö. R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, 399. old.

⁵⁰ N. BROX, *Der Glaube als Zeugnis*, 38-39. old. Talán legvilágosabban kifejezi az Atya és a Fiú kapcsolatát a 10,30: „Én és az Atya egy vagyunk”. Itt is, mint oly sokszor a János Evangéliumban (vö. pl. 5,19 k; 8,16; 10,15; 12,44 kk) elsősorban az Atya és a Fiú tevékenység-egységéről van szó. De ez a kifejezés rámutat arra, hogy az akarat és tevékenység ilyen szoros egysége egy mélyebb valóságon nyugszik, a lényegnek egységének folyománya. „Az Atya és a Fiú tehát nem csupán személyes közösség vagy erkölcsi egység”. Ennek a kifejezésnek teljes megfelelője csupán az 1,1: „és Isten volt az Ige”. Jézus szavait jól megértették a korabeli zsidók is, és éppen ezért akarták istenkáromlóként megkövezni (vö. 10,31 kk). (A. WIKENHAUSER, *Das Evangelium nach Johannes*, 202. old.).

⁵¹ N. BROX, *Der Glaube als Zeugnis*, 39-40. old.

Jézus tudja, hogy „tanúságának valódiságát nem lehet akármilyen külső kritériummal igazolni. Csak olyanok ismerik fel, akik Istent ismerik és vele életközösségben vannak”.⁵² (vö. 8,42 stb.) Ebből következik, hogy azok a bizonyító eszközök, amelyeket Jézus tanúságának igazolására felhasznál, nem hatnak kényszerítően, hanem csupán döntés elé állítanak, meghagyva a döntésben a teljes szabadságot.⁵³

A hallgatók miatt hivatkozik Jézus tanúságtétele igazolásául az ószövetségi Szentírásra, amely tanúskodik róla (vö. Ján 5,39), Keresztelő szent János tanúságára, akiről tudták a zsidók, hogy igaz ember (vö. Mt 11,11 és párh.) és ezért tanúságában megbíztak (vö. Ján 5,33), sőt magára a tanítására is, mert ebből is felismerhető, hogy magától beszél csak vagy pedig az Istentől valókat mondja (vö. Ján 7,17).

Keresztelő János tanúságot tett az Igazságról (vö. Ján 5,33).⁵⁴ Jézus ezt nagyra becsüli (vö. 5,35), de olyan tanúság birtokában van, amely még ezt is messze felülmúlja: tettei, amelyek elvégzését Őrá bízta az Atya (vö. 5,36). Maguk a tettek, amelyeket végbevisz, tanúskodnak róla (vö. 5,36 k), hogy az Atya küldte Őt. Tehát maga az Atya, aki küldte, Az is tanúskodik mellette (vö. 5,36-37). Nemcsak a csodák tartoznak ezekhez a tettekhez, hanem Jézus szavai is (vö. pl.12,48), sőt egész „hivatásműve”.⁵⁵

Egészen sajátos szerepet kapnak a Megváltó küldetésében azok a tettek, amelyek csodajellegük mellett jelekként is szerepelnek. Jézus az Atya megjelenítője. Tettei nemcsak úgy jelek, hogy Jézus isteni eredetét igazolják, hanem egy sokkal mélyebb krisztológiai értelemben is, amennyiben Jézus belső tulajdonságait is kézzelfoghatóvá teszik. Megvan ezekben a tettekben a „jel” eredeti értelme, vagyis a szimbólum (azaz utalás, rámutatás). Különösen kifejezésre jut ez a kenyérszaporításnál (vö. 6,1 kk), a vakonszülött meggyógyításánál (vö. 9,1 kk), valamint Lázár feltámasztásánál (vö. 11,38 kk), ahol a hozzáfűződő beszédekben kifejezésre jut a csoda rámutató jelentése⁵⁶ (vö. 6,22-71; 9,5; 11,4.25 kk).

Mivel Jézus hallgatói kedvéért tesz tanúságot önmagáról, úgy választja meg az igazoló eszközöket, hogy az emberek minél könnyebben elfogadhassák (vö. pl. 5,34; 11,42). A korabeli emberek nyelvén és gondolkodásmódja szerint beszél és cselekszik. Ezért nem nevezi magát Istennek, hanem más szavakkal és tettekkel fejezi ki ezt, hiszen ez botránykő lenne a zsidók előtt, ami kizárná, hogy tanúságtételét mérlegelhessék és dönthessenek mellette (vö. pl. megkövezések; Szt. István vértanúsága: ApCsel 7,57 k).

⁵² A. WIKENHAUSER, Das Evangelium nach Johannes 147. old.

⁵³ N. BROX, Der Glaube als Zeugnis 41. old.; vö. J. BLANK, Krisis, 213. old.

⁵⁴ Az „Igazságról” itt sokkal többet jelent, minthogy ő az igazságot mondta. Mivel Jézus az Igazság (vö. 14,6), az Igazságról tanúskodni annyit jelent, hogy róla, és pedig mint Istentől küldött kinyilatkoztatóról, tanúságot tenni. (A. WIKENHAUSER, Das Evangelium nach Johannes, 147. old.).

⁵⁵ Jól meg kell különböztetni a Jézus által említett tanúk két csoportját. Maga Jézus is hivatkozik olyanokra, amelyeket nem tart nélkülözhetetlenek. Ezeket csak az emberek kedvéért, az ő gyengeségeik miatt adja (vö. pl. 8,33 k; 10,38; 11,42; 20,24-29). Azt akarja ugyanis, hogy ha már másért nem, legalább ezek által higgyenek és üdvözüljenek (vö. 10,38; 5,35). A másik csoportba tartoznak azok a tanúk, amelyek bensőleg igazolják Krisztus küldetését és az Atyával való közvetlen kapcsolatát (vö. 4,42; 5,20 kk; 5,32 stb.). Ezek csak azok számára adnak bizonyosságot, akik már hittel közelednek Jézushoz (vö. 14,10; 15,22; szemben a 24-31; különösen 5,19-30), akik hallgatnak hangjára (vö. 5,25), szavait elfogadják és hisznek benne. A 7,17-ben különösen érthetően mondja: „Ha valaki kész megtenni az Ő (ti. Isten) akaratát, fölismeri majd, hogy tanításom Istentől való-e, vagy csak magamtól beszélek”.

⁵⁶ A. WIKENHAUSER, Das Evangelium nach Johannes, 76. old.; vö. uő. 124. old. A csoda, mint üdv-jel: L. MONDEN, Theologie des Wunders, 38 old. A kenyérszaporítás alkalom arra, hogy Jézus megmutassa magát, mint az élet kenyerét, amely a mennyből szállt le (vö. 6,35 kk. 48 kk). A vakonszülött meggyógyításakor a világvilágosságának vallja magát Jézus (vö. 9,5). Lázár feltámasztásakor pedig arra hivatkozik Jézus, hogy Ő a feltámasztás és az élet (vö. 11,25).

Némelykor úgy beszél Jézus, ahogy a Bölcsesség szólt az Ószövetségben.⁵⁷ A jánosi Jézus az „ego eimi” sajátos önkinyilatkoztatás formában⁵⁸ az Isten hangját kölcsönzi magának, aki az Ószövetségben gyakran ezzel igazolta önmagát.⁵⁹ Jézus azokat a tulajdonságokat hordozza, amelyeket az ószövetségi gondolkodásmód egyedül Istennek tulajdonít. Úgy jelenik meg Jézus, mint aki mindent tud,⁶⁰ az emberek rejtett dolgait is⁶¹ (pl. 1,47: Natanael; 4,47 k: a szamariai asszony múltja⁶²), a jövőt is (mégpedig világos és biztos tudással, pl. 18,4: tudja, mi vár rá; 2,19-21 és 10,18: halálos ítélet és feltámadás a harmadik napon; 3,14: a halál módja stb.), a távoli dolgokat is (pl. 11,11-14: Lázár halála). Nincs szüksége arra, hogy valaki is kérdezze (vö. 16,30). Jézus előbb létezik mindenkinél, élete van önmagában és életet ad másnak, ahogy az Atya (vö. 8,58; 17,5; 5,24 stb. – 5,26 – 5,21). Istentől jött és Istenhez megy vissza (vö. 13,3; 16,27 k), minden, ami az Atyáé, az az övé is (vö. 16,15).⁶³ Hogy Jézus tanúsága érthető volt, azt világosan mutatja a tény, hogy a zsidók éppen emiatt akarták káromlóként megkövezni Őt (vö. 10,31 kk, főleg 33.v. – vö. még 8,59).

A Szentlélek tanúsága

Jézus a halála, ill. menybemenetele utáni embereknek is hozta az örömhírt. Már a synoptikusoknál felmerül az igény, hogy valakinek biztosítani kell Jézus tanításának hűségét továbbadását.

Máté a jövő tanúságtétel biztosítását Jézus állandó jelenlétében látja (vö. 28,20: „Íme én veletek vagyok...”). Márk ugyanezt a gondolatot emeli ki, de már beteljesedésében szemlélve (vö. 16,20: „Az Úr pedig együttműködött velük...”). Lukács azonban már továbbvezet. Jézus

⁵⁷ Vö. A. FEUILLET, *Études Johanniques*, Brügge-Paris, 1962, 72-88. old.

⁵⁸ Kizárólag a János Evangéliumban (ellentétben a synoptikusokkal) találkozunk nagyon sok olyan képes mondattal, amely mind az „ego eimi” formulával kezdődik.

6,35.48: Én vagyok az élet kenyere;

6,51: ... az élő kenyér;

8,12; 9,5: ... a világ világossága;

15,1.5: ... az igazi szőlőtő;

10,11.14: ... a jó pásztor;

10,7.9: ... a juhok számára az ajtó;

14,6: ... az út, az igazság és az élet;

11,25: ... a feltámadás és az élet.

A stílus eredetének vizsgálatában nagy szerepe volt E. SCHWEIZER munkásságának. Nemcsak a semita-keleti kultúrkörben találkozunk a kifejezéssel. Biztos kinyilatkoztatás-formaként szerepel. Részben hasonlítanak ehhez a korai mandeus iratok (keresztelő-szekta az alsó Eufratesznél). Ide tartozik az ószövetségi én-stílus is (pl. Gen 28,13; Ex 20,1.5; Iz 45,5.12.19). Schweizer rámutat, hogy nem teljesen ebből fejlődött ki az újszövetségi terminológia, hanem részük van abban a gnosztikus áramlatoknak is. (A. WIKENHAUSER, *Das Evangelium nach Johannes*, 136-137. old.).

⁵⁹ R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium* 106. old.; vö. H. ZIMMERMANN, *Das absolute Ego Eimi als die neutestamentliche Offenbarungsformel*, a *Biblische Zeitschrift*-ben, Neue Folge, 2 (1958), 54-69. old. és 266-276. old.

⁶⁰ Emberfeletti tudásuk volt az ó- és újszövetségi prófétáknak is, de ők esetenként kapták ezt Istentől (vö. Luk 1,67 kk; 2,25 kk; 2,36; ApCsel 11,28; 21,10; 1Kor 14,24 k stb.). Jézus tudása viszont az Istennel való egységből következik. Ezért lényegesen más, mint a prófétáké. Jézus tudásából ténylegesen következtetnek is isteni eredetűre (nem az Atyával való ontológiai egységére!) (vö. pl. 16,30; 1,47 kk).

⁶¹ Az Írás szerint Isten, és csak Ő egyedül képes arra, hogy az emberek belsejébe tekintsen (vö. 3Kir 8,39; Jer 17,9 k; Zsolt 33/32/,15; 94/93/,11; Sirak 42,18 stb.). Csak Isten vethet pillantást a lélek mélyébe, csak Isten a „szívek és vesék vizsgálója” (vö. ApCsel 1,24; 15,8; Jer 11,20; 20,12 stb.). (A. WIKENHAUSER, *Das Evangelium nach Johannes*, 84. old.)

⁶² Vö. részletesen R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, 468-469. old.

⁶³ Vö. részletesen A. WIKENHAUSER, *Das Evangelium nach Johannes*, 204-210. old.

az Atya megígért ajándékát küldi apostolainak (vö. 24,49). Erő tölti el őket a magasságból (uo.). Ez az ajándék a Szentlélek, ahogy ezt az Apostolok Cselekedeteinek elején maga Jézus megmondja (vö. 1,8). A negyedik evangélista az, aki a legvilágosabban fejti ki a Szentlélek elküldését és szerepét.

A Szentlélek tanúságtételének megértéséhez tehát Lukács és János írásait kell megismernünk.

Lukács tanúfogalma

Lukács, a maga céljának megfelelően,⁶⁴ nagyobb történetírói érdeklődéssel fog munkájának megírásához, mint az első két evangélista.⁶⁵ „Csak akkor érthetjük meg igazán a lukácsi írásokat, ha komolyan magunkévá tesszük azt, hogy Lukács terve szerint az Evangéliumot és az Apostolok Cselekedeteit szorosán összetartozónak kell tekinteni.

A többi evangélista csak Jézus életének főbb eseményeit jeleníti meg a keresztény hit alapjaként. Lukács ezzel szemben rá akar mutatni arra, hogy az Evangéliumnak az az elterjedése, amelyet a magasságból⁶⁶ eredő erő (vö. 24,49) és a Jézustól megígért és elküldött Szentlélek által »felfegyverzett« apostolok munkája eredményezett, az üdvtörténelem lényeges része, Jézus földi működésének szükségszerű folytatása».⁶⁷

Erre utal már a harmadik Evangéliumban (szemben az első kettővel) a Szentléleknek adott nagy szerep is (vö. Luk 1-2. fejj.; főleg pedig a 11,13).⁶⁸ A Szentlélek igazi működése azonban csak a feltámadás után kezdődik. A tanítványok eljövendő feladatával kapcsolatban ekkor (ti. a feltámadás után) szerepel először kifejezetten a Szentlélek (vö. 24,49; vö. még ApCsel 1,8).⁶⁹

Tanúságot tesz Jézusról a Szentlélek, és tanúságot kell tenni a tanítványoknak is, „akik mint az Ő (ti. Jézus) egész földi működésének szem- és fültanúi, különösképpen képesek erre (vö. Luk 1,2; ApCsel 1,21 k). A kétféle tanúság nem ok nélkül áll egymás mellett, hanem szoros egységet képez (vö. ApCsel 5,32): a Vigasztaló tanítványokon keresztül teszi meg tanúságtételét”.⁷⁰ A két tanúság egységének mélyebb okát csak a negyedik Evangélium tárja fel.

Lukácsnál a tanúságtétel tárgya Jézus halála és feltámadása (vö. 24,46; ApCsel 1,22; 2,24,31 k stb.), a tanúk mindig szem- és fültanúk (ApCsel 2,33; 4,20; 19,26; 22,15; 26,16). De különleges (qualificalt) és megfelelően felszerelt tanúk (vö. Lk 24,48; ApCsel 5,32) csak akkor lesznek, ha kifejezett meghívást és kinevezést kapnak (vö. Luk 24,47; ApCsel 1,8,22-26). Ennek mélyebb értelmét ismét csak Jánosnál találjuk meg (vö. 15,19; vö. még 17,14).⁷¹

Azt a tényt, hogy később is meglesz ez a tanúságtétel és tartalma sem fog változni, azzal igazolja Lukács, hogy a „tanúságtevés feladata egy meghatározott és Isten által tekintéllyé tett körre van korlátozva. Nem bármilyen névtelen emberen és ellenőrizhetetlen hagyományon keresztül jut el az utódokhoz, hanem a kezdeti, hitelreméltó, az Isten által

⁶⁴ Lásd a prológosban. Ez „az egész Újszövetség legszebb körmondata” (E. NORDEN, Die antike Kunstprosa II, 483. old.). De épp emiatt nehéz hűségesen lefordítani, pedig nagyon lényeges a hű fordítás a mondanivaló megértéséhez. (Helyes fordítás található SZÖRÉNYI A., A Biblia világa 352. old.)

⁶⁵ Igazolását lásd pl. SZÖRÉNYI A., A Biblia világa, 352-354. old.

⁶⁶ Azaz Istentől (vö. Iz 32,15; Bölcs 9,17).

⁶⁷ J. SCHMID, Das Evangelium nach Lukas, 25-26. old.

⁶⁸ Vö. uo. 21. és köv. old.; 108 és köv. old. (A Szentlélek szerepe Mt és Márknál: 107 és köv. old.); a 11,13-hoz írtak (uo. 199 és köv. old.).

⁶⁹ Nincs ezzel ellentétben a 12,12, hiszen ott is a feltámadás utánra vonatkozik a Szentlélek működése (vö. ApCsel 6,10; 4,8 kk. 31). Ezért nevezi már Aranyszájú szent János az Apostolok Cselekedeteit a Szentlélek Evangéliumának (Homília az ApCsel-hez 1,5. Idézve SZÖRÉNYI A., A Biblia világa, 421 és köv. old.).

⁷⁰ A. WIKENHAUSER, Das Evangelium nach Johannes, 292. old.

⁷¹ A. P. FRUTAZ, a Lex.f.Th.u. Kirchében, VII,128. hasáb.

törvényesített és az Isten Lelkével eltöltött első-tanúk kapták meg Jézus feltámadásának jóhíréért és ezzel együtt mindent, ami arról az időről szól, amikor Jézus »nálunk járt-kelt« (vö. Luk 1,1-4; ApCsel 1,21). Ez jelenti Lukácsnál, egészen érthetően, az ígéhirdetés megbízhatóságát.⁷² Emiatt a lukácsi tanú-fogalom a szorosán vett apostol-fogalommal esik egybe.⁷³ Ez az oka annak, hogy az Apostolok Cselekedeteiben csak a „Tizenkettő”⁷⁴ jelenik meg úgy, mint Jézus feltámadásának tanúsítója (vö. 1,22; 2,32; 3,15; 4,33; 10,40). Az általuk újra látott Krisztusnak a történeti Jézussal való azonosságát igazolják, vagyis a feltámadott Jézus tanúi (vö. ApCsel 1,8; 13,31; 22,15; 22,18.20). Képesek erre, mert érintkeztek a történeti Jézussal, mégpedig a kereszthalál előtt (vö. ApCsel 1,21 k; 10,37-39; 13,31) és a feltámadás után is (vö. ApCsel 10,40; 13,31).⁷⁵ Kifejezetten ez a feladatuk, ezért kapták a meghívást és a megbízatást (vö. Luk 24,48; ApCsel 1,8; 10,42; 26,16). Ezt kell megvalósítani az isteni elhatározás (ApCsel 10,41; 22,14) és az Isten Lelkének elnyerése után a pünkösdi utáni időkben (vö. Luk 24,49; ApCsel 1,8; 2,40; 5,32; 15,8; 20,23).

A tanúságtételnek így fogalmazott tartalmával azonban „Lukács túllépi a tanúságtétel fogalmát, amely nála a történelmi események tanúsítására volt lefoglalva. Ennek a tanúságnak a tárgya a feltámadás (anastasis) (vö. ApCsel 1,22 stb), pontosabban: az Úr, aki magát a tanúknak megmutatta (vö. ApCsel 10,40 k; 26,16) és ők megjelenését, mint feltámadást értelmezik”. Ebből a tényből világosan látható, hogy a kinyilatkoztatást hordozó történelmi eseményben a fizikai történésen túl mást is felfedezhetünk. Ennek a többlettartalomnak (a történelmi esemény kinyilatkoztatás jellegének) az eseményt továbbadó, tanúsító személy részéről a hit felel meg (vö. Gal 1,16; 1Kor 9,1).⁷⁶

Ezt a sajátos lukácsi szóhasználatot erősíti meg az Apostolok Cselekedetei is (vö. 13,31). Szent Pál arról beszél, hogy Isten feltámasztotta Jézust a halálból. Jézus „jónéhány napon keresztül megjelent azoknak, akik vele mentek föl Galileából Jeruzsálembe” (vagyis ezek a feltámadás előtt és után is kapcsolatban voltak a történelmi Jézussal). Azután, folytatja az apostol: „Ezek most tanúi a nép előtt” (martyres autou pros tón laón).⁷⁷

Ezt a beszédet szent Pál a piszidiai Antiókhiaiban mondta el. „Azért érdekes felfigyelni rá, mivel itt kifejezetten csak az ősapostolok, akik vele (ti. Jézussal) voltak Galileától kezdve egész Jeruzsálemig, és akiknek feltámadása után több napon át megjelent, a tanúi (martyres autou), míg szent Pál magát és Barnabást az euangelizestaj kifejezéssel jellemzi. A hangsúly természetesen csak azon van, hogy azok tanúi a nép (ti. a Palesztinában lévő Izrael) előtt, míg mi (ti. Pál és társa) az örömhírt hirdetjük nektek (ti. a Palesztinán kívüli hellén világban élőknek) (hémeis hümas euangelizetha). Nem véletlen a kifejezés kiválasztása. Az vezette a szerzőt a megfelelő szó kikeresésénél, hogy a martys abban az értelemben, amellyel eddig az Apostolok Cselekedetei használta, nem alkalmazható Pálra (és Barnabásra)”.

⁷² N.BROX, Der Glaube als Zeugnis, 28. old. Tehát az apostolok tekintélye a kiválasztásban, a Lélek adományozásában és a Jézus általi hitelesítésben garantálódik. (uo.30. old.)

⁷³ Másol is szerepel úgy a martys, hogy csupán a tanúk egy meghatározott csoportját, az apostolokat jelöli (vö. pl. Mt 10,17-20; Mk 13,9; 1Pét 5,1). (vö. A. P. FRUTAZ, a Lex.f.Th.u. Kirchében, VII, 128. h.)

⁷⁴ Kivétel a 22,15.20 és a 26,16. Ezek értelmezését lásd később.

⁷⁵ Épp Jézus feltámadásával és az erről szóló tanúságtétellel kapcsolatban rá kell mutatnunk a tanú és tanúsító fogalmának különbözőségére. Jézus feltámadásának egyetlen szemtanúja sem volt (a katonák sem voltak azok, hiszen ők is csak a feltámadás után látták már Jézust, ha látták a megnyílt sírból kilépő Megváltót; az apostolok még kevésbé lehetnek azok, hiszen csak jóval később, húsvét este találkoztak a Feltámadottal), de az apostolok (és a katonák, ha akarnak – vö. Mt 28,11 kk; vö. még ApCsel 26,5) mégis tanúsíthatják Jézus feltámadását, lehetnek a feltámadás tanúsítói. A feltámadott Krisztus tanúi az apostolok, és így itt már a tanú és a tanúsító (az apostolok személyében, és társaik esetében – vö. 1Kor 15,4 kk) egybeesik.

⁷⁶ E. NEUHÄUSLER, a Lex.f.Th.u. Kirchében, X, 1360. h.

⁷⁷ A következő idézetek STRATHMANN-tól valók (ThWNT IV, 497. old.).

Nehézség azonban, hogy az ApCsel 22,15 és 26,16 mégis használja és a 22,21-ben szent István is mint martys sou (ti. Krisztusé) szerepel.

A 22. fejezetben Ananiás mondja Pálnak, aki ismét lát, a 26.-ban pedig maga Jézus mondja neki a damaszkuszi látomásban. „Mindkét helyen szent Pál missziós munkáját jellemzi a ténytanú értelemben használt tanú-fogalom. Ugyanúgy szerepel tehát a tanú, ahogy az Apostolok Cselekedetei eddig is használta”. Abban az értelemben, azonban, ahogy a martys az ApCsel 1,22-ben előfordul, szent Pál nem ténytanú. A Pálra alkalmazott tanú-fogalom igen szoros kapcsolatban áll a damaszkuszi vízióval. A tanú-fogalom a két vitatott helyen csak korlátozott értelemben használható. Ez a „korlátozott, jobban mondva teljesen új irányú tanú-fogalom egyáltalán nem alkalmas szent Pál missziós tevékenységének jellemzésére, mert annak középpontjában Jézus kereszthalála (és feltámadása) áll és nem a damaszkuszi vízió. Mindkét helyet tehát mint költői (és nem túlságosan sikerült) kísérlet kell tekintenünk, amely arra irányult, hogy a tanú-fogalmat, amely szent Lukács és az ősapostolok számára rendkívül fontos volt, Pál számára is használhatóvá tegye”. A damaszkuszi látomás oldaláról tekintve szent Pál lehetne ugyan tanú, de csak a tanú-fogalom egy részletét tekintve, miszerint Jézus alakja és történetisége jelentőségének tanúságára vonatkozik, vagy hitvalló (megvalló) értelemben. Ez az eset áll fenn a 26. fejezetben is. „Róla (ti. Krisztusról) szóló tanú leszel” (esé martys autó) – mondja Jézus Saulnak, pedig értelem szerint birtokos esetet várnánk a részes eset helyett (azaz tanúja leszel: esé martys autou). Pál tehát tanúságot fog tenni Krisztusról, amennyiben jelentőségét bemutatja és felszólít a benne való hitre.⁷⁸

A lukácsi tanú-apostol fogalom nagy jelentőségének magyarázata az, hogy az apostolok rendkívül fontos szerepet játszanak az Egyház életében a hit alapjainak megszilárdítása érdekében. Ők teszik lehetővé, hogy a megfeszített, de feltámadt Krisztusról szóló Evangéliumot a maguk kora után jövő minden kor átvehesse. „Most, a sajátos értelemben vett tanúk halála után is, maradandó jelen a feltámadás hirdetése az ő (ti. apostolok) szavukban. Csak eredete és nem tartalma és teljessége szerint van a »Tizenkettő«-höz kötve, mivel egy olyan közösség adja folyamatosan tovább, amelyhez az első tanúk is tartoztak... . Az Isten Jézus Krisztusban való kinyilatkoztatásának eseménye ugyanis jelen van ma is tanúinak szavában, ahogy az Egyház első nemzedéke számára volt... . Az apostolok húsvét és pünkösd utáni igehirdetésénél annak lélekkel teli ábrázolásáról van szó ami, velük történt, amivel találkoztak, amit láttak és hallottak. Szavuk elsősorban a történet tanúsítása volt. A hír, mint tanúság szerepelt. Mindazt közölték, amit csak hitelt érdemlően igazolni tudtak. Szerepük pótolhatatlan. Ők állnak Jézus időszaka és az Egyház kora közti küszöbön, amennyiben tanúsítják Jézus kiábrándító »vége« után, hogy halála nem jelentette a befejezést, hanem megmutatta magát nekik, és Lelkében (ti. Szentlélek) mindig jelen marad... .

Az emberek nem tudták megghiúsítani Jézus művét, amelyet Isten tökéletességre vitt, amennyiben feltámasztotta és felemelte Őt. Csak az apostoloknak van meg a lehetőségük, hogy tőlük megbízhatóan megkapjuk »mindazt, amit tett és tanított Jézus egész mennybe felvétele napjáig.« (ApCsel 1,1 k) Ők tehát ezért tanúk és híradásuk tanúság. Ezért nincs senki rajtuk kívül, aki hasonló értelemben tanú lenne. Ezek alapján mindenki, aki hisz, az ő híradásuk tanúsága következtében hisz. Az ő tanúságukon keresztül vezet az út a feltámadotról szóló Evangéliumban való hithez”.⁷⁹

Az apostoli tanúság mindig szóbeli tanúság, prédikáció és a logos tou kyriou hirdetése (vö. Luk 21,13; 22,47; ApCsel 8,25; 4,33; 2,40; 5,32). „Isten Jézus Krisztusban végbevitt

⁷⁸ A damaszkuszi látomás természetére vonatkozóan vö. SZÖRÉNYI A., A Biblia világa, 445-453. old., különösen a 447-449. old.

⁷⁹ E. NEUHÄUSLER, a Lex.f.Th.u. Kirchében, X, 1360. h. A következő bekezdéshez is vö. uő.-t.

üdvösséget szerző tette a tanúk szavaiban állandóan jelen van, mivel nem feltevésről és megtevésről van szó, hanem a közvetlen tanúknak egybehangzó kijelentéséről”.⁸⁰

János tanúfogalma

A szerző terve szerint az egész negyedik Evangélium tanúság akar lenni (vö. 1.9,35; 21,24). Az Evangélium írója az atyák korában maga is sajátosan tanúnak számít. Meghaltak az apostolok, akik a feltámadás legfőbb tanúsítói voltak. Csak János él, így szükségesnek érzi, hogy megírja Evangéliumát azoknak, akik már nem szem és fültanúk, hanem csak azok tanúságára hittek Jézusban (vö. 17,20; 20,31).

„János írása elsősorban nem »toborzó« irat, hanem védőirat. Nem a kérygma, Evangélium vagy »Isten szava« értelemben szereplő toborzó hitvallás, hanem tanúság értelemben szereplő heves védelem”. Nem annyira Isten Krisztusban megjelent üdvössége jó hírének elhíresztelése áll előtérben, hanem sokkal inkább Jézus védelme, Krisztusnak, mint Megváltónak és Isten Fiának elismertetése.⁸¹ „A názáreti Jézus földi személyében megtestesült örök isteni Logosz kinyilatkoztatása, istenségének csodáival, beszédeivel, tanításával való bizonyítása teszi ki az Evangélium egész tartalmát. Kezdetől fogva felismerték ezt az atyák és Origenes helyesen írja: »Az evangélisták közül senki sem nyilvánította ki oly tisztán Jézus istenségét, mint János«⁸², és épp ezért nevezték már az ősegyházban ezt az Evangéliumot »lelki Evangéliumnak«”⁸³

„A negyedik Evangélium Jézus földi működésének teológiai feldolgozása, amely a húsvét fényében s a Paraklétos vezetése alatt írja meg mindazt, amit a nyilvános működés alatt az apostolok »nem bírtak elviselni« (vö. 16,12 k; 14,25 kk)”.⁸⁴ „A negyedik Evangélium egy szemtanú kijelentése (vö. 19,35; 21,24), mégis a Lélektől inspirált tanúság (vö. Ján 16,13) vonatkozik arra a titokra is, amelyet a tényállások magukban rejtnek: a testben eljött élet Igéje titkára (vö. 1Ján 1,2; 4,14)”.⁸⁵

A synoptikusokban és az Apostolok Cselekedeteiben szereplő tanú lát és tanúsít Jézus életéből egy eseményt. Jánosnál a szem és fültanúnak egy mennyei valóságot kell tanúsítania. „Keresztelő János egy külső tényt látott, amely Jézus messiási voltára mutatott rá. Ezt tanúsítja (vö. Ján 1,32)... . A tapasztalt tény mögött azonban elrejtőzik egy láthatatlan valóság. A tanú erről tesz tanúságot. A testi látás elengedhetetlen feltétele ennek a tanúságnak, mivel nélküle soha sem tehetett volna tanúságot (vö. Ján 15,27)”. Ennek ellenére a testi látás önmagában mégsem elegendő, a földi tanú csak kinyilatkoztatásból ismerheti meg a mélyebb igazságot.⁸⁶ Erre a mélyebb látásra a tanítványoknak is szükségük van. Jézus földi életében maguk is nagyon sokszor értetlenül állnak mesterük tetteivel szemben (vö. pl. Ján 27,31 kk; 11,7 k; 13,7 k), nem tudják felfogni az isteni elgondolások értelmét (vö. pl. Mt 16,22; 19,10 kk; 20,20 kk; Luk 9,54 kk). Csak a feltámadás fényében és az Atya ígéretének megvilágosítása mellett értik meg azokat (vö. pl. Ján 2,22). Így jut el szent János a Szentlélek rendkívül fontos szerepének bemutatásához.

A történelmi helyzet is a Szentlélek működésének kiemelésére készíti a szerzőt. Ő az utolsó, aki még saját szemével látta, kezével tapintotta az emberré lett Istenfiát (1Ján 1,1 kk).

⁸⁰ N. BROX, Der Glaube als Zeugnis, 28. old.

⁸¹ R. KOCH, a BibWört-ban, II,1258. old.

⁸² In JOAN, 1,6, PG 14 (1862), 30 és köv.

⁸³ SZÖRÉNYI A., A Biblia világa, 394. old. „Ez a cél és szándék annyira világos, hogy épp ez volt az egyik, sőt legfőbb oka annak a racionalista állásfoglalásnak, amely megingathatatlan dogma lett minden 'igazhitű' kritikuss számára, hogy szent János Evangéliuma nem a történeti, nem a synoptikusok által lefestett ember-Krisztust, hanem a mitológiának istenalakját vetíti felénk, s a két Krisztus-kép össze nem egyeztethető”. (uo. 394-395)

⁸⁴ SZÖRÉNYI A., A Biblia világa, 398. old.; vö. 397. old.

⁸⁵ M. PRAT és P. GRELOT, a WBotsch-ban, 801. o. 1. hasáb.

⁸⁶ R. KOCH, a BibWört-ban, II,1259. old.

Felmerül a „jövő” problémája. A Szentlélekre való hivatkozás ad feleletet rá. Az isteni Lélek az, akit már az apostolok is éreztek martyriájukban (vö. pl. ApCsel 2,4; 8,39; 1Kor 12,4 kk), aki továbbra is vezeti Krisztus tanúságában az Egyházat.⁸⁷ Szent János az ún. Szentlélek-beszédekben⁸⁸ fejti ki a legvilágosabban és igen mélyértelműen a Szentlélek működését.⁸⁹

Krisztus elmegy, de a tanítványok mellett lesz a segítség, a Vigasztaló „meth hümón” és „en hümón” marad (Ján 14,17). A Vigasztaló szerepét különböző igékkel érzékelteti az apostol.

A didaskein Jánosnál „majdnem a »kinyilatkoztatni« értelmet nyeri.⁹⁰ A Lélek tanítja meg a közösséget »mindenre«. A tanításnak ez a »teljessége« a Lélek ajándéka... . A Lélek ezen kinyilatkoztató tevékenységéről beszél a II. Szentlélek-beszéd is.⁹¹ A szövegösszefüggésből azonban nem világos, hogy itt a Vigasztaló »kioktató« szerepe csak mintegy »megszilárdítása« »mindannak«, amit Krisztus már tanított tanítványainak (vö. 14,25), vagy Jézus tanításának »kiegészítése« vagy pedig ugyanannak a tanításnak »magyarázása«”.

A Szentlélek fog mindent a tanítványok eszébe juttatni (hypomimnéskein – 14,26), Ő fogja emlékeztetni őket mindenre. Ez „nem az elfelejtett vagy figyelmen kívül került dolgok felidézését jelenti, hanem belátással és megértéssel is össze van kötve. A mimnéskein tehát felveszi megközelítőleg a jánosi ginóskein jelentését”. Jézus szavai szerint a Szentlélek „emlékezteti” az apostolokat. Ez természetesen nem történelmi rekonstrukció értelemben veendő, hanem mint a Jézus-történetben lejátszódott eszkatológikus esemény megjelenítése. A yés hypomimnéskein tehát nem ugyanazt a dolgot jelenti, hanem úgy állnak egymás mellett, ahogy a „kinyilatkoztatás” és a „hitismeret”.⁹²

A Szentlélek tesz tanúságot (martyrein – 15,16) Jézus mellett. A tanítványok is tanúságot tesznek róla. A két tanúság azonban nem különül el egymástól, „hanem a Lélek tanúsága konkretizálódik az apostolok tanúságtételében, és éppen ezáltal lényegesen több lesz, mint a történelmi múlt valamely csupasz lemásolása”.⁹³

A Lélek fogja vádlón bizonyítani (elenkhein – 16,13) a világnak a bűnt, az igazságot és az ítéletet.

Az Igazság Lelke fogja elvezetni (hodégein – 16,13) a tanítványokat a teljes igazságra. Az ige szó szerint „vezetni”-t, „irányítani”-t jelent. Így szerepel pl. a Mt 15,14-ben: „Ha vak vezet világtalant...”. A mi szempontunk alapján nagyon fontos szöveg az Apostolok Cselekedetei 8,31, amelyben Fülöp beszélget az etióp udvari emberrel.

⁸⁷ Ez mindenekelőtt a Ján 14,16-ban kerül elő, ahol Jézus a Lélek „eis ton aióna” velük maradását ígéri meg az apostoloknak.

⁸⁸ A tudományos irodalom Parakletsprüche műszóval jelöli őket. A következők tartoznak bele: Ján 14,16 k (I.); 14,25 k (II.); 15,26 (III); 16,7b-11 (IV.); 16,12-15 (V.); vö. ezekhez pl. W. THÜSING, Die Erhöhung und Verherrlichung Jesu im Johannevangelium (Ntl. Abh. XXI, 1/2), Münster, 1959, 141-174. A fogalom eredetére vonatkozóan vö. MOWINCKEL, Die Vorstellungen des Spätjudentums von heiligen Geist als Fürsprecher und des joh. Paraklet, a ZNW-ben, 32 (1933), 97-130; W. MICHAELIS, Zur herkunft des joh. Paraklet-Titels, a ConJNT-ben, XI (A. Fridrichsen tiszteletére), Lund-Köpenhamn, 1947, 147-162. Részletes irodalmat találunk pl. J. BEHM-től a ThWNT-ben, a Parakletos címszó alatt, V, 798-810. old. A qumrani közösség tanításával kapcsolatban vö. pl. O. BETZ, Offenbarung und Schriftforschung in der Qumransekte (Wiss. Unters. zum N.T. 6.), Tübingen, 1960, 110-142.

⁸⁹ Részletes elemzést ad F. MUSSNER, Die Johanneischen Parakletsprüche und die apostolische Tradition. A következő idézetek innen valók.

⁹⁰ Vö. különösen 8,28: kathós edidaxen me ho patér, tauta laló; 1Ján 2,27: ... to autou khrisma didáskei hümas peri pántón kai kathós edidaxen hümas, menete en autó. Vö. R. SCHNACKENBURG, Die Johannesbriefe, Freiburg, 1953, 142.old.; K. H. RENGSTORF, a ThWNT-ben, II,146. old.

⁹¹ ekeinos hümas didáxei panta

⁹² Vö. R. BULTMANN, Das Evangelium des Johannes, Göttingen, ¹¹1950, a 14,25-höz írtak.

⁹³ Vö. de la POTTERIE, La notion de témoignage dans S.Jean, Sacra Pagina II, Paris-Gembloux, 1959, 208. old.

Fülöp kérdése: megérted (ginóskeis), amit olvasol? Mire a kérdezett válasza: hogyan érthetném, hacsak valaki meg nem magyarázza (el nem vezet az értelméhez: eán mé tis hodégeis me). A hódégein célja tehát a ginoskein (azaz a megértés, a „gnósis”). A „teljes igazságra” vezet a Lélek. Ismét a „totalitás” tűnik fel a Lélek műveként. De itt bővebb magyarázatot kap, mint a 14,26-ban. Nem független ez a teljesség Krisztustól, hanem az „övéből” kapja a Lélek, amit kijelent a tanítványoknak (16,14 k).

A hallott dolgot elmondani (an-angellein), a „hírt továbbadni” (angellein)⁹⁴ is a Lélek feladata (vö. 16,13; 16,14.15). Az Igazság Lelke a jövőt (ta erkhomena) hirdeti. Ezt a feladatát nem lehet egyértelműen meghatározni. Wikenhauser arra gondol, hogy „a Vigasztaló a prófécia adományát is kölcsönzi (1Kor 13,8; 14,21-33; 1Tessz 5,19 k; 1Ján 4,1)” az Egyháznak.⁹⁵ Talán közelebb jut a tárgyi valósághoz Thüsing, aki szerint az „erkhomena hirdetése a Lélek összműködésével azonos” és így az erkhomena, mint rendkívül tág fogalom, az „üdvösség művének a Lélek, ill. a tanítványok általi egész megvalósítását magában foglalja”.⁹⁶

A Lélek dicsóíti meg (doxadzein) Jézust (15,14). Mussner szerint ez a megdicsőítés abból áll, hogy megismerteti a Fiút a világgal.⁹⁷ Kedveznek ennek a véleménynek Jézus szavai, amelyeket főpapi imájában mond (vö. 17,4.6.26).

Az első Szentlélek-beszéd eljut oda, ami már kifejezetten a jövőre, az apostolok utáni időre mutat. A Vigasztaló, az Igazság Lelke örökre a tanítványokkal marad. Velük van és bennük marad eis ton aióna. A negyedik evangéliumi előfordulásokból világos (vö. pl. 4,14; 6,51; 6,58; 8,35.51.52), hogy ez az eis ton aióna „soha meg nem szűnő tartamot” jelent. Nem csak a tanítványoknak ígérte Jézus a Vigasztalót, hanem minden időre, tehát a későbbi Egyháznak is. Így az „Egyház ideje a Paraklétos benne való munkálkodásának ideje”.⁹⁸

Szent János különlegesen kiemeli a tanúságtétel gondolatát. A Vigasztaló tanúságának kihangsúlyozása biztosítja Krisztus tanításának sértetlen fennmaradását az egész egyháztörténelem számára. De ezáltal ez a tanúságtétel az Egyház jellemző vonásává válik, mivel elválaszthatatlanul össze van kötve az Egyház történelme a Szentlélek benne való állandó tanúságtételével.

De nem csak a lélek tanúsága marad meg mindig, mint jellemző vonás az Egyház életében, hanem a híveké is. Jézus azért jött a világba, hogy tanúságot tegyen az igazságról (vö. Ján 18,37). A maga küldetését adta apostolainak (vö pl. Ján 20,21; 15,27; vö. még pl.17,26). Így a tanítványok fő feladata is a tanúságtétel. Az apostoloknak az Igazságról szóló tanúságtételében az Igazság magában foglalja már magát Jézust (vö. Ján 14,6) és egész megváltás művét (vö. Ján 15,26: rólam) is. Ez a megbízatás fokozatosan az első keresztény generációra megy át. Minden hívő részt vállal belőle, de a kiemelkedő, a sajátos feladat az apostoloké marad, haláluk után pedig az ő utódaiké.

A vértanúság

A tanúságtétel jelenik meg a vértanúságban is. A vértanúság a tanúságtétel rendkívüli formája. A keresztény tanúságtétel ebben válik leginkább szembetűnővé és szemléletessé. Az apostolok mind⁹⁹ vértanúsággal fejezték be életüket. Az első század közepétől kezdődően

⁹⁴ Vö. P. JOUON, a RScRel-ben, 28 (1938), 234 k.

⁹⁵ Das Evangelium nach Johannes, 259.old.

⁹⁶ Erhöhung und Verherrlichung, 194 és 153. old.

⁹⁷ A doxa ui. nem csak hatalmat jelentő fogalom, hanem világosságot is. Így pedig a „kinyilatkoztatás” is hozzátartozik (vö. pl. Ján 1,14; különösen pedig 17,22).

⁹⁸ F. MUSSNER, Die Johanneischen Parakletsprüche und die apostolische Tradition, 64. old.

⁹⁹ Egyetlen kivétel szent János, de ő is sokat szenvedett, sőt a hagyomány szerint csak csoda „mentette meg” őt a vértanúi haláltól (vö. olajbafőzés) (vö. Jel 1,9).

véres keresztényüldözések söpörnek végig az egész Római Birodalmon. Ezért a keresztények tanúságtétele szinte szükségszerűen a szorosan vett vértanúságban, a martyriumban valósul meg leginkább.

A vértanúság értékelésének mélyebb gyökereit keresve azt látjuk, hogy a martyriumra vonatkozóan az őskeresztény közösségekben előtérbe kerül az a gondolat, amely szerint a keresztények a vértanúságban Mesterükhöz lesznek hasonlóak. Osztóznak annak sorsában, akiről tanúságot tesznek. Hasonulnak a megvetett és megfeszített Jézushoz. Így követte Jézus a maga életében az ószövetségi prófétákat (vö. Mt 23,29-37; főleg a 32. v.¹⁰⁰; 1Tessz 2,15) és ezt jövendölte meg tanítványai számára is (vö. Mk 13,9-13; Mt 5,11 k; 10,17-25; 23,29-35,37; Ján 15,18-21; 17,14). Így jelentette a keresztények üldözése (a megfeszítettel való hasonlósága miatt) a Krisztus szenvedésében való részesedést.¹⁰¹ A keresztények hordozzák „Krisztus kínszenvedését” (vö. 2Kor 4,10; vö. még Fil 3,10), haláltusájuk az Úr szenvedésének meghosszabbítása (vö. 2Kor 1,5; vö. még Kol 1,24).¹⁰²

Ez a magyarázata annak, hogy a vértanúknak adott mártír cím az első időben csak azokat illette meg, akik Krisztus követői voltak végig, azaz egészen a halálig (vö. Fil 2,8; vö. még Jel 11,7). Tehát nem kapják meg ezt a nevet azok, akik szenvedtek ugyan, üldözésben, börtönben volt részük, de végül mégsem haltak meg Jézusért. A mártír olyan tanúságot tesz, amely csak a martyriumban, azaz a hitért vállalt halálban valósul meg. Nem akadályozza ez azonban annak, hogy az olyan keresztények is tanúk legyenek, akik nem haltak meg Krisztusért. Minden keresztény tanú. A mártírok azonban nemcsak úgy tanúk, mint a „többi hívek”, hanem a tanú-fogalom legteljesebb értelme szerint is. Ez a „legteljesebb értelem” úgy határozza meg a martyr fogalmát, hogy az sajátos jelentésével kizárólag a vértanú számára van fönntartva. A vértanú elsősorban „nem szaván és életén keresztül tanú, hanem a halálban”.¹⁰³

Különböző válaszok adhatók arra, hogy miként tesz tanúságot a halál az Evangélium mellett.¹⁰⁴ A Krisztus-követés gondolata mutat rá a keresztény vértanúság lényegére.

A keresztény tanúságtételében hasonlóságot mutat azzal, akiről tanúságot tesz: a megalázott és megfeszített Isten Fiával. Sőt éppen ez foglalja magában tanújellegét, mert a „gyengeség” a jel (vö. pl. Ján 13,2 kk). A tanúságtevő halála nemcsak a tanúság erősödését jelenti, hanem a tanúság és az igazolt dolog különleges, új kapcsolatot nyer a halálban. A keresztben kivégzett Jézust magát hirdeti a martyrium, a mártír pedig, mint az Ő (ti. a Megfeszített) tanúja, szembetűnő és felülmúlhatatlan módon követi és utánozza Jézust. Már az ősegyházban így értéklik ezt. A keresztény mártír tanúsága nem csupán abból áll, hogy „hűséges egészen a halálig” (hiszen más dologról szóló tanúságtétellel kapcsolatban is lehetséges ez, más eszméért vagy hitért is meg lehet halni), hanem halálával kinyilvánítja a keresztény martyrium lényegét: a Megfeszítetthez való összehasonlíthatatlan és már felül nem múlható módon való hasonulást.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Vö. az Újszövetségi Szentírás (Szt. István Társulat, Budapest, 1967) magyarázata az idézett helyhez; A Békés-Dalos (Róma, 1967) fordítás magyarázata már az apostolokra is vonatkoztatja.

¹⁰¹ Az apostolok különböző kijelentései közül vö. pl. Gal 6,17; 2Kor 4,10 k; Fil 1,29; 1Tessz 2,14 k; 1Pét 2,21; 4,13.

¹⁰² Az őskeresztények szenvedés-teológiájához vö. pl. K. H. SCHELKLE, Die Passion Jesu in der Verkündigung des Neuen Testaments, Heidelberg, 1949.

¹⁰³ N. BROX, Der Glaube als Zeugnis, 114-115. old.; vö. uo. 113-115. old.

¹⁰⁴ Pl. a vértanú hősiesség odaadása mint pszichológiai érv szerepel; mint erkölcsi csoda, rámutatást jelenthet Istenre; mint szeretetének legnagyobb jele, vonzást gyakorolhat, stb.

¹⁰⁵ N. BROX, Der Glaube als Zeugnis, 115 és köv. old.; A mártírium tehát „nem a tanúságtétel egyik lehetséges formája, nem is egyszerűen egy végső formája, hanem annak legnyomatékosabb, eredeti alakja, a hűséges és igaz tanúval, Jézus Krisztussal (vö. Jel 1,5; 3,14) való hasonlóságában” (uo. 122. old.).

Ahogy Isten terve alapján a Megváltó életének egyes eseményei szükségszerű tényezőként szerepeltek (vö. pl. Luk 24,25.44.46 k; Mk 14,36 és párh. – Jézus tudta ezt: Mt 16,21; 17,23 és párh.stb), ugyanígy van követőinek életében is. Jézus azt is tudta, hogy tanítványai életében is úgy lesz, ahogy nála volt, sőt mindazokéban, akik bármikor követni fogják Őt. Ezért van olyan szoros kapcsolat a szenvedések megjövendölése és a Krisztus követésére való felhívások között (vö. Mk 8,31.34 kk; 9,31.33 k; 10,33-40 stb).¹⁰⁶

Már ebből is látható, hogy Jézus szenvedése lényegileg tartozott hozzá messiási küldetéséhez (vö. pl. „Ebed Jahwe”, Luk 24,44). Az Isten üdvözítő terve megvalósításához vezető út „tanúi” halálán keresztül visz.¹⁰⁷ Így még világosabb lesz, hogy miért épp a megfeszített Krisztushoz való hasonulásban kapják meg a keresztények is a Jézussal való legteljesebb azonosulást.

Ez az azonosulás az ősegyház életében még többet is mondott. Főleg a gnóosztikus áramlatok tévedései ellen ez emelte ki a legjobban Krisztus igazi, történelmi szereplését, való (nem csak látszat) emberségét, szenvedését, halálát.¹⁰⁸ A martyriumból ugyanis visszafelé érveltek: „Ha a keresztények erőszakos halált haltak, ebből látszik Jézus szenvedésének valóságát”.¹⁰⁹ Néhány idézettel szemléltethetjük az atyák írásaiból.¹¹⁰

Antiochiai szt. Ignác¹⁰⁷ azok ellen beszél, akik szerint Jézus nem szenvedhetett és így csak látszólag szenvedett. Oly szoros kapcsolatban szemléli a vértanúságot Krisztus szenvedésével, hogy szerinte elveszítené a vértanúság is az értékét, ha Krisztus szenvedése csak látszólagos lenne: Ha csak „látszólag szenvedett (ti. Jézus), akkor miért vagyok én megbilincselve, miért nézek a vadállatokkal való küzdelem elé? Hiába halok meg. Tehát hazudom az Úr ellen”.¹¹¹

A vértanúság tehát csak annyiban érték, ill. valóság, amennyiben Krisztus halála is az. Tehát „ha csak látszólag vitte végbe a mi Urunk, akkor én is látszólag vagyok megbilincselve. Akkor miért szolgáltattam ki magam, hogy megöljenek, hogy megégessenek, hogy gyötörjenek, hogy állatok elé vessenek”?¹¹²

Hasonló értékelést fejez ki az az elgondolás, amely szerint Jézus szenvedése folytatódik a martyrban, vagy még kifejezettebben: Jézus szenved a martyrban.¹¹³ A későbbi időben is szerepel ez a gondolat. A szír Didaskalia (3.sz. Kr.u.) úgy rajzolja meg a martyriumot, hogy az Úr szenvedését látjuk, ha látjuk a vértanúk szenvedését.¹¹⁴ Éppen ez indokolja már a

¹⁰⁶ E. NEUHÄUSLER, a Lex.f.Th.u. Kirchében, VII,135. h.

¹⁰⁷ Vö. Mt 16,21; 26,54.56; Luk 17,25; 22,37; 24,7.26.44. Nem üldöztek minden prófétát és nem ölték meg őket? Mt 5,12; 23,31 kk; ApCsel 7,52; 1Tessz 2,15; Zsid 11,36 kk. (C. AUGRAIN, a WBotsch-ban, 453. o. 2. h.-tól 454. old. 1. h.-ig.)

¹⁰⁸ A gnóosztikus világfelfogás és valóság-magyarázat lecsapódása pl. a doketista krisztológia. Jó példa erre pl. a kopt-gnóosztikus feltámadásról szóló tanítás (kiadta és fordította: M. MALININE és társai, Zürich és Stuttgart, 1963, De resurrectione, 48,13-16.22 k. 27-30), hasonlóan a Nag-Hammadi mellett talált Igazság Evangéliuma (kiadta és fordította: M. MALININE és társai, Zürich, 1956, 17,18-25; 28,24-30). Vö. még pl. Szent IRENEUS, Adversus haereses, I, 8,2. Ennek megfelelően a gnóosztikusok tagadták a vértanúságot. Vö. pl. Szent IRENEUS, Adversus haereses, IV, 33,9; TERTULLIAN, Adversus Valentinianum, 30; ALEXANDRIAI KELEMEN, Stromata, IV,16,3; 81-88; BRESCIAI FILASZTER, 36,3 (kiadta: F. MARX, CSEL 38 /1898/, 20); PSEUDO-TERTULLIAN, Adversus omnes haereses, I. (kiadta: A. KROYMANN, CSEL 47 /1906/, 215.)

¹⁰⁹ N. BROX, Der Glaube als Zeugnis, 116. old.

¹¹⁰ Vö. H. von CAMPENHAUSEN, Die Idee des Martyriums in der Alten Kirche, Göttingen, ²1964.

¹¹¹ Epistola ad Trallianus, 10, PG 5, (1857), 682.

¹¹² Epistola ad Smyrnaeos 4,2, PG 5, (1857), 710; Pl. Perpétua és Felicitas vértanúsága, 15.

¹¹³ A lyoni vértanúk szenvedése. Caesariai EUSEBIUS, Historia Ecclesiastica c. művében (V, 1,23.42); stb.

¹¹⁴ Die Syrische Didascalia, 19. fejezet, H. ACHELIS és J. FLEMMING fordítása, Leipzig, 1904, 92,16 kk.

legrégebbi mártír iratokban azt a törekvést, hogy még külső dolgokban is párhuzamot találjanak Jézus és a vértanúk szenvedése között.¹¹⁵

Az üldözések közepette azonban, ahogy az egyháztörténelem folyamán minden korban látjuk, sokakban gyengének bizonyult a hit és kevésnek a szeretet. Nincs meg az az apostoli buzgóság, amely önmagáról elfelejtkezve csak Krisztust nézné. Nem ad ezeknek az embereknek elegendő indítékot a szenvedések elviseléséhez az a gondolat, hogy ezzel utánzóik lesznek Krisztusnak, hogy ezáltal megjelenítik a szenvedő Üdvözítőt. Nincsenek Krisztussal oly szoros kapcsolatban, hogy az Üdvözítő egyetlen pillantása elég lenne arra, hogy örömmel menjenek fel vele a Golgotára.¹¹⁶ Az üldözések idején élő püspökök emiatt más és más oldalról is igyekeznek bemutatni a vértanúság értékét, hogy ezzel is erősítsék híveiket a hűségesebb kitartásra.¹¹⁷

Már az ószövetségi Szentírásban feltűnik a jutalom gondolata. A Makkabeus testvérek szenvedésénél az egyik legnagyobb erősítő és buzdító motívum épp az, hogy hitükért szenvedve és megcsonkítva minden tagjukat Isten jutalmával együtt kapják vissza (2Makk 7,9.11.20.23). Az apostolok is hivatkoznak erre: ha együtt szenvedünk vele, akkor vele együtt meg is dicsőülünk (vö. Róm 8,17 k; vö. még 2Tim 2,12), ha vele halunk meg, akkor vele is fogunk feltámadni (Róm 6,8), ha halálában egyesülünk vele, akkor feltámadásában is így leszünk (Róm 6,5; vö. 2Tim 2,11). Már szent Jakab próbatételnek tekinti a szenvedést. Aki hűnek bizonyul benne, az elnyeri az igaz élet koronáját, amelyet Isten megígért (vö. 1,12; vö. még 5,10 k). Sokszor szerepel ez a gondolat a szentatyák írásaiban is.¹¹⁸

Sikerült is a hívek között oly erősen kiemelni a vértanúság értékét, hogy sokakban felkelt a vágy utána. Még olyanokban is lelkesedés élt, akik a mindennapi keresztény életben nem tudtak vagy nem akartak igazán Krisztus szerint élni. Később ezek számának növekedése a helyes iránytól való eltolódással fenyegeti a keresztény életet.¹¹⁹ Ez készíteti az Egyház vezetőit arra, hogy ne adják meg a mártír nevet mindenkinek, aki meghalt (ill. akit megöltek) Krisztusért, hanem csak azoknak, akik valóban keresztény életet éltek, ill. igazi bánat volt szívükben a kivégzés előtt.¹²⁰

¹¹⁵ Pl. Szent Péter kereszthalála. Sőt itt még kifejezett utalás is van Krisztus keresztféjére (fejjel lefelé!).(vö. Caesariai EUSEBIUS, *Historia Ecclesiastica*, III, 1-2, PG 20 /1857/, 214 k) Vö. még TERTULLIAN, *De praescriptione haereticorum*, XXXVI, 3, PL 2 (1866), 58-61. Így tekintve Jézus szenvedésének egyes vonásait vö. C. AUGRAIN, a WBotsch-ban. 453. old. 2. h.

¹¹⁶ Vö. SÍK SÁNDOR, *Keresztút VI. állomás (az Áldás c. kötetben)*, Szt. István Társulat, Budapest, 1963, 90. old.

¹¹⁷ Nem arról van szó, hogy a keresztények örüljenek, ha szenvedhetnek (vö. Mt 5,12; Luk 6,23; 1Pét 4,13 stb.), ahogy az igazi apostoli mentalitásban szerepel, hanem azért kell küzdeniök a püspököknek, hogy a hívek legalább a rájuk kényszerített szenvedések közepette tartsanak ki, és ne tagadják le még azt is, hogy egyáltalán ismerik Krisztust (vö. Mt 14,71 és párh.). Nagyon sok fájó példát találunk az ókeresztény vértanú aktákban. Vö. pl. A vértanúság emlékeiben.

¹¹⁸ Szent CYPRIÁN pl. így biztatja a keresztényeket: „Si vos acies vocaverit, si certaminis vestri dies venerit, militate fortiter, dimiccate constanter, scientes... confessione nominis ejus (sc. praesentis Domini) ad ipsius gloriam pervenire.” (Epistola VIII, PL 4/1844/249 A). Vö. még pl. Epistola XXXVII, PL 4 /1844/, 327-329; Liber de mortalitate XVIII, PL 4 /1844/, 595 A; De oratione Dominica: „Martyres a Domino coronantur... in die iudicii cum Domino iudicabunt” (XXIV, PL 4 /1844/, 536 B).

¹¹⁹ Ezért nem dicsérik általában azokat, akik önként jelentkeztek. Sőt nem látják rossznak, ha valaki egyéb kötelességének megtétele végett egy ideig menekülni próbál, ha megvan a készség benne, hogy ha Isten akarja, szívesen vállalja a kínt és a halált (vö. pl. szent Polikárp vértanúaktája, A vértanúság emlékeiben, 17 és köv. old.). A vértanúsághoz Isten rendkívüli kegyelme kell, ezért nem vállalhatja senki önként, hisz „nem tudja, hogy méltó-e arra, hogy megkapja”. (Szent CYPRIÁN, Liber de Mortalitate PL 4 /1844/, 593 k; vö. LACTANTIUS, *Divinae institutiones* 5,13,11, RJ 640; PL 6 /1844/, 592.)

¹²⁰ Vö. pl. szent CYPRIÁN írásaiból: Az egyetértés és a béke ellen vétőktől megtagadja a vértanúságot. A vértanúság ugyanis áldozat, „nec sacrificium Deus recepit dissidentis, et ab altari revertentem prius fratri reconciliari iubet (Mt 5,24) .... Sacrificium Deo magis est pax nostra et fraterna concordia... neque enim in

Voltak azonban olyanok is, akik egész életüket Krisztusnak adták, örömmel szenvedtek is érte, a halált azonban nem vállalhatták, mert, bár hűségesek voltak, nem tagadták meg Urukát, mégis szabadon bocsátották őket. Ezek megnyugtatóra hivatkoznak az atyák arra, hogy megkapja a vértanú jutalmát az is, aki kész volt meghalni, de mégsem végezték ki (vö. pl. 2Kor 8,12).¹²¹ Krisztus, a szívek és vesék vizsgálója, ismeri készségét és eszerint fogja elbírálni őt.¹²²

Ezek tanúságot tettek, meg is jelenítették a maguk életében a szenvedő Krisztust, de nem adta meg nekik azt a kegyelmet Jézus (vö. pl. Fil 1,29), hogy tanúságtételükben a legvégsőig eljuthassanak. Hasonló elgondolás alapján azok is vértanúk, akik az üldözés hatására, ha nem is közvetlenül az üldözők kardja által, veszítették életüket.¹²³

A vértanúság Isten ajándéka a lélek számára. Csak „bizonyos körülmények között érhető el. Később, amikor nincs már hivatalos keresztényüldözés, ez a gondolat vezet el oda, hogy azok is megkaphatják a vértanú címet, akik hitükért (ellenségektől) nem szenvedtek ugyan, de az igazi, hősi keresztény élet áldozatait tiszta szándékkal viselték és igyekeztek egész életükben megjeleníteni azt a Jézust, aki körüljárt jót cselekedve.¹²⁴

Így kapja meg a szüzesség is a vértanúság elnevezést.¹²⁵ Ez nem az élet véres feláldozása ugyan, de az illető a mennyek országáért (de csak ha tényleg azért!) lemond arról, ami sokak számára a földi élet egyik legnagyobb örömét jelenti. Ez is Krisztus követése, amiként a szenvedés és halál; ez is áldozat,¹²⁶ ahogy Krisztus is áldozatul adta magát; ez is éppolyan botrány a zsidóknak és ostobaság a pogányoknak (vö. 1Kor 1,23), mint amilyen a kereszt volt.

sacrificiis quae Abel et Cain primi obtulerunt munera eorum Deus, sed corda intuebatur, ut ille placeret in munere qui placebat in corde (Gen 9,5) ... Pacificus et iustus ... a Domino coronatur, ... discordans et dissidens et pacem cum fratribus non habens, secundum quod Apostolus et Scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis fraternae poterit evadere, quia sicut scriptum est. Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum caelorum pervenit aut cum Deo vivit homicida (1Ján 3,15), non potest esse cum Christo qui imitator Judae maluit esse quam Christi.” (Liber de oratione Dominica XXIII-XXVI, PL 4 /1844/, 535 k.) Vö. még Liber de unitate Ecclesiae XIII, PL 4 (1844), 510 A. Hasonló gondolatot fejez ki, csak egy másik bűnre hívja fel a figyelmet CYPRIÁN a Liber de unitate Ecclesiae-ben: „Exhibere se non potest martyrem qui fraternam non tenuit caritatem. Docet hoc et contestatur Paulus apostolus dicens: et si habuero... (1Kor 13,2.5.7-11)... Ardeant licet flammis et ignibus traditi vel objecti bestiis animas suas ponant non erit illa fidei corona... nec religiosae virtutis exitus gloriosus... Occidi talis potest, coronari non potest... Peius hoc crimen (sc. haeresis vel schisma) est, quam quod lapsi admisisse videntur... lapsus semel peccaverit, ille quotidie peccat.” (XIV, XIX, PL 4 /1844/, 510 k 514).

A szegénység, sőt még a vértanúság is értéktelen, „eltűnik, ha nem a szeretet gyümölcse”. (ARANYSZÁJÚ SZENT JÁNOS, Homilia a Kolosszei levélhez VIII, 2 PG 62/ 1862/, 354). Vö. még pl. uő.: Homilia a Máté Evangéliumról XIX, 7, PG 57 (1862), 283; A római vértanú dicsérete I,1 PG 50 (1862), 607-608.

¹²¹ Vö. pl. HEGESIPPOS (vö. C. EUSEBIUS: Historia Ecclesiastica III, 32,6); APPOLLONIUS (vö. uo. V, 18,5).

¹²² Vö. pl. SZENT CYPRIÁN, Epistola VIII, PL 4 (1844), 249; uő.: Liber de Mortalitate PL 4 (1844), 593-594.

¹²³ Pl. ha valamelyik keresztényt üldözik és emiatt menekülni kénytelen, de menekülés közben egy „rabló megölte a hegyek között, egy vadállat felfalta, éhség vagy szomjúság vagy hideg gyötörte”, tengerre kényszerítve hirtelen szélvész és vihar elmerítette, amíg Krisztus nevének tiszteletéért hal meg, Jézus katonájának tekinti és a megígért jutalmat megadja neki. (SZENT CYPRIÁN, Epistola, LVI, PL 4 /1844/, 353 k).

¹²⁴ Párhuzamban áll a testvérek (ti. minden keresztény) és a vértanú tanúságtétele. Az előbbieket cselekedeteikkel, az utóbbiak vérükkel is megdicsőítik az Egyházat. Itt szerepel a fehér és piros, a lilium és rózsa párhuzama. „Erat (sc. Ecclesia) ante in operibus fratrum candida, nunc facta est in martyrum cruore purpurea: floribus ejus nec lilia nec rosae desunt. Certent nunc singuli ad utriusque honoris amplissimam dignitatem. Accipiant coronas vel de opere, vel de passione purpureas. In caelestibus castris pax et acies habent flores suos...” (SZENT CYPRIÁN, Epistola, VIII, PL 4 /1844/, 249.).

¹²⁵ Pl. METHODIOS, Convivium decem virginum, Oratio, VII. Cap., III, PG 18 (1857), 127-130; ORIGENES, Epistola ad Romanos, IX, PG 14 (1862), 1205.

¹²⁶ Vö. SZENT JEROMOS, Izaiáshoz írt könyve, XV, 56, PL 24 (1863), 542.

Ugyanezt a gondolatsort követve „tanúságtevő” vértanúsággá lett nemcsak a szüzesség, hanem a keresztény erények olyan hősies gyakorlása is, amelyhez a szokásos hétköznapi életet el kell hagyni, illetve olyan kötelezettségekkel és kemény áldozatokkal tarkítva kell azt viselni, amelyet egyébként nem kellene vállalni. Ilyenek a felebaráti szeretet vértanúi. Ezek nem rövid ideig tartó szenvedéssel adták oda életüket, hanem hosszú időn, esetleg egy életen keresztül hősiesen gondozták a betegeket, látogatták az öregeket, elhagyottakat, rabokat stb. Az utóbbi századokban keresve példát, ilyenek találjuk azokat, akik kiközösítették magukat a társadalomból (vagy vállalták, hogy mások zárják ki őket), hogy legalább egy kevés enyhülést tudjanak vinni egy-egy lepratelep lakóinak. Nemcsak manapság beszélünk ezekről úgy, mint mártirokról, hanem már az ókorban is megkapták ezt a címet. Rájuk is vonatkozik a szent Cipriánnak tulajdonított írás a kétféle (ún. véres és könnyes) vértanúságról.¹²⁷

Ezt a mártírfogalmat vizsgálva láthatjuk, hogy milyen szélessé válik az a skála, amely a vértanúság neve alá tartozó dolgokat jelzi. Nagyon sokféleképpen lehet meghatározni, hogy a szeretetnek mely cselekedetei érdemlik meg, hogy vértanúnak nevezzék érte végrehajtóját.

Nemcsak a keresztény értelemben vett tanúságtétel, hanem minden emberi tanúságtétel sajátossága¹²⁸, hogy a tanú tanúságának megerősítésére, szavainak bizonyoságáért áldozatokat vállal. Az áldozatok közt természetesen a legnagyobb az élet feláldozása. Így értékelve Krisztus halálát, Jézus azzal mutatta meg, hogy hűséges és igaz tanú (vö. Jel 1,5; 3,14), hogy tanúságáért meghalt.¹²⁹ A tanítványok is csak egész életükkel tehetnek tanúságot.¹³⁰ Ez a tanúságtétel „magában foglalja a halált is (ti. a tanúságtevő halálát), mint tanúsága végső megerősítését” (vö. ApCsel 22,20; Jel 3,13; 17,6).¹³¹

A kinyilatkoztatás gondolatvilágában a tanúságtétel és a „véres” mártírium még egy szempont alapján összekapcsolódik. Az újszövetségi „martyr ugyanis nem csupán egy tényt állít, hanem annak jelentőségére is rámutat, és tanúsága számára hívő elismerést követel (vö. ApCsel 1,8 stb). A mártír tehát nemcsak egy pusztán tényt tanúsít, hanem mindig valamely igazságot is”. A Jelenések könyvének szavai így is érthetők (1,5; 3,14: Krisztus az igaz tanú). Az újszövetségi tanúk által követelt hívő elismerés a tanúság elfogadójától élete átalakítását kívánja (vö. pl. ApCsel 2,38 kk; 3,19; 14,15; Ef 4,21 kk). Emiatt sokakban a keresztények tanúságtétele haragot és gyűlöletet vált ki. Jézus ezt előre megmondta. Ezenfelül a maga életében be is mutatta, hogy azok az emberek, akiknek szívében sötétség van, akik bűnben élnek, nem fogadják be a Világosságot (vö. Ján 1,5 -11; vö. még 8,43 k; 3,20), sőt gyűlölettel fordulnak szembe azzal, aki az igazságról tanúságot tesz, mert az az ember terhükre van (vö. Jel 11,10). Vádlón bizonyítja ugyanis cselekedeteik gonoszságát (Ján 7,7; 15,22 kk; 16,8). Ezért gyűlölik Jézust a nép vezetői (vö. pl. Mt 23,1 kk és párh.; Ján 8,43; 12,37-43; Mt 20,1 kk stb). Ugyanakkor a keresztények tanúságukkal igazolják, hogy nem tartoznak e világba, mert Jézus kiválasztotta őket (vö. Ján 15,18 kk; 17,14 kk), így a világ, mivel nem az övéi, gyűlöli őket (vö. pl. Ján 15,19).

Jézus jövendölésének megfelelően (vö. pl. Ján 15,18 kk) állandóan kíséri az apostolok életét és tevékenységét is a „világ” gyűlölete és féltékenysége. A Szentírás legvilágosabban szent Pál életében mutatja ezt be.¹³²

¹²⁷ Incertus auctor, Liber de duplici Martyrio, PL 4 (1844), 882-906.

¹²⁸ Pl. a tanúnak a görög-római világban való szerepléséről vö. C. SPICQ, *Theologie morale du Nouveau Testament*, II, 246 és köv. old.; F. PRINGSHEIM, *Le Temoignage dans la Grèce et Roma archaïque*, a *Rev. internat. des Droits de l'Antiquité*, VI (1951), 162. old.; X (1963), 260. old.

¹²⁹ B. LOHSE, az *Evangelisches Kirchenlexikon*ban, II, 1261-1262. h.

¹³⁰ Vö. C. SPICQ, *Theologie morale du Nouveau Testament*, II, 247. old.

¹³¹ Vö. *Lexikon zur Bibel*, 1258. hasáb.

¹³² Vö. pl. piszidiai Antiochia (ApCsel 13,45), Tesszalonika (ApCsel 17,5), Efezus (ApCsel 19,23 kk; valószínűleg Fil 1,15 kk is – itt elsősorban anyagi károsodástól fél Demeter) stb. Vö. SZÖRÉNYI A., *A Biblia világa*, 430. old.

Ahogy Jézus életében, ugyanúgy utódai életében is a gyűlölet legnagyobb foka az, amikor a tanúságtévő életére törnek (vö. Luk 4,28 kk; 6,1 k; 20,19; Ján 15,18 k.23.20c; 11,50; 7,20.25; ApCsel 5,33; 7,54 kk 9,1 k; 14,19 stb.).

Az első századok tanúságtételének legjellemzőbb vonása a vértanúság volt. A vértanúság fogalma – ahogy az előbbieken láttuk – rendkívül sokrétű tartalommal rendelkezik. Krisztusnak a szenvedés és halálig való követése, az élet nagylelkű följajnlása (még ha Isten nem is kívánja a tényleges fizikai odaadást), a mindennapi szenvedés lélekből folyó viselése, a szeretet „rendes” és rendkívüli (esetleg súlyos keresztet jelentő) megnyilatkozásainak önkéntes vállalása, az egyéni igazmondás személyes áldozatokkal való igazolása, a gonoszoknak a mindig fájó igazság tanúsítója elleni gyűlöletének elviselése, mind-mind ennek a vértanú-fogalomnak egy-egy sajátos vonását jelenti. A történelem során megőrzi a „mártír” ezt a gazdag gondolati tartalmat. Ha a mai irodalmat vesszük szemügyre, abban is megtaláljuk ezt a sokoldalúságot. A „vértanúk” meghatározásában szinte minden árnyalattal találkozunk.¹³³

A legfontosabb talán, amit a későbbiek miatt összefoglalóan ki kell emelnünk, az, hogy az Újszövetség gondolatvilágában háttérbe szorul a martyr szorosán vett jogi értelmezése és a sokkal átfogóbb tanúságtétel kerül előtérbe.

---

¹³³ Pl. a hűség és igazság megerősítését emeli ki B. LOHSE (Evangelische Kirchenlexikon), F. RIENECKER (Lexikon zur Bibel), M. PRAT és P. GRELOT (WBotsch.). A valamely eszmébe vetett hitért való szenvedést (függetlenül attól, hogy ez a szenvedés halállal végződött vagy nem) tartja a vértanúság lényegének az Új Magyar Lexikon (Akadémia Kiadó, Budapest, 1962, IV,560. old., 2. hasáb). Ezzel szemben CZUCZOR (bár ez nem a legújabbkori) a halált is lényegesnek mondja (CZUCZOR-FOGARASI, A magyar nyelv szótára, Budapest, 1874.). B. LOHSE (i. h.) az ok oldaláról tesz feltételeket, és bizonyításért, tanúsításért való halált követel (nem azért tanúk, mert megölték őket, hanem sokkal inkább azért ölték meg őket, mert tanúk voltak). Más minden keresztényt vértanúnak nevez, aki a keresztényüldözések során áldozatul esett, figyelmen kívül hagyva azt, hogy a halált önként vállalta-e, avagy fizikailag kényszerítették-e rá, hogy az erőszaknak ellenállt vagy nem (pl. Új Magyar Lexikon).

II.fejezet: A tanúságtétel állandó jelenléte az Egyházban

Az Egyház, mint Krisztus megváltó művének folytatója (vö. Ján 20,21 stb.),¹³⁴ szükségképpen átvette Jézus küldetését, a tanúságtételt (vö. Ján 15,27; ApCsel 1,8; – vö. még pl. Róm 10,15; 1Tim 6,13; ApCsel 4, 33). Isten a maga titkait azért nyilatkoztatta ki apostolainak és a prófétáknak (a Szentlélekben), hogy ők hirdessék az Evangéliumot és felkeltsék a hitet az emberekben.¹³⁵ Jézus azért küldte el a Szentlelket, hogy az Egyház teljesíthesse apostoli megbízását (vö. ApCsel 1,8; Luk 24,49; Ján 14,26; 15,26 k; 16,8-14).¹³⁶ Ez a tény a biztosíték arra, hogy az Egyház minden időben megvalósítja küldetését,¹³⁷ amelyben főhelyen ott van a tanúságtétel.¹³⁸

A tanítás hű megőrzése, a folytonos igehirdetés, a kegyelmek állandó kiáradása mindig megvolt az Egyházban. Az Egyház tagjainak életmódja, egyéni példája, buzgósága azonban változik az idők során. Krisztus küldése, amellyel az Isten népét (az Egyházat) róla szóló tanúságtételre készíti, hasonlít ahhoz a parancshoz, amellyel minden követőjét a tökéletesség elérésére indítja (vö. Mt 5,48; vö. még Mt 19,21 k).¹³⁹ A hívek ugyanis mindig törekszenek a tökéletességre, mindig jobban meg is valósítják, de teljes mértékben nem érhetik el a földi életben (vö. pl. Fil 3,12 kk).¹⁴⁰ Minden nap újra kell kezdeniök a jobb megvalósításáért folytatott küzdelmet (vö. Fil 3,13), mindig újabb és újabb lehetőségek és nézőpontok kerülnek előtérbe, de a régi (és új) hibák is újra és újra felütik fejüket. Valamelyik ember életében napról-napra megvalósulhat a krisztusi küldetés, de a vele illetve mellette és utána felnövekvő új nemzedéknek ismét előlről kell kezdenie a harcot a saját életén belül. Ez adja magyarázatát annak, hogy az Egyház állandóan a megújulás állapotában van. Olykor kifejezettebben, máskor csak hangtalanul, csendben.¹⁴¹

A keresztyének élete – legalábbis azoké, akik igyekeznek szívvvel és szeretettel csatlakozni Krisztushoz és az Egyházhoz – mindig tanúságtétel a világ előtt. A történelem folyamán azonban koronként előtérbe kerül egy-egy uralkodó vonás, amelyben különösképpen tanúságot tesz az Egyház hivatásáról és krisztusi küldetéséről. Nem úgy

¹³⁴ Vö. pl. XII. PIUSZ: Litt.encycl. „Mystici corporis”: AAS 35 (1943) 218.230. D 3806(-), 3813(-); XIII. LEO: Ep. encycl., „Immortale Dei”: D 3166(-).

¹³⁵ II. Vat. Zsin.: Const. dogm. de Divina Revelatione, Dei Verbum 17: Documenti 398 (vö. Ef 3,4-6 a görög szövegben).

¹³⁶ Vö. II. Vat. Zsin.: Decr. de activitate missionali Ecclesiae, Ad gentes divinitus 4: Documenti 1095; Const. dogm. de Ecclesia, Lumen gentium 5.13.17.21: Documenti 290.318.327.334 k.

¹³⁷ Vö. II. Vat. Zsin.: Decr. de activitate missionali Ecclesiae, Ad gentes divinitus 4: „Ipse autem Dominus Iesus, priusquam vitam suam libere pro mundo poneret, ita apostolicum ministerium disposuit et Spiritum Sanctum mittendum promisit, ut ambo consociarentur in opere salutis ubique et semper ad effectum aducendo” (Cfr. Jo. cc. 14,7; Paulus VI. Alloc. in Concilio habita die 14 sept. 1964, AAS 56 /1964/, p. 807), Documenti 1095.

¹³⁸ Vö. pl. II. Vat. Zsin.: Const. dogm. de Ecclesia, Lumen gentium 10: Documenti 311.

¹³⁹ Vö. pl. II. Vat. Zsin.: Const. dogm. de Ecclesia, Lumen gentium 11.32.39 k. 42: Documenti 315. 366. 387 kk 401; Vö. még pl. ORIGENES: Comm. Rom. 7,7; PG 14/1862/ 1122 B; Ps. MACARIUS: De oratione 11: PG 43, 861 AB; XI. PIUSZ: Litt. Encycl. „Casti connubii”: AAS 22 /1930/548.; uó.: Litt. Encycl. „Rerum omnium”: AAS 15 /1923/, 50.59-60; XII. PIUSZ: Alloc. Nel darvi (1966.jul.1.): AAS 48 /1956/, 574 és köv.

¹⁴⁰ Vö. ZEMPLÉN GYÖRGY, A lelki élet teológiája, Rk. Közp. Hittud. Akadémia Jegyzetosztálya, Budapest, 21966, 24 kk. old.

¹⁴¹ Az Egyház az örök Atya szeretetéből ered (vö. Tit 3,4: philanthropia), Krisztus, a Megváltó, alapította meg a kellő időben, a Szentlélekben gyűlik egybe (vö. Ef 1,3; 1,5-6. 13-14.23), üdvösséget hozó és eszkatológikus célja van, amelyet azonban csak az eljövendő világban érhet el. (II. Vat. Zsin., Const. pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis, Gaudium et spes 40: Documenti 1443).

szerepelnek ezek a jellemző sajátságok, mintha más nem volna, vagy ezek más korban nem fordulnának elő. Ezek adják meg egy-egy időszak egyházi életének „tónusát”.¹⁴²

Az egyháztörténelem első századaiban a keresztények tanúságtételének legkiemelkedőbb formája a vértanúság volt. Az Evangélium és világ ellentétének következményeként – ahogy Krisztus is megjövendölte –, minden időben és szükségszerűen találkozunk a hívek üldözésével.¹⁴³ Az összegyház tanúságtételének hangsúlya azonban a milánói edictum (313) után már nem a vértanúságon van.

A kereszténység rohamosan terjed. Külső dolgokban is meglátszik ez a nagy fejlődés. Hatalmas bazilikák emelkednek a Birodalom legkülönbözőbb helyein, amelyekben a rendelkezésre álló nagy liturgikus térben hamarosan szép szertartások alakulnak ki. A krisztusi tanítás körül támadt viták során a keresztény életesményben jelentős szerepet kap az igaz hit ismerete és az a képesség, hogy ezt a hitet meg tudja védeni a tévtanítókkal szemben. Az Egyház vezető egyéniségei ebben a korszakban a szent és tudós férfiak, pápák, püspökök és papok. Legtöbbjük nemcsak szóval hirdeti Isten igéjét, hanem tollal is.¹⁴⁴

A keresztény vallás szabad gyakorlását biztosító rendelkezés után egy ideig egyformán szabad a kereszténység és a pogányság. Hamarosan elérkezik azonban az az idő, hogy a kereszténység szerepel államvallásként, a pogányság pedig üldözötté válik (IV. sz. utolsó évtizede). Sokan nem igazán szívből keresztények. A „valódi” keresztények közt növekszik azok száma, akik nem elégszenek meg a hétköznapi életben megvalósítható tökéletességgel, hanem a Krisztus-követés hősies útjaira vágyakoznak. Vértanúságra nincs lehetőségük, hiszen a direkt üldözések időszaka lezárult, ezért kimennek a pusztába és ott magányosan élik imádságos és önmegtartózkodó életüket. Ez a remeteség fellendülésének időszaka.¹⁴⁵ A társadalmi életből való kilépéssel és más rendkívüliségek vállalásával akartak hitükről tanúságot tenni.¹⁴⁶ Jól megfigyelhető ez pl. Salus szt. Simeon életében.¹⁴⁷ Ez a tökéletességre törekvés segíti a szerzetesség fokozottabb kifejlődését.¹⁴⁸

¹⁴² A történelmi háttér sokban módosítja a külsőre értékelt cselekedetek valódi jelentőségét. Ezért a történelmi helyzetbe beágyazva vizsgáljuk az Egyház tanúságtételének alakulását.

¹⁴³ Elég utalnunk az első időben mindjárt hitehagyó Juliánuszra (361-363) (vö. pl. B. DE GAIFFEIR, *Analecta Bollandiana*, Brüssel 74 /1956/, 5-49/ *Mart. Rom.*/), a vandál üldözésre, vagy a mókrok kegyetlenkedéseire (vö. pl. VICTOR, *Historia persecutionis Africana provincia* /488-489/, CSEL 7 /1881/), vagy az újkorból a japán (1597-től egészen a XIX. sz. közepéig; STREIT: *Bibliotheca Missionum* /Münster, Aachen/ *Freiburg* i. Br. IV-VI, X /irodalom!/,), ugandai vértanúkra (1885-87; M. HALLFELL, *Die Neger-Martyrer v. Uganda*, Trier, 1931; J. P. FAUPEL, *African Holocaust*, London, 1962), a mexikói eseményekre (1867-től, de főleg 1925-től, L. La DIVINIE, *Les phases de la persécution religieuse dans l'Église du Mexique...* Paris, 1929). A zsinati atyák is ezt fejezik ki, amikor a szeretet legnagyobb fokáról beszélnek: „Egyes keresztényeknek, már a legelső időktől kezdve, hivatása volt (ti. a vértanúságra) és mindig lesznek, akik erre lesznek hivatva”, mivel az üldözés „sosem hiányozhat az Egyház életében”. (Const. dogm. de Ecclesia, *Lumen gentium* 42: Documenti 398)

¹⁴⁴ Csak néhány nevet emeljük ki példaként: a három kappadox (N. SZENT VAZUL /+379/, NAZ. SZENT GERGELY /+390/ és NISSZ. SZENT GERGELY /+394/), SZENT ATANÁZ /+373/, ARANYSZÁJÚ SZENT JÁNOS /+407/, vagy a nyugatiak közül SZENT AMBRUS /+397/, SZENT ÁGOSTON /+430/ és SZENT JEROMOS /+420?/. (Vö. RADÓ P., *Az Egyház szentjei*, 121. és köv. old.)

¹⁴⁵ Vö. pl. SZUNYOGH X. FERENC, *Az első szerzetesek és remetek életéből*. A remetek vezető hiányában sokszor túlzásokba és tévedésekbe esnek. Ettől félti az Egyház híveit. Ezért szorítja vissza később a remeteket NAGY szent VAZUL (vö. pl. PG 31,925.928 k. 1133). I. JUSTINIANUS és a Trullai Zsinat (692) (41. can.: Mansi XI. 964) pedig szabályozni próbálja életüket. Nyugaton ezt a veszélyt elhárítják azzal, hogy csak a kipróbált szerzetesek élhetnek remeteként (vö. pl. CASSIANUS, *Instructio* 5,36; 8,17 kk; SZENT BENEDEK, *Szabályzat* 1. fejezet). (vö. H. RAHNER, a *Lex.f.Th.u. Kirchében*, 3 /1959/, 767 k /irodalom!/)

¹⁴⁶ Vö. pl. PALLADIUS, *Historia Lausiaca*, PG 34,1010. Talán legfeltűnőbb az ún. oszloposok élete. Ezekről vö. pl. *Peregrinatio Aetherae* XX, 6: CSEL XXXIX, 65; bővebb pl. DELEHAYE, *Les saints stylites S CLXXXI-CLXXXIV*, Brüssel, 1923; J. DANIELOU-H. I. MARROU, *Geschichte der Kirche*, Einsiedeln, 1963, Abb. 42.

A keresztény tanúságtétel külső megjelenési formájában jelentős változást hoz a népvándorlás kora. A belsőleg megromlott Római Birodalom nem képes ellenállni az új népek támadásainak, és fokozatosan azok uralma alá kerül. Megszűnik a „keresztény társadalom” és helyét barbár, pogány légkör foglalja el. A Birodalom bukása idején egyedül a keresztény gondolkodásmód tud kivezető utat találni. A kor kiemelkedő pápája, Nagy szent Gergely (+604) – habár maga is a világvége bekövetkezését várja – megteszi azt, a jövő számára oly fontos lépést, hogy szent Ágostont negyven társával az angolszászok megtérítésére küldi (597). Nagy egyéniségek indulnak ismét a pogányok közé, hogy hirdessék nekik a hitet. Mindent megtesznek a cél érdekében. Ha szükség van rá, életüket sem kímélik. Az a vágyuk csupán, hogy mindenkinek felkínálják az Evangéliumot. Fellángol a katakombák egyházára jellemző heves vágyakozás a vértanúság után (pl. szt. Bonifác). Az Egyház elsősorban a missziós parancs (vö. Mk 16,15; Mt 28,19 k stb.) megvalósításával tesz tanúságot küldőjéről.

A hithirdetés küldetése hármas feladatot állít az Egyház elé a népvándorlás korában. Az első, hogy a Birodalomba beözönlő barbárokkal meg kell ismertetni a keresztény hitet, mégpedig olyan alakban, hogy az lehetőleg vonzást tudjon gyakorolni rájuk. Ez egy nehéz szakasz volt, mert a keresztények kezdeti elnyomásával, üldözésével és kizsákmányolásával járt együtt. A zaklatások békés elviselése, az ellenszereget példaadó megvalósítása, erkölcsös életük és hősies hitvallásuk azonban meghozta gyümölcsét.¹⁴⁹ Kiemelkedő alakja lett ennek a korszaknak szent Szeverin (+482).

A második szakaszban el kellett vezetni a barbárokat a kereszttség felvételéhez. „E mű élvonalában apostoli lelkületű térítő egyéniségeket látunk, mint pl. Wulfilast (+383?) a gótoknál, majd később a nyugati gótoknál,” szent Leandert és testvéreit (Fulgentiust /+532/ és Isidorust /+636/) Hispániában, szent Remigiust (+532?) a frankoknál, szent Rupertust (+kb.720) a bajoroknál, szent Patrikot (+461) az íreknél, szent Ágostont (+kb.604) és társait az angolszászoknál, szent Bonifácot (+754 vagy 755) a németeknél, szent Anszgart pedig az északi népeknél (+865).¹⁵⁰

A harmadik szakasz talán a legnehezebb. Külsőleg látható eredményt ritkán lehet elérni. Ebben a szakaszban kell a már „keresztvízbe mártott pogányokat”¹⁵¹ lassan rávezetni a keresztény lelkületre és gondolkodásmódra, megtanítani őket mindannak megtartására, amit parancsolt Jézus (vö. Mt 28,20). Rendkívül nagy szerepet vállaltak magukra a keresztény élet elmélyítésében a kolostorok és szerzeteseik.¹⁵²

A népvándorlás korának jellemzői Európa különböző vidékein más és más időben tűnnek fel. Míg Pannónia területén a IX-X. sz.-ban kezdődik a térítés első szakasza, az északi

¹⁴⁷ Életrajzírója elmondja róla, hogy „Krisztusért magát bolondnak (salos) tette, hogy így magát megvetésnek tegye ki és ezáltal is hasonlónak legyen az Üdvözítőhöz” (Bardenhewer: Geschichte der altchristlichen Litteratur, V, 137); Neapolisi LEONTINUS (+kb. 650): Vita s. Simeonis Sali, PG 93,1669-1748.

¹⁴⁸ Vö. pl. A. HARNACK, Das Mönchtum, seine Ideale und seine Geschichte, Giessen, 1907; P. COUSIN: Précis d'histoire monastique, Paris, 1956; U. HEINEMANN: Die Motive für die Entstehung des M. nach dem Selbstverständnis der ersten Mönche, Dissertatio, München, 1954.

¹⁴⁹ FÉLEGYHÁZY J., Egyetemes egyháztörténelem, I. félv. 3. old.

¹⁵⁰ FÉLEGYHÁZY J., Egyetemes egyháztörténelem, I,4. old.

¹⁵¹ KODOLÁNYI J., Juliánusz barát, Megvető kiadó, Budapest, 517 old.

¹⁵² A missziós tevékenységben 3 szakaszt különböztet meg a II. Vat. Zsinat is. Az első a kezdet vagy ültetés („inceptionis primum seu plantationis”), azután következik (olykor keveredve!) a serdülés („novitatis seu juvenutis”) ideje. A nagykorúság elérésével (a juvenus befejeztével) „nem szűnik meg az Egyház missziós tevékenysége, hanem a már megalapított részegyházakra száll át a kötelezettség, hogy folytassák az Evangélium hirdetését azoknak, akik még kívül állnak” (ti. az Egyházon) (Decr. de activitate missinali Ecclesiae, Ad gentes divinitus 6: Documenti 1101; vö. uo. 14: Documenti 1124). Ez magában foglalja azt, amit mi 3. szakasznak mondtunk, de egyúttal az Egyház alapvető missziós természetére is rámutat. A hármas felosztáshoz vö. még SZENT TAMÁS: Expositio primae Decretalis. I. Marietti, Opuscula Theologica, Taurini-Roma, 1954, 1138.

népeknél (Svédország, Norvégia¹⁵³) pedig még későbbre tolódik az Evangélium első hírnökeinek megjelenése, addig Nyugat-Európában ekkor már egy újabb korról beszélünk.

Már a térítések első szakaszában is jelentős szerep jut az egyes fejedelmeknek, akik megtérésük után apostoli lélekkel segítik a misszionáriusok munkáját alattvalóik megtérítésében (pl. a frankoknál Klodvig /+511/, az angolszászoknál Ethelbert /+616/, az oroszoknál apostoli Vlagyimir /+1015/, nálunk Géza /+997/ és főleg szt. István király /+1038/).¹⁵⁴ A térítések harmadik szakaszát is ilyen módszerrel akarják egyesek megvalósítani. A kereszténnyé lett társadalomban lassan ugyanaz a kép alakul ki, mint amit a Nagy Konstantin utáni idő mutatott. Nagy Károly (+814) oly szoros egységben szemléli az Egyházat és az Államot, hogy azokat egymástól elválaszthatatlanoknak tartja. Szerinte az Egyház adja az Állam szellemi és erkölcsi alapjait, az állam viszont biztosítja az Egyház fennmaradását és a pogányok további térítését. Éppen ezért törvényekkel és rendeletekkel akarja az uralkodó biztosítani alattvalóinak keresztény életét.¹⁵⁵ Az Egyház képviseli a tudást és a műveltséget ebben a korszakban. Ezt jelzi az is, hogy Nagy Károly épp az Egyház vezetőire támaszkodik a maga művelődési- és iskolapolitikájában. Az Egyház tanúságtétele a „karoling reneszánsz” idején elsősorban ebben a tevékenységben valósul meg.

Az Egyház és Állam ilyen összefonódása, az ebből adódó harcok és fájó következmények adják a virágzó középkor egyházi élete számára a történelmi alapot. Nagyon sok külső és belső ellenségeskedés, háború, rosszindulat és bosszúvágy gyökerezik ebben. De a bűn és gonoszság ellenére nagy a száma azoknak, akik szívében elevenen él az Isten szeretete. A bűnös világgal szemben való utálat, a tőle való elfordulás nagyon sok szent rendalapítót és az új rendekbe hősi keresztény életet élő szerzetest ad az Egyháznak.¹⁵⁶ Nagy a száma azoknak, akik egyúttal a kor mindennapi szükségleteit elégítik ki.¹⁵⁷

A harcokban megedzett férfiak tömegesen állnak csatasorba az Egyház érdekeiért is. VII. Gergely az Egyház szabadságának és megújulásának nagy harcosa (+1085). Boldog II. Orbán (+1099) indítja meg a kereszties hadjáratokat.¹⁵⁸ Kapisztrán szt. János (+1456) segíti győzelemre Hunyadit a török felett Nándorfehérvárnál. Hazánkban Boldog Pál és 90 társa küzd és hal vértanúhalált a kunok megtérítéséért (1241). Ilyen, krisztusi bátorsággal megy boldogemlékű Montekorvinói János (+1328) távoli tájakra, hogy elvigye a keresztény örömhírt a messzi keleten élő embereknek. Így lett Kína első apostola.

A kiáltó szociális ellentétek pattanásig feszültté teszik a társadalmi osztályok közötti viszonyt. A szegények helyzetének súlyosbodása forradalommal fenyeget. Az adott helyzetben a keresztény eszmény megvalósítói hoznak enyhülést a belső feszültségekre. Ők egyúttal a kor kiemelkedő egyéniségei is. (Elsősorban Asszisi szt. Ferenc /+1225/ és szent Domokos /+1221/, valamint jeles követők.) A krisztusi szeretet és szegénység eszményének hirdetésével és megvalósításával mutatják meg a kilátástalan helyzetben az egyedüli kiutat,

¹⁵³ Vö. FÉLEGYHÁZY J., Egyetemes egyháztörténelem, I,14-21. old.

¹⁵⁴ Vö. RADÓ P., Az Egyház szentjei, 163. old.

¹⁵⁵ Ezt mutatja a ránk maradt, vallási kérdésekkel foglalkozó, törvények nagy száma is (vö. BÁNK J., Kánoni jog, Szt. István Társulat, Budapest, 1960, 152-171. old.).

¹⁵⁶ A bencés rend megújítója és második atyja Anianei szent Benedek (+821), a középkor egyházi életére annyira jelentős Cluny létrehozója szent Odó (+942). A kamalduliak megalapítója szent Romuald (+1027), a vallumbrózzai kongregáció Gualbert szent János (+1073), a karthausiaké szent Brúnó (+1101), a cisztereké szent Róbert (+1110), a trinitariusoké Mathai szent János (+1213), a kármelitáké Stock szent Simon (+1265), a szervitáké a hét szent firenzei nemes, a ciszterek megerősítője és fennmaradásának biztosítója a kor kiemelkedő egyénisége, Clervaux-i szent Bernát (+1153).

¹⁵⁷ Beteggondozás, szegényekkel való törődés (a világi hatalom ezekkel nem törődött!), kultúra ápolása és fejlesztése (pl. modern földművelés módszereinek elterjesztése) stb.

¹⁵⁸ Mai szemmel azonban több kifogást emelhetünk a kereszties hadjáratok túlzott nagyra értékelése ellen. Saját korában azonban, problémái ellenére tanúságtévő ereje kétségtelen.

amely polgárháborúk és gyilkosságok sorozatai (vagyis többnyire kereszténytelen és erkölcstelen eszközök) nélkül vezet a problémák megoldásához. Ebben a tevékenységben a nők közül kimagasló Árpád-házi szent Erzsébet alakja (+1231).

Nagy kettősség húzódik végig a középkoron. A külső ragyogás éppúgy az Isten Egyházáról tehet tanúságot (pl. gyönyörű dómok, lélektől ihletett művészi alkotások¹⁵⁹), mint a teljes szegénység és egyszerűség önkéntes vállalása.

A középkorban válik a hitből tudomány. Ahogy az építészetben a dómok, a tudományban a „szummák” létrejötte jellemzi a korabeli emberek beállítottságát. Az atyák idejére emlékeztető nagy tanító egyéniségek működnek az Egyházban.¹⁶⁰ A szóbeli ígéhirdetés erősen fellendül. Szerepe van ebben a szerzetesrendek buzgóságának, a keresztes hadjáratoknak, a tévtanítások elleni küzdelemnek és végül, de nem utolsósorban a középkor bűnbánati szellemének is.¹⁶¹

A kor külső arculatára talán kevesebbet hatottak, de mégis nagyon szép „virágok” az Egyház „kertjében” a „bensőség szentjei, az egyszerű, rejtekben nyíló, Isten felé fordult lelkek”.¹⁶² Soknak az élete egészen más irányba, a bűnök sötét útvesztője felé indult, de a kegyelem mégis Istenhez vezette őket. Ezek a nagy bűnbánók és megtérők (pl. Kortonai szent Margit /+1297/).

Az Egyház életét végigkíséri a testvéri szeretet egy sajátos megnyilatkozása, amely felülemelkedve a nemzeti és társadalmi korlátokon, átöleli az egész emberiséget.

A téves zsidó messianizmus és túlzott nacionalizmus problémákat okozott már az őskeresztények életében. Isten kegyelmi adományai azonban átvezették az apostolokat a nehézségeken (pl. Péter és Kornéliusz: ApCsel 10,1-11,18; főleg a 10,15.28k.24k.44 kk; Pál küldetése és az „apostoli zsinat”: ApCsel 22,21; valamint 15,1.7-11.24 kk; Gal 2,3.6 kk).

Szinte egyedül az Egyház hirdeti az ókorban minden ember egyenlőségét. Nincs többé görög vagy zsidó, barbár vagy szittyá, hanem minden és mindenben Krisztus (Kol 3,11; vö. még Gal 5,6; 1Kor 7,18 stb.). Szent Pálnak a farizeusi szektához tartozó zsidók áskálódásai számtalanszor okoztak súlyos kellemetlenségeket, mégis a megbecsülés és az aggódó szeretet hangján beszél róluk (vö. pl. Róm 10,1 kk). A hívek érdekében kemény kifejezéseket is használ ugyan azokra vonatkozóan, akik az Evangélium terjedését akadályozzák (vö. pl. Gal 1,8 kk; Fil 3,2), de ilyenkor sem a gyűlölet vagy ellenszenv vezet, hanem a hívekért aggódó atya szeretete (vö. Gal 4,19 k; 1Kor 4,14 k).

A nemzetiségi és faji ellentétekkel teli Római Birodalomban a keresztények élete eleven tanúság a Krisztusban megvalósuló testvériség mellett. A rabszolga és a szabad nemcsak egyforma (vö. Kol 3,11; vö. még 1Kor 7,21 kk), hanem sokkal mélyebb kapcsolat fűzi őket össze, testvérek (vö. Filem 16; ezt fejezi ki az is, hogy ez a kifejezés a hívek leggyakoribb megszólítása: pl. 1Kor 1,10; 3,1; 4,6), ugyanannak az Atyának gyermekei (vö. Róm 8,15 k; vö. még Gal 4,6 k), ugyanannak az örök életnek örökösei (vö. Róm 8,17).

Ez a faji és nemzeti megkülönböztetéseket mellőző testvéri szeretet (bár konkrét módon és koronként változó formában) végig húzódik az Egyház egész történetén. Krisztus

¹⁵⁹ Még ma is, pedig sokszor csak romjaiban látjuk a középkor csodás templomait, építőinek mélységes hitét jelzik. A festészetben elég csupán Fra Angelico (+1455) képeire utalni.

¹⁶⁰ Pl. Damjáni szent Péter (+1072), szent Anzelm (+1109), Nagy szent Albert (+1280), Aqu. szent Tamás (+1274), szent Bonaventura (+1274).

¹⁶¹ A legjelentősebb hitszónokok pl. Clervaux-i szent Bernát (+1153), cisztercita, a ferencesek közül Páduai szent Antal (+1231) és szent Bonaventura (+1274), a domonkosok közül pedig Vincenzai János (+1256/53). (Vö. FÉLEGYHÁZY J., Egyetemes egyháztörténelem II, 36. old.).

¹⁶² RADÓ P., Az Egyház szentjei, Bevezetés és 201. old. Pl. szent Hildegárd (+1179), Nagy szent Gertrud (+1302), Folignoi szent Angela (+1309), Róm. szent Franciska (+1440), Sziénai szent Katalin (+1380). Az Árpád-ház női tagjai közül pl. szt. Kinga lengyel királyné (+1292), szt. Margit (+1271). (Az egész előbbi részhez vö. RADÓ P., Az Egyház szentjei, 200-260. old.).

mindenkihez küldte apostolait (vö. Mt 28,19; Mk 16,15; ApCsel 1,8), minden ember számára meghozta a bűnök bocsánatát és az örök életet (vö. Luk 24,47; Mk 16,16; ApCsel 11,18). Ezt hirdetik az apostolok (vö. pl. ApCsel 14,15 kk; 22,21), és ez vezeti az Egyház vezetőit és egyszerű tagjait egyaránt, az első időkben éppúgy, mint a későbbi századokban (vö. pl. ApCsel 11,20 kk), a még pogány emberek és népek megtérítésére. Olykor elismeréssel hivatkoznak az atyák is az Egyház ilyen, minden népet felölelő voltára.¹⁶³

Az újkorban is kiemelkedő tanúság az Egyház krisztusi küldetése mellett a népek és fajok bűnös megkülönböztetésének elvetése, és a testvéri szeretet általános érvényének hirdetése. A középkor universalismusa (Európa határain belül) természetesnek tartotta a nemzeti kötöttségek háttérbeszorítását (pl. az angol Alexander Halensis együtt öregbíti a párizsi egyetem hírnevét a német Nagy szent Alberttel, az olasz Aquinói szent Tamással és szent Bonaventurával; nem feltűnő az sem, hogy a canterburyi érseki székben az olasz szent Anzelm ül, a Chartres-i püspökséget pedig az angol Johannes Salesbury kormányozza).¹⁶⁴ Az Újvilág felfedezése és a gyarmatosítás korszakának beköszöntése idején azonban talán sosem látott erősséggel támad fel a különböző fajok éles megkülönböztetése, a színesbőrűek lenézése és megvetése. Az Egyház Krisztus tanítását hangoztatva lép fel az embertelen és kereszténytelen gyűlölet és barbárság ellen. A faji megkülönböztetés erős térhódítása készíti pl. III. Pál pápát arra, hogy megnyilatkozásaiban keményen elítélje az indiánokkal való embertelen bánásmódot, kiemelve a színesbőrűek emberi méltóságát és (ezzel párhuzamosan) azt, hogy ők is megkaphatják a hit kegyelmét és eljuthatnak az örök életre.¹⁶⁵ A teológusok is a keresztény álláspont igazáért szállnak síkra.¹⁶⁶ A keresztény tan és eszmény legkiválóbb képviselői azok, akik kézzelfoghatóan tesznek tanúságot arról a szeretetről, ami szívükben él a még nem keresztény, színes testvéreik iránt. Elsősorban a misszionáriusok és segítők nagy seregét kell ezek között megemlíteni (példaként csak a legnagyobbat említsük: Xavéri szt. Ferenc /+1552/). A bennszülött lakosság teljesértékű elismerését jól tükrözi az Egyháznak az a törekvése, amellyel a papság soraiba minél több színesbőrű keresztényt akar bevonni (már V. Piusz pápától kezdve /1571/), majd minden pápa kiemeli ennek jelentőségét. Teljesedését azonban csak napjainkban éri el, amikor a legfelsőbb egyházi megbízatásokat is rábízák a színesbőrű hívekre.¹⁶⁷

A nyugati egyházszakadás idején az Egyház melletti tanúságtételt a hűség gondolata jellemzi. Minden kereszténynek a hibák és bűnök ellenére ki kell tartania az Egyház, a pápa és a püspökök mellett, meg kell őriznie a másfél évezredes hagyományt. A múlt hibáira tekintve előtérbe lép a bánat és megtérés gondolata.¹⁶⁸ Az isteni ígéret (vö. pl. Mt 28,20) megvalósulását jelzi, hogy a történelem viharai közepette is Isten mindig gondoskodik arról,

¹⁶³ Pl. Aranyszájú szent János. Idézve SZENNAY A., Teológia és élet, 131. old.

¹⁶⁴ Vö. SZENNAY A., Teológia és élet, 131. old.

¹⁶⁵ Vö. Breve „Pastorale officium” ad archiep. Tolet (1537. máj. 29): az indiánok, noha az Egyház ölén kívül vannak, „non tamen sua libertate aut rerum suarum dominio privatos vel privandos esse, cum homines ideoque fidei et salutis capaces sint, non servitute delendos, sed praedicationibus et exemplis ad vitam invitandos fore, ac praeterea Nos...mandamus... universis et singulis uniuscuiusque dignitatis... existentibus sub excommunicationis latae sententiae poena districtius inhibeas, ne praefatos Indos quomodolibet in servitutum redigere aut eos bonis suis spoliare quoquomodo praesumant.” Vö. még pl. Breve „Veritas ipsa” (1537. jun. 2), ugyanezt a büntetést helyezi kilátásba az indiánokat jogaikban sértőkkel szemben. Kiadta: Colección de documantos inéditos relativos al descumrimiento, conquista y organización de las antiguas posesiones españolas de América y Oceania 7, (Madrid, 1867), 414. (ui. Breve „veritas”); J. MARGRAF: Kirche und Sklaverei seit der Entdeckung Amerikas, Tübingen, 1865.218 és köv. (ui. Breve „Veritas” 219 és köv.)

¹⁶⁶ Pl. Francisco de Vitoria. Idézve SZENNAY A., Teológia és élet.

¹⁶⁷ Vö. SZENNAY A., Teológia és élet. 133. old.

¹⁶⁸ VI. Adorján (1522-23) valósítja meg ezt a pápai széken. Ennek a krisztusi hangnak képviselőjére küldi el követét a Nürnbergi Birodalmi Gyűlésre (1522) is. A pápa rövid uralkodása miatt nem tudott elgondolása maradandó gyümölcsöt hozni.

hogy – legalább az utolsó pillanatban – legyen valaki, aki helyes irányzékkal és kemény kézzel álljon Péter hajójának kormányára mellé. A reformáció idején a belső megújulás adja vissza az Egyház életerejét. A Trentói Zsinat (1545-63) mutatja – minden vontatottsága és látszólagos tehetetlensége ellenére¹⁶⁹ –, hogy az Egyházban működik a Szentlélek, aki nem hagyja elveszni Isten országát a földön. Szinte hihetetlennek és elképzelhetetlennek tűnik a hitújítók szemében, hogy az a régi, bűnökbe süllyedt Egyház – amelyet haldoklónak hittek – újra él és erősödik. A szentek egész sora jelzi a kegyelem nagy kiáradását. Sokat mond az a tény, hogy ezek a szentek többnyire épp azokban az erényekben jutottak el az életszentség magas fokára, amelyet a reformáció annyira hiányolt vagy ellenkezőleg, lehetetlennek tartott.¹⁷⁰ A katolikusoknak saját keresztény életükkel és személyes szeretetükkel kell tanúságot tenniük a krisztusi eszmény mellett. A reformáció támadásával szemben a szerzetesi intézmény új, ragyogó felvirágzása tesz tanúságot a katolikus tanítás mellett. A valóság talaján állnak ezek a közösségek, de egyúttal igazán mély hitre, testvéri szeretetre és hősi életszentségre törekszenek.¹⁷¹ A „névleges” – hitükben megingott, a vallás minden külső gyakorlatától elszakadt – katolikusokat megerősítik saját példájukkal a hitben és erkölcsi erőikben. A keresztényéletet korhoz alkalmazott lelkipásztorkodással is megújítják.

Nem hiányoznak a férfiasan kemény, „harcos” szentek sem. Egyesek kitartásukért és hűségükért a hitújítóktól szenvednek vértanúhalált.¹⁷² Mások Krisztus szeretetétől ihletve távoli világrészekbe viszik el az Evangéliumot, ismét mások az Egyháztól elszakadt testvérek visszatérítésén fáradoznak.¹⁷³

Jelentős azoknak a szerepe, akik nem mennek távoli missziókba vagy az elszakadt testvérek közé, hanem a maguk egyéni életében és „hivatalukban” próbálják megvalósítani a megújuló Egyház reformintézkedéseit, bármilyen áldozatot is kívánjon az tőlük.¹⁷⁴

A külső megújulás mindig a belső átalakulás következménye. A nagy reform idején szükségképpen szerepelnek a mély, Istennel bensőleg nagyon szorosan összekapcsolódó lelkek. A keresztény imaélet sajátos útjait ismertetik meg követőikkel.¹⁷⁵

A tudomány rohamos fejlődésével az ember rádöbben alkotóerejének nagyságára. Sokakban ez gőgöt vált ki, amely a teljes önállóságot és az Istentől való teljes függetlenséget követeli. Úgy vélik, hogy minden nehézséget megoldhat az emberi ügyesség, nem marad semmi titok a tudomány előtt és nem lesz lehetetlen az emberi akarat számára, vagyis: az

¹⁶⁹ Külső nehézségek: alig lehet a Zsinatot összehívni. Csak néhány püspök jön el. Folyton az erőszakos támadástól kell rettegniük. Többször kell megszakítani a tárgyalást (ellenség, járvány, pápai szék üresedése miatt). Belső nehézségek: a szép javaslatokat maguk a jóváhagyók sem veszik komolyan a maguk életében. Emberileg kilátástalan, hogy azok a főpapok sokszor maguk is keveset értettek a mély teológiához, miként tudják megtalálni az igaz keresztény tanítást.

¹⁷⁰ Pl. Borgia szent Ferenc (+1572), Alkantarai szent Péter (+1562), Baylon szent Paszkál (+1592) stb. Vö. FÉLEGYHÁZY J., Egyetemes egyháztörténelem, III, 15 és köv. old.

¹⁷¹ Általában egy-egy kiemelkedő egyéniség nevéhez fűződik alapításuk. Legismertebbek közülük pl. az Istenes szent János (+1530) által alapított Irgalmasok, a Loyolai szent Ignác (+1556) nevéhez fűződő jezsuiták, Néri szent Fülöp (+1595) oratorianusai, Kalazanci szent József (+1648) piaristái, Páli szent Vince (+1660) lazaristái és irgalmas nővérei.

¹⁷² Pl. Mórús szent Tamás (+1535), Fischer János (+1535), nálunk a kassai vértanúk (+1619).

¹⁷³ Pl. Kanisius szent Péter (+1597) a németeknél, Szalézi szent Ferenc (+1621) Svájcban, nálunk Pázmány Péter (+1637).

¹⁷⁴ Pl. Borromeo szent Károly (+1584).

¹⁷⁵ Nagy szent Teréz (+1582) és Keresztes szent János (+1591) a kármeliták megreformálásában játszanak rendkívül fontos szerepet. A misztika egészen különleges iskoláját indítják el. A forró istenszeretet és az ebből folyó kemény, önmegtágadó élet jellemzi. Az Újvilágban Limai szent Róza (+1617) ragyogtatja fel a maga életében a keresztény életeszmenyt. A mai lelki életre is közvetlen befolyást gyakorol Alacoque szent Margit (+1690) élete és magán-kinyilatkoztatásai.

ember elégséges önmagának, és nem kell többé Azt keresnie, Aki fölötté áll.¹⁷⁶ Ebben a mentalitásban sokaknak feleslegesnek, sőt maradnak és károsnak tűnik az Egyház. Ez is oka annak, hogy a felvilágosodás korában sokan fellázadnak ellene. Ezekkel az emberekkel szemben az észbeli érvek keveset érnek, hiszen ők maguk sem arra támaszkodnak, hanem egy élményszerű benyomásra, amelynek bűvköréből nem képesek, ill. nem akarnak kilépni. Az Egyház tanúságtétele ezekkel szemben teljesen a szent páli példát követi.¹⁷⁷

Az Egyház feladata: a türelmes várás. Várni kell, amíg az önmagával eltelt ember újra kijózanodik és ráeszmél igazi, Istentől kapott és Istenen nyugvó nagyságára, amelyben azonban korlátait is felismeri. Egyedül csak a gúny és a megvetés szótlán elviselése, és főleg szeretettel való viszonzása adhat ebben a korban valamit az embereknek. Elsősorban azoknak kell ilyen magatartást tanúsítani, akik a tudomány területén is tudtak nagyot alkotni. Egyedül az ő tanúságuk juthat el a világ nagyságától megrészesült emberekhez, hogy legalább tudomásul vegyék és elgondolkozzanak rajta. Az Egyház tagjainak bűnei ebben az időszakban még súlyosabban esnek latba, mint máskor, mert ezek miatt még kifejezettebben gyalázzhatják ellenfeleik az Isten nevét. Nagy keresztet jelent ez a törekvő, Istent kereső és érte dolgozni akaró hívek számára. A kitartás és a megvetés szótlán viselése jelenti sokak számára az egyetlen, de egyáltalán nem értéktelen utat. A bűnbánat és vezeklés gondolata erősebben előtérbe lép. Ez segíti kibontakozásában a Jézus Szíve kultuszt is.¹⁷⁸

A forradalmak (kiemelkedik a francia forradalom) borzalmas vérengzései között a hitbeli hűség és a szent ügy iránti bátorság (vértanúság) kap szerepet.

A nagy szociális ellentétek, a munkásság megjelenése és égbekiáltó nyomora hatására az Egyház is fokozatosan ráébred küldetésére, hogy Mestere nyomdokait követve a szegényeknek kell az Evangéliumot hirdetnie (vö. Luk 4,18; 7,22; Mt 11,5; Jak 2,5 stb). Nagy tanúságtétel ez abban az időszakban, amelyben szinte teljesen csak a pénz és a hatalmi érdek szava jut kifejezésre. Az Egyház vezetői közül is nagyon sokan élnek ebben az „érdekközösségben”, és emiatt nehezen tudják rászáni magukat a döntő lépésre. Fokozatosan erősödik azonban azoknak a hangja, akik az Egyház és az egyháziak felelősségét és kötelezettségeit képviselik a szociális kérdések terén is.¹⁷⁹ Az Evangélium mellett tanúságtevők egyik jelentős feladata az, hogy Krisztus örömhírének hirdetésébe – a türelem, a megbocsátás, az önkéntes „szolgaság-vállalás” (vö. Fil 2,7 k – Mt 20,28; 1Kor 7,21; Ef 6,5 kk; Kol 3,22 kk; 1Pét 2,18 kk stb.) eszméjével párhuzamosan – a Jakab levél kemény figyelmeztetéseit is belefoglalják („a munkabér, amit a földjeiteket learató munkásoktól visszatartottatok, az égre kiált és az aratók jajszava a seregek Urának fülébe jut”: 5,4; vö. 2,13; 2,15 k; 4,17; vö. még pl. Kol 4,1; Ef 6,9).

¹⁷⁶ Manapság hasonló jelenséggel találkozunk, ahogy erre a II. Vat. Zsinat is hivatkozik. Vö. Const. pastoralis de Ecclesia in mundo hujus temporis, Gaudium et spes 57: Documenti 1508; vö. még uo. 3.10: Documenti 1322.1350.

¹⁷⁷ Szent Pál Athénben megpróbált „bölcsséggel” beszélni a pogányokhoz, de kísérlete csődöt mondott. A kudarc után megy Korintusba. Itt még kevesebb reménye lehetett. De Isten megnyugtatja, hogy nem fog hiába fáradozni. Az athéni eseményekből okulva az apostol itt más módszerrel lép fel. Nem akar tudni az emberi bölcesség tudós szavairól, hanem csak Krisztusról, a Megfeszítettéről (1Kor 2,1 kk; vö. 1,17-2,16. – mória stavrou!).

¹⁷⁸ Vö. pl. DIEKAMP, Theologiae Dogmaticae manuale, Desclée és Társai ³1950, II, 293.

¹⁷⁹ A világegyházban leginkább XIII. Leo pápa hívta fel az egyházi vezetők figyelmét arra a felelősségre, amely a papságot és a híveket egyaránt terheli a szociális kérdések terén. Az ő korszaknyitó enciklikája („Rerum novarum”, 1891. máj. 15: AAS 23 /1890-91/, 643 kk), valamint az ezt követő pápai megnyilatkozások, különösen az előbbi enciklika folytatása, a „Quadragesimo anno” (XI. Piusz, 1931. máj. 15: AAS 23 /1931/, 190 kk) erőteljesen hangsúlyozzák a szociális kérdés megoldásának fontosságát. A legújabb pápai megnyilatkozásokban is szerepel ez a kérdés. A Zsinattal kapcsolatban még kifejezettebben az egész Egyház ügyévé lesz. Magyarországon legjelentősebb képviselője az egyházi vezetők közül Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök (+1927).

Az Egyház világi hatalma napjainkban lassan teljesen háttérbe szorul.¹⁸⁰ Az igehirdetés az anyagi és e világi erőkre még másodlagosan sem támaszkodhat. Az Istentől kapott örök erőforrásokból kell minden erejét merítenie. Az Isten kegyelmének elsődleges jelentősége mellett a keresztyének hitből fakadó élete és tevékeny szeretete képezi azt az erőt, amely az embereket Krisztus Egyházába vonzza. Ezzel ismét az Egyház tanúságtételének eredeti alakja kerül előtérbe a hívek életében.

Láttuk, hogy a tanúságtétel mindig megvalósul – ha változik is a külső alakja – az Egyház életében. Hogy jobban megértsük, amit a Zsinat ki akar emelni ebben a tanúságtételben, vizsgáljuk meg a tanúságtétel főbb eltorzulási formáit is.

---

¹⁸⁰ A „szegény Egyház” tanúságtételének erejét sokszor gyengíti az a tény, hogy az e világi nagyság feladása, és az igazi, Jézus szerinti hatalom (vö. Ján 13,14 k.31; 12,32; 8,28; vö. még pl. 17,37) megszerzése sokszor nem önként, hanem csak külső kényszerre történik. Az Egyházban ez az átalakulás még nem történt meg teljesen. A folyamat további kimenetele, az Egyház vezetőinek hősi keresztény magatartása (vagy csak kényszeredett lemondása a hatalomról) nagyon sokban segítheti (ill. gátolhatja) a hit terjedését és megerősödését az emberek között.

III.fejezet: A tanúságtétel eltorzulása az Egyház életében

1. Az apostolok kora

Az apostolok első tanítványai lélekkel és buzgósággal adták magukat Krisztusnak (vö. ApCsel 2,44 k; 4,37; Kol 1,4; 1Tessz 2,13; Gal 4,18). A keresztény élet példaként hatott és nagy vonzóerőt képviselt a nemhívek felé (vö. pl. ApCsel 5,13 k). Csodálták és megbecsülték a híveket (vö. ApCsel 2,47; 5,13 k; vö. még pl. 1Tessz 1,3 k). Az apostolok szavaira sokszor nincs is szükség, mert a keresztények magatartása eleven tanúságtétel (vö. pl. 1Tessz 1,8; 2 Kor 3,2). Többet mond életük, mint bármilyen emberi igazolás. Az apostolok és a keresztény tanítás mellett olyan ajánlólevél a hívek viselkedése, amely nem kötáblára, hanem az élő szív lapjaira van írva, és nem is halványodó tintával írták, hanem az élő Isten Lelkével (2Kor 3,3). A hívek egymás iránti szeretete (vö. ApCsel 4,32 kk; 1Tessz 1,3), buzgósága (vö. pl. ApCsel 2,46), az asszonyok önzetlen, tisztességes élete a legkeményebb szívű embereket is megtéríti (vö. 1Pét 3,1 k). A gyalázkodókat elhallgattatja, sőt Isten magasztalására készíti a keresztények jótetteinek látása (vö. 1Pét 2,12; szemben az Iz 52,5=Róm 2,24; 14,16; 1Tim 6,1; Tit 2,5; vö. még 1Kor 6,20; 1Pét 2,15; 4,16; 2Kor 9,13; 1Tim 6,1).

A Jeruzsálemi ősegyház

Jézus azonban előre megmondta, hogy a sátán is működni fog. Mindent meg fog tenni, hogy a földön megkezdődött Isten Országát lerontsa. Az Egyház életében is nap mint nap megjelenik az „ellenséges ember” (Mt 13,28), aki konkolyt hint (vö. Mt 13,25 kk és párh.) az apostolok tiszta vetésébe (vö. 1Kor 3,5 kk). Ez a konkolyhíntő, a sátán, nem hagyja támadás nélkül már az őskeresztények gyülekezetét sem. A sok érték és buzgóság mellett a legelső időtől kezdve megjelenik az emberi gyengeség, a Jézus tanításával szöges ellentétben álló ördögi okosság, számítás, e világi gondolkodás is. Ezek a bűnök önmagukban nem tanúsítják az Evangélium igazságainak téves voltát, nem beszélnek arról, hogy a hit tanítása nem volna igaz. Az örömhír elfogadását azonban nagyon megnehezítik, vagyis gyengítik az apostolok és az igazán keresztény hitből élő hívek életének tanúságtevő erejét.

Ezért van szükség a hívek között is a szeretetből fakadó feddésre (vö. Gal 6,1; 1Tessz 5,14; 2Tessz 3,15; 2Tim 2,25).

A jeruzsálemi közösségben ott van Ananiás és Szafira esete (vö. ApCsel 5,1 kk). Eleven példái annak az embertípusnak, aki mindennel számol, minden lehetőségre szeretné előre biztosítani magát. Nem akar semmi kockázatot vállalni, egyetlen eszméért sem. A sátán háttérbeli szereplése nyilvánvalóvá lesz, amikor hazugságuk lelepleződik (vö. ApCsel 5,39), hiszen épp a gonosz lélek fegyverzetét használták (a sátán a hazugság atyja: Ján 8,44).

A hívek közti testvéri légkört megzavarja az, hogy „a görögök közt zúgolódás támadt a zsidók ellen, mert özvegyeiket elhanyagolták a mindennapi alamizsnaosztáskor” (ApCsel 6,1). A hit terén pedig a farizeusi szektából megtért zsidók nehezítik a testvéri együttlétet. Ez a belső probléma kerül felszínre Kornéliusz megtérése után, amikor a zsidó-keresztények

Péter szemére vetik, hogy a pogányokhoz ment be és velük evett (ApCsel 11,2 k). Az apostolfejedelem külön kénytelen a hívek előtt igazolni eljárását (vö. ApCsel 11,4 kk).¹⁸¹

Az első lendület megtörése

Később a Palesztinán kívüli keresztény közösségekben is gondot jelent a megtérők teljes odaadásának, teljes Krisztusra hagyatkozásának hiánya, illetve az egyszer odaadott szeretet visszavonása. A Zsidókhoz címzett levél kissé fájón említi, hogy a hívek közömbösen hallgatják a keresztény tanítást. Annak ellenére, hogy már maguknak is tanítóknak kellene lenniök, még mindig az isteni tanítás elemeinek magyarázására szorulnak (5,11 k; vö. 1Kor 3,1 kk). Az összejövetelekre gyakran nem jönnek el (10,25).

Ez az állapot nagy visszaesést jelent a megtérés utáni időkhöz képest (vö. Zsid 10,32-36). A Jelenések könyvének Efezusi levele is az első szeretet elhagyását veti a hívek szemére (2,4; vö. 2,5a). A szárdeszi egyház angyalának írt levél még súlyosabb véleményt mond: „élő a neved, de halott vagy” (3,1; vö. 3,3). Laodiceában is lanyhaság uralkodik.¹⁸²

Az Egyház vezetőinek gyengeségei

Az emberi gyengeség még a hit kifejezett hirdetőiben is észrevehető. Szent Pál első apostoli útján János Pamfiliában elhagyja az apostolt és Barnabást (ApCsel 13,14). A körülményeket és okokat nem ismerjük, de annyi bizonyos, hogy valami komolyabb hibát vagy gyengeséget kell Márk visszatérésében látnunk, mert később Pál inkább elválik társától, Barnabástól, de nem indul el újra Márkkal (ApCsel 15,38). Nincs kizárva az sem, hogy Pál is gyenge volt. Meg kellett volna bocsátania, hiszen Márk megváltozott, amint későbbi hű szereplése is igazolja (ezt szent Pál maga is elismeri /vö. 2Tim 4,11/).

Szent Péter is „rászolgált” Pál feddésére Antiochiában (Gal 2,11). Olyan gyakorlati magatartást tanúsít a zsidókkal szemben, ami nem felel meg az Evangélium szellemének. Sőt még Barnabás is belesodródik a kétszínűségbe (2,13).

Amikor az Evangéliumért üldözést és gyalázatot kell szenvedni, sokan megtántorodnak és visszahúzódnak (vö. pl. 2Tim 1,15; 4,9 k; 4,16 k).

Az elhagyott múlt kísértése

A zsidó-keresztényeknek sok gondot okoz a megszokott régi törvény. Nehezen tudnak beleszokni az Evangélium szerinti gondolkodásmódba. A hegyi beszéd antitezisei nehezen válnak életelveiké (vö. pl. Gal 4,11.20; Kol 2,16-23). A pogány-keresztényeket ugyanúgy kísérti a régi vallás (vö. Gal 4,8 kk). Elsősorban az Evangélium erkölcsi követelménye jelent számukra súlyos problémát (vö. Ef 4,17 kk.25-32). Épp ez az, amiben a híveknek tanúságot kellene tenniök hitük és vallásuk értéke és ereje mellett. Ezért emeli fel oly szigorúan szavát az apostol az erkölcsi visszaélésekkel szemben (vö. pl. 1Kor 5,11 kk).

Az erkölcstelenség a legfájóbb bűn a hívek életében, hisz minden más bűn az ember testén kívül van, míg a paráználkodók tulajdon testük ellen vétének (1Kor 6,18), amely Isten szent temploma (1Kor 3,16 k; vö. 1Kor 6,13 k).

¹⁸¹ Épp a vita miatt emeli ki annyira Lukács az eseményeket. Többször elmondja teljes terjedelmében az egész történetet. Hasonlít ahhoz, ahogy szent Pál damaszkuszi megtérését hangsúlyozza (vö. ApCsel 9,3 kk; 22,1 kk; 26,12 kk).

¹⁸² Jel 3,15: „Nem vagy se hideg, se meleg. Bárcsak hideg volnál vagy meleg. De mivel langyos vagy, kivetlek a számból.”

Szomorú képet vetnek a keresztyének életére azok a felsorolások, amelyekben az apostolok elmondják a kor, és köztük egyes hívek, bűneit (vö. Gal 5,19 kk; Ef 4,25 kk; 2Pét 2,13-22).

Az Egyház vezetőinek élete különösképpen tanúság a hitetlenek előtt. Ezért a kiválasztottnak különösen alkalmasnak kell lennie tisztségére. A feltételeket mondva az apostol szavaiból kiolvasható, hogy mennyi bűn fordul elő a hívek körében (vö. 1Tim 3,1-13; Tit 1,6 kk).

Az Evangélium szellemével teljesen ellenkezik a személy-válogatás, az emberek közti bántó különbségtétel (vö. Mt 22,15-22 és párh.; Gal 3,28; Kol 3,9 k; 1Tim 5,21). A kísértés azonban nagy és sokan el is buknak. A hívek ilyen gyengesége készíti az apostolokat a hét diakónus megválasztására Jeruzsálemben (vö. ApCsel 6,1 kk). Szent Jakab a hitre hivatkozik, amikor meg akarja óvni ettől a bűntől az embereket.¹⁸³ Még a legszentebb helyre, az istentiszteletra is belopakszik az emberek közti bűnös különbségtétel (vö. Jak 2,2-9).

Az anyagi javak helyes értékelése nagyon fontos szerepet játszik a keresztyének tanúságtételében. A kor emberei az anyagi dolgokat becsülték a tegőbbre. A világ fejedelme (vö. Ján 12,31; 14, 30; 16,11) kezében is ezek a legnagyobb erők, amelyekkel leginkább eltávolíthatja (illetve távol tarthatja) az embereket Istentől (vö. pl. 1Tim 6,10; Jud 11; Jak 4,4). Ezért is adott az Evangélium épp az anyagi javak területén olyan kemény eszményt és szigorú előírásokat (vö. pl. Mt 6,19 k; 10,8 kk; 19,23 kk; vö. még Mt 6,25 kk).

Az első keresztyének életében szinte magától értetődően ez jelenti az egyik legjobb alkalmat a krisztusi hit erejéről való tanúságtételre, de egyúttal a legnagyobb kísértést is. A jeruzsálemi közösség a maga vagyonszerzésével így is tanúságot tesz (vö. ApCsel 2,44 k; 4,32 k). Ezzel szemben Korintusban még az Úr lakomáját is meggyalázzák a gazdagok. Szégyenbe hozzák ugyanis a szegény sorsúakat azzal, hogy nem közösen fogyasztják el a szeretetlakomára hozott ennivalót, hanem ki-ki a maga vacsoráját veszi elő. Ennek következményeképp az egyik éhen marad, a másik pedig megrészegül (vö. 1Kor 11,20 kk).

Az anyagi javak túlzott szeretete hozza magával a kapzsiságot (vö. 1Tim 6,10.17; 2Tim 3,2; Jak 4,1 kk.13; 2Pét 2,3.14; Jud 11.16).

A szeretet elhagyása

A pénz és az anyagi javak utáni rendetlen vágyakozás egész sor bűn kiindulópontja (vö. pl. Jak 3,16; 4,1 kk). Ez rontja meg a testvéri légkört, ami oly nagy értéket képvisel a hitetlenek előtt. Emiatt veszekednek egymás közt a testvérek (vö. Jak 4,1 k; vö. még 2Kor 12,20). Jézus hívei ismertetőjelének a közös szeretetet szánta (vö. pl. Ján 13,35), a korintusiak pedig végül odajutnak, hogy veszekedéseik egész a hitetlenek előtti pereskedésig fajulnak. Épp emiatt beszél szent Pál olyan szigorúan az anyagi megkárosításról és a belőle fakadó vitákról (vö. 1Kor 6,1 kk).

A jogos munkabér megtagadása az égbekiáltó bűnök közé tartozik. A kapzsiság igézetében azonban még a hívek közül is sokan megteszik (vö. Jak 5,1 kk.4).

Az Isten szeretetére való utalás sokszor nem elég a bűn távol tartására. Ezért kénytelenek az apostolok még Isten szigorú megtorlására is hivatkozni, hogy a híveket megtartsák a helyes úton (vö. 1Tessz 4,6; Jak 5,3.5; vö. még 1Kor 6,9).

A gazdagsággal sokszor együtt jár a mértéktelenség (vö. 1Kor 11,21) is. A pogányok kicsapongó élete is kísértésként hat a megtértekre (vö. pl. 1Kor 5,1 kk; Jel 2,20 k; Jak 4,4 kk; 1Tessz 4,4 kk).

¹⁸³ Jak 2,1: „Ha hisztek dicsőséges Urunkban, Jézus Krisztusban, ne legyetek személyválogatók!”

A testvéri szeretet elleni bűnök közül kiemelkednek a nyelv vétkei. Nagyon gyakori és kevésbe vett, de mégis nagy károkat okozó bűnök, tehát az ellentétes erények alkalmasak arra, hogy a keresztények igaz életükkel egy magasabb értékről tanúságot tegyenek. Keményen ostorozzák az apostolok levelei a beszédben hibázó híveket (vö. 2Tim 2,16 k; 3Ján 10; Jak 3,1 kk; főleg 3,10; 4,11).

Az egység megtörése

Krisztus, tanítványai ismertetőjegyének szánta a keresztények egységét (vö. pl. Ján 17,21). A történelem mutatja, hogy az Egyház tanúságtételében ténylegesen milyen fontos szerepe van ennek. Krisztus akarata azonban az első perctől kezdve állandó támadásnak van kitéve. A tökéletes egység nem valósult meg soha. Már az apostolok között is van áruló (vö. Luk 6,16 és párh.; Mt 26,21 kk és párh.; Ján 6,69 kk).

Az egységet főleg két irányból éri támadás.

A tanításbeli egység felbomlását hozzák a tévtanítók. Sokszor nem rosszindulatból, hanem a személyektől független tárgyi adottságokból ered a tévedés. Az Egyház életének első szakaszában még sikerült a kezdeti lendület és buzgóság erejével legyőzni az egység elleni támadásokat. Péter ezért igazolja magát a farizeusi szektából való zsidó-keresztények előtt. A „számonkérés” eredménye akkor még Isten nagyobb magasztalása lesz (vö. ApCsel 11,18). A pogánykeresztények helyzetéről szóló heves vita is (vö. ApCsel 15,2-7) a szeretet és egység szellemében nyer megoldást az „apostoli zsinaton” (vö. ApCsel 15,12.22 kk.30 kk).

Később azonban, amikor már a vitás kérdéseket nem az Isten Országáért égő buzgóság veti fel, hanem egyéb, többnyire nagyon is e világi indok, akkor nem sikerül ilyen biztos és mindenkit kielégítő megoldást találni. Sokan a zsidó világbirodalmi álmuk megvalósulásának eszközét látják a kereszténységben. Azt hiszik, hogy a krisztusi hiten keresztül sikerül a pogányokat zsidókká tenni, és a maguk világhuralmát megvalósítani.¹⁸⁴ Ez a cél szükségszerűen ellentétet szít köztük és az igazi krisztusi hit követői között. A két különböző irányzat ellentéte elkerülhetetlenül töréshez vezet, mert mindkettőt más, éspedig egymással összeegyeztethetetlen szándék vezeti.

Mások a maguk személyének kiemelésével törik meg az egységet. Nem Krisztust hirdetik, ahogy szent Pál (vö. pl. 2Kor 4,5), hanem saját magukat.¹⁸⁵ Az irigység hajtja őket (vö. Jak 3,14; 4,2; Fil 1,15; 1Tim 6,4), és nyereszkedni akarnak az Isten ígésén (vö. 2Kor 2,17; Tit 1,11; Jud 11; vö. még 1Pét 5,2). Dicsekvésüket nem az Úrban (vö. 1Kor 1,31), nem is a szívük igazában (vö. 2Kor 5,12), hanem a látszatban keresik (vö. uo.; vö. még 1Kor 5,6; 2Kor 10,7; 11,2 k; Jak 3,14). Ez a megosztottság, valamint az előbbieket nagyon rossz tanúságtétele szükségessé teszi, hogy a hívek közt bensőleg meglévő szakadás (ez nem kerülhető el: 1Kor 11,18 k) kifelé is testet öltjön. Nem engedhetik a keresztények, hogy a krisztusi tanítást meghamisítsák (vö. pl. Gal 1,8 k; 3,1; Róm 16,17; vö. még 1Kor 15,12; Gal 2,11 kk), és azt sem, hogy egyesek bűnei miatt „az igaz utat becsméreljék” (2Pét 2,2), és Isten nevét gyalázzal illessék a pogányok (Róm 2,24; vö. Iz 52,2). Ezért kell az apostolnak olyan szigorú hangot használni a korintusi esettel kapcsolatban is (vö. 1Kor 5,2.5.9.11; vö. még Jel 2,6.14 k.20).

Az egység megbontói (akár tévtanítók /vö. pl. Gal 2,4; 1Tim 4,1; 6,3 kk/, akár erkölcsi életük nem felel meg a keresztény életeszménynek /vö. pl. 1Kor 5,1 kk; Fil 3,18; Tit 1,10 k;

¹⁸⁴ Politikai és hamis messiási eszmék „trójai falovának” tekintették a kereszténységet, amelyen belovagolhatnak a világbirodalomba. Vö. SZÖRÉNYI A., A Biblia világa, 463. old.

¹⁸⁵ Szent János nagyon kiemeli ezt. A tévtanítók felismerési kritériumának épp azt tekintti, hogy valaki elismeri vagy tagadja Urukát, Jézus Krisztust (vö. 1Ján 4,2 k; 2,22 kk; 2Ján 7; vö. még Jud 4 stb.).

2Pét 2,1/, akár pedig hiúságból és kevélységből maguk akarnak szerepelni /vö. Fil 1,15 kk; 1Kor 1,10 kk; 3,1-23; 2Kor 10,1 kk; 3Ján 9/) nem Krisztust követik (vö. 1Tim 6,3; vö. még pl. Fil 3,19; Róm 16,18), mint az apostolok (vö. pl. 1Kor 4,16; Mt 4,19 k; 9,9; 10,38). Ebből a tényből következik, hogy fegyvereik sem az Evangélium szelleméhez illőek. Sokszor olyan segítséget is igénybe vesznek, amely még eszközként sem szerepelhet a keresztények között (vö. Róm 3,8). Krisztus tanítása szerint a rosszat nem rosszal kell viszonzni (vö. Róm 12,17; 1Tessz 5,15), hanem sokkal inkább jóval kell legyőzni (vö. Róm 12,21). Az egyenetlenség szítói erről teljesen megfejtkeznek. Nemcsak, hogy nem tesznek tanúságot az Evangélium mellett – szeretettel (vö. pl. Róm 12,9 kk), öntudatos áldozatvállalással (eltúrt igazságtalanság, károsodás – vö. pl. 1Kor 6,7), jóakaró, szelíd bírálattal (vö. Gal 6,1; 2Tim 2,25; vö. még Mt 18,15 kk; 1Tessz 5,14; 2Tessz 3,15), s az örömhírrrel kapcsolatban felmerült nehézségek megoldásának elősegítésével –, hanem éppen ellenkezőleg, sátáni módszerek alkalmazásával (vö. pl. 2Kor 11,3-15; főleg 14; Jel 20,7) a hit ellen foglalnak állást. Megvetik az egyházi vezetőket és intézkedéseiket (vö. Jud 8 stb.; vö. még 3Ján 9; Tit 2,15 kk), engedetlenek (vö. Tit 1,10; vö. még 2Kor 10,6), az elégedetlenséget és a lázongás szellemét szítják (vö. Jud 16; Tit 1,10; 3Ján 10; 1Tim 6,4 k; vö. még 1Kor 11,16), veszekedéseket okoznak (vö. Gal 5,15; 1Tim 1,4; 6,4 k), zavart keltenek a hívek lelkében (vö. Gal 5,10.12). Az apostolok, elsősorban szent Pál tekintélyét akarják aláásni. Ehhez felhasználják segítőül a legsátánibb eszközt, a rágalmat is (az egész Galata levél, valamint a II. Korintusi levél erre mutat; vö. pl. 2Kor 1,12-2,4; 3,1 kk; 4,1 kk; 5,12; 6,3 kk; 7,2.12; vö. még 1Tim 6,4; Jak 4,11 k. stb). A szakadást keltők hozzák be az Egyházba az Evangélium szellemétől annyira idegen féltékenységet, vetélkedést és üres vitatkozást (vö. pl. Fil 1,15 k; Gal 4,17; 1Tim 6,4 k; Tit 3,9; 2Tim 2,14.23; Jak 3,14.16; vö. még 1Kor 11,16).

Az egyháztörténelmet végigkíséri a hívek gyengesége. Néhány gondolatot emeljük ki ezekből, amelyek az Egyház majd kétezer éve alatt jelentősebb szerepet játszottak.

2. A keresztény hivatás elhomályosodása

A keresztény öntudat tompulása

Isten annyira becsülte és értékelte az ember szabadságát, hogy nem akart kényszerítőleg közeledni feléje. Ennek megfelelően Jézus is a szeretet szavával szólt az emberekhez és sohasem a kérlelhetetlen zsarnok hangján.¹⁸⁶ Amikor követésére hívja az apostolokat, életének példájával, tanításának bensőségességével vonzza őket. Olyan nagy kincset ad tanítványainak, hogy ezt megérezve az áldozatok elviselését és a kemény keresztet hordozását is önként és örömmel tudják vállalni (pl. Mt 11,29 k; vö. Róm 8,18). Jézus kiemeli, amikor a maga követésére buzdít, hogy Isten előbb szerette az embereket, tehát elsősorban viszontszeretetet kíván (vö. Ján 10,11; 13,12 k; 15,12 kk; vö. még Róm 11,35; 1Ján 4,10.19). Az apostolokban is ez a tudat van meg, amikor a főtanács megvereti őket (vö. ApCsel 5,41). Ezt a meggyőződést akarják beleültetni a hívek lelkébe is. A keresztény öntudat a hit terjedésének elengedhetetlen feltétele (vö. pl. ApCsel 2,37 kk). A hívek között azonban minden időben félnékek is vannak, akik nem mernek bátran – de mégis egyszerűen és nem kevélyen, nem kérkedve – kiállni keresztények mellett. Az ellenséges légkörben ténylegesen nem kis áldozatot jelent hívőnek vallani magát a felnőtt embernek. A bátor kiállítás hiánya az igazi krisztusi hit erejének át nem élését is jelzi (vö. pl. Zsid 10,19 kk.; szemben az 1Pét 3,14 k; Róm 10,9 k; ApCsel 4,8 k; 5,29 k; 2Tim 1,7 k). A mi korunkban is nagyon sok gondot okoz az, hogy nincs meg az átütő keresztény légkör és hitből fakadó bátor öntudat. Sokan készek arra, hogy valamely ügyért harcoljanak, hogy odaadják akár egész

¹⁸⁶ Szent Pál is. Vö. pl. Filem 14; 2Kor 10,1 kk.

életüket egy eszme szolgálatába, de szükségük van arra az emberre, aki szinte eléjük éli az eszményt, aki felkínálja nekik a lehetőséget egy igazán értékes cél megvalósítására. Sajnos a történelem során nagyon gyakran nem találunk a keresők olyan igazán keresztény jellemeket, akik ezt a vonzást meg tudnák adni nekik. A keresztény közösség hatóereje nagyon lecsökkent. Nincs meg sokszor még Jézus hősies követőiben sem az a bátorság, hogy a mindennapi élet forgatagában kifejezett tanúságot merjenek tenni hitük és keresztény voltuk mellett. Kevesen vannak, akiknek van elég „merészségük” ahhoz, hogy öntudattal, de mégis nagy szelídséggel és szeretettel vállalják a megvetett vagy – ami még nehezebb – a kimosolygott keresztény nevet. Pedig e nélkül nem tudhatják meg a nemhívók, hogy milyen mérhetetlen kincset hordoznak magukban a hívek, hogy az élet, a szeretet és boldogság milyen kimeríthetetlen forrásai fakadnak bennük és belőlük Krisztus erejéből, és hogy mi az ember igazi nagysága, amit csak az Istentől kaphat meg, ha tud kicsivé lenni a hit megalázódása által.

Az őskeresztények képesek voltak bárkit bámolatba ejteni. Megérezték az emberek, hogy őket valódi és erős kapcsolat fogja össze. Mindenük közös volt, és nem volt senki, aki valamiben is hiányt szenvedett volna (vö. ApCsel 2,44 k; 4,34 k). Sajnos hamarosan változik a helyzet. Sok-helyütt már nem ez a testvéri viszony az uralkodó (vö. pl. 1Kor 1,10 kk; 6,1 kk). A milánói rendelet után, amikor nagy tömegek lesznek keresztények, a krisztusi eszmény sokat veszít eredeti gazdagságából. Főleg azután, hogy a kereszténység lesz az államvallás (a negyedik század utolsó évtizede), sokan csak külsőségekben, sőt csak látszólag élnek keresztény életet. Ez a nagy eltorzulás megfigyelhető a korabeli írók ránk maradt munkáiban is.¹⁸⁷

Mindig voltak hibák a hívek életének tanúságtételében, de egészen más léghő olvasható ki az apostolok leveleiből, mint például Aranyszájú szent János némelyik homíliájából.¹⁸⁸ A megkeresztelték élete nemcsak nem vonzó tanúságtétel Krisztus Evangéliuma mellett (azaz még rágalmozók is kénytelenek lennének életük varázsának hatása alatt magasztalni az Istent – 1Pét 3,15 kk), hanem teljesen megérdemli az izaiási vádat: miattatok (azaz a megkeresztelt, de meg nem tért „hívek”) gyalázzák Isten nevét a pogányok (Iz 52,5). Elég utalnunk csupán a IX-X. századi római állapotokra, hogy az akkori keresztény közösség külső tanúságtételének eltorzulását érzékeltessük. A középkorra és az újkor első időszakára a keresztény fejedelmek egymásközti véres összecsapásai és háborúi vetnek szomorú fényt. A szerzetesi eszmény elferdülését jelzik a szerzetesrendek egymásközti torzsalkodásai.

Ha a magunk korába nézünk, ki merné állítani, hogy a keresztények valóban képviselik Krisztus ragyogó világosságát a maguk sokszor vérszegény, ellaposodott és unott kereszténységével? Látnak a Krisztustól távol állók sok igazi keresztényt? Nem az emberek romlottak meg annyira, hogy nem képesek eszményekért élni. Ma is sokan vannak, akik odaadják életüket egy ügyért. Ezek nem voltak szükségszerűen „praedestinálva” arra az

¹⁸⁷ Vö. pl. AMMIANUS MARCELLINUS (kb. 335-400), *Rerum gestarum libri XXXI* (magyarul: Történeti könyvei I-II, Pirchala Imre fordításában, Budapest 1916-17). A szerző is kénytelen beismerni, hogy „valahányszor Rómában történt eseményekre tér át elbeszélésem, mindig csak zendülésekről, kocsmákról és többféle hitványságról van szó” (XIV, 6,1). Legszomorúbb tény az, amit Juliánus meglátásának tulajdonít Ammianus: „Úgy tapasztalta ugyanis, hogy vadállat nem tör annyira az ember ellen, mint ahogy halálra üldözi egymást a legtöbb keresztény” (XXII, 6,1). Az itt megrajzolt szomorú kép hiteles volta mellett szól az, hogy a szerző nemcsak a rosszat mondja el, hanem a jót is. Pl. vannak püspökök, akiket az „evés-ivásban való szigorú mérsékletük, ruházatuk egyszerűsége és földre szegezett tekintetük az örök istenség és igaz imádóinak szemében tiszta szívű, jó erkölcsű embereknek tünteti föl” (XXVII, 3,11). Vö. még pl. SALVIANUS, *De gubernatione Dei libri VIII*, PL 53. Idézetek találhatóak ezekből és egyéb korra vonatkozó írásokból. GRACIANSZKIJ-SZKAZKIN, *Középkori történeti Chrestomathia I.*, Budapest, 1952; MEZEY L., *Krónikások – krónikák I.*, Budapest, 1960.

¹⁸⁸ Vö. pl. *Contra ludos et theatra*: PG 56, 263-270. old.

eszményre, amelyre feltették az életüket, hanem meghódították őket az ügynek. Megnyerték őket, mert a keresztények „hódítása”, az igazi hitből élők tanúságtételének vonzása nem jutott el hozzájuk.¹⁸⁹ Hiszen hányszor nem merik a keresztények örömmel és határozottsággal megvallani, hogy „hiszek Jézus Krisztusban”, míg mások igazán szívből és örömmel vallják, hogy hiszek a pénzben, a testi gyönyörben vagy a politikai vezetőkben stb.

Sok a látszatkeresztény. Sokan azért végzik a külső vallásos gyakorlataikat, mert „baj ügysem lehet belőle”.¹⁹⁰ Milyen sokan vannak, akik „vasárnapi ruhának” tekintik a kereszténységet, amit hetente egyszer, egy félórára – amíg misére mennek – vesznek magukra. Eszükbe sem jut, hogy mindaz, aki életét hit és az ebből fakadó törvények nélkül rendezi be, az nem érdemli meg, hogy hívőnek nevezzék, még akkor sem, ha minden vasárnap elmegy a templomba és megtart még néhány külső előírást azok lényegére való figyelés nélkül.¹⁹¹

A keresztények lanyhasága, ahogy már utaltunk rá, gyakran nem csak az ő hibájuk, hanem azoké is, akiknek meg kellett volna tanítani őket a keresztény életre. Jézus azt akarta, hogy mindenkinek élete legyen, és pedig bőségben legyen (Ján 10,10). Tanítványainak a maga küldetését adta (vö. Ján 20,21; 17,18 k). Az apostolok megértették a parancsot, és igyekeztek is eszerint élni, s ennek megfelelően tanítani az embereket (vö. ApCsel 2,38 kk; 3,19 kk; az apostolok levelei). Szent Pál fejezi ki a legvilágosabban az Evangélium hirdetőjének feladatát (vö. 1Kor 9,19 kk). Ehhez azonban nagy szeretetre van szükség. Át kell élni, hogy milyen értékes kincset hordozunk lelkünk mélyén (vö. 2Kor 4,7), milyen nagy, az ember számára szinte kimondhatatlan és elképzelhetetlen ajándékot adott az Isten (vö. pl. 1Ján 3,1). Ennek a nagy belső meggyőződésnek kell készíteni az apostolt arra, hogy minél több emberrel megossza kincsét, hogy minél többeket részesítsen az isteni boldogságban. Amikor azonban nincs meg ez a szoros belső kapcsolódás Krisztushoz, természetesen hiányzik a megértés és alkalmazkodás is. Vannak minden időben kivételek, olyan apostoli buzgósággal teli lelkek, akik megértették az Üdvözítő parancsát, de ezek a „kivételek tudják és érzik leginkább, hogy árván és elhagyottan vándorsziklák gyanánt állnak társaik körében”.¹⁹² Sokszor nincs is lehetőségük arra, hogy tervüket valóra váltsák (áll ez nagyon gyakran olyanokra is, akik látszólag hatalmat gyakorolnak az Egyházban), önmagukban, minden jószándékuk ellenére tehetetlenek.¹⁹³

Az Egyház a történelem során túlságosan szoros kapcsolatba kerül egy-egy osztállyal, ami a többitől való elszigetelődését és elszakadását hozza. Így távolodott el az egyszerű néptől a középkorban,¹⁹⁴ a munkásosztálytól való elidegenedését pedig saját szemünkkel látjuk.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Vö. pl. H. GODIN-Y. DANIEL, *La France, pays de mission?* (Recontres, De l'Abeille, Paris, 1943) különböző elbeszélései.

¹⁹⁰ Henri PERRIN, *Journal D'un Prêtre Ouvrier En Allemagne*, 1943. szept. 30-hoz írtak.

¹⁹¹ Ezekre utalva írhatott Suhard bíboros a „keresztények ateizmusáról”. (Was haltet ihr von Gott? – 1948. évi nagyböjti pásztorlevele / Offenburg, 1948, 11 és köv. old./).

¹⁹² PROHASZKA OTTOKÁR, *A papság feladata a szociális kérdések körül*, Összes művei, XI, 41. old. Budapest, 1927.

¹⁹³ Pl. VI. Hadrián még a reformáció előtt felismeri a belső megújulás szükségességét, de intézkedései hatástalanok maradnak.

¹⁹⁴ A krisztusi küldetést az utolsó pillanatban a kolduló-rendek töltik be irányukban.

¹⁹⁵ Vö. pl. a munkáspapok mozgalmá által felderített problémákat. Nálunk már évtizedekkel ezelőtt vö. pl. PROHASZKA O., *Összes művei*, XI. k.: „A papok ne játsszák a zsendárok szerepét, akik a gazdagok Wertheim-szekerényeihez vannak odaállítva, s azt gondolják, hogy teljesen megfelelnek hivatásuknak, ha a nélkülözőket a kihágásoktól visszatartják”. (42. old.) „Ha az egyház nem pártfogolja igazán a szegényeket, nemcsak alamizsna által, hanem a szegények jogainak érvényesítése által: akkor a szegénység otthagya az egyházat faképnél, s igaz, hogy szerencsétlenségére, de mégis természetesen az azokhoz szegődik, akik

A keresztény egység széthullása

A keresztények külön ismertetőjegyének szánta Jézus a szeretet egyik következményét, a hívek közötti egységet. Ahogy a szeretet már az ősegyház életében akadályokba ütközött, és az Egyház kétezer évében még inkább viharok dúltak körülötte, ugyanígy van a hívek egységével is. Külső és belső támadások egyaránt szaggatják „Krisztus varratlan köntösét”. Szent Pál keményen felemeli szavát a korintusi pártoskodókkal szemben (vö. 1Kor 1,10 kk), de még ugyanabban a levélben, ugyanilyen erőlesen, sőt talán még keményebben rója meg őket azért, hogy nem közösítették ki maguk közül azt, aki nem él a keresztény névhez méltóan (vö. 5,1 kk).

Az apostolok írásai ezt a kettősséget adják elénk szüntelen. A tévtanítókat ki kell zárni a hívek közül. Maga Szent Pál is különválasztja híveit a hitnek ellenszegülő zsidóktól (pl. Korintusban, vö. ApCsel 18,6 k). Hivatkozik arra, hogy meg kell lennie a hívek közti szakadásnak: a megbízhatóaknak ki kell válni a többiek közül (vö. 1Kor 11,19). A sátánra hagyja azt, aki nem akar Krisztus szerint élni, vagy Istent káromolja (vö. 1Tim 1,19 k). Keményen szembeszáll Péterrel, amikor látja, hogy az apostolfejedelem nem él teljesen az Evangélium szelleme szerint (vö. pl. Gal 1,2,11 k). A legkeményebb hangot épp a „szeretett tanítvány”, a „szeretet apostola” használja, amikor a tévtanítóktól való elszakadást sürgeti (vö. 2Ján 10 k; ugyancsak vö. 1Ján 2,9-11). De ugyanezek az apostolok mindent megtesznek a közösségek egysége érdekében. Kiemelik, hogy meg kell tudni bocsátani a híveknek (Szent Pál maga ad hősies példát erre, sőt még apostoli tekintélyével is erre hangolja a híveket (vö. 2Kor 2,5-8). A testvéri légkör biztosítására inkább el kell vállalni a kisebb-nagyobb áldozatokat, el kell viselni még az anyagi károsodást is (vö. pl. 1Kor 6,7). A keresztény erények hősies gyakorlása még kifejezettebb hangsúlyt kap a hívek irányában, mint a hitetlenek felé (vö. Gal 6,10; 1Tim 6,2).

A bűnös kizárása az egység megőrzése céljából, látszólagos kettősség, amely gyökerében sok problémát rejt magában. Ha csak az egyiket kellene kiemelni, akkor könnyen meg lehetne valósítani az életben. Így azonban, mivel egyszerre kell mindkettőre figyelni, a hívek nagyon sok nehéz helyzet elé kerülnek. Látjuk a történelemben, hogy talán ez a terület volt az, ahol a legtöbb gond merült fel a helyes út megtalálását és követését illetően, még a tiszta szívvel Krisztus nyomdokain haladók körében is.

Kereszténytelen eszközök az Evangélium „szolgálatában”

Jézus a szeretet fegyverével akart győzelmet aratni. Nem engedte meg, hogy az Isten országáért vagy az ő személyéért lángoló buzgóság olyan eszközöket használjon, amelyek ellenkeznek küldetésének lényegével.¹⁹⁶ Közismert példa erre a „Boanergesek” letorkolása (vö. Luk 9,55 k), Péter kardjának visszaparancsolása (vö. Mt 26,52 és párh.; Ján 18,11), vagy Pilátus kényszerre hivatkozásának megválaszolása (vö. Ján 19,11). Az emberek azonban nehezen értik meg, hogy Jézusért égő buzgalmukban sem szabad olyan eszközökhöz nyúlniok, amelyek épp Krisztus küldetésének megghiúsítását jelentenék. Ez nem a szeretet, hanem a bűn szolgálata. Erre utal az is, hogy Jézus egyedül a neki „jót akaró” Pétert nevezi sátánnak, mivel nem tud Isten tervei szerint gondolkodni (vö. Mt 16,23).

A kereszténység államvallássá válása után adódnak olyan helyzetek, ahol a Krisztus ügyét szolgálni akarók épp a sátán fegyvereit veszik kezükbe. A kérlelhetetlen szigorral, megvetéssel és a megbocsátás hosszú halogatásával akarják segíteni a gyengéket a Krisztus

„szeretik” őt. (48. old. „Kereken kimondom, hogy a papság bizony sehol sem tett eleget... a gonoszság és pogányság ellen, sok helyen elkésett, – máshol meg még most sem tesz semmit”. (41. old.)

¹⁹⁶ Vö. II. Vat. Zsin.: Declaratio de Libertate religiosa, Dignitatis humanae 14: Documenti 1081.

szerinti életre. Ezt mutatja a húsvéti böjtölés körüli vita¹⁹⁷, vagy a hitben gyengék visszafogadása körüli ellentétek.¹⁹⁸ Egy jobbnak ítélt férfi pápává választása érdekében olykor megfelelő eszköznek tartják az erőszakot, sőt a tömegverekedést is.¹⁹⁹ A középkorban ebből a mentalitásból ered az erőszakos térítés, valamint a tévtanítók (eretnekek) elleni erőszakos fellépés.²⁰⁰ A reformáció és „ellenreformáció” túlzásainak is ez ad eszmei igazolást (jóllehet a valóságban sokszor egészen más indítékok vezették a vallásháborúk kegyetlenkedései közepette a résztvevő fejedelmeket és katonákat egyaránt!). Jól megfigyelhető (majd egy évezred távlatából), hogy mennyire belejátszott a Kelet és Nyugat elszakadásába ez a Krisztustól annyira idegen gondolkodásmód. A nézőpont lassú átalakulásával észrevehető, hogy a legmélyebb és még ma is szinte áthidalhatatlannak tűnő szakadékot Kelet és Nyugat között épp a gyűlölet és ellenszenv ásta, amelyet (olykor tudatosan) a hívekbe beleneveltek. Az kétségtelen, hogy ez az ellenszenv hatékony eszköz arra, amely megóvjá a híveket egy tévesnek vagy károsnak ítélt tantól, de ezzel párhuzamosan „megóvjá” őket a hit lényegétől is.

A zsidók kérdése kezdettől fogva, az Egyház életének első napjától, problémát jelentett az apostolok és utódaik számára egyaránt. Péter nagyon keményen beszél a főtanács előtt (vö. ApCsel 4,10 kk; vö. még 3,13 kk). Szent István hasonlóan határozott hangon veti szemükre hitetlenségüket (vö. ApCsel 7,51 kk). Szent Pál életében is a legtöbb problémát épp a zsidók és az ún. zsidózók jelentik (vö. pl. ApCsel 13,45 kk; 14,2; 15.fejezet; Fil 3,2 kk).²⁰¹ Soha nem használ azonban ellenük sem szent Pál, sem a többi apostol olyan eszközöket, amelyek ellenkeznek a keresztény gondolkodásmóddal.²⁰² Az Egyház történelme ezzel szemben sokszor egészen más képet mutat. A zsidókkal szembeni erőszak és kereszténytelen magatartás örök botránnyó a hívek és hitetlenek előtt egyaránt.²⁰³

A belső lelkiület hanyatlásakor sokan külsőségek kiemelésével igyekeznek pótolni a hiányzó értékeket.²⁰⁴ Ezt a külsőt nagyon jól „be lehet vasalni” az embereken. Így azonban egyes, sokszor nem is lényeges, törvények külső megtartása lesz a legfontosabb.²⁰⁵

¹⁹⁷ Viktor pápa (189-199) alatt. Vö. J. CSERHÁTI, *Theologia Fundamentalis, Tractatus III: De Ecclesia Christi*, Budapest, Rk. Közp. Hittud. Akadémia, Jegyzetosztálya, 1962, 91 kk. old.

¹⁹⁸ Ún. lapsusok kérdése. Nagyon sokat szerepel pl. Tertullian és szent Cyprián írásaiban.

¹⁹⁹ Pl. 266-ban a „hívek” utcai verekedést rendeztek. A bazilikában pedig 137 embert vertek agyon. (Vö. AMMIANUS MARCELLINUS, *Rerum gestarum libri XXXI, XXVII, 3,11*; vö. még pl. CHOBOT F., *A pápák története, Rákospalota, 1909, 162.old.*)

²⁰⁰ Ószövetségi gondolkodásmód. Isten nevéért, az Isten iránti sértés miatt megbosszulni, megtorolni, pl. Lev 24,16: „Aki Jahwe nevét káromolja, halállal haljon meg.” JOSEPHUS FLAVIUS, *Zsidó régiségek, IV, 8,6; 202: „Aki Istent káromolja, meg kell kövezni, egy napig függjön, és akkor tisztességtelenül kell eltemetni.” Nem tükröződik ez nálunk is olykor... ?! (vö. pl. a CIC egyes büntető canonjait)*

²⁰¹ A legnagyobb nehézség éppen az, hogy minden eszközt jónak látnak és megengedettnek tartanak a zsidók, amikor az apostol ellen kell küzdeni (pl. rágalmozás, felbujtás, zavarkeltés, megkövezés, gyilkosság stb.). Még legnagyobb ellenségüknek, a rómaiaknak is hízelegnek, csak hogy megölhessék az apostolt (vö. még Jézus életével kapcsolatban is: Ján 19,15 stb.).

²⁰² Krisztus az eszményük, aki még a keresztén is imádkozott megfeszítőiért (vö. Luk 23,34). Ezt teszi az első mártír, szent István is (vö. ApCsel 7,60). Még a vita hevében is ilyen hangon beszél szent Pál (vö. pl. Róm 9,3). A Rómaiakhoz írt levél jól tükrözi az apostol gondolkodásmódját.

²⁰³ A történelmi tényeket jól összefoglalja P. BROWE, a *Zeitschrift für katholische Theologie*-ban, 62 (1938), 197-213; 349-385. old. Bár, hogy a valósághoz hűek maradjunk, meg kell említeni, hogy a kereszténység nagyon gyakran csak fedőnév volt azok számára, akik a zsidókat anyagi vagy egyéb okokból gyűlölték. Kétségtelen azonban, hogy az Egyház tanúságtételét nagyon gyengítették ezek.

²⁰⁴ Az ószövetségi vallás is beleesett ebbe a hibába. Jézus nagyon keményen szemükre veti ezt a nép vezetőinek (vö. pl. Mt 23,23 kk stb.). Nem külső cselekvések végrehajtása általában a rossz, hanem az, hogy emiatt egy sokkal nagyobb és fontosabb jó marad el (vö. pl. Mt 12,9 kk és párh.; 9,10 kk és párh.).

²⁰⁵ Gondoljunk pl. arra, hogy sokak számára a vasárnapi mise-„hallgatás” és a pénteki hústilalom megtartása jelentette a keresztény életet. Költőien mutatja be ezt (középkori leírásra is utalhat) Mikszáth a Különös házasságban. Két rabló megöl és kifoszt valakit. Találnak a tarisznyájában szalonnát. Éhségüket mohón

Idekapcsolódik az Állam (a világi hatalom) és az Egyház viszonyának kérdése is. A történelem során a legkülönbözőbb kapcsolatok alakultak ki. A Római Birodalomban először megtűrt, majd üldözött a kereszténység. Végül győztesként szabad. Még később a pogányság üldözötté válásával államvallás lett. A „keresztény” államokban a vallás és a világi hatalom összefonódása vezet el az erőszakos eretnektérítéshez. Az állam, a maga jogi beállítottságában, nem tud mit kezdeni a keresztény – türelem, megértés, megbocsátás, önkéntes áldozatvállalás és elviselés stb. – fogalmakkal. Ez a magyarázata annak, hogy mindig csak fájó emléket hozott az Egyház számára, ha a világi hatalom akarta kezébe venni a vallási problémák megoldását.²⁰⁶ Ha a keresztfa tanúságtételére vagy Jézus öntanúságára gondolunk – amelyet a bizonytalankodó Pilátus előtt tett –, akkor érezhetjük, hogy Egyházától és tőlünk is egészen mást vár.²⁰⁷

Külsőséges kereszténység

A zsidók, később a zsidózók, dicsekedni akartak a hitüknek megnyert emberekkel (vö. Mt 23,15b). Jézus súlyos vádat mond ellenük, amikor külsőséges térítésükről beszél (vö. Mt 23,15c). Az apostolok célkitűzésében nyoma sincs annak, hogy csupán a megkeresztelték számbeli növekedését akarnák. Az igazi, belső hitből fakadó krisztusi élet továbbadása a céljuk és feladatuk. Szeretnék, hogy minél több ember szívében meglegyen ez (ahogy Jézus is kifejezi: pl. Luk 12,49-ben). Minden tőlük telhetőt megtesznek ennek elérése érdekében (vö. pl. 1Kor 4,9-13; 2Kor 6,3-10; 11,22-33), de tudják, hogy ha emberileg mindent meg is tettek, ha a legalkalmasabb módon kínálták is fel a krisztusi hitet, akkor is mindenkinek szabadságában áll, hogy elfogadja vagy elutasítja azt.

Isten mindent megtett, hogy az embereket elvezesse az üdvösségre (vö. Mt 23,34; Luk 20,9 kk). A végső kísérlet Fiának elküldése volt. A szelídség és szeretet szellemében jött (vö. Mt 20,28; 11,29 stb), mindenkiel jót tett (vö. pl. Ján 10,32), életét adta barátaiért (vö. pl. Ján 15,13; Mk 10,45). Sokan azonban még így sem fogadták el Őt (vö. pl. Ján 1,10c.11b). Jézus ennek ellenére nem ítéli el az embereket (vö. pl. Ján 12,47 – nincs ellentétben pl. a 2Tim 4,1gyel). Az apostolok is ezzel a küldetéssel indulnak a világba. Minden embert meg akarnak nyerni Krisztusnak, de csak úgy, ahogy Jézus is tette. Kényszeríteni senkit sem szabad.

A történelem során azonban mindig megjelennek álapostolok, álnok munkások, akik magukat akarják hirdetni, a maguk ügyességét akarják bemutatni és a maguk dicsőségét kívánják előmozdítani (vö. pl. Fil 1,15; vö. még Gal 5,26; Tit 1,11). Ezek nem a szív megtérését kívánják, hanem csak a külső megváltoztatását, hogy dicsekedhessenek vele.²⁰⁸ Éppen ezért nem riadnak vissza az erőszakos térítéstől sem.

---

csillapítani kezdik (még úgy véres kézzel) belőle, amikor rádöbbenek, hogy péntek van, tilos húst enni. És megtartják a vallás „fő” törvényét.

²⁰⁶ Az erőszak hatására létrejött megtérések egyébként is mindig legalábbis „gyanúsak” (vö. J. MOUROUX: *Ich glaube an dich. Von der personalen Struktur des Glaubens, Einsiedeln, 1951.*; G. PHILIPS: *Le Mystere de la Foi, Louvain, 1952.*).

²⁰⁷ A „laikus” vagy „klerikus” állam kérdéséről rendkívül sok vita folyt. Az egész középkor ezzel a kérdéssel birkózik. A mostani irodalomból vö. pl. FELTIN bíboros, *L'Église et la liberté*, Paris, 1952.; LECLERCQ, *État chrétien et liberté de l'Église*, a *La Vie intellectuelle* 1949. februári számában; VIALATOUX ÉS LATREILLE írásai az *Esprit* lapjain. Bővebb irodalmat lásd pl. G. PHILIPS, *Der Laie in der Kirche, 192-196. old.* (Otto Müller Verlag, Salzburg, 1955)

²⁰⁸ Napjainkban sokszor előmozdítja ezt az egyoldalúan használt statisztika. Ha plébánia, ill. plébános működését csak aszerint értékeli, hogy hányan járnak vasárnap misére, hányan áldoztak egy évben, mennyi esküvő, keresztelő stb. volt, akkor sokszor egészen torz képet kapnak. Egyetlen szentáldozásért esetleg többet fáradt a lelkipásztor (és az áldozó oldaláról is talán „nagyobb efelett az öröm a mennyben”), mint máshol ezerért, de erről a statisztika nem tud semmit. Vagy még érdekesebb: ha a lelkipásztor megkívánja a

Az erőszak szellemének megerősödését jelzi, hogy a szabadság-eszme – ami az Evangélium legalapvetőbb vonása (vö. pl. Ján 8,32.35; ApCsel 15,28; 1Pét 2,16; Szent Pálnál számtalan helyen!) – ateista és egyházellenes vonásként jelenik meg a történelemben (pl. a felvilágosodás idején, az Egyház ellen is küzdő forradalmakban, a kereszténységen belül pl. a reformáció egyes ágainál ez emelkedik ki az Egyházzal szemben).

A szeretet, a segítőkészség és sok más keresztény és emberi erény csupán „trükk” a hívek számára, amivel másokat megnyerhetnek, amivel hozzáférkezhetnek mások lelkéhez. Ezek a „fogások” egy-egy embert elvezethetnek az igazi krisztusi hitre, a valódi keresztény szellemhez, de utólag többnyire csak annál nagyobb kiábrándulást eredményeznek. Valóságnak kell lennie a szeretetnek. Nem azért kell csupán szeretni, mert ezzel tanúságot tesz a hívő a hitetlenek előtt Krisztus szeretetéről, hanem sokkal inkább kizárólag Isten szeretetéért kell tenni a jót, és majd az, ami egészen ebből a lélekből fakad, tanúságot tesz Krisztus mellett.²⁰⁹

Az igehirdetés kiüresedése

Az egyháztörténelem során fellépő tévedések és tévtanítók az igaz hithez ragaszkodókban ellenhatást váltanak ki. Nem sikerül mindig a legpontosabban megtalálni a helyes utat, és így az Egyház tanításának hangsúlya a tévedéssel ellentétes irányba tolódik el. Az egység visszaállításában ezek az ellentétek nagyon súlyos akadályokat jelenthetnek. Így alakult ki az Egyházban a protestánsok téves szabadság-eszméjének ellenhatásaként²¹⁰ a katolikusok között a túlzott tekintélytisztelet és engedelmesség. A hagyományra vonatkozóan a kisarkított újítás életre kelti az Egyházban a „megőrző-típust”.²¹¹

A legtöbb tévtanítás az emberi értelemre való hivatkozással tér el az Egyház tanításától (jelzi ezt az is, hogy a legtöbb eretnekvezér tanult ember, jó része pap). Tanításuk megcáfolására a hit védői is kénytelenek értelmi érvekkel közeledni. Az emberben az értelem és akarat túlzott szétválasztása is ennek kedvezett. Így jutunk el oda, hogy a hit alapjainak és a keresztény tanításnak észszerű, mindenki számára, elfogadható bemutatása és igazolása képezi sokak számára a Krisztus melletti tanúságtétel egyedüli formáját.²¹²

A tévedések hatására a keresztény tanítás kifejtése is elsősorban azok cáfolatára szorítkozott. Így lassan elveszett a hithirdetés pozitív, tanító és kifejtő jellege.

szentségekhez járuló hívektől a komoly keresztény életet, az igazi krisztusi életre való törekvéset, akkor esetleg csökken a méltatlanul áldozók száma, a statisztika azonban csupán visszaesést, az áldozások csökkenését jelzi.

²⁰⁹ Ezt a mentalitást mutatja az a tény is, hogy a keresztények – főleg a hit ismeretében járatosabbak – oly sokszor azzal indokolják meg valami rossz elhagyását vagy jó megtételét, hogy különben „botrány lenne”. Ez is igaz, de elsősorban nem ezért tilos a rossz, hanem önmagában. Így jutunk el oda, hogy sokan – keresztények! – gyakorlatilag elfogadják a pogány elvet: tégy, amit akarsz, csak észre ne vegyenek. Ugyanezt mutatja az is, hogy sokszor megbotránykoznak a hívek azon, ha valaki pénteken húst eszik, nem megy el vasárnap misére (ez önmagában nem hibás megütközés!), de ugyanazok sokszor észrevétlenül mennek el amellet, hogy valamelyik keresztény (vagy talán ők maguk is) szeretetlen, durva, önző vagy egészen e világian gondolkodik.

²¹⁰ Vö. pl. M. LUTHER, *De Captivitate Babylonica Ecclesiae praeludium*, Werke XI (Weimar, 1888), 536. old.: sem a pápának, sem a püspöknek, sem bárki másnak a világon nincs joga valakit hozzájárulása nélkül valamire kötelezni, még ha egyetlen szó lenne is az, mert ez zsarnokság.

²¹¹ Vö. pl. M. ORAISON, *La peur en psychologie religieuse, a Vie Spirituelle Suppl.*-ban, 22, 1952. szept. 12., 277-301. old. (nagyon gondos elemzést ad a két típusról); E. MERSCH, *La Théologie du Corps Mystique*, Paris, 1944, I,93; a megőrző típushoz vö. még pl. Y. CONGAR, *Vraie et fausse réforme dans l'Église*, Paris, 1950, 246. és köv. old.; 604. old.

²¹² Már Szokratész is így akarta jóra vezetni az embereket. Arra gondolt, hogy ha az emberek megismerik az igazságot, akkor majd önként aszerint is élnek. Nem számolt azonban az eredeti bűnnel, és azzal a ténnyel, hogy az embernek nem minden vágya racionális. Elengedhetetlenül szükséges tehát, hogy a Krisztus melletti tanúságtétel ne csak az értelmet, hanem az akaratot is mozgassa. Az akarat legjobb indítója pedig a tanúságtévő egyéni életének példája, az életben megvalósított krisztusi eszmény vonzása.

A keresztény századokban látszólag nem volt szükség arra, hogy az embereket megnyerjék a hit számára, hanem csak értelmi tudásuk bővítésére kellett gondot fordítani. Így lett a kérügmából csupán „hit-tan-tanítás”. A keresztény-életre-nevelés, az emberek krisztusi lelkiéletre való hangolása, majdnem teljesen elveszett. Anyakönyvileg mindenki keresztény volt. Ha valaki megcsinált néhány külső gyakorlatot, ezzel megszerezte magának a „jámbor” vagy „vallásos” ember nevet és egyúttal megnyugtathatta mindazokat, akik a hit terjesztésére voltak kötelezve, hogy az ő sorsával és hitével többet törődniök nem kell. Az már csak néhány „túlzónak” okozott problémát, hogy vajon a „híveknek” van-e személyes kapcsolata Krisztussal, hogy számukra jelent-e valami nagyot az Úr Jézus. Egy mondatban kifejezve: nem terjedt ki az igehirdetők gondoskodása arra, hogy az embereket megnyerjék a keresztény eszmény számára.²¹³

Az egyházi vezetők erkölcsi nagyságának gyöngülése

Az apostolok örömmel viselnek minden gyalázatot, amellyel ellenfeleik Jézus nevéért illetik őket (vö. pl. ApCsel 5,41; Fil 1,30.29 stb.). Ugyanakkor azonban óva kerülnek minden olyan helyzetet, amely alkalmul szolgálhatna arra, hogy becsületükben meggyanúsítsák őket (vö. pl. 2Kor 8,20 k; 1Kor 9,4 k.15). Nem csupán igazolni akarják ugyanis a történelmi Jézus létét és működését, hanem tanúságot akarnak tenni róla. Ennek hatékonyságához pedig elsősorban az emberek bizalmának megnyerésére van szükség. A gyanúsítások pedig ezt nehezebbé, sőt olykor lehetetlenné teszik.²¹⁴

Szent Péter határozottan elutasítja Simon mágus pénzajánlatát (vö. ApCsel 8,20 k), szent Pál is mindent elvisel, nehogy alkalmat adjon azoknak, akik épp ezt keresik, hogy becsületében megvádolják (vö. 2Kor 11,9 kk; stb). A történelem során azonban nagyon sokan nem tudnak ilyen határozottan ellenállni a csábításnak, és a pénz szolgálai lesznek. A legmagasztosabb dolgok is kereskedésük tárgyai lesznek.²¹⁵

„Ügyes emberek” igyekeznek az Egyház tekintélyét is felhasználni teljesen világi (akár jó, akár kétes értékű vagy esetleg teljesen elítélendő) üzleteikhez. Ha igazán keresztények, becsületes munkájuk és az így elért sikereik kétségtelenül az Egyház tanúságtételét erősítik, de ha olyan eszközöket is igénybe vesznek, amelyek nem egyeztethetők össze az Evangéliummal, akkor több kárt okoznak, mint amit sok jól sikerült vállalkozás használhat.

Az Isten igéjén való nyereszkesedés a legvisszataszítóbb bűnök közé tartozik (vö. pl. 1Tim 6,5.11). A tények mutatják, hogy az emberek épp azokat a papokat kerülik el legjobban, azok „tanúságtételét” vetik meg leginkább, akik a pénzügyek terén nem tudtak becsülettel helytállni a krisztusi eszmény alapján.

Ahogy Krisztus tanúságtételét nem fogadták el a zsidók, úgy kétségekkel állnak az emberek Krisztus követőinek tanúságtételével szemben is. A papok és egyháziak (akár szerzetesek, akár más egyházi intézmények) anyagiassága az, ami a legalkalmasabb a Krisztusról szóló tanúság hatástalanná tételére. Ez ugyanis teljesen kielégítő és mégis minden természetfelettit mellőző magyarázatot ad létükre és munkásságukra egyaránt.²¹⁶

²¹³ Vö. pl. PERE V. DILLARD, Supremes témoignages. Psychologie de travailleur français en Allemagne 33 és köv. old.; Abbé RÉTIF, Chatéchisme et mission ouvrière, 1950 (FELTIN bíboros előszavával).

²¹⁴ A hívekre vonatkozólag is kiemelik ennek fontosságát az apostoli írások. Vö. pl. 1Pét 2,12.15; főleg 2,19.

²¹⁵ Érdekes felfigyelni arra, hogy pl. Wycliffe és mindazok, akik az ő tanaiból merítettek, elsősorban éppen azokat a dogmatikai igazságokat tagadják, amelyekkel kapcsolatban egyes egyházi személyeknek üzleti elgondolásaik voltak (pl. a betegek szentsége vagy a mise stipendiumok körüli visszaélések).

²¹⁶ Ugyanezt igazolják a missziókban történt események is. Legnagyobb akadályt az jelentette és jelenti a hit terjesztésének útjában, ha a hithirdetőket a gyarmatosítók szellemi segítőinek vagy előrebocsátott egységeinek tekintik (pl. Kína, Japán). Úgy kell élni a keresztényeknek, hogy kiérződjék magatartásukból, hogy nem e világi célért küzdenek. Ne legyen földi magyarázat áldozataik és hősiességük igazolására! Napjainkban a hősi életre

Az anyagi dolgokkal párhuzamosan vigyáz az apostol arra is, hogy más erkölcsi kérdéssel kapcsolatban se gyanúsíthassák meg (vö. pl. 1Kor 9,5 k).

A Krisztusért vállalt önkéntes szüzesség ragyogó tanúságtétel az Evangélium értéke és ereje mellett (vö. Mt 19,12 stb.). Ha azonban valaki nem tart ki hűségesen, ezzel a tetteivel felbecsülhetetlen károkat okoz az Egyháznak.²¹⁷ A latin egyházban akkor válik ez még súlyosabb kérdéssé, amikor a papi cölibátus általánosan kötelező törvény lesz. A papi hivatás elhagyását, vagy szörnyű szentségtöréssel való gyakorlását jelenti a vállalt nőtlenség meg nem tartása. Mivel ezen a téren ténylegesen sok botlás fordul elő, az Egyház ellenségeinek egyik legkedveltebb témája épp a papi nőtlenség problémáinak teregetése, illetve ilyen rágalmak költése. Ezen a ponton találkozunk a papsággal a szerzetesség is. Sőt a középkorban a támadások pergőtüzében a központi helyet már nem a világi papok, hanem a szerzetesek (elsősorban a „barátok”) foglalják el.²¹⁸

A keresztény életeszmeny nagyon sokat épít az egyéni felelősségre. Éppen ezért egyik alapvető vonása a szabadság. Az emberek azonban sokszor gyengék és nem tudnak a szabadsággal jól élni. A szerzetesség történetében is többször kísértett ez. A veszély miatt szorítja ki a kolostori élet a remeteséget. Igaz, hogy talán kevesebb alkalmuk van a szerzeteseknek így arra, hogy mindenki előtt tanúságot tegyenek, de a bukás veszélye is korlátozott. A szabadabb szerzetesrendekben azonban mindkettő sokkal nagyobb. Akik helytállnak, többszörös hatékonyságú tanúságot tehetnek, mint egy zártabb kolostor falain belül. Sokan azonban nem állnak meg hűségesen. Már szent Ágoston (pedig ő rendkívül rokonszenvezett a szerzetesi életformával) keményen ír sok szerzetesről.²¹⁹

---

vállalkozó munkáspapok működését is épp a túlzott propaganda vetette vissza, mert (többek között) alapot adott arra, hogy emberi szempontok szerint lehessen megmagyarázni önkéntes munkájukat és fáradozásait (ti. pl. hiúságból vagy hírnévért teszik).

²¹⁷ Vö. pl. már az ókorban a syneisaktos intézményt és a vele kapcsolatos problémákat (pl. Niceai Zsinat 3. kánonja megtiltja nemcsak a püspököknek, hanem minden klerikusnak, hogy bárki lakjék vele, aki nincs minden gyanún felül). Vö. pl. ALTANER B., Ókeresztény irodalomtörténet, Szent István Társulat, Budapest 1947, 63. old., 3. megj.

²¹⁸ Az eltolódás okait keresve sok mindenre gondolhatunk. A korabeli iratok közül pl. FOSCOLO (Discorso storico sul testo del Decamerone) a papságtól való félelmet említi: „az előkelő papokkal senki sem tréfálhatott veszedelem nélkül, azért minden barát lett Izrael ellenséges indulatának bűnbakja.” Ha tárgyilagosan nézzük azonban a helyzetet, látjuk, hogy ez nem lehet a teljes és kielégítő magyarázat (érveket lásd pl. BURCKHARDT, Az olasz renaissance műveltsége, 334. old.) (Dante Budapest, 1945.). A legvalószínűbb az, hogy sok szerzetes (és pedig elsősorban a kolduló rendek tagjai közül) nem élt a keresztény életeszmeny szerint. Ők voltak a néppel a legközvetlenebb kapcsolatban, így nekik volt ezen a téren a legtöbb problémájuk, és az ő bukásaikat látták meg leginkább az emberek. A középkor írásai tele vannak a barátok bűneiről szóló elbeszélésekkel és rágalmakkal. A Decameronet és Franco Sacchetti novelláit ismerve úgy érzi az ember, hogy ezek mindent leírtak, amit csak ki lehet találni a szerzetesek és apácák ellen. Ha mellőzzük is azonban az olyan írókat, akiknek írásaiban (pl. ARETINO, Ragionamenti-jében) világosan látszik, hogy a barátok szerepeltetése csupán alkalom arra, hogy az írók egyéni belső romlottságukat kifejezzék, még mindig nagyon sok és súlyos vád marad a szerzetesek ellen. Gyakran látszik, hogy az alkotó képzelet is nagy szerepet játszik egy-egy ilyen írásmű keletkezésében, mégis sokat árul el a valóságról az a tény, hogy ezek az írások közkezen forogtak és nem éltek olyan életet az egyháziak, hogy rágalmaikkal feltétlenül szégyent vallottak volna ellenfeleik (ahogy a nagy alapítók idején!). Egy író említünk példaként csupán. MASUCCIO első 10 novellájában így ír: „A barátok csalnak, rabolnak, paráználkodnak és ha már nagyon szorul a helyzetük, a szentet játsszák és csodákat tesznek.” A következő ítélet még súlyosabb (itt jól látható az alkotó képzelet hatása is): Az apácák a barátok barátnői. „Mihelyt azonban világiakkal szűrik össze a levet, bezárják és üldözik őket. A többi meg valóságos lakodalmat ül a barátokkal s közben még misét is énekelnek... Jó magam is nem egyszer, hanem sokszor jelen voltam... Az olyan apácák azután vagy helyes kis barátokat szülnék, vagy elhajtják magzatukat. Ha pedig valaki azt állítaná, hogy ez hazugság, akkor vizsgálja meg az apácakolostorok csatornáit és bennök egész gyűjteményre való gyöngye csontocskát talál majd...”

²¹⁹ „... oly sok képmutatót szór szét (ti. a sátán) a különféle szerzetesek ruhája alatt, akik szertejárnak a tartományokban, sehová sem küldötten, de sehol meg sem állapodottan, soha meg nem állnak, de soha le sem telepednek. Egyesek vértanúk ereklyéit árulják – ha vértanúkéi azok –, mások ruháikban és széles

Szent Ferenc és szent Domonkos lángoló keresztény eszménye felvirágoztatja a jogi kötöttség nélküli, de Isten törvényének annál inkább alávetett (vö. 1Kor 9,20-21) életeszményt. A nagy alapítók halála után azonban hanyatlás áll be, és a szabadság sokak számára nem a több jóra, hanem a nagyobb bűnökre való alkalom lesz (vö. pl. Gal 5,13 kk).²²⁰

Ezek a fájó tapasztalatok készítetik a Trentói Zsinat és az utána következő századok egyházi vezetőit a szabadság túlzásainak megakadályozására. Ez azonban olykor az egészséges és az Evangélium szellemétől elválaszthatatlan szabadság korlátozását is magával hozta.

Az anyagi és erkölcsi dolgokkal visszaélőkhöz hasonlóan téves alakban ismerteti meg az Egyházat azok élete is, akik hamis és torz életszentséget mutatnak. Önkéntes és mutatós áldozatokat vállalnak, de ilyen címen a kötelességeiket elhanyagolják. Az egyéni lustaságuk vagy ügyetlenségük miatt csődbe jutott ügyet a Gondviselés küldte elkerülhetetlen megpróbáltatásnak állítják be, magukat pedig vértanúi koronával ékesítik (vö. pl. 2Tim 3,5; 1Tim 6,5; vö. még 1Tim 5,11 kk. főleg 14).

Az Istenhez-menekülésnek nem szabad azt a fő célt szolgálnia, hogy az egyéni fáradozást, küzdelmet feleslegessé tegye. Vannak olyan alkalmak, amikor az imádság az Isten kegyelmével való együttműködés megtagadását jelenti (vö. pl. 1Tim 5,8; vö. még pl. Mt 23,14 és párh.).²²¹

Pap és világi ellentéte

Szent Pál még a hivatások egyenértékűségéről beszél (vö. pl. 1Kor 7,17 kk). Mindenki a maga ajándékát kapja Istentől (vö. 1Kor 7,7), ezért senki sem irigyelheti a másikat. Az igazi belső hit meggyengülésekor azonban már nem tudnak az emberek így gondolkodni. A lelkesedésből folyó önkéntes áldozatvállalások közben (vö. pl. ApCsel 5,41; Fil 1,29; 2,3.17; Kol 1,24) ténylegesen mindegy, hogy ki milyen területen hasonul a Megfeszítetthez. Amikor azonban ez a lelkület elvész, akkor sok nehézséget okoz a „hívek”²²² közti ellentét. Szent Pál még semmi nehézséget nem lát abban, hogy a sokkal értékesebb lelki javak fejében a hívek anyagi javaiban osztozik a pap is. Amikor azonban sok keresztény számára csak az anyagi javaknak van valós értéke, akkor nem tudják már helyesen érteni ezt az igazságot. A pap esetleg kényelmesebb életét, anyagi jólétét vagy világi dicsőségét irigylik (még akkor is, amikor bűnök és mulasztások által éri el!). A természetfeletti értékek, illetve veszteségek nem jutnak itt szerephez az értékrend kialakításában.²²³

---

szegélyeikben gyönyörködnek, ismét mások azt hazudják, hogy szüleik és rokonaik hallomásuk szerint ebben vagy abban a tartományban élnek és őket keresik fel; és mindnyájan kérnek, mindnyájan követelődznek, vagy hasznot hozó szegénység címén, vagy a színlelt szegénységnek jutalmaként. Közben pedig gonoszágukkal mindenhol tetten érik őket vagy mivel hírhedtekké válnak, a szerzetes névvel a föltételeikre általában gyalázatot hoznak, amely pedig oly jó és szent...” (SZUNYOGH X. F., Az első szerzetesek és remeték életéből, Szent István Társulat, Budapest, 1944, 225-226. old.).

²²⁰ Ez a tény, a nagy változás, megállapítható abból is, hogy míg a barátok rágalmozása és gyanúsítása az alapítók idejében a nép körében süket fülekre talált, addig a következő századokban elfogadott és hatékony eszköz az ellenük való küzdelemre.

²²¹ Vö. pl. R. THIBAUT, La priere et l'effort, a Nouvelle Revue Theol.-ban, 74 (1952), 1078 és köv. old.

²²² A mai fogalom hosszú fejlődés eredménye. Az első időben minden keresztény megkülönböztető jelzője volt. Amikor azonban sokan, később pedig majd „mindenki” „keresztény”, veszít a fogalom eredeti értékéből. A világi nagyság (lelki hatalomnál is a világ felé visszatükröződő hatalom) kiemelésére megkülönböztető jelzőt kapnak a vezetők. Ettől kezdve értéktelenedik a szó jelentése, sőt idővel szinte pejoratív jelleget kap. Ma lassan visszakapja eredeti gazdagságát a „hívó” fogalom.

²²³ Kifelé természetesen nem vallják be (sőt talán maguk sem látják), hogy ez az irigység beszél belőlük, hanem többnyire a keresztény életeszmény hangoztatásával emelik fel szavukat az ilyen ellen.

Ez a gondolkodásmód vezet oda, hogy órabérrel kifizethető „termelőmunkának” tekintik sokan a lelkipásztori kötelességek teljesítését és minden egyéb, a keresztény hit terjesztése érdekében tett fáradozást. Úgy érzik, hogy a pap anyagi eltartásával minden keresztény evangelizációs kötelezettségüknek eleget tettek. Minden egyéb tennivaló azután már – szerintük – a klérust terheli, hiszen a hívek annak fejében adják meg mindazt, amire szükségük van, hogy ezáltal magukat megváltsák minden „papi” kötelezettségtől.

A papságban fellépő túlzott uralkodói ambíció találkozik a hívek lanyhaságával és nemtörődőségével. Természetes következmény, hogy lassan minden irányítás és tevőleges apostoli feladat a hierarchiára száll át.²²⁴

A jogi szemlélet megerősödése idején magától értetődően a szokásjog kodifikálódik, és ezáltal azok, akik nem tartoznak a hierarchiához, még a lehetőségüket is elveszítik, hogy megtehessek mindazt, amit Jézus az Egyház minden tagjának feladatává tett, az örömhír továbbadása és tartalmának mélyebb kifejtése terén. Belejátsszik ebbe az is, hogy a felkészületlen laikusok működése sokszor károkat okoz az Egyháznak.²²⁵ Szerepe van ebben annak is, hogy a laikusok – szerepük visszaszerzésére – olykor túllépték az Istentől meghatározott kereteket, sőt előfordult az is – hogy a maguk jogaiért folytatott küzdelem hevében – a hierarchia Istentől adott jogait próbálták kisebbiteni.²²⁶ A tanítóhivatal és a hozzá hűséges hívő nép a tévedésre sokszor az ellentétes oldal kiemelésével válaszol, ami később a laikusok további háttérbe szorulását eredményezi.²²⁷

A keresztény életeszemély téves értékelése eredményezi, hogy a papság (nyugaton) életének legfőbb feladata a nőtlenség megtartása és a breviárium „elmondása” lesz. Sokszor csupán az előbbire való alkalmasság jelenti a hivatást. Nagyon gyakran az a gondolat húzódik meg e mögött, hogyha jól él a pap, legalább valami áldozatot hozzon ő is. Szinte teljesen háttérbe szorul a nőtlenség pozitív értékelése. Csak egy életre szóló áldozat elvállalását látják benne. Azért nem is tudja az Egyház a nőtlenség szigorú kötelezettségét enyhíteni (bár eredetileg önkéntes volt!), mert az önkéntesség sokszor hiányzik a papság és az arra készülők soraiban.

Kétségtelen tanúságtétel a papság magányos élete, de sokkal inkább az apostoli lendületnek és az ebből folyó teljes önátadásnak kellene a pap jellemző vonásának lennie és nem kizárólag a nőtlenségnek.

Az a szemléletmód, amely a papi nőtlenséget csupán negatívumként látja, a tilalom megtartását a papnak a „világtól” való elzárkózásában találja meg. Ez is segít megmagyarázni azt, hogy miért van olyan mély szakadék a világiak és a pap között, hogy miért nem tudja elvinni a pap az örömhírt az élet oly sok területére, és miért nem jelent a papság tanúságtétele olyan igazi kovászt a világ „tésztájában” (vö. pl. 1Kor 5,6 k; Mt 13,33 és párh.).

²²⁴ Az új történelem-szemlélet erősen kiemeli ezt a tényt. „Az egyik fél hatalmi vágya nem ritkán a másik fél odaadó készségével találkozik. Az emberek szinte várnak arra, hogy valaki lábai elé vessék magukat” (G. SALET, *Le Mystere de la charité divine*, a *Recherches de Science Religieuse*-ban, 28/1938/, 28.o.).

²²⁵ Pl. a középkori eretnekségek terjedésében nagy szerep volt a lelkes, de tévedésbe esett laikusok működésének. Emiatt tiltja meg kiközösítés terhe mellett a IV. Lateráni Egyetemes Zsinat (1215) a püspöki engedély nélküli ígihirdetést (D 809 /434/). Vö. III. Ince „Eius exemplo” kezdetű levelét, amelyet a terraconensi érseknek írt (1208. dec. 18.: D 796 /426/).

²²⁶ Pl. a hívek általános papságának kiemelése (vö. D 866/-/). Az ordo erejének kisebbitése: pl. Wycliffe. Elítéli a Konstanci Egy. Zsinat (1415): c. 28.31.37.42.: D 1178.1180. 1187., 1192/608.610.617.622/. Wycliffe és Huss követői ellen pl. D 1260 (670).

²²⁷ Pl. hivatkoztak egyesek (Wycliffe és protestánsok) a hívek általános papságára, hogy a hierarchikus papság hatalmát korlátozzák. Az Egyház ezért emelte ki oly erősen a hierarchikus papság létét és lényegét (pl. Konstanci és Trentói Zsin.). Így viszont az általános papságról szóló tanítás háttérbe szorul, annak ellenére, hogy a Szentírás (vö. pl. 1Pét 2,5.9; Jel 1,6; 20,6) világosan beszél az Isten népének papságra hivatottságáról. Vö. pl. E. NIEBECKER, *Das allgemeine Priestertum der Gläubigen*, Paderborn, 1936; vö. még XII. Piusz: *Mediator Dei* enciklika: AAS 39 (1947), 521-600; stb.

Egészen elfelejtődik, hogy a papság is beletartozik az Isten népébe. Más – de a hívekével teljesen egyenértékű – hivatása, feladata van (szent Pál hasonlatával: Krisztus Testében minden tagnak megvan a sajátos és nélkülözhetetlen szerepe – vö. 1Kor 12,12 kk).

A negatív formában kifejezett papi ideál nem elég vonzó az emberek előtt. Az életszentség olyan megfogalmazásával igyekeznek a papság sorait gyarapítani, amely gyakorlatilag a „világi” szentség leértékelését jelenti. A világiak elé az életszentségnek olyan formáját állítják, ami a pap, illetve szerzetesi életforma „ad usum laicorum” (azaz laikusok használatára készített) változata.²²⁸ Ez okozza a világiak akaratlan lenézését. Pedig pl. a szüzesség értékelésének nem szabadna a házasság leértékelését jelentenie.²²⁹

A harmadrendek kialakulása is nézhető téves szemmel, és akkor elősegíti azt a szemléletmódot, amely a világi életszentségben a szerzetesi (azaz „igaz”) szentség „mérésékelt áron történő kiárusítását” látja.²³⁰

A világi hívek tanúságtételét az nehezíti, hogy nem tudják megtalálni életszentségük sajátos formáját.²³¹ A munkásnak pl. külön lelkisége van. Olyan sajátos lehetőségei, erényei és bűnei, amelyek csak a munkásokra jellemzőek.²³² Az Egyház az ő körülményeikhez illő szent ideált csak ritkán mutatja meg nekik. A szentté avatások (érthető okokból) általában a papok és főleg a szerzetesek köréből emelnek oltárra kiváló egyéniségeket. A hétköznapi élet szentjei többnyire rejtve maradnak. Azok azonban, akiknek szükségük lenne erre az ideálra, nagyon megsínylik a lelkesítő példa hiányát. Nem tud az Egyház eléggé valóságizű eszményt állítani eléjük, ahogy megteszi ezt a szerzetesi életszentségre törekvőknek. Még a

²²⁸ Vö. pl. E. SCHILLEBEECKX, *Theologische grondslagen van de lekenspiritualiteit*, a *Tijdschrift voor Geestelijk Leven*-ben, 5(1947) I,147. old. Erre utal AXTERS is, amikor mentegetőzik, hogy az életszentség történetéről írva a világi papok és laikusok életszentségét is figyelembe veszi (vö. *Geschiedenis van de vroomheid in de Nederlanden*, V (1949), I, XVIII.). A. AUER (*Weltoffener Christ*, 65. old., 15. megj.) szinte közhelynek számítónak mondja azt a megállapítást, hogy a keresztény laikus lelkiségről csak a szerzetesi lelkiségből vett fogalmakkal beszélünk. Vö. J. PASCHER, *Inwendiges Leben in der Werkgefahr*, Freiburg, ²1952, 131 k; D. DOHEN, *La Sainteté des Laïcs (L'eau vive)*, Paris, 1957, 9; J. E. MAYER, *Vollkommenheit in dieser Zeit*, A Seid vollkommen (kiadta K. Rudolf)-ben, Wien, 1955, 197 k; M. de LA BEDOYERE, *Die Würde des Laien*, Olten und Freiburg, 1956, 61 k; R. SCHERER, *Christliche Weltverantwortung*, Frankfurt ³1949, 8; H. SEILER, *Zur Grundlegung einer katholischen Laienspiritualität*, a *Der Grosse Entschluss*-ban, 14 (1959), 299-302; 352-355; 408-412; F. WULF, *Mönchenspiritualität? a Geist und Leben*-ben, 31(1958), 460-463. A középkor lelkiségét megújító és erősen befolyásoló Cluny-i kolostor is nagy szerepet visz a laikus lelkiség ilyen kialakulásában. G. SCHREIBER (*Gemeinschaften des Mittelalters*, Münster, 1948, 337 és 363 k) szerint itt kapcsolódik össze annyira szorosan a kolostor és a laikus lelkiség az egyháztörténelemben először. Cluny egy „új és mély laikus lelkiséget vezetett be”. Ez ténylegesen a laikusok lelkisége volt, de sajnos nem igazi laikus-lelkiség. A status perfectionis (azaz szerzetesség) kifejezés is segítette a laikus-lelkiség ilyen kialakulását (vö. L. HERTLING, *Theologia ascetica*, Róma, ²1944, Th. 50 és 72: „Summa adeoque vera et unica perfectio proponitur ab Ecclesia in statu perfectionis. Ideo etiam pro iis, qui non sunt de statu religiosorum, vita religiosa norma et exemplar perfectionis christianae esse potest et debet”). Ugyanerre mutatnak rá az imakönyvek is. Jól felhívja erre a figyelmet pl. F. X. HAIMERL kutatása (*Mittelalterliche Frömmigkeit im Spiegel der Gebetbuchliteratur Süddeutschlands*, Münchener Theologische Studien I,4., Munich, 1952).

²²⁹ Vö. pl. PERRIN, *La Virginité*. Ebben ismét benne van a protestánsok sarkítására való ellenhatás is. A legújabb időben (talán épp a katolikus ellensarkítás miatt) fordulat állt be. Hamis házasságismisztika lépett fel, amely kissé el akarja homályosítani a szüzesség értékét. Jól felhívja erre a figyelmet J. MARITAIN sok vitát kiváltó művében: „Fura nézni, micsoda tiszteletig menő figyelmet tanúsít a nemiség irányában azoknak a levitáknak sokasága, akik megtartóztatásra tettek fogadalmat. A szüzességnek és a tisztaságnak rossz sajtója van. A házasságot viszont hévvel eszményesítik és lényegének a szerelmet minősítik” (*Le paysan de la Garonne*, idézve a *Vigilia XXXII* /1967/, 617. old.).

²³⁰ G. PHILIPS, *Der Laie in der Kirche*, 262. old.

²³¹ Jól rámutat a laikusok elé állított „szerzetesi szabályzat” használhatatlanságára pl. A. GÖRRES (*Eine geistliche Lebensregel für Christen in der Welt*, a *Geist und Leben*-ben, 21 /1948/, 237. old.).

²³² Utalásokat találunk erre pl. PÉRE V. DILLARD, *Supremes témoimages. Psychologie de travailleur français en Allemagne*, 39-51. old.

szóhasználat is jelzi, hogy nem értékeli helyesen a világiak életét. A hivatás szó a világi életutak közül csupán a szerzetesekre és az orvosokra használatos.²³³

A laikusok háttérbe szorulása és a klérus lelkiségének lanygulása vezet oda, hogy az Egyházban a testvéri közösségből névtelen tömeg és föléje rendelt hivatalnoki kar lesz. Ahogy a katonaságnál több az értéke a tisztnek, mint a közlegénynek, úgy lesz az Egyházban is. Ez a gondolkodás az Egyház lényegével ellenkezik, mégis valósággá válik a történelem során. Azokból a pásztorokból, akiknek életük árán is meg kellene védeniök a nyáját, önző béresek lesznek. Elfelejtik, hogy Isten nyáját kell legeltetniök (vö. ApCsel 20,28 kk; Ján 21,15 kk). Lassan a hívek lesznek a hierarchiáért és nem a papság lesz a népért. Az Egyház kincse azonos lesz a papok kincsével. Ez segíti elő azt, hogy a köztudatban olyan torz pap-fogalom alakul ki.²³⁴ Így természetesen egészen eltorzult formában jelenik meg az a testvéri közösség, amelyet Jézus az Egyház ismertető jegyének szánt.

A hívek sajátos lelkiségének hiánya oka egyúttal annak is, hogy az Egyház és a világ annyira elszakadt egymástól. Az Evangélium kovásza nem tudja átjárni az emberi élet minden területét, mert nincsenek apostolok (a hívek között!), akik belevegyítenék a mindennapi élet lisztjébe Jézus tanításának kovaszát. A világi problémákkal foglalkozó keresztény nem kap semmit vallásától, ami a maga hivatáskörén belül segítené őt. Nem érzi, hogy az Evangélium tanítása megvilágítja és új fénybe öltözteti a hétköznapi munkát is. Emiatt nem tudja másokkal sem közölni azt az örömet, amit az Evangélium sugároz még a mindennapi fáradtság és küzdelem közé is. Úgy érzik a hívek, hogy a vallásos élet cselekedetei a templomhoz tartoznak, ott tudnak csak találkozni Istenükkel. Nem hívja fel senki a figyelmüket arra, hogy a munkahelyükön, a családi tűzhely mellett, vagy akár a pihenés és szórakozás közepette is felemelhetik lelküket Istenükhöz. Teljesen különálló terület lesz számukra a vallási és a profán élet. Nem járja át a hit és a hitből fakadó lelkiség a keresztények egész napját. Megvalósíthatatlannak – csupán szerzetesnek valónak – érzik Jézus parancsát, amely az állandó imádkozásra indít, mert nem tanítják meg őket arra, miként lehet a mindennapi élet feladatait – a fizikai munkát éppúgy, mint a világ titkainak kutatását vagy az édesanyai kötelességeket – imádságként végezni (vö. pl. 1Kor 10,31). Nem tudják a hívek, hogy a köznapi munkájukon keresztül kell elsősorban találkozniük Istennel, és ezen keresztül kell az életszentséget is megvalósítani magukban.

Mivel a keresztények számára nem jelent a hit erő- és örömforrást a mindennapi élet feladatainak végzéséhez, nem is lehet életük igazán tanúságtétel a nemhívők előtt. Nem jelent vonzó erőt a hívek belső öröme. Ezzel párhuzamosan a hívekben is hiányzik a belső indítás

²³³ A szerzetesség egyedüli hivatásként való kiemelése ellen lép fel pl. LUTHER is. Visszatér a szenttamási keresztény hivatás-fogalomhoz, de az előbbi túlzás ellenhatásaként a másik iránya sarkítja ki a hivatás-fogalmat. A szerzetesség – eszerint – nem krisztusi hivatás (vö. K. DUNKMANN: Die Lehre vom Beruf, Berlin, 1922, 80 kk; vö. még pl. G. WINGREN, Luthers Lehre vom Beruf, München, 1952). A XIX.sz.-ban szekularizálódik a protestáns hivatás-fogalom. K. BARTH élesen mutat rá a keresztény „klésis” fogalmának deriválódására. A protestantizmusban a keresztény hivatás egész tartalma kimerül pusztán a polgári hivatás betöltésében (Die kirchliche Dogmatik, III/4, Zollikon-Zürich, 1951, 691.old.). Vö. A. AUER: Weltoffener Christ, 49 k. old.

²³⁴ A papban elsősorban a pénz emberét látják. A vallás a pap üzlete. Ugyanolyan vállalkozás, mint a bank vagy a biztosító társulat. A külső megnyilvánulások ténylegesen mellettük szólnak. Amikor az emberek nagy ritkán a pappal kapcsolatba kerülnek, mindig fizetniök kell. Sokan szokásból csinálják még ezt, de úgy érzik, hogy a „csuhások szénája rosszul áll” (nem tudják „bekaszálni” a temetéseket stb.). Amikor a plébános a temetések különböző osztályairól tárgyal, úgy tűnik fel előttük, mintha a temetkezési vállalat egy alkalmazottja (vagy esetleg a főigazgatója) lenne. Mivel nem érzik szükségét a pap szolgálatainak, nem tudják belátni, hogy miért él a pap az ő költségeikre. Némi fogalma van ugyan mindenkinek arról, hogy a pap jót tesz, ezért nem ítélik meg túlságosan felettük. A végső megállapításuk azonban az, hogy „alapjában véve nem választottak rosszul a papok”. Bármit is mondhatnak nekik, kitartanak amellett, hogy „csuhásnak lenni jó foglalkozás”. H. PERRIN: Hósi kereszténység; Börtönélmények között.

arra, hogy kincset másokkal is megosszák, azaz, hogy másokat is elvezessenek a krisztusi életre.²³⁵

A liturgikus közösség széthullása

Krisztus önmagáról szóló örök tanúságtételnek szánta a „kenyértörést” (vö. Luk 22,19). Őrá emlékeznek és az Ő megváltó halálát hirdetik a hívek az utolsó vacsora megünneplésével (vö. 1Kor 11,24 kk). Az őskeresztény gyülekezet jellemzője az imádságban, az apostolok tanításában és a kenyértörés közösségében való kitartás (vö. ApCsel 2,42; ellentétben az 1Kor 11,20-szal).

Az első lendület hanyatlása épp a liturgikus közösségben érződik meg leginkább (vö. pl. Zsid 5,11; 6,11 k; 10,25). Az első időben az istentisztelet a közösség ügye volt. Mindenki részt vett benne a maga kegyelmi ajándékai szerint (vö. pl. 1Kor 2,4 kk; 14,1 kk). A közösség vezetőjének feladatát az képezte, hogy felügyelnie kellett mindenre és biztosítani azt, hogy minden rendben, Isten szolgálóihoz illően történjék (vö. pl. 1Kor 14,40; vö. még pl. uo. 11,2 kk; 14. fejezet; 1Tim 2,1 kk). A fokozottabb lanygulás idején azonban már nem tudnak a keresztények olyan szívvel-lélekkel együtt örvendezni, nem érzik át annyira azt a nagy és lelkesítő erőt, amely az őskeresztény közösségben oly lényeges volt. Az üldözések idején még életüket sem sajnálták, hanem annak veszélyeztetése árán is összejöttek, hogy részt vegyenek Krisztus áldozatának megünneplésében. A legnagyobb kockázatokat is elvállalták, hogy részesítsék ebben azokat a testvéreket is, akik a börtönökben sínylődtek.²³⁶ A felszabadulás után (313) azonban sokszor ostromozni kell a püspököknek a híveket, hogy jöjjenek el misére, hogy legalább külsőre igyekezzenek részt venni a keresztény közösség istentiszteletén.²³⁷

A krisztusi lelkületnek megfelelő komoly törekvés nélkül nem lehet igazán bekapcsolódni az Úr áldozatának megújításába. Lényeges, hogy a mi magunk áldozatát egyesítsük az Üdvözítő áldozatával.²³⁸ Amikor azonban hiányzik a hívek egy részében ez az áldozatos lelkület, akkor a szentmisébe sem tudnak igazán bekapcsolódni. Nem értik és főképp nem élmény számukra az oltár áldozata.

Fokozatosan csak külső cselekedet lesz a szentmisén való részvétel. Ezzel párhuzamosan az érdeklődés is csökken. Lassan csupán a pap tudományává lesz a szentmise, amin a hívek részt vesznek, amit csöndben „meghallgatnak”. A bűnös papokkal szemben (hiszen már csak a pap szerepel a mise bemutatásában, a híveknek „semmi közük hozzá”) lépnek fel olyan tévtanítók, akik a bemutató bűnössége miatt az áldozat értékét is tagadják.²³⁹ Ezek ellensúlyozására emeli ki az Egyház a szentmise (és a szentségek) tárgyi értékét, amely független a bemutató személyétől.²⁴⁰ Ez azonban egy újabb tévedést szül a mindennapi gyakorlatban. A hívek ugyanis csupán a szentmise tárgyi értékét nézik, és elfelejtkeznek arról, hogy emellett vagy inkább ezen felül a misének közösségformáló és -fenntartó ereje is

²³⁵ Az előbbiekhöz vö. pl. M. SCHLÜTER-HERMKES, G. K. FRANK, Weltlose Religion – gottlose Welt, a Hochland-ban, 45 (1952), 119-130. old.; Y. CONGAR, Der Laie, Stuttgart, 1956; L. ALVAREZ, In fremden Land, Madrid-Colmar-Freiburg, 1958, főleg a 158.old.; A. AUER, Weltoffener Christ, főleg 59 és köv.; G. PHILLIPS, Der Laie in der Kirche.

²³⁶ Elég csak utalnunk a katakombák egyházára vagy a ministránsok védőszentjére, szent Tarziciuszra.

²³⁷ Aranyszájú szent János vagy szent Agoston homiliáji elegendő példával szolgálnak.

²³⁸ A misébe való igazi bekapcsolódáshoz kell a mi áldozatunk is: vö. pl. Kol 1,24; 2Kor 1,5.

²³⁹ Pl. WYCLIFFE, De civili dominio, I,3 (kb. 1376), kiadta: R. L. Poole, London, 1885, 1,16-25. (Elítélte a Konstanci Zsinat: D 1154/684/).

²⁴⁰ Vö. RADÓ P., Enchiridion Liturgicum, Róma-Freiburg-Barcelona, 1966, I,172. és köv.

van. A tárgyi érték kiemelése eredményezi azt is, hogy miután meghatározták a mise lényegét (átváltoztatás²⁴¹), sokan csak ezen vannak jelen.²⁴²

A hívek teljes passzivitása miatt közömbös, hogy milyen nyelven mondja a pap a mise szövegeit. A latin nyelv hosszú megmaradásának ez is oka.

A papság és a „hívek” szerepének szétválasztása külső jelekben is megmutatkozik. A szentélyt elkülönítik a nép tartózkodási helyétől, ahogy az ókorban függönyökkel határolták el a vezeklők helyét.²⁴³ Ez az elválasztás néha oly erős, hogy falat építenek a kettő közé.²⁴⁴ Természetesen ezek után már szó sem lehet a hívek tevékeny részvételéről. Az emberek nem mennek már önként szentmisére, hiszen nem értik. Ezért is kell a „mischallgatást” súlyos bűn terhe mellett kötelezni.²⁴⁵ Tudják az emberek, hogy a szentmise Jézus keresztáldozatának megújítása, de élményként nem kapnak ebből semmit. A stipendiumokkal való visszaélések ezen felül még elvileg is gyanússá teszik a mise áldozatjellegét. Az a sok pap, akinek összes napi feladata egyetlen szentmisének meghatározott időben és oltáron való elmondása volt, a székesegyházakban szinte percenként mondott misék nemigen tesznek tanúságot a mise végtelen értékéről, sőt épp az ellenkezőt látszanak bizonyítani.

Azok, akik igyekeznek bekapcsolódni a szentmisébe, kénytelenek magánajátosságként kezelni és így keresni meg az elmélyedés lehetőségét. A rózsafüzér így válik a hívek szentmise alatti imádságává. A gyónás is – magától értetődően, hisz ráérnek az emberek – a mise alatt lesz. A lelkiileg igényesebb emberek számára a szentmise misztikus magyarázatai adnak elmélkedési anyagot.²⁴⁶

A hívek tevékeny részvételének igénye eredményezi, hogy az ősegyházban, később a katakombák egyházában mindenkinek fontos szerepe van. Az akolytusok, a felolvasók nemcsak a külső pompa emelésére szolgálnak. Később azonban csak a hagyományos külső formák maradnak meg. Minden szimbólumot külön magyarázattal kell a hívek számára érthetővé tenni. Ezek a jelek tehát nem mondanak oly sokat, mint az ősegyházban, amikor éppen jelszerépük miatt vették be őket a liturgiába. A túlzott hagyománytisztelet és a liturgia iránti közömbösség eredményezi, hogy a századokból ránk maradt, de a mai embereknek sokszor már semmit sem mondó szertartások veszik körül a legszentebb cselekményeket. A nagy egyéniségeket kivéve szinte természetes, hogy gépies cselekvések sorozatából tevődik össze a legtöbb pap és segédkezőinek minden liturgikus ténykedése.²⁴⁷ A mágikus szokások, de még inkább az ezek mögött rejtőző pogány gondolkodásmód a népek megtérése után még századokkal is visszakísért. A természetfeletti eszközök is süllyedhetnek a babona szintjére. Ez történik meg akkor, amikor az emberek valamely imádságot vagy szentséget méltatlan célra használnak, vagy az imádságban meghatározott számnak vagy bizonyos templomnak, oltárnak stb. rendkívüli jelentőséget tulajdonítanak, és így akarnak természetfeletti segítséget nyerni.²⁴⁸

²⁴¹ Vö. RADÓ P., uo. I,242 és köv.

²⁴² Oda vezetett ez, hogy végül az Úrfelmutatás előtt megállt a pap, megvárta, amíg a piacról a harang szavára befutottak az emberek, és akkor folytatta az átváltoztatást. (Vö. RADÓ, egyetemi előadásai; HUIZINGA, A középkor alkonya.)

²⁴³ Vö. pl. J. A. JUNGMANN, Die lateinischen Bussriten in ihrer geschichtlichen Entwicklung, Innsbruck, 1932, 22.15-20. Idézve RADÓ P., i. m. II,752.

²⁴⁴ Vö. pl. igen sokféle Németországban még ma is megvannak a nyomai.

²⁴⁵ Ma is életben van. Vö. CIC 1248. c.

²⁴⁶ Ha az imakönyveket nézzük, még a néhány évtizeddel ezelőtt kiadottakban is találunk ilyen feldolgozást.

²⁴⁷ Kézzelfekvő tény. Napjainkban is nagyon sokat találkozunk vele. A munkáspapok kis közösségei még élesebben vetítik elő a negatív vonást. Vö. pl. H. PERRIN, Hősi kereszténység (sok-helyütt utal rá).

²⁴⁸ Elősegíti ezeket a rossz szokásokat az a tény, hogy az Egyház a búcsúengedélyeket sokszor bizonyos külső dologhoz kapcsolta (a tárgyak, helyek, számok conditio sine qua non-ok). Vö. ZS. ARADI, Wunder, Visionen und Magie, 101. old.

A szentek túlzott kultusza, a gyakorlati életben kikezdi a keresztény életeszmeny Krisztus-központiságát. A liturgia is visszatükrözi ezt.²⁴⁹ Egyes szentek tiszteletében sajnos nagyon felismerhető a kultusz terjesztőinek anyagi érdekeltsége is, ami nem kis mértékben magyarázza azt a tény, hogy a protestánsok mindenfajta kultuszt elvetettek.²⁵⁰

Az egyszerű emberek gondolatvilágában furcsa torzultsággal jelennek meg a szentek, de még az Istenanya is. Inkább hasonlítanak ezek a szentek a pogány istenekhez, mint a keresztény szent-fogalomhoz.²⁵¹

Jézus a lábmosást adta búcsúzóul apostolainak. Ez a lábmosás külső jel volt, amellyel Jézus a szolgálat és szeretet gondolatát akarta érzékeltetni (vö. Luk 22,27 kk), és mint „példát” az apostolok számára eszményül állítani (vö. Ján 13,12 kk). A történelem során azonban sokszor éppen fordítva történik. Azok, akik „követik” Jézus „példáját”, csak a jelet utánozzák és épp a lényege, az alázatos szeretet-szolgalat marad el. Az egyházi vezetők a külső jelet megteszik (legalábbis egyszer egy évben), de olykor a nagycsütörtöki lábmosás inkább az Üdvözítő megcsúfolására emlékeztet, mint tettének követésére. Péter rendreutasítása (vö. Ján 13,7 kk) alkalmas lehetne az Egyházban vezető szerepet hordozók figyelmeztetésére, hogy számukra egészen más törvények érvényesek, mint a világi uralkodókra. A földi uralkodók protokolláris és udvariaskodási előírásai nemcsak nem kötelezik Krisztus nyájának pásztoraikat, hanem épp ezek elhagyása és mellőzése számukra a krisztusi parancs.²⁵² A középkor azonban szinte dogmatikai problémát csinált egyes külsőségek megtartásából.²⁵³ A külső dísz és pompa a hatalom és vezetős szerep jele.²⁵⁴ Sokat mond a korabeli leírás szóhasználat: Merész Károly étkezései oly méltóságteljes szertartások között játszódnak le, hogy már csaknem liturgikus jellegűeknek tünnek.²⁵⁵

Krisztus végrendeletének (Ján 10,14 kk) háttérbe szorulását mutatja, hogy nincs meg a világiak és a Krisztust követők között a szükséges különbség. Sőt, épp a nyilvános istentisztelet adja a legjobb alkalmat arra, hogy az emberek udvariaskodásaikat és etiketszabályaikat vég nélkül gyakorolják.²⁵⁶ Ha a magunk korára gondolunk, olykor úgy

²⁴⁹ Sok középkori misekönyvben hiányzik egyszerűen az egyházi évnek megfelelő mise (pl. a pünkösdi utáni vasárnapok). Nem másolták le őket, mert úgysem mondták soha, hisz a szentek „kiszorították” őket.

²⁵⁰ Ma pl. szent Antal vagy szent Rita tisztelete.

²⁵¹ Világos képet fest erről pl. Battista MANTOVANO. A 8. eklogájában szereplő egyszerű parasztembernek a Madonnához intézett imája az Istenanyát a falusi élet apró érdekeinek védőistennőjeként mutatja be. A különböző Madonnák, mint bajban segítők, igen eltorzult alakban jelennek meg a nép lelkében. Jól érzékelteti ezt pl. Franco SACCHETTI 109. novellája, amelyben szerepel egy firenzei asszony, aki egy hordócska viasz ajánlott fel az Annunciatanak, mert szeretője – egy barát – apránként egy kis hordó bort ivott meg nála úgy, hogy a távollévő férjével nem került kapcsolatba.

²⁵² Vö. Jézus lábmosás után szavait és a Luk 22,24 kk-t.

²⁵³ Pl. a császár és a pápa találkozásakor a kengyelvas-tartás-kérdése (vö. FÉLEGYHÁZY J., Egyetemes egyháztörténelem, I,4 kk). Hasonló szerepel Napóleon és a koronázására érkező pápa találkozásakor (nem tudtak megfelelő módot találni, ezért „véletlenül” találkoznak).

²⁵⁴ Még a verpadon is szigorúan megadják a rangnak kijáró tiszteletet. Így pl. az a verpad, amelyre Saint Pol Connétable-nak kell fellépnie, liliumokkal kihímzett fekete bársonnyal van gazdagon befedve; a kendő, amellyel szemét bekötik és a párnák, amelyekre térdel, vörös bársonyból van; a hóhér pedig olyan ember, aki még nem végzett ki egy bűnöst sem. (vö. HUIZINGA, A középkor alkonya, 45. old.)

²⁵⁵ Vö. OLIVIER DE LA MARCHE, L'État de la Maison du Duc Charles de Bourgogne. Jellemző a kor „vallásos” gondolkodására, hogy a kenyérhordó és a pohárnok azért van rangsorban a hús-vágó és a szakács fölött, mert az ő gondjukra van bízva a kenyérről és a borról való gondoskodás, amelynek az Oltáriszentség magasrangot ad. (HUIZINGA, A középkor alkonya, 47. old.)

²⁵⁶ Az első ilyen alkalom a felajánlás. Mindenki a másikat akarja előre engedni. Ugyanez kezdődik a „Pax”-nál is. Mindenki vonakodik elsőnek megcsókolni az Agnus Dei után hozott fa-, ezüst- vagy elefántcsont korongot. Emiatt a mise hosszabb időre abbamarad. A nyilvános istentisztelet olyan, mint egy menü, mert a ki- és bemenetelnél hasonló jelenetek játszódhatnak le (ki menjen ki előbb, ki menjen a jobb oldalon stb.), mint amikor vendégségbe mennek. Vérré menő harcok folynak azért, hogy ki legyen az első, de úgy, hogy mindenki azt mutatja, mintha nem ragaszkodna az elsőséghez. (J. HUIZINGA, A középkor alkonya, 48.)

érezhetjük, hogy az Egyház életében és szokásaiban majdnem jobban megmaradtak ezek az üres formások (sőt „hazugságok”), mint a világiaknál. Talán épp ezért válik annyira az Egyház botrányára az, ami a világiaknál természetes és legtöbbször nem is jelent önmagában semmi rosszat (legfeljebb a késői utódok mosolyognak rajta), mert az Egyháznak Krisztus akaratából épp az ellenkezővel kellene tanúságot tennie (vö. Ján 13,14 k; Luk 22,26).

Az Egyház tanúságtételének hiányosságait és elferdüléseit magunk elé állítva, főleg pedig ezek kialakulását (okait és történelmi háttérét) is megismerve jobban értékelni tudjuk mindazt, amit a megújuló Egyház tanúságtétele erejének növelésére maga elé célul állít.

IV. fejezet A tanúságtétel megújulása a II. Vatikánum egyházában

1. A „zarándok-Egyház” felismerése

Az előző fejezetekből világosan áll előttünk az Egyház életét jellemző kettősség. Folyton megvalósítja küldetését, tanúságot tesz Jézusról, de ezzel párhuzamosan gyengeségei, valamint fiai bűnei következtében nem mindig a „sponsa Christi”-t jellemző tündöklésben jelenik meg arca az emberek előtt.²⁵⁷

Az Egyház lényegéhez tartozik mindkét vonás. Krisztust követi jegyese a maga életében, de amíg Jézus „szent, ártatlan és szeplőtelen volt” (Zsid 7,26), bűnt nem ismert (2Kor 5,21), addig az Egyház bűnösöket is foglal magában és így egyszerre szent is és megtisztításra is szorul.²⁵⁸ A történelem minden időszakában ez játszódik le. Téves az a beállítottság, amely éles határt húz az egyháztörténelem különböző szakaszai közé, mintha az egyikben az Egyház tanúságtételének kiüresedése játszódna le, míg a másikban a megtérés, a bűnbánat és életszentségre törekvés lenne az egyedüli tényező. Minden időszakban, sőt a Krisztus Test minden tagjának életén belül is nap-nap után újra és újra lejátszódik mindkét folyamat. Mindenkinek naponta újra kell kezdenie a küzdelmet régi és újabb gyarlóságai ellen, bűnbánó szívvel kell az irgalmas Istenhez fordulnia és emellett szüntelenül érezheti, hogy törekvéseivel megvalósította Istene rávonatkozó terveit, eleven tanúságot tett a maga életén belül Mesteréről.

Ha komolyan figyeljük a történelmet, mégis el kell fogadnunk azon állítás helyességét, amely az Egyház egyes szakaszaiban különbséget tesz hanyatló és felfelé ívelő korok közt. Ez azonban nem kizárólagos értelemben szerepel, hanem az határozza meg, hogy a keresztények életében a krisztusi vagy az „e világi” vonás dominál.

A legfőbb bűn, ami az egyes embereket (már az őszülöket is) és az Egyházat is eltávolíthatja Istentől, a kevélység. Az ember ilyenkor a maga lábára akar állni, mégpedig úgy, hogy kizárja Isten segítségét. Ez az önelégültség hozza a bukás és a hanyatlás idejét. Minden bűn és gyarlóság bocsánatot nyerhet, sőt szinte lépcső lehet Isten még nagyobb szeretetére (vö. Luk 7,41 kk; vö. még pl. 15,5-10), a kevélység azonban eltaszít Istentől. Ezért minden igazi megindulást a kevélység megtörése, a töredelem és Isten előtti megalázódás vezet be. Az egyháztörténelem is ezt tanúsítja.

A maguk „tökéletességében” annyira biztos farizeusok számára Jézusnak nem volt szava (vö. Mt 9,12 k és párh.; vö. még pl. Luk 11,37 kk és párh.), számukra nem hozott semmit megváltói halála (vö. Luk 18,9: „nincs szükségük bocsánatra”), de nem is jutnak be az életre (vö. Mt 23,13 stb), ahova csak Jézus által nyílik út (vö. Ján 10,7.9). Az Egyház életében is azok a korok, illetve azok a „hívek”, akik a maguk „életszentségében”, az Egyház szeplő és ránc nélküli (vö. Ef 5,27) voltában oktalanul felfuvalkodnak, messze távolodnak a krisztusi élet útjától. A megújulást mindig az jelzi, hogy rádöbbennek az emberek esendő voltukra, ráeszmélnek, hogy Jézus szava, amellyel az Egyházat szüzi jegyesének akarta (vö. Ján 17,7 kk; vö. még pl. Zsid 10,10 kk; Ef 5,26 k)²⁵⁹, nem jelenti az egyes tagok abszolút tökéletességét, nem ad alapot az Egyház fogalmának téves értelmezésére. A testvérek

²⁵⁷ Vö. Ök. 4 (513)

²⁵⁸ Egy. 8 (306); vö. Gaud. 43 (1459) a 20. megjegyzéssel.

²⁵⁹ Vö. Egy. 9 (310)

szentek, ha Krisztus szerint élnek, de nincs biztosítékuk önmagukban arra, hogy a kígyó, amely álnokul rászedte Évát, nem „csavarja-e” el az ő gyarló értelmüket is a Krisztusnak szóló őszinte odaadástól (vö. 2Kor 11,3), és ezáltal nem szakadnak-e ki a Megváltó vérkeringéséből. A szentjánosi gondolatnak kell a hívek szemei előtt lebegni (1Ján 1,10; vö. Jak 3,2), hogy bűnbánó és alázatos szívvel vallják meg bűneiket (vö. Mt 6,12) és épp ezáltal kapcsolódjanak Mesterükhöz.

Az Egyháznak újra és újra fel kell ismernie, hogy nincs még a megdicsőülés állapotában, hanem csak zarándokúton jár a mennyei haza felé.²⁶⁰ Mint zarándoknak (vö. 2Kor 5,6; 1Pét 2,11) az a feladata, hogy számkivetettnak érezze magát itt a földön,²⁶¹ ne pihenjen meg, mintha már haza érkezett volna (vö. Zsid 11,13 kk), hanem folytonosan keresse az eljövendő és maradandó hazát (vö. Zsid 13,14)²⁶², amely nem a földön, hanem „odafenn” van, ahol Krisztus ül az Isten jobbán (vö. Zsid 10,12; 12,2).²⁶³ Ha az Egyház fiai zarándokként élnek és átérzik, hogy hontalanok itt a földön, akkor igazán arra törekszenek, hogy az Úr kedvében járjanak (vö. 2Kor 5,9), hogy levessék mindazt, ami a test, lélek ellen törő kívánsága (vö. 1Pét 2,11).

A ma megújuló Egyháza is akkor jutott el a tökéletes krisztusi élet felé vezető út megtalálásához, amikor rádöbbsent arra, hogy nem ment minden bűntől, hogy maga is gyengeségek és bűnök rabja,²⁶⁴ amiért bűnbánatot kell tartania és Isten kegyelmét kérve, Krisztus Lelkének segítségével önmagát szüntelenül meg kell újítania.²⁶⁵

Ez a megújítás elsősorban gyermekei egyéni életére: komoly krisztusi életre, szentségre és szeretetre törekvésre vonatkozik,²⁶⁶ de magában foglalja egyúttal az Egyház és a beletartozó különböző hivatások²⁶⁷ sajátos feladatkörének megtisztítását, vagy (ha kell) eredeti tartalmának visszaállítását is.²⁶⁸

Az Isten előtt érzett bűnbánat jut kifejezésre a hibák és bűnök ünnepélyes megvallásában is. Ez a külső megalázódás is az igazi, Krisztus szerinti élet megindulásának, vagy jobban mondva megtisztításának jele. Krisztus és nyomában az apostolok (sőt már az Előfutár is) a bűnbánat gondolatával lép az emberek elé (vö. pl. Mt 11,20 kk; Mk 6,12; Mt 3,1 kk). Bűneiket megvallva keresztelkedtek meg az emberek a Jordánban Jánosnál (vö. Mt 3,5 kk). Ugyanezt a bűnvallomást teszi meg az egész Egyház, hogy ezáltal is enyhítse azokat a károkat, amelyeket hűtlenné lett felszentelt és világi tagjai okoztak²⁶⁹ az Evangélium terjedésében.²⁷⁰

Nemcsak a személyes bűnök lehetőségét ismeri el az Egyház, amelyek mellett „emberi gyarlósággal” védekezve igyekezett észrevétlenül elmenni²⁷¹, hanem kifejezetten az Egyház tagjainak bűneire és azok romboló hatásaira hivatkozik vallomásában. Sőt nemcsak a

²⁶⁰ Egy. 21 (334); Gaud. 40 (1443); Lit. 2 (2)

²⁶¹ Egy. 6 (295)

²⁶² Egy. 9 (310)

²⁶³ Egy. 6 (295); Gaud. 1 (1319). Ez szerepel a Berviarium Romanum-ban is (Prima, a húsvéti idő lectio brevis-e)

²⁶⁴ Gaud. 43 (1459)

²⁶⁵ Egy. 7.8.9.4 (302.306.310.287); Gaud. 40 (1443) stb.

²⁶⁶ Vö. Ök. 4 (513)

²⁶⁷ Vö. pl. Mis. 24 (1175)

²⁶⁸ „Minden egyházi megújulásnak az a lényege, hogy az Egyház hűségesebben teljesítse hivatását”. (Ök. 6 /520/; vö. V. Laterani Zsin. XII. Constitutio Constituti: Mansi 32,988 B-C)

²⁶⁹ Gaud. 43 (1459) 20. megj.: szent AMBRUS, De virginitate VIII, 48: PL 16, 278.

²⁷⁰ Gaud. 43 (1459)

²⁷¹ Az Ök. 6 (620)-ban erre céloz a fogalmazásmód: „Idejében és becsületesen, ahogy kell, újítsunk meg mindent.”

múltbeli bűnöket ismeri be szépítés nélkül (pl. Galilei-per és hasonló tévedések)²⁷², hanem a jelenben levőket is. Nemcsak az Egyház ellenfeleinek vádja, hanem az Egyház bűnbánatának is tárgya, hogy még korunkban is mily nagy távolság választja el az Egyház által hirdetett üzenetet azok gyengeségeitől, akikre Isten az Evangéliumot rábízta.²⁷³

Jézus elsősorban az emberek belső értékeit kereste (vö. pl. Mt 23; vö. még pl. 1Pét 3,3 k). Elvetette a pusztán külsőséges gyakorlatokat (vö. pl. a szombat kérdése). A megújuló Egyháznak is szem előtt kell tartania ezt a követelményt, hogy a megújulás által a Jézus szándéka szerinti teljesség felé haladjon,²⁷⁴ és eljusson a Völegénnyel való tökéletes egyesülésre.²⁷⁵ A belső gondolkodás- és érzésvilágot kell megújítania, helyes irányba vezetnie. A külső megújulásnak ebből a megújított belső tartalomból kell csordulnia. Ha ez a belső, lelki megújulás elmarad, akkor a legszebb intézkedések is hatástalanok maradnak.²⁷⁶ Ezért kell, minden más előtt, ennek tulajdonítanunk a legnagyobb szerepet.²⁷⁷ Ez tükröződik a tökéletesség fokozatainak meghatározásában is. Az eredeti, szentírási mérce jelzi a tökéletesség mértékét, és nem a meghatározott külső gyakorlatok. A belső lélek és szeretet a lényeges, amiből a cselekedetek indulnak. Ez teszi jóvá az önmagában közömbös cselekedetet.²⁷⁸

Az Egyház tehát leszámol a külsőséges, jogi úton elérendő megújítással. Nem tartja megfelelő és kielégítő megoldásnak a fizikai vagy lelkiismereti (súlyos bűn terhe mellett), kényszer segítségével, törvényhozás útján elérhető megújulást. Helyesen alkalmazva a törvényhozás is segíti az egyéni élet Krisztus szellemében történő átalakítását, de a törvény létrejöttében éppúgy, mint a parancs elfogadásában és megvalósításában meg kell lennie a megújult belső hozzáállásnak, különben legfeljebb a külső látszat lesz szebb, megreformált, de az igazi keresztény élet még nagyobb károsodást szenved.

Ide torkollik az ember egyéni, személyi méltóságának elismerése is. Isten, a bűnt és mindazt, ami ezáltal a világba jött (vö. Róm 5,12), megengedi, mert annyira értékeli az ember szabadságát, becsüli azt a természetet, amelyet Ő alkotott. Az embernek szabadon kell Istenre bíznia magát.²⁷⁹ Ennek megfelelően a megújulásban is a végső döntés mindenkinek egyéni szabadságában áll, vagyis senki nem kényszeríthető (még a jóra sem!).²⁸⁰

A megújulás irányát keresve fel kell fedeznünk, hogy a belső megújulás kiemelése már magában foglalja a helyes mérce – Krisztus – megtalálását. Aki tehát más értékek alapján állította be életét, annak vissza kell fordulnia Krisztushoz (vö. pl. Mt 5,3 kk; 5,11-12.29-48; 6,17.19 k.25 kk; 10,16 kk.37 kk; vö. még pl. Zsid 12,2; 10, 26). A keresztény élet középpontjában Jézusnak, az Isten Fiának és Megváltónak kell állnia. Mindent úgy kell megújítani, hogy ennek megfelelően, illetve ebből következzenek. A keresztény élet lényege, hogy Jézussal – mégpedig a meghalt, de a halálból feltámadt Krisztussal – áll kapcsolatban. Valóság a keresztények számára, hogy Jézus meghalt ugyan egyszer (vö. Zsid 9,28) a mi bűneinkért (vö. pl. Zsid 10,12), de feltámadása után már soha nem hal meg, a halálnak nincs

²⁷² Gaud. 36 (1431); vö. PIUS PASCHINI, Vita e opere di Galileo Galilei, Pont., Accademia delle Scienze, Citta del Vaticano, 1964; vö: még pl. Ök. 6 (520); 7.16 (523.552)

²⁷³ Gaud. 43 (1459); vö. Egy. 8 (306)

²⁷⁴ Vö. pl. Egy. 2 (285)

²⁷⁵ Egy. 4 (287); vö. SZENT IRENAEUS, Adversus Haereses, III.24,1: PG 7,966.

²⁷⁶ Rel. 2c (711)

²⁷⁷ Rel. 2c (711)

²⁷⁸ Ez visszatérés az atyák tanításához is. Így beszélt pl. CHRYSOSTOMUS, De virginibus IV: PG. 48,536: A szeretet a tökéletesség mértéke, így „a koplalás és gazdagság, szüzesség és házasság önmagában sem nem jó, sem nem rossz”, „annak szándéka szerint lesz azzá, aki gyakorolja azt.” Vö. Chr. BAUR, Das ideal der christlichen Vollkommenheit nach dem hl. Joh. Chrysostomus, a Theologie und Glaube-ben, 6 (1914), 569. old.

²⁷⁹ Rev. 5 (877); vö. I.Vat. Zsin.: Const. dogm. de fide catholica, Dei Filius, cap. 3: D 3008 (1789).

²⁸⁰ Ugyanez a gondolat kerül előtérbe (ahogy látni fogjuk) a vallásszabadság kérdésében is.

többé hatalma fölötté (vö. Róm 6,9; vö. még főleg 1Kor 15,55; Iz 25,8; Oz 13,14). A hívek (minden megkeresztelt, tehát a papság is!) a maguk életében a „vallásos életben” éppúgy, mint a hétköznapi munkák végzésében, találkoznak ezzel a Krisztussal. Ezt a Krisztussal való kapcsolatot kell minden kereszténynek szívében fel- és megújítania, ha pedig hiányzik, akkor el kell jutnia a Krisztussal való személyes találkozáshoz. Ebből a személyes találkozásból kell a keresztény életnek erednie, itt kell minden nehézségnek megoldódnia, és erről a kapcsolatról kell minden kereszténynek szóval és léttel tanúságot tennie.

Jézus mutatja meg a keresztény élet helyes normáit, Ő éli minden hívő elé az Isten felé vezető élet eszményét.²⁸¹ Ezt kell megismerni, hagyni, hogy a szívünkbe hatoljon, és ennek lényegét (nem külsőségeket csupán) kell alkalmazni a magunk életére.

A Krisztus-követés gondolata szükségessé teszi a Jézus életéről szóló forrásokhoz való visszatérést. A rendszerbe foglalt kereszténytanítás helyett előtérbe kerül maga a forrás, a Szentírás, valamint a Jézushoz legközelebb álló atyák tanítása.²⁸²

A megújulást tehát az jelzi, hogy ismét központi helyre kerül az Egyház életében az „Isten szava” és azok a gondolatok, amelyeket a Szentírás sugall számunkra.²⁸³ Az Egyház fiai pedig a lélek eledelét, a lelki élet tiszta és örök forrását²⁸⁴ fedezik fel benne. Ha így vesszük kezükbe (olvassák és tanulmányozzák) a keresztények a Szentírást, akkor dicsőségre jut és valóban terjed az Isten szava. A lelki élet új lendületét remélhetjük az Isten örökre megmaradó Igéjének megnövekedett tiszteletéből és az Isten ajándéka – amelyet Egyházára bízott – mind jobban eltölti az emberek szívét.²⁸⁵

Megvalósul – amire oly nagy szükség is van, – hogy a Szentírás táplálja és irányítja magát a keresztény vallást.²⁸⁶

Hogy minden korban jelen lehessen az Isten szava, az „Egyház anyai buzgósággal szorgoskodik azon, hogy a különböző nyelveken alkalmas és hű fordítások készüljenek”. Az örömhír tartalmi mondanivalójának jobb megközelítése érdekében lehetőleg az eredeti nyelvből kívánja a szövegeket fordítani.²⁸⁷ Szükséges, hogy kielégítő magyarázatot is fűzzenek hozzá, hogy az Egyház fiai biztonsággal és haszonnal forgathassák, és főleg, hogy szellemével elteljenek.²⁸⁸

A hívek figyelmét a cél felé fordítja (vö. pl. Zsid 11,13 kk), ahol Krisztus ül az Isten jobbán (vö. Kol 3,1-2; vö. még Mt 26,64 stb),²⁸⁹ s ahová az Egyház is törekszik – a „zarándok-Egyház” felismerése.²⁹⁰ Fel kell fedezniök Jézusban az egész világegyetem középpontját és célját (vö. Ef 1. fej.; Kol 1. fejezet), és nem csak úgy látni Őt, mint aki az élet helyes útját mutatja meg követőinek (vö. Ján 14,6; Mt 7,13 és párh.; Ján 10,4).²⁹¹ Ennek a Krisztus–központiságnak kell áthatnia egész életünket, meg kell valósulni annak minden tevékenységében, örömeiben és bánatában egyaránt. Ilyen szemmel kell a világ minden eseményére tekintenünk. Így lesz az embert körülvevő anyagi és szellemi világ minden megnyilatkozása számunkra Istenhez vezető lépcsővé. Nem kell a keresztényeknek úgy tekinteniök a világra, mint Isten ellenségére, hanem „a Szentlélek által új teremtményé alakított embernek szabad, sőt kell is szeretnie az Isten teremtményeit”. Isten ajándékát kell

²⁸¹ Vesd össze pl. Rel. 1.2 (704.707); Egy. 8.40 (306.389); Pap. 17 (1302); Mis. 12 (1113).

²⁸² Vö. Rev. 23 (906)

²⁸³ Vö. CSER PALKOVITS ISTVÁN, A II. Vatikáni Zsinat-ban, 86. és köv.

²⁸⁴ Rev. 21 (904)

²⁸⁵ Rev. 26 (911)

²⁸⁶ Rev. 21 (904)

²⁸⁷ Rev. 22 (905)

²⁸⁸ Rev. 25 (909)

²⁸⁹ Vö. Egy. 48 (416)

²⁹⁰ Gaud. 57 (1504); Lit. 8 (13); Egy. 48 (418)

²⁹¹ Vö. Gaud. 45 (1463 és köv.)

bennük látnia, és olyan tisztelettel kell rájuk tekintenie, mintha Isten kezéből csordulnának.²⁹² Csupán a sötétség hatalmai²⁹³ azok, akik felhasználhatják az ember gyarló természete következtében a világ értékeit, hogy azokkal – ha maguk is hozzájárulnak – a helyes értékrenddel (a Teremtő akaratával) szembe állítsa őket.²⁹⁴

Nem szabad a természetfeletti igazságokat az emberi gyengeség vagy gonoszság takargatására kibúvóul használni (vö. 1Pét 2,16), mert ez nem tanúságtétel a természetfeletti mellett, hanem épp a keresztény tanítás elleni gyalázkodásra nyitja a hitetlenek ajkát (vö. pl. Róm 2,17 kk; főleg 24; Tit 2,4).

Az eszkatológikus beállítottságnak a keresztények jellemző vonásának kell lennie. Ezzel tesznek tanúságot arról, hogy a meghalt, de feltámadt Jézus nyomdokain járnak. Úgy kell élniök, hogy megéreződjék rajtuk, hogy nem e világból valók (vö. Ján 17,14; 15,19), hanem Jézus kiválasztotta őket a világból (vö. Ján 15,19), hogy céljuk nem a földön, hanem a mennyben van (vö. Fil 3,20).²⁹⁵ Ezért úgy kell használniok a világ dolgait, mintha nem is használnák (vö. 1Kor 7,29 kk),²⁹⁶ egész életüket a Krisztus-várásnak, a Krisztus utáni vágyakozásnak kell áthatnia (vö. pl. Fil 1,20 kk; főleg 23; 2Kor 5,1 kk; főleg 2,4.9; Jöjj el, Uram Jézus: Jel 22,21; vö. 22,17).²⁹⁷ Mindez azonban nem ad alapot az anyagi, a világi értékek megvetésére (Isten adományai!), hanem éppen a helyes nézőpontra mutat rá.²⁹⁸ „Messze járnak az igazságtól, akik abban a tudatban, hogy nincs itt maradandó hazánk, hanem inkább az eljövendő után vágyódunk (vö. Zsid 13,14), úgy vélik, hogy elhanyagolhatják a földi kötelességeiket”.²⁹⁹ Az eszkatológikus remény nem csökkenti ugyanis a földi feladatok jelentőségét,³⁰⁰ „a keresztény örömhír nem vonja el az embereket a világ építésétől”³⁰¹, hanem inkább serkenti a föld megművelésének gondját.³⁰² Nemcsak azzal éri el ezt, hogy az örök üdvösség megszerzésének feltételét jelenti a hívek számára a földi hivatás betöltése³⁰³, vagyis lelkiismereti kötelességgként áll a keresztények előtt³⁰⁴, hanem azáltal is, hogy „újabb indítékkal támasztja alá” ezen kötelességek teljesítésének igényét.³⁰⁵ A föld megművelésében ugyanis már „benne növekszik az új emberi családnak a teste, amely már-már egy új korszak körvonalait sejteti”. A földi haladás tehát „nagyon is jelentős Isten országa szempontjából, jóllehet a kettőt gondosan meg kell egymástól különböztetni”.³⁰⁶ Az Egyház és a világ ilyen szoros kapcsolata nem engedi azonban háttérbe szorulni az Egyház egyetlen célját, hogy elérkezzék az Isten országa és valósággá válják az emberiség üdvössége.³⁰⁷

²⁹² Gaud. 37 (1436)

²⁹³ Gaud. 37 (1434)

²⁹⁴ Vö. Gaud. 37 (1433)

²⁹⁵ Vö. pl. Lit. 8 (13); Egy. 48 (418)

²⁹⁶ Vö. pl. Pap. 17 (1299)

²⁹⁷ Az „evangéliumi tanácsok” nem mindenkire kötelező gyakorlati megvalósításáról; vö. Egy. 42 (401) a 16. megjegyzéssel.

²⁹⁸ Pap. 17 (1299)

²⁹⁹ Gaud. 43 (1454)

³⁰⁰ Gaud. 21 (1380)

³⁰¹ Gaud. 34(1427); vö. a II. Vat. Zsin. atyáinak Üzenete minden emberhez (1962. okt.): AAS 54 (1962), 822-823. old.

³⁰² Gaud. 39 (1439)

³⁰³ Gaud. 43 (1454); Vö. Egy. 48 (416)

³⁰⁴ Gaud. 34 (1427) a IV. megjegyzéssel.

³⁰⁵ Gaud. 21 (1380); vö. uo. 57 (1540)

³⁰⁶ Gaud. 39 (1439); XI. Pius: Quadragesimo anno encyk.: AAS 23 (1931), 207.old./)

³⁰⁷ Gaud. 45 (1463); vö. Mis. 12 (1116)

2. A szóbeli tanúságtétel megújítása

Az Egyház küldetése: kettős tanúságtételre szól. Nem hagyható el egyik sem. Nem választhatók el, bár rangsort nem lehet köztük felállítani. A Zsinat sokszor együtt említi a kettőt.³⁰⁸

Az ígéhirdetés szavával történő tanúságtételt a neki megfelelő helyre kell helyezni és szorosan össze kell kapcsolni az apostol életének tanúségtételével. Az Egyház felismeri, hogy ebben is meg kell újulnia.

Máté részletezi az apostolok feladatait, amelyet a küldetésben kaptak. Kifejezetten beszél arról, hogy tanítaniok kell az embereket (vö. Mt 28,20).³⁰⁹ A tanítást úgy kell adniok, hogy a hallgatók számára érthető és minél könnyebben elfogadható legyen, hogy ezáltal felkeltsék a hitet és Krisztus tanítványává tegyék az embereket (vö. Mt 28,20).³¹⁰

A tanításban vannak változatlan (örök, lényegi) és változó elemek. A változatlan, örök Evangéliumot kell adni ez embereknek. Az utóbbiakat kell úgy megújítani, hogy megfeleljen annak a követelménynek, amelyet a krisztusi küldetés megvalósítása a mai korban megkíván. Mindig Krisztus misztériumát³¹¹ kell prédikálni (vö. 1Kor 2,2; Ef 1,3 kk a 3,3 k-val), és nem az emberi bölcsesség tudós szavait (vö. 1Kor 2,4.6 k). Meg kell tehát tisztítani az áthagyományozott keresztény tanítást mindattól, amit a századok során az emberi bölcsesség aggatott rá. Mindazt, ami ebből az emberiből összhangban van az örömhír tartalmával, azt értéknek kell elismerni. A többi viszont – és az előbbiekből is mindazt, ami nem teszi alkalmasabbá a krisztusi tanítás eljuttatását a mai emberhez – el kell hagyni. Ennek a megtisztításnak legbiztosabb és leginkább járható útja az eredeti forrásokhoz való visszatérés.

Nem elegendő azonban a Szentírás és az élő hagyomány felé fordítani a figyelmünket, bennük keresni a megoldást az emberi élet nagy kérdéseire, hanem a Szentlélektől kioktatva alapos kutatással napról-napra mélyebbre kell hatolnunk a Szentírás megértésében,³¹² ami által alkalmasabb módon ismerhetjük fel a kinyilatkoztató Isten akaratát. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy Isten a Szentírásban emberi módon szólt az emberekhez.³¹³ A Szentírás magyarázójának – mivel azt keresi, amit Isten akart közölni a szent szerző által – „figyelmesen kell fürkésznie, hogy valójában mit is akartak a szentírók mondani, és hogy mit óhajtott Isten az ő szavaikkal kinyilvánítani”.³¹⁴ Ez a feladat a szentírástudomány, főleg a kor és műfajkutatás elé nagy köteleességeket állít.³¹⁵

A Szentírás felé mindig tisztelettel nézett az Egyház.³¹⁶ A megújulás idején még kifejezettebb szükség van arra, hogy „a Szentírás táplálja és irányítsa az összes egyházi szónoklatot”,³¹⁷ az „ige szolgálatát”, a lelkipásztori hithirdetést, továbbá a katekézist és mindenfajta keresztény oktatást,³¹⁸ hogy a szent teológia számára az Isten írott szavai és a szent hagyományok képezzék a végső alapokat, belőlük kapjon mindig új erőre és ezekből

³⁰⁸ Vö. pl. Mis. 21 (1165); 11(1111); Laj. 6.16 (933k, 970k); Gaud. 43 (1458); vö.még pl. Egy. 11.35 (313.314.375)

³⁰⁹ Vö. Egy. 24 (342); Papnev. 4 (780); vö. még Mis. 20 (1156)

³¹⁰ Lit. 9 (15)

³¹¹ Rev. 24 (907)

³¹² Rev. 23 (906); vö. Egy. 35 (377)

³¹³ Szent ÁGOSTON: De Civitate Dei XVII.6.2.: PL 41, 573; CSEL. 40. 2,228

³¹⁴ Rev. 12 (891)

³¹⁵ Rev. 12 (892). Hosszú fejlődés végére tette le a pontot (ill. kettőspontot) a Zsinat. A legnagyobb állomás ebben a fejlődésben XII. PIUSZ: Divino afflante Spiritu (1943. IX. 30.: AAS.35 /1943/) enciklikája volt. A Zsinat sokban azonosítja ezzel magát. Ezt jelzi az is, hogy feltűnően sokat idézi ezt az enciklikát.

³¹⁶ Rev. 21 (904)

³¹⁷ Rev. 21 (904); vö. Lit. 35/2 (58)

³¹⁸ Rev. 24 (907); vö. a következőkhöz is.

ifjodjék meg. Más szóval: „a szent szövegek tanulmányozása legyen minden teológia lelke”.³¹⁹

A Szentírásban a mennyei Atya indul szeretettel gyermekei felé. Ezért „annyi erő és energia rejlik Isten Igéjében, hogy ez az Egyház fenntartója és erőforrása, az Egyház fiai számára pedig a hit szilárdsága, a lélek eledele, a lelki élet tiszta és örök forrása”.³²⁰ Ennek az erőnek megtapasztalásához és felhasználásához az Írás tanulmányozását imádságos lélekkel kell végezni, hogy valóban az olvasás az Isten és ember közti beszélgetéssé váljék.³²¹

A kereszténytanítás megtisztítása és az ősforrásból való megújítása mellett a továbbadás módjára is ügyelni kell. Ahogy a Szentírás helyes megértéséhez ismerni kell a megírás korának emberét, életkörülményeit és gondolkodásmódját, ugyanúgy a Szentírás tartalmának és tanításának gyümölcsöző továbbadásához³²² – mivel az Egyháznak mindig az egyes népek saját nyelvén és sajátos fogalmaival kell Krisztus üzenetét kifejtjenie³²³ – alaposan ismernie kell azokat az embereket, életkörülményeiket és gondolkodásmódjukat, ahol a tanítást közvetíti. Nem szabad olyan nyelvet használnia, amelyet a nép egy hányada ért meg csupán. A gondolkodók bölcsességével is igyekeznek ugyan megvilágítani a kinyilatkoztatott tanítást, de mindenben az a cél vezeti, „hogy – illő határok között – közel hozza az Evangéliumot az általános felfogóképességhez és a tudósok³²⁴ igényeihez egyaránt”.³²⁵

Alapvető követelmény, hogy nemcsak az egyszerű hívek, hanem az elszakadt testvérek és a nemkeresztények számára is érthető fogalmazásban juttassák el a hívek a katolikus tanítást.³²⁶ Ismerjék őket és tanításukat, ismerjék el Istentől kapott értékeiket és „tanulják meg tévedéseiket kijavítani, valamint az igazság teljességét tudják közölni azokkal, akik még nem élnek a világosságban”.³²⁷

A nemhívőknek elsősorban az üdvösség jó hírének kell meghirdetnie, „hogy minden ember megismerje az egyedül igaz Istent és akit küldött, Jézus Krisztust, és bűnbánatot tartva (Ján 17,3; Luk 24,47; ApCsel 2,38), megtérjen a maga útjairól. A híveknek pedig mindig a hitet és a bűnbánatot kell prédikálni, fel kell készíteni őket a szentségek felvételére”.³²⁸

Az emberi élet örök kérdéseire mindig az akkor élő emberek problémáival párhuzamosan kell válaszolni. Az érdeklődés felkeltésére sokszor a jelen problémáiból kiindulva kell az örök igazságokat hirdetni. Ehhez ad segítséget a kor humanista és tudományos műveltségének ismerete,³²⁹ valamint a jelen nehézségeivel foglalkozó teológiai irodalom, elsősorban pedig az egyházi magistérium megnyilatkozásai.³³⁰ Ezért „jelentős az Egyház számára az irodalom és művészet is”, hiszen ezeknek az a céljuk, hogy kifejezésre juttassák az ember sajátos „problémáit és mindazt, amit az ember tapasztal, amikor megismeri és tökéletesíteni próbálja önmagát meg a világot”.³³¹ A teológusoktól újabb kutatást és megoldást követelnek azok az új – többnyire a gyakorlati életre is kiható – kérdések, amelyeket az ember tapasztalatai, a természettudományok, valamint a történelem és bölcsélet

³¹⁹ Rev. 24 (907) 3. megjegyzése; vö. Pap. 19 (1307)

³²⁰ Rev. 21 (904)

³²¹ Rev. 25 (908); vö. pl. Egy. 35 (377); Papnev. 4 (780); Pap. 19 (1307).

³²² Vö. Mis. 11 (1112)

³²³ Gaud. 44 (1461); vö. Papnev. 15 (802); 16 (807); vö. még Mis. 22 (1169)

³²⁴ Vö. pl. Gaud. 62 (1532)

³²⁵ Gaud. 44 (1461)

³²⁶ Jó célt szolgál az elszakadt testvérekkel közösen kiadott Szentírás (Rev. 22 /905/). Ezenfelül olyan Szentírás kiadásról is gondoskodni kell, amely megfelelő jegyzetekkel van ellátva és így a nemkeresztények is használhatják (Rev. 25 /910/).

³²⁷ Papnev. 16 (810)

³²⁸ Lit. 9 (15)

³²⁹ Vö. Papnev. 13 (799)

³³⁰ Vö. pl. Pap. 19 (1307)

³³¹ Gaud. 62 (1528)

vizsgálódásai felvetnek. Rájuk hárul az a feladat is, hogy a hallgatók (kor, nép, állapot stb.) és a kinyilatkoztatott tanítás ismeretében, a teológia sajátos módszerének és követelményeinek szem előtt tartásával keressék a módját, hogy egyre alkalmasabban közölhessék a tanítást koruk embereivel.³³² Ebben nemcsak a teológia, hanem a profán tudományok eredményeit is fel kell használni, hogy a „híveket érettebb és tisztultabb hitre kalauzolhassák”.³³³

„Az Egyház, történetének kezdetétől fogva, megtanulta”, hogy így kell hirdetni Isten szavát, és azt kívánja, hogy ma is „a kinyilatkoztatott Igének ez a kívánalmakhoz szabott hirdetése legyen minden Evangélium-terjesztés alapja”.³³⁴ Ezen követelménynek megfelelően kell alakítani a papság képzését is,³³⁵ hiszen az Egyház megújulása nagyrészt a papság szolgálatától, Krisztussal átjárt lelkületétől függ.³³⁶

A teológiát nem szabad részletkérdésekre szétdarabolni, hanem minden kérdést a krisztológia fényében kell tárgyalni. A középpontban Krisztusnak – az emberiség történetét átfogó – misztériuma áll.³³⁷ Az üdvösség titkának kell az egész teológia alapvető szempontjának lennie, valamint világosan be kell mutatni, hogy mi módon ad ez értelmet minden más teológiai tanulmánynak és lelkipásztori munkának, miként segíti az egész egyéni élet hitből fakadó megalapozását és hittel való áthatását, hogyan erősíti meg a hivatás személyes és örvendező lélekből folyó odaadással való vállalását.³³⁸

A teológiának életet adó tannak kell lennie. Az egyéni lelkiélet belőle táplálkozzék.³³⁹ Ennek megfelelően a teológia átdolgozását lelkipásztori cél vezesse,³⁴⁰ hiszen a Szentírás, az egyházi tanítóhivatal, az atyák és a teológusok gondolatai kifejtésének, valamint az ezeket összekapcsoló, rendező, mélyebb összefüggéseiket kutató teológiai munkának³⁴¹ a legfőbb feladata az igazság megismerése, a liturgiában való átélése³⁴² és érthető nyelven való továbbadása.³⁴³

A keresztény erkölcsstan ne törvényeket ismerjen csupán, hanem a „Szentírás tanításából merítve a hívek Krisztusban kapott hivatásának magasztosságát (celsitudo), és az ebből folyó, a világi életet megtermékenyítő szeretetből vállalandó kötelelességeiket világítsa meg”.³⁴⁴

A jog és az egyháztörténelem az Egyház titkát tartsa szem előtt.³⁴⁵

A liturgia a főtárgyak közé tartozzék. Sokoldalú tudománynak kell lennie, amely egyesíti magában a teológiai, történelmi, lelki, pasztorális és jogi szempontokat egyaránt. Minden teológiai tudomány („elsősorban a dogmatika, szentírástudomány, teológia spirituális és pasztorális”³⁴⁶) feladata, hogy „a maga sajátos tárgyának belső követelményeiből kidolgozza (excoleret) Krisztus misztériumát és az üdvtörténetet, hogy ebből a liturgiával való kapcsolatuk ... világosan kitűnjön”.³⁴⁷

³³² Gaud. 62 (1257); vö. Mis. 29 (1197); Ep. 14 (602)

³³³ Gaud. 62 (1257); vö. Ep. 14 (603)

³³⁴ Gaud. 44 (1461)

³³⁵ Vö. Papnev. Bevezetés (771). 1 (772) az 1. lábjegyzettel; vö. még Mis. 20 (1159)

³³⁶ Vö. előbbi jegyzet; vö. még Ök. 10 (532)

³³⁷ Papnev. 14 (800)

³³⁸ Papnev. 14 (802)

³³⁹ Papnev. 16 (805) a 32. megjegyzéssel.

³⁴⁰ Papnev. 4 (781)

³⁴¹ Vö. Pap. 19 (1307)

³⁴² Vö. Papnev. 16 (807) 37. megj.; vö. Lit. 16 (27)

³⁴³ Papnev. 16 (807)

³⁴⁴ Papnev. 16 (808)

³⁴⁵ Vezérfonala a Lumen gentium legyen (uo.)

³⁴⁶ Lit. 16 (27); Mis. 20 (1159)

³⁴⁷ Lit. 16 (27)

Az Egyház lényeges vonásainak, küldetése sajátos szempontjainak a teológiában is meg kell mutatkoznia. Így például az Egyház missziós jellegének³⁴⁸ ki kell tűnni „a dogmatikai, biblikus és történelmi tudományok továbbadásában”, amennyiben „az ezekben bennfoglalt missziós szempontokat előtérbe állítja” (hogy a missziós öntudatot felébressze).³⁴⁹ Az Egyház ökumenikus hivatásának megfelelően a „hittudomány ágait, de az egyéb tantárgyakat is, különösen a történelmi jellegűeket, ökumenikus szempontok” alapján kell tanítani, „hogy egyre pontosabban megfeleljenek a valóságnak”.³⁵⁰ „A hithirdetés munkájában ... ugyanazokon a földeken fáradoznak a katolikusok, mint a többi keresztény. Meg kell ismerni, hogy az ökumenizmusból milyen kérdések merülnek fel és milyen gyümölcsök teremnek apostoli működésükben”.³⁵¹ Az ökumenikus szempont hívja fel a figyelmet a teológia olyan átdolgozására, amely megtisztítja a tévedések elleni küzdelem hatására fellépő és a keresztény tanításba beépülő olyan elemektől, amelyek egy-egy igazság „sarkított”, egyoldalúan túlzott kiemelését, illetve elhallgatását foglalja magában. Olyan teológia kell, amely „nem hitvitázó modorban van kidolgozva, főleg amikor a különvált testvéreinknek a katolikus egyházhoz való viszonyáról van szó”.³⁵² „A katolikus hit kifejtésének módja és szempontja olyan legyen, amely a legcsekélyebb akadályt sem képez a testvérekkel folytatandó párbeszéd előtt”.³⁵³

A Zsinat szövegeiből néhány gondolatot emeljünk ki, amely az eddigi beállítottsággal szemben az előbbi gondolatokat képviseli.

Négyszer is hivatkozik a Zsinat a Máté 18,20-ra,³⁵⁴ mégpedig olyan helyzetekben, amelyekre eddig esetleg ellentétes választ adtunk volna (pl. a különváltakkal való közös ima).

A Zsinat egész munkájának egyik vezérelve a hívek általános papságának hangsúlyozása, a hierarchikus papság túlzott kiemelésével szemben.³⁵⁵

A szentségekkel kapcsolatban a felvétel szubjektív feltételeit emeli ki a Zsinat. A középkorban (pl. Wycliffe stb.) és a reformáció óta tagadták a szentségek objektív értékét.³⁵⁶ Ezzel szemben hangsúlyozta az Egyház a szentség objektív valóságát.³⁵⁷ Ez a kiemelés azonban olykor olyannyira erős volt, hogy nem alaptalanul beszélhetünk a Zsinattal kapcsolatban a „személy felé fordulásról”,³⁵⁸ „amely az üres külső jelek és rítusok állítólagos ‘objektivitását’ kérdésessé teszi és így a mechanizmusnak, mágiának és babonának itt rejtőző veszélyét pontosan látja”.³⁵⁹ A szentek (elsősorban Szűz Mária) olykor torz tisztelete a gyakorlati életben felborította a keresztény tanítás belső egyensúlyát. Ez ellen a reformáció részben elvetett minden nem közvetlenül Krisztusnak szóló kultuszt. Az Egyházban viszont ellenhatásként a szentek tisztelete (bár megtisztított formában) túlságosan központi helyet foglalt el. A Zsinat krisztológiai és ekleziológiai szempontjának megfelelően a szentek³⁶⁰ és Mária³⁶¹ tiszteletét „Krisztus és az Egyház titkában”³⁶² szemléli. Meg akarja tanítani a

³⁴⁸ Ezzel még részletesen fogunk foglalkozni.

³⁴⁹ Miss. 39 (1129)

³⁵⁰ Ök. 10 (530)

³⁵¹ Ök. 10 (533)

³⁵² Ök. 10 (531). A Tridentinum kifejezetten elítélni akart (D 1600), ebből magyarázatot kapnak hangsúly eltolódásai.

³⁵³ Ök. 11 (534)

³⁵⁴ „Ahol ketten vagy hárman összejönnek az én nevében...” Lit. 7 (9); Ök. 8 (527); Rel. 15 (750); Laj. 18 (979)

³⁵⁵ Vö. Lit. 14 (23); 48 (84); Egy. 9 (308); 10 (311 és köv.)

³⁵⁶ Vö. pl. D 1451 (741)

³⁵⁷ Vö. pl. Tridentinum: D 1606 (849)

³⁵⁸ „Wende zum Subjekt” (nem zum Subjektivismus!)

³⁵⁹ RAHNER-VORGRIMMLER: Kleines Konzilskompendium, 37. old.

³⁶⁰ Egy. VII. Fejezet

³⁶¹ Egy. VIII. Fejezet

híveket „a szentek valódi tiszteletére”, és arra, hogy az „égiekkel való találkozásunk, társalkodásunk – ha a hitnek teljesebb világánál fogjuk fel – egyáltalán nem szegényíti azt az imádó tiszteletet, amelyet megadunk az Atyaistennek Krisztus által a Szentlélekben, hanem épp megfordítva: nagyon gazdagítja”.³⁶³ A szentek tisztelete nem csökkenti Krisztus egyedüli közvetítő szerepét (vö. 1Tim 2,5), hanem épp általa mutatják be az Atyának földön szerzett érdemeiket „mindenben az Úrnak szolgálva és az Ő Testéért, az Egyházért, a saját testükben kiegészítve, ami még hiányzik Krisztus szenvedéséből (vö. Kol 1,24)”.³⁶⁴ A szentekre és a szent Szűzre vonatkozó „áhitat nem terméketlen és futó érzelmekben van, de nem is holmi hiszékenységben, hanem az igaz hitből indul ki”, amely elismerteti kiválóságukat, és erényeik „utánzására serkent bennünket”.³⁶⁵

Az Isten Anyját emberközelségre hozza a keresztény tanítás. Nem a mások számára elérhetetlen kiváltságaiért tisztelik csupán, hanem azért a nagyon értékes emberi életért is, amellyel hősiességgel közreműködött az Isten akaratával.³⁶⁶

A szentségek mindig jobban visszanyerik eredeti rendeltetésüket, aminek következtében nem csupán az Isten iránti szeretet kifejezése végett járulnak hozzájuk a hívek, hanem – Jézus tervének megfelelően – elsősorban az ember megszentelése és a Krisztus Test építése³⁶⁷ kerül előtérbe,³⁶⁸ és nem képezi a szentség csaknem egyedüli célját az Isten imádása és tisztelete.

3. Az Ecclesia semper reformanda elv alkalmazása

A Zsinat nemcsak külsőséges problémák megoldására törekedett, hanem sokkal inkább a belső tartalom megújítását tűzte ki céljául, és azt kívánta, hogy ebben a megújított belső tartalomból csorduljon majd a külső dolgok megújulása is.

Talán a legsúlyosabb, a megújításra leginkább rászoruló kérdések, az idők során kissé eltorzult egyházfogalomban gyökereznek. Ezért jelenti a Zsinat egyik legfőbb okmányát épp az Egyházzal szembeni konstitúció, amelyben az Egyház saját magáról rajzol világos képet.³⁶⁹

„Hosszú volt az út a középkor ‘impérium’ jellegű egyházától a II. Vatikánum misztérium jellegű zárandok-egyházáig. A Trentói Zsinat ... az Egyház intézmény voltát emelte ki. A barokk kor egyháza a győzelmes Egyház képében jelent meg. Az első Vatikáni Zsinat 15 fejezetből álló tervezete már a misztikus Test tanában jelölte meg az Egyház lényegét”.³⁷⁰ Ezt azután XII. Piusz *Mystici Corporis* enciklikája³⁷¹ dolgozta ki. A Zsinat alatt is nagy „küzdelem” folyt az Egyházzal szemben. Az első javaslat még túlságosan hierarchikus és „klerikális” jellegű volt. A bírálatok ki is fejezték ezt. Azonfelül hiányolták benne az atyák a „biblikus és patrisztikus teológiát, a lelkipásztori, ökumenikus és időszerű beállítottságot”.³⁷² Átdolgozások³⁷³ és viták után véglegesült csak a tervezet.

³⁶² Vö. Egy. VIII. fej. címe.

³⁶³ Egy. 51 (424); vö. CANISIUS SZENT PÉTER: *Catechismus Maior seu Summa Doctrinae christianae* III. fej.1. rész 44.49. pont (15-16, 100-101. old.) (F. Streicher kiadása)

³⁶⁴ Egy. 49 (419) az 5. megjegyzéssel. Máriával kapcsolatban vö. pl. Egy. 62 (436) 17. megj.: SZENT AMBRUS, *Epistola LXIII*: PL 16, 1218

³⁶⁵ Egy. 67 (443); vö. Egy. 51 (424)

³⁶⁶ Vö. pl. Egy. 55kk (429 és köv.); főleg pl. 56 (430)-58 (432); vö. még pl. SZENT IRENAEUS, *Adversus Haereses*, III, 22,4: PG 7, 959 A

³⁶⁷ Vö. Lit. 59 (107)

³⁶⁸ Vö. pl. Ján 6,54: „Aki eszi az én testemet...”; ugyanígy a betegek szentségével kapcsolatban a Jakab levél nem beszél közvetlenül Isten tiszteletéről, hanem a betegekről való gondoskodás áll előtérben.

³⁶⁹ Vö. Egy. 1 (284); vö. még SZEGEDI JÓZSEF, A II. Vatikáni Zsinat-ban, 128. old.; és K. RAHNER müncheni beszéde 1965-ben.

³⁷⁰ SZEGEDI JÓZSEF, A II. Vatikáni Zsinat-ban, 127. old.

³⁷¹ 1943. jun. 29. AAS 35 (1943) 200 és következők.

³⁷² SZEGEDI JÓZSEF, A II. Vatikáni Zsinat-ban, 128. old.

Az Egyház fogalmából csupán néhány vonást emeljük ki, amely megmutatja a megújulás irányát.

A különböző elméleti meghatározások helyett újból előtérbe állítja a Zsinat azokat a képeket, amelyekkel a Szentírás ábrázolja Krisztus Egyházát.

„Az Egyház akol, egyetlen és megkerülhetetlen ajtaja Krisztus (Ján 10,1-10). De nyáj is, és maga Isten előre hirdette, hogy ő lesz Pásztor (vö. Iz 40,11; Ez 34,11 kk). Bár e nyáj juhait emberi pásztorok terelgetik, mégis maga Krisztus vezeti és táplálja szüntelenül: a Jó Pásztor, a Pásztorok Királya (vö. Ján 10,11; 1Pét 5,4), aki életét adja juhaiért (vö. Ján 10, 11-15).

Az Egyház termőföld, az Isten szántóföldje (1Kor 3,9), ... ezt a földet a mennyei Földműves ültette be pompás szőlőskertképpen (Mt 21,33-34; vö. Iz 5,1 kk). Krisztus az igazi szőlőtő; életet és termékenységet ad a vesszőknek ... . Semmit sem tehetünk nélküle (Ján 15,1-5).

Isten épületének is mondják az Egyházat (1Kor 3,9). Maga az Úr ahhoz a kőhöz hasonlította magát, amelyet semmire sem becsültek az építők, mégis szegletkövé lett (Mt 21,42; vö. ApCsel 4,11; 1Pét 2,7; Zsolt 118/117/,22). Erre az alapra építik az Egyházat az apostolok (vö. 1Kor 3,11), és ettől kapja erejét és szilárdságát is. Ezt az épületet különféle nevek ékesítik. Isten háza (1Tim 3,15),³⁷⁴ ebben lakik az Ő családja; az Istennek a Lélek szerint való lakóhelye (Ef 2,19-22), Istennek az emberek közt épült hajléka (Jel 21,3); főleg pedig szent templom”.³⁷⁵

Ezek a jelzők látszólag élettelen valóságot jelentenek. Maga a Zsinat rámutat azonban arra, hogy élet, elevenség rejtőzik a Szentírás kifejezéseiben. A liturgia kifejezése – Szent Város, Új Jeruzsálem³⁷⁶ – életet jelent. „A Szent Városba ugyanis már eleven kövek módjára épülünk be ezen a földön”.³⁷⁷ Az Apokalipszis képe is életszerű. „Ezt a Szent Várost szemléli János: a világ megújulásakor úgy száll alá a mennyből, Istentől, mint a vőlegényének fölékesített menyasszony (Jel 21,1 k). ‘Magasságbeli Jeruzsálemnek’ és ‘Anyának’³⁷⁸ is hívják az Egyházat (Gal 4,26; vö. Jel 12,17), a Szeplőtelen Bárány szeplőtelen jegyeseként³⁷⁹ is bemutatják (Jel 19,7; 21,2 és 9; 22,17), akit Krisztus szeretett és föláldozta magát érte, hogy megszentelje (Ef 5,26)”.³⁸⁰

Az élő valóságot jelzi a Krisztus Test kifejezés is. Jézus „Lelkének közlésével titokzatos módon, mintegy a saját Testévé tette testvéreit”.³⁸¹ „Ennek a Testnek a feje Krisztus. Minden

³⁷³ Pl. G. PHILIPS leuveni dogmatikus (egyház titkok jellege; „Isten Népé”-nek biblikus kidolgozása, világiak szerepének kiemelése)

³⁷⁴ Vö. még pl. Egy. 18 (329)

³⁷⁵ Egy. 6 (291-294); vö. még pl. Szentlélek temploma: Pap. 1 (1243); Mis. 7 (1106)

³⁷⁶ Egy. 6 (294) 5. megj.: Vö. ORIGENES, a Mátéhoz írt kommentárjában 16,21: PG 13, 1443 C; TERTULLIÁNUS, Adversus Marcionem, 3,7: PL 2,357; A liturgikus dokumentumok közül vö. pl. Sacramentarium Gregorianum, PL 78; 160 B vagy C. MOHLBERG, Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae, Róma, 1960, 11. old.

³⁷⁷ Egy. 6 (294)

³⁷⁸ Vö. Egy. 64 (440); Pap. 6 (1262); Lit.85.14.21.102 (147.23.32.183); Rev. 11.19 (889.901), Nev. Előszó 3 (819.828)

³⁷⁹ Vö. Lit. 84.85 (146.147); Egy. 4.39 (287.387); vö. még sponsa dilecta (Lit. 47/84/); sponsa dilectissima (Lit. 7/10/); sponsa Verbi Incarnati (Rev. 23/906/); sponsa dilecti Filii sui (scilicet Dei) (Rev. 8/884/); sponsa fidelis (Gaud. 43/1459/); sponsa digna (Egy. 9/310/).

³⁸⁰ Egy. 6 (295)

³⁸¹ Egy. 7 (296)

tagnak Őhozzá kell idomulnia, amíg Krisztus ki nem alakul bennünk (vö. Gal 4,19) ... . Hogy szünet nélkül megújuljunk Őbenne (vö. Ef 4,23), Lelkéből adott nekünk”³⁸²

A Zsinat legjellemzőbb és egyik legtöbbit is használt kifejezése, az Egyház Isten Népe (vö. pl. 1Pét 2,9-10).³⁸³ Hasonló jelentéssel szerepel a szent nép,³⁸⁴ vagy az Isten szent népe kifejezés.³⁸⁵ Az Egyház eszkatológikus jellegére is utal az Isten zarándok népe megjelölés. Az Istennel való bensőséges kapcsolatot fejezi ki az Isten családja elnevezés.³⁸⁶

Már ezekből az elnevezésekből is kitűnik, hogy az Egyház tudatosan is szakítani akar a csupán jogi keretekben szemlélt egyházfogalommal. Nem engedi különválasztani a hierarchiával ellátott „társaságot és Krisztus Titokzatos Testét, a látható gyülekezetet meg a lelki közösséget, a földi Egyházat, meg a mennyei javakkal megajándékozott Egyházat. Ezek egyetlen összetett valóságot alkotnak: olyat, ami emberi és isteni elemből áll”.³⁸⁷ A megtestesülés titkával párhuzamban szemlélve válik szemléletessé az Egyház titka.³⁸⁸

Az Egyház és a megtestesült Ige lényegi hasonlóságából következik az Egyház szegény és szolgáló volta, hasonlóképpen missziós jellege is.

A szegény Egyház

A „szegények Egyháza” mindig találó jelző volt az Egyház belső lényege számára (vö. pl. 1Kor 1,26 kk). A történelem során olykor az Egyház vezetői elfelejtkeztek erről. A Zsinat alatt – épp az Egyházzal szóló dogmatikus konstitúció átdolgozásában – került előtérbe a „szegény Egyház” gondolata.³⁸⁹

„Krisztus szegénységben és üldözések közepette vitte végbe a megváltás művét. Az Egyház is ugyanezen út megtételére hivatott,³⁹⁰ hogy közölje az emberekkel az üdvösség gyümölcseit. Jézus Krisztus »isteni mivoltában szolgálai alakot fölveve kiüresítette Önmagát« (Fil 2,6), és érettünk »Ő, a gazdag szegénnyé lett« (2Kor 8,9): ugyanúgy az Egyház³⁹¹ ... nem arra van alapítva, hogy földi dicsőséget keressen, hanem arra, hogy az alázatosságot és az önmegtagadást terjessze épp a saját példájával.” Krisztus küldetésének jellemző vonása volt, hogy a szegényeknek kell vinnie az örömhírt, a megtört szívűeket kell gyógyítania (vö. Luk 4,18),³⁹² azt kell keresnie és üdvözítenie, ami elveszett (Luk 19,10), ahogy az orvos is a betegnek és nem az egészségesnek szükséges (vö. Mt 9,12 és párh.). Ennek megfelelően az „Egyház is szeretettel öleli át mindazokat, akiket az emberi gyöngeség sújtott, sőt szegény és szenvedő Alapítójának képmását ismeri föl a szegényekben és szenvedőkben”.³⁹³

³⁸² Egy. 7 (299.300.302). Megfigyelhető, hogy nem harmadik személyben beszél a Zsinat az Egyház tulajdonságairól, a tagok feladatairól, hanem tudatosan első személyben, amely kifejezésre juttatja, hogy tagjaiban él és áll fenn az Egyház.

³⁸³ Az Egyházzal szóló konstitúció egy egész fejezetet szentel ennek a gondolatnak. A többi zsinati szövegben is lépten nyomon találkozunk a kifejezéssel és azzal a gondolati tartalommal is, amit ez a megújuló Egyház számára jelent. Vö. bővebben pl. Documenti tárgymutatójában a „Popolo di Dio” (csillagos 255 old.) és a „Chiesa A.1b”-t (csillagos 59. old.).

³⁸⁴ Vö. pl. Lit. 26 (42) a 33. megjegyzéssel, 41 (73)

³⁸⁵ Vö. pl. Egy. 12 (317)

³⁸⁶ Vö. pl. Pap. 6 (1257)

³⁸⁷ Egy. 8 (304) a 10. megjegyzéssel

³⁸⁸ Vö. Egy. 8 (304)

³⁸⁹ A Zsinat 1962. dec. eleji napokban találta meg igazán önmagát, tárgyát és hangját. Lercaro nagy érdeme, hogy előtérbe állította az evangéliumi szegénység szellemét (vö. SZEGEDI JÓZSEF, A II. Vatikáni Zsinatban, 127. old.).

³⁹⁰ Vö. pl. Egy. 42 (400)

³⁹¹ Vö. pl. Rel. 2 (704)

³⁹² Egy. 8 (306); vö. Pap. 6 (1259); Mis. 5 (1097)

³⁹³ Egy. 8 (306); vö. 41 (395), Lej. 4 (927)

„Bár a papnak mindenkivel kell törődnie, mégis át kell éreznie, hogy különösképpen gondjaira vannak bízva a szegények és gyengék. Maga az Úr azonosítja magát velük (vö. Mt 25,43-45), és messiási munkája ismertető jelének mondja, hogy örömhírt visz nekik (Luk 4,18)”.³⁹⁴

A püspököknek is „különleges gondoskodással kell a szegényeket és gyengéket segíteni, akikhez az Isten küldte őket, hogy hirdessék az Urat”.³⁹⁵

„A szerzetesek és szerzetesnők is, a laikusokkal együtt buzgóságtól égjenek polgártársaik (concíves), főleg a szegények iránt”.³⁹⁶ A keresztények szeretetének mindenkire ki kell tehát terjednie, de a szegényekre és meggyötörtekre különösképpen.³⁹⁷

A katolikus iskolák támogatására buzdítva³⁹⁸ különösen (praeprimis) „azok szükségén akarnak segíteni a szent Zsinat atyái, akik a mulandó javakban szegények, a családok segítségét és melegét nélkülözik és nem kapták meg a hit ajándékát”.³⁹⁹

Tudja az Egyház, hogy „küldetésének elvégzésére rászorul az emberi segédeszközökre is”.⁴⁰⁰ Reményét azonban elsősorban Isten Igéjének erejére alapozza.⁴⁰¹ Ennek megfelelően az Evangélium sajátos módszereit és segédeszközeit kell használnia, amelyek „a legtöbb esetben különböznek a földi ország rendelkezésére álló eszközöktől”,⁴⁰² „Krisztus a világ megváltója” ugyanis „gyakran a tanúságtévők gyengeségében mutatja ki az Evangélium erejét”.⁴⁰³ Ezért szakít az Egyház azzal – a történelem során többször, különböző helyen és időben használt – elgondolással, amely a világi hatalom segítségével bízva igyekszik Isten országát fenntartani és terjeszteni a földön. Ezzel ellentétben kijelenti a Zsinat, hogy „nem a világi hatalom részéről felajánlott kiváltságokra épít az Egyház”, sőt továbbmenve „lemond bizonyos törvényesen megszerzett jogainak gyakorlásáról is, ha úgy látszik, hogy ez kétségesse teheti tanúságtételének őszinte voltát”.⁴⁰⁴ Ez a lemondás kifejezett utalás az anyagi kiváltságokra, amelyek sok-helyütt⁴⁰⁵ még ma is e világi érdekeltséggé teszik az egyháztagságot.⁴⁰⁶ A Krisztusért önkéntesen vállalt szegénység⁴⁰⁷ ma különösen értékes, mint a Mester nyomdokain való haladás jele.⁴⁰⁸

„A szerzetesek is birtokolhatnak annyit, amennyi megélhetésükhöz és munkájukhoz szükséges, de kerülniük kell a fényűzést, a mértéktelen haszonkeresést és vagyonhajszolást minden fajtáját”.⁴⁰⁹ Kifejezésre juttatja az Egyház zarándok jellegét (az Úr az örökség: vö. Num 18,20).

Ezért kívánja meg az Egyház, hogy papjai lemondjanak az „önmagukban véve hasznos és szükséges foglalkozásokról” is, melyek a papi étellel, „illetve annak természetével nem egyeztethetők össze, mert annak sajátos gyakorlatát gátolják”.⁴¹⁰ Ezek között különösen jelentős helyet foglal el a kereskedés. Szent Pál szavainak kell mindig az Isten ügyeivel

³⁹⁴ Pap. 6 (1261); vö. 17 (1303); Ep. 30 (658)

³⁹⁵ Ep. 13 (599)

³⁹⁶ Mis. 20 (1158)

³⁹⁷ Mis. 12 (1113)

³⁹⁸ „nullis praeatremissis sacrificiis”

³⁹⁹ Nev. 9 (842)

⁴⁰⁰ Egy. 8 (306); vö. Gaud. 76 (1583); Pap. 17 (1301)

⁴⁰¹ Vö. Gaud. 76 (1582)

⁴⁰² Vö. Gaud. 76 (1582); vö. még Pap. 17 (1302)

⁴⁰³ Gaud. 76 (1582)

⁴⁰⁴ Gaud. 76 (1583)

⁴⁰⁵ még Magyarországon is!

⁴⁰⁶ Vagy inkább az Egyházban való vezetői „szolgálatot”. Vö. Pap. 17 (1219); vö. még Papnev. 9 (790)

⁴⁰⁷ „Paupertas voluntaria”. Vö. Pap. 17 (1302); Rel. 13 (740)

⁴⁰⁸ Rel. 13 (740)

⁴⁰⁹ Rel. 13 (744)

⁴¹⁰ BÁNK J., Kánoni jog, 532.o.

foglalkozók előtt állnia (2Tim 2,4).⁴¹¹ Vigyázni kell a hírnevükre, nemcsak az Isten, hanem az emberek előtt is (vö. 2Kor 8,21; 5,11 kk; 7,2). A nyereszkesedés és e világi okosság (még akkor is, ha teljes összhangban van Isten akaratával) könnyen okot szolgáltathat olyanoknak, „akik alkalmat keresnek rá” (2Kor 11,12), hogy másokat vádolva magukat hirdessék.

A Zsinat is fontosnak tartja, hogy a papok ne csak mindenfajta anyagi dolgok utáni vágyódást és „kapzsiságot mindig kerüljenek”, hanem „a kereskedésnek minden fajtájától gondosan tartózkodjanak”.⁴¹²

Isten szeretetéről kell a keresztényeknek tanúságot tenniük. Ez a szeretet azonban önzetlen, nagylelkű szeretet, hiszen Isten előbb szeretett minket. Hogy erről a szeretetről tehessenek tanúságot, úgy kell az emberi közösségben jelen lenniük, hogy magatartásuk Istennek ezt az önzetlen szeretetét mutassa be. Soha sem szabad nyereséget vagy hálát várniuk az emberektől.⁴¹³

A szenvedő Egyház

Ahogy a szegény Krisztust követi az Egyház a maga szegénységében, ugyanúgy a szenvedő és üldözött Mester nyomdokain is halad.⁴¹⁴ „Az élet fáradalmainak és szorongásainak önkéntes vállalása ... a szenvedő Krisztushoz teszi hasonlóvá”⁴¹⁵ a keresztényeket. Tanúságot tesznek hitük erejéről, amikor „a múlandó élet viszontagságai közepette erőt merítenek reménységükből, mert úgy értékelik, hogy a ‘jelen szenvedések nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez, amely nyilvánvalóvá lesz rajtunk’ (Róm 8,18)”.⁴¹⁶ Tudják, hogy „amíg a földön vándorolunk, gyötrelem és üldözés közepette haladva az Ő (ti. Krisztus) nyomdokain, úgy társulunk szenvedéséhez, akár a test a főhöz. Vele együtt szenvedünk, hogy Vele együtt meg is dicsőüljünk (vö. Róm 8,17)”.⁴¹⁷

A szenvedő Krisztust látva a szegény és meggyötört emberekben, az Egyház önként odaadja magát értük (vö. 2Kor 12,15), megosztja szenvedéseiket, ismeri nehézségeiket és együtt szenved velük a halál végső aggodásában.⁴¹⁸

Nemcsak együttérez azonban az Egyház a szenvedőkkel („akit szegénység, gyöngeség, betegség és különféle szenvedések nyomasztanak, vagy akiket üldöznek az igazságért”⁴¹⁹), hanem arra tanítja őket, hogy különösképpen érezzék magukat a világ üdvösségéért szenvedő Krisztussal.⁴²⁰ Az Úr az Evangéliumában boldognak hirdette őket (vö. pl. Mt 5,10; Luk 6,22 k), és Isten, minden kegyelem szerzője, aki rövid szenvedésünk után saját örök

⁴¹¹ BÁNK J., Kánoni jog I, 532. old.

⁴¹² Pap. 17 (1301); vö. Rel. 13 (745). Az Egyház kezdettől fogva tilalmazta a klérikusok nyereszkesését. A Tridentinum megerősíti az ez irányban tett régebbi intézkedéseket. A kilátásba helyezett büntetést az ordináriusra bízta. A CIC is ezt követi (124. c.). XII. Piusz a kereskedési tilalom ellen vétőket rendkívül súlyos fenyítéssel sújtja (Excommunicatio speciali modo reservata S. Sedi: Decr. S. Congr. Concilii, 1950. márc. 22., AAS 42 /1950/, 330). A Zsinat – beállítottságának megfelelően – nem beszél a XII. Piusz féle fenyítékről. De fennmaradását, sőt súlyosságát jelzi, hogy a püspököknek adott felhatalmazások közül kivételt képez az előbbi büntetés alóli feloldozás (Normae Episcopis impertiuntur ad facultatem dispensandi spectantes, De Episcoporum Muneribus IX. 3d /1966. VI. 15: Documenti 2162/).

⁴¹³ Mis. 12 (1113)

⁴¹⁴ Pl. Egy. 8 (306); vö. pl. uo. 41 (390)

⁴¹⁵ Laj. 16 (976)

⁴¹⁶ Laj. 4 (926); vö. SZENT ÁGOSTON, De Civitate Dei, XVIII. 51,2: „A világból eredő üldözés, meg az Istentől kapott vigasztalás közepette vándorolva halad előre az Egyház”. (PL 41,614)

⁴¹⁷ Egy. 7 (300)

⁴¹⁸ Mis. 12 (1113)

⁴¹⁹ Egy. 41 (395)

⁴²⁰ A papoknak is különleges módon gondoskodni kell róluk. Vö. Pap. 8 (1269); Panev. 9 (790); vö. még Ep. 7 (585) és Mis. 42.42 (1241)

dicsőségére hívott meg Jézusban, maga készít majd föl, maga erősít és izmosít meg bennünket (1Pét 5,10)⁴²¹. A gyengeségben mutatkozik meg az Isten ereje (vö. 1Kor 1,18 kk). Erről tesznek tanúságot, miközben a feltámadt Krisztus erejével megerősítve türelemmel és szeretettel győzik le a külső és belső gyötrelmeket.⁴²²

A szenvedések között szerepel azok gyötrelme is, akiket az igazságért üldöznek (vö. Mt 5,10).⁴²³ Jézus jövendölésének és főpapi imájának megfelelően (vö. Ján 16,1 kk; Mt 10,16 és párh.; 24, 9; valamint Ján 17,14; vö. még 16,33; 15,20 stb.) az üldözésnek „soha sincs híjával az Egyház”.⁴²⁴ A Zsinat hálát ad Istennek, hogy üldözések során sosem (a mi időnk sem kivétel) szűnik meg kegyelmével hősies bátorságú híveket támasztani az Egyházban.⁴²⁵

Az üldözések közepette a tanítvány Mesteréhez való hasonulása leginkább a tanítvány vére ontásában valósul meg. Ebben „lesz olyan, mint Ő (ti. Jézus), aki a világ üdvösségéért szívesen fogadta a halált”.⁴²⁶ Ahogy „Jézus, az Isten fia, önnön életének értünk adásával nyilatkoztatta ki szeretetét, senkinek sincs nagyobb szeretete annál, aki életét adja Őerte és testvéreiért (vö. 1Ján 3,16; Ján 15,13). Egyes keresztényeknek már az első időtől fogva, az volt, és egyeseknek mindig az lesz a hivatásuk, hogy a szeretet e legnagyobb tanúbizonyosságát tegyék mindenki, de különösen az üldözők előtt”. A szenvedés kelyhéből minden keresztény részesedik, a szeretet e legnagyobb próbatételére azonban keveseknek nyílik alkalma. Ez mégis jellemző vonása az Egyháznak, mert „soha sincs híjával”, és ezért minden tagjának készen kell rá lennie, hogyha megadatik neki ez a kegyelem, akkor vallja meg Krisztust az emberek előtt és kövesse az üldözések keresztútján.⁴²⁷

A szolgáltó-Egyház

A szegény és szenvedő alakjához szükségképpen kapcsolódik a szolgáltó-Egyház gondolata. A szegénységben nem a legutolsó vonás a másoknak való kiszolgáltottság, a függés, végső soron mások szolgálatának kényszerűsége. Az ember számára áldozatot jelent más akaratának elfogadása, szolgálat elvállalása. Ez a gondolat a szenvedéshez kapcsolja a szolgálatot.

A megújuló Egyháznak elsősorban Krisztustól és az apostoloktól kell az ideált merítenie. Ezért a szolgáltó-Egyház felismerés is Krisztus szolgáltó mivoltának emlékezetbe idézésével kezdődik. A zsinati szövegek is az Evangéliumból legtöbbet⁴²⁸ épp Jézus azon kijelentésére hivatkoznak, amellyel a szolgálatra szóló küldetést állítja a versengő tanítványok elé (vö. Mt 20,28; Mk 10,45: „Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy Ő szolgáljon ...”).⁴²⁹

Jézus „végrendeletében” azt a szolgálatot bízta apostolaira (vö. Ján 13,13 kk; Luk 22,25 kk), amire már nyilvános működése alatt készítette elő őket (vö. pl. Mt 20,25 kk; Mk 10,42 kk). Ezzel jelezte Jézus a maga életében (vö. Ján 18,36; vö. még Mt 26,53) és azt akarta, hogy követői is ezáltal tegyenek tanúságot arról, hogy nem e világból valók (vö. Mt 20,25 szemben a 26-tal; Luk 22,25 szemben a 26-tal; vö. ehhez pl. Luk 22,29; Ef 6,5 kk a 8-cal; Kol 3,22 a 24-gyel). Arra szolt a tanítványok küldetése, „hogy tegyenek minden népet az Ő (ti. Jézus) tanítványává. Szenteljék meg és kormányozzák őket (vö. Mt 28,16-20; Mk 16,15;

⁴²¹ Egy. 41 (395)

⁴²² Vö. Egy. 8 (307); vö. még Gaud. 92 (1642)

⁴²³ Vö. Laj. 4 (927)

⁴²⁴ Egy. 42 (398); vö. Ök. 14 (544); vö. pl. 1Kor 4,12 k; Róm 8,35 k; 1Pét 3,12.

⁴²⁵ Mis. 17 (977)

⁴²⁶ Egy. 42 (398)

⁴²⁷ Egy. 42 (398)

⁴²⁸ Csak a küldetési parancs gyakoribb. (Mt 28,18.19.20; Mk 16,15; 16,16; Ján 20,21)

⁴²⁹ A Mt 20,28 ötször, a Mk 10,45 hatszor fordul elő.

Luk 24,45-48; Ján 20,21-23), és így terjesszék az Egyházat, valamint az Úr irányítása alatt végzett szolgálatukkal legeltessék minden nap egészen a világ végéig (vö. Mt 28,20)”⁴³⁰

Az apostolok, épp mert a világ végéig kell tartani ennek a szolgálatnak,⁴³¹ „utódok állításáról gondoskodtak. Nemcsak különböző segítők voltak a szolgálatban⁴³²..., hanem azzal bízták meg közvetlen munkatársaikat, hogy fejezzék be és szilárdítsák meg az általuk elkezdett munkát.⁴³³... Ezek is férfiakat rendeltek, hogy miután eltávoztak az életből, más kipróbált férfiak vegyék át a szolgálatot.⁴³⁴ Az Egyházban kezdettől fogva meglévő szolgálatok közül a Hagyomány biznysága szerint, kiemelkedik azok kötelessége, akik püspökök”⁴³⁵

A Zsinat kifejezetten megemlékezik arról, hogy a pásztorok kötelessége „valódi szolgálat, amit a szent szövegek kifejező módon ‘diakoniának’, vagyis szolgálatnak neveznek (vö. ApCsel 1,17 és 25; 21,19; Róm 11,13; 1Tim 1,12)”⁴³⁶

A püspökök a közösség szolgálatát – segítőkkel, az áldozópapokkal és szerpapokkal – vették át,⁴³⁷ hogy egyéb kötelességük mellett a „kormányzás szolgáló legyenek”⁴³⁸

A szolgálat az Egyház lényeges vonása. Ezt mutatja az is, hogy minden kötelesség és minden hatalom a szolgálat nevet viseli.⁴³⁹ Ezek pedig nélkülözhetetlenek az Egyházban, hiszen az egész Test java képezi a Krisztustól alapított szolgálatok célját, mert „az Egyház szent hatalommal felruházott szolgáló testvéreikért dolgoznak”⁴⁴⁰ (vö. pl. 1Kor 4,7 kk).

A Zsinat az ideál szemléletéből megtisztított eszményt igyekszik a mai életben valósággá tenni.

Talán a megújulást, a szolgálatra való megbízatást az a gondolat fejezi ki a legjobban, amely a püspökben szent Pál lelkületének szükségességét emeli újra ki, aki mindenki (görög és barbár, tudós és tudatlan egyaránt) adósának érezte magát (vö. Róm 1,14–15). „A püspöknek a Jó Pásztor példáját kell szemé előtt tartania, aki nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy Ő szolgáljon (vö. Mt 20,28; Mk 10,45) és életét adja juháiért (vö. Ján 10,11)”⁴⁴¹ Tudatában kell lennie annak, hogy az emberek közül való (megbízatását kizárólag az emberek érdekében kapta⁴⁴²), „maga is gyöngeség rabja, így elnéző tud lenni a tudatlanok és tévelygők iránt” (Zsid 5,1-2). Szeretettel kell meghallgatnia alattvalóit, akiket gyermekeiként támogat és együttműködésre serkent. Minduntalan át kell éreznie, hogy számot fog adni lelkükért (vö. Zsid 13,17). Ezért imádsággal, igehirdetéssel és a szeretet legkülönbözőbb megnyilatkozásaival gondoskodják róluk.⁴⁴³

A papok szolgálata

A püspökök segítői Istentől rendelt szolgálatukban az áldozópapok. Az apostolok megbízatásából részesednek, mégpedig a nekik megfelelő mérték szerint. Azért kapták Isten

⁴³⁰ Egy. 19 (330)

⁴³¹ Vö. Ep. 2 (575) 4. megjegyzés.

⁴³² Vö. ApCsel 6,2-6; 11,30; 13,1; 14,23; 20,17; 1Tessz 5,12-13; Fil 1,1; Kol 4,11 és többfelé.

⁴³³ Vö. ApCsel 20,25-27; 2Tim 4,6 k; 1Tim 5,22; 2Tim 2,2; Tit 1,5; RÓMAI SZENT KELEMEN, Korintusiakhoz írt levele 44,3 (Funk kiadása, I, 156).

⁴³⁴ RÓMAI SZENT KELEMEN, Korintusiakhoz írt levele 44,2 (Funk I, 154 k)

⁴³⁵ Egy. 20 (331-332); vö. Ep. 2 (575); vö. még. I. Vat. Zsin.: Constitutio dogmatica I, De Ecclesia Christi, Pastor aeternus 3: D 3061 (1828).

⁴³⁶ Egy. 24 (342)

⁴³⁷ Egy. 20 (333) a 11. megjegyzéssel; vö. Ep. 28 (644)

⁴³⁸ Egy. 20 (333); 21 (334)

⁴³⁹ Vö. pl. Ep. 28 (648); Egy. 28 (354)

⁴⁴⁰ Egy. 18 (328)

⁴⁴¹ Egy. 27 (353); vö. Ep. 16 (608)

⁴⁴² A papra is vonatkozik, vö. pl. Pap. 3 (1249)

⁴⁴³ Egy. 27 (353)

kegyelmét, „hogy Krisztus szolgálói legyenek a népek között”.⁴⁴⁴ Mint Krisztus szolgálóinak, elsődlegesen szükségük van a papi szolgálathoz arra a „lelki beállítottságra, amely mindig készséges, nem a maga akaratát keresi, hanem azét, aki küldte (vö. Ján 4,34; 5,30; 6,38). .... Saját gyöngesége tudatában Krisztus igazi szolgálója alázatos lélekkel végzi munkáját. Keresi, hogy mi kedves az Úrnak (vö. ApCsel 13,2), és mint a Lélek foglya (vö. Ef 5,10) mindenben az Ő akaratának vezetésére bízta magát... . Ezt az akaratot képes fölismerni és követni az élet mindennapi körülményei között azáltal, hogy alázatosan szolgálatára áll⁴⁴⁵ mindazoknak, akiket Isten rábíz, akár kötelességei gyakorlásában, akár élete sokféle eseményei közt”.⁴⁴⁶ A Zsinat nagyon határozott kifejezéssel él, hogy rámutasson a pap teljes szolgálatára: „A papok mindenkinek adósa (vö. Gal 2,5)”.⁴⁴⁷

Mint a püspökök segítőtársai, szolgálatuk „az Úr nyájának egy meghatározott része legeltetésére” vonatkozik.⁴⁴⁸ A püspököknek gondoskodniuk kell arról, hogy papjaik számára a „lelki, értelmi és anyagi feltételek meglegyenek a szent és jámbor életre, valamint szolgálatuk hűséges és gyümölcsöző ellátására”.⁴⁴⁹ A püspökök, ha módjuk van rá, küldjenek papjaik közül⁴⁵⁰ a missziókba és azokba az egyházmegyékbe, ahol a szükség megkívánja, hogy ellássák akár végleg, akár egy meghatározott ideig a szent szolgálatot.⁴⁵¹ A papokban legyen meg a szolgálat szelleme, „vagyódjanak rá, hogy minél nagyobb részt vállalhassanak a világ evangélizációjából”. Önkéntesen ajánlják fel szolgálatukat a missziós munkára, hogy a paphiányban szenvedő egyházmegyékben legalább egy időre ellássák a missziós megbízatást.⁴⁵² Hasonlóan szolgálatra készen legyenek, „hogymint alkalom adtán boldogan (alacri animo) felajánlják magukat püspöküknek egyházmegyéjük félreeső (dissitis) és elhagyatott tartományokban, vagy más egyházmegyékben a missziós munka elkezdésére”.⁴⁵³

A papságra készülőköt is arra kell rávezetni, hogy a „legvilágosabban megértsék, hogy nem uralkodásra és megtisztelő állásokra vannak kiszemelve, hanem arra, hogy magukat az Isten szolgálatára és a lelkipásztori kötelességek teljesítésére adják. Különleges gondossággal képezzék ki magukat a papi engedelmességben, a szegény életmódban és az önmegtagadás szellemében”.⁴⁵⁴

A diakónusok szolgálata

„A legfőbb Pap küldetésének és kegyelmének sajátos módon részesei az alsóbb fokú szolgálók is, elsősorban a szerpapok. Krisztus és az Egyház titkának szolgálnak”.⁴⁵⁵ „Nem papságra, hanem szolgálatra kapják a kézfeltételt”.⁴⁵⁶ A szentségi kegyelemmel megerősítve a liturgia, az Ige és a szeretet diakóniájában szolgálnak Isten Népeinek”.⁴⁵⁷ Szent Polikárp intelmét kell szemük előtt tartaniok: „éljete az Úr igazsága szerint, aki mindenkinek szolgálója lett”.⁴⁵⁸

⁴⁴⁴ Pap. 2 (1247)

⁴⁴⁵ Vö. Pap. 3 (1249) a 20. megjegyzéssel

⁴⁴⁶ Pap. 15 (1293); vö. még pl. Pap. 3 (1249).5.9 (1252.1271)

⁴⁴⁷ Pap. 4 (1250).6 (1259)

⁴⁴⁸ Pap. 2 (1242)

⁴⁴⁹ Egy. 16 (611)

⁴⁵⁰ „E melioribus sacerdotibus suis” (Mis. 38 /1223/)

⁴⁵¹ Ep. 7 (583)

⁴⁵² Mis. 38 (1223)

⁴⁵³ Mis. 20 (1157)

⁴⁵⁴ Papnev. 9 (790) a 19. megjegyzéssel

⁴⁵⁵ Egy. 41 (393); vö. ANTIOCHIAI SZENT IGNÁC, Trall. levele 2,3: (Funk kiadása: I, 244.)

⁴⁵⁶ Constitutiones Ecclesiae aegypticae III, 2 (Funk kiadása); Didascalia II, 103; Statuta Eccl. Ant. 37-41: Mansi 3,954

⁴⁵⁷ Egy. 25(359)

⁴⁵⁸ Egy. 29 (359) 75. megjegyzés

Az első hét diakónus megválasztását is az indokolja, hogy átvegyék az apostolok szolgálatának egy részét, hogy ők „szolgáljanak az asztalnál”, és ezáltal az apostolok szabadabban végezhesék az „Ige szolgálatát” (ApCsel 6,2 kk).

A világiak szolgálata

Szoros kapcsolat van a fölszentelt szolgák és az Isten népének többi tagjai közt. „A pásztorok, az Úr példáját követve, egymásnak és a többi híveknek szolgálnak, ezek viszont buzgón (alacriter) és együttesen pásztoraiknak”. A világiak elé is azt a Krisztust állítja a Zsinat, aki nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem azért, hogy Ő szolgáljon (vö. Mt 20,28).⁴⁵⁹

Ahogy a papságnak, ugyanígy a híveknek is a szolgálat szellemében kell betölteni hivatásukat. „Nagyszerű tehernek” érezzék ezt a feladatot, hogy munkálkodásuk által az „üdvösségre vonatkozó isteni szándék egyre jobban eljusson minden idő és minden hely valamennyi emberéhez”.⁴⁶⁰

A pusztán természetes életben is lényeges szerepe van a kölcsönös szolgálatnak.⁴⁶¹ Ez a keresztények életében még sokkal magasabb rangot kap.⁴⁶²

Az Egyház szolgáló jellegére mutat az is, hogy bár tévedhetetlen magyarázója a hitletéteménynek és végérvényes döntéseiben abszolút bizonyossággal rendelkezik, „mégsem áll Isten Igéje fölött, hanem csupán szolgálja azt”.⁴⁶³

Hosszú volt az út a „szolgáló-Egyház” kijelentés helyes tartalmának megtalálásáig. Jól jelzi ezt a Zsinat első közt megjelent dokumentuma, a Tömegtájékoztatási eszközök használatáról szóló dekrétum. „Aki elolvassa a határozatot és összehasonlítja a szövegét a későbbi zsinati döntések szövegével és hangnemével, észreveszi, hogy mennyit változott a Zsinat menet közben. Az említett határozat ... hangneme és tárgyalási módja a Zsinat előtti stílusra vall. A határozaton szembeűnően végigvonul, hogy az Egyház a hierarchiából áll. Az Egyházban mindenért a püspökök és a pápa felelősek. Az Egyház élete a hierarchia döntéseiből, előírásaiból épül föl. A híveknek az a feladatuk, hogy ezeket a rendelkezéseket végrehajtsák. Innen ered, hogy a zsinati határozat tartalma és fogalmazási módja, illetve hangneme sok helyen bántó a világiakra nézve”.⁴⁶⁴

Itt még nem lép tehát annyira előtérbe a szolgáló-Egyház. Ha megnézzük azonban a Zsinat későbbi rendelkezéseit, még a fogalmazás- és kifejezőmódban is feltűnik a változás. Csak néhány példát állítsunk magunk elé.

A Zsinat elsősorban nem parancsol, hanem: kér (rogat,⁴⁶⁵ obsecrat⁴⁶⁶), buzdít (hortat, exhortat⁴⁶⁷), óhajt (optat,⁴⁶⁸ cupit⁴⁶⁹), meghív és vezet.⁴⁷⁰ Megértéssel beszél az elszakadt

⁴⁵⁹ Egy. 32 (366)

⁴⁶⁰ Egy. 33 (371)

⁴⁶¹ Gaud. 25.31 (1396.1415)

⁴⁶² Vö. pl. Egy. 36 (378); Gaud. 31 (1415)

⁴⁶³ Rev. 10 (887)

⁴⁶⁴ PÉTER KÁROLY, A II. Vatikáni Zsinat-ban, 191. old.

⁴⁶⁵ Pl. Nev. 1 (824); Pap.16 (1298); vö.még pl. enixe rogat: Kel. 30 (492)

⁴⁶⁶ a békéért: Gaud. 80 (1602)

⁴⁶⁷ Vö. pl. Nev. 1 (824); 6.13 (834.851); Mis. 40 (1230); Rev. 25 (908)

⁴⁶⁸ Vö. Lit. 4 (5); Mis. 22 (1170)

⁴⁶⁹ Lit. 14 (23)

⁴⁷⁰ „invitat” „papot a szegénységre” (Pap. 17 /1302/); a papok a híveket az imádság szellemének az egész életben való gyakorlására „manuducunt”, a kötelesség teljesítésére és az evangéliumi tanácsok tökéletesebb teljesítésére „alliciunt” (Pap. 5 /1254/); az apostoli tevékenységet „excitat” (Nev. 4 /829/)

testvérekkel kapcsolatban.⁴⁷¹ A testvéreiért aggódó, bűnbánatot tartó és értük szolgálni akaró Egyház jelenik meg ebben.⁴⁷²

Ünnepélyes vallomásban jelenti ki a Zsinat, hogy „az Egyházat nem hajtja semmiféle e világi becsvágy, hanem azt óhajtja, hogy a Vigasztaló Szentlélek vezérletével annak a Krisztusnak munkáját folytathassa, aki azért jött el a világra, hogy tanúságot tegyen az igazságról (vö. Ján 18,37), ... hogy szolgáljon, nem pedig azért, hogy neki szolgáljanak (vö. Ján 3,17; Mt 20,28; Mk 10,45)”.⁴⁷³

Az Egyház élő közösség

A Zsinat alapvető követelménynek tekinti a jogi keretekbe szűkített egyházfogalom kiszélesítését. Már az újólak kihangsúlyozott szentírási elnevezések életszerűbben állítják eléink az „Üdvösség szentségét”. Az Isten Népe megjelölés ezen felül az Egyház belső lényegére is rámutat, míg igazi, legmélyebb tartalmát a Corpus Christi mysticum kiemelése adja.⁴⁷⁴

Számtalan helyen utalnak a zsinati dokumentumok az Egyház Krisztus Test jellegére.

Az Egyház „élő közösség” jellegének kiemelése két fő követelményre hívja fel a figyelmet.

1. Az első, ahol kifejeződik az Egyház eleven közösségjellege, tagjainak élő személy volta. Az Egyház fiai nemcsak sorszámmal jelzett jogalanyok, hanem személyes méltósággal rendelkező emberek.⁴⁷⁵

Nem csupán egy-egy élettelen téglá minden keresztény az Isten Házában, hanem a „Szent Városba eleven kövek módjára épülünk be ezen a földön” (1Pét 2,4 k).⁴⁷⁶ Talán a hit elfogadása és a rá való személyes válaszadás (állásfoglalás), valamint az engedelmesség helyes értékelésénél kerül leginkább előtérbe az ember élő személy volta. Ezek mély megújításával kívánja a tanúságtételt ragyogóbbá tenni a Zsinat.

A hitben Isten az értelemmel és akarattal rendelkező ember személyes és szabad választását kívánja,⁴⁷⁷ amellyel hálás szívvel ismeri el Istenét,⁴⁷⁸ mint Alkotóját, Törvényhozóját és Végső Célját.⁴⁷⁹ A világ nagyságának és értékeinek felimerésével párhuzamosan az ember önkéntes Isten előtti hódolata,⁴⁸⁰ amellyel „egész mivoltát szabadon Istenre bízta,⁴⁸¹ a teremtett világ Istenre való utaltságának szabad elismerése és Isten tervei szerint való alakítása⁴⁸² fejezi ki a legtökéletesebb teremtmény Istendicsőítését.⁴⁸³

⁴⁷¹ Vö. pl. Egy. 15 (325); Kel. 20.21.25.26.29. (481.482.486.487.490.) stb. és Ök.-ben sok helyen

⁴⁷² Vö. Ök. 1 (496).3 (506) stb.

⁴⁷³ Gaud. 3 (1323); vö. Mís. 12 (1115): „Az Egyház semmiképpen sem akar a földi ország irányításába belenyúlni. Csak azt a tekintélyt kívánja magának, hogy Isten segítségével, szeretettel és hűséges szolgálattal (servitio) szolgáljon (ministrat) az embereknek” (vö. Mt 20,26; 23,11; VI. Pál: Allocutio a Zsinat alatt (1964. nov. 21.); AAS 56/1964/1013. old.: Documenti (74) és köv.

⁴⁷⁴ Az újabb kor – épp az eleveniséget keresve az egyházfogalomban – jut el az Egyház titkának a Krisztus titokzatos Testéről szóló tanításban való szemléletére. A megújuló egyházkép a Mystici Corporis encyklikában kerül ünnepélyesen az egyház figyelmének középpontjába (XII. PIUSZ, 1943. jun. 29.: AAS 35 /1943/; 200 és köv.). (Érdemes felfigyelní rá, hogy a zsinati documentumok XII. Piusz encyklikái közül épp ezt idézik a legtöbbet /12-szer/ éspedig tízszer az Egyházzól szóló dogmatikus konstitúcióban.)

⁴⁷⁵ „Az emberi személy méltósága korunkban egyre tudatosabbá válik” (Val. 1 /1042/ az 1. lábjegyzettel; vö. Gaud. 26/1400/).

⁴⁷⁶ Vö. Egy. 6 (294)

⁴⁷⁷ Vö. pl. Pap. 2 (1248)

⁴⁷⁸ Vö. pl. Val.10 (1070)

⁴⁷⁹ Vö. pl. Gaud. 21 (1380)

⁴⁸⁰ Vö. pl. Egy. 17 (327)

⁴⁸¹ Rev. 5 (877); vö. Laj. 33 (1041)

⁴⁸² Vö. pl. Egy. 36 (379)

Mivel csak ez a hit, és az ebből folyó magatartás értékes igazán, a csupán külsőséges cselekedetek pedig értéktelenek, az „Egyház nagyon hevesen tiltja, hogy bárkit is kényszerítsenek, vagy nem megfelelő eszközökkel készítsenek és indítsanak a hit elfogadására”.⁴⁸⁴

A hit és vallással szembeni állásfoglalás felelőssége és az igazság megismeréséért folytatott egyéni küzdelem stb. szintén az ember személyi méltóságát hangsúlyozza.⁴⁸⁵

A vallásszabadságról szóló nyilatkozat és általában a Zsinatnak a vallásszabadság kérdéséhez való viszonyulása az eredeti krisztusi gondolat győzelme, tanúságtétel Jézusról, és nyomkövetése annak a Krisztusnak, akiben az „Isten nyilatkoztatta ki Önmagát és útjait”, aki úgy akarta elvezetni magához az embereket, hogy „tekintetbe veszi az emberi személy általa (ti. Isten) teremtett méltóságát, amellyel az embernek saját belátása szerint kell élnie, és amit szabadon kell használni”.⁴⁸⁶

Az engedelmesség értelmezésében nagyon sok olyan félreértés csúszott be, amely eredeti tartalmát meghíúsította, és olykor külső kényszerre süllyesztette. Az igazi, Krisztus és Evangélium szerinti engedelmesség fogalmat kell a megújuló Egyház életében felragyogtatni.

Az engedelmesség pozitív értékelése nemcsak a keresztény, hanem a tisztán e világi életformában is kívánatos.⁴⁸⁷ Nem valósítható meg „a teljes értékű emberi élet”, ha nincs egy „nagyobb közösség, amelyben egyesítik valamennyien és állandóan erejüket a közjó mind tökéletesebb megvalósítására”.⁴⁸⁸ E közösség létéhez és működéséhez szükség van tekintélyre, mégpedig olyanra, amely a célt mozdítja elő, vagyis „minden polgár erejét a közjóra irányítja”.⁴⁸⁹ Itt is előtérbe lép az ember méltósága és az ehhez szükséges szabadság, amennyiben a tekintélyi szónak nem mechanikus vagy parancsuralmi módon, hanem elsősorban a szabadságra és felelősségtudatra támaszkodó erkölcsi erővel kell elérnie célját. A lelkiismeretben kötelező engedelmisség (vö. Róm 13,5) így egészen más színben tűnik fel.⁴⁹⁰

A Zsinat ismételten rámutat a keresztény engedelmisség lényegére, amely Krisztus misztériumának fényében világosodik meg. A Krisztus-követés gondolata adja ebben a legfőbb indítást. Az önkéntes engedelmisségben (főleg a fogadalomszerűen kötelezettben) az önkarat átadása úgy szerepel, mint egy Istennek felajánlott áldozat. Ezáltal Jézus Krisztus példájához közelednek, tanúságot téve arról, aki „azért jött, hogy az Atya akaratát tegye (vö. Ján 4,34; 5,30; Zsid 10,7; Zsolt 39/38/9), és a ‘szolga alakját fölvéve’ (Fil 2,7) mindabból, amit elszenvedett, megtanulta az engedelmisséget (vö. Zsid 5,8)”. Az engedelmisség célja nem a vezető önkényének vak kielégítése, hanem a feljebbvaló parancsainak hűséges teljesítése minden Krisztusban testvérnek szolgálatára vezet, ismét Krisztus példáját követve, aki az „Atya iránti engedelmisségében (submission) testvéreinek szolgált és életét adta sokak megváltásáért (vö. Mt 20,28; Ján 10,14-18)”.⁴⁹¹

⁴⁸³ Vö. Pap. 2 (1248); Gaud. 21 (1380); „Isten elismerése egyáltalán nem áll ellentétben az emberi méltósággal, hiszen ez a méltóság Istenben leli alapját és Benne tetőződik be”. Vö. még pl. Egy. 17 (327).

⁴⁸⁴ Mis. 13 (1119). „Amivel párhuzamosan magának viszont a jogot kívánja, hogy senkit se tartsanak vissza gonosz zaklatással”. Val. 2.3. (1045.1049) stb., Gaud. 21 (1383); Egy. 36 (381) 5. megjegyzése; Nev. 7 (836) a 24. megjegyzéssel.

⁴⁸⁵ Vö. Val. 2.3 (1046.1048)

⁴⁸⁶ Val. 11 (1071); vö. Val. 11 (1071), vö. még Gaud.17 (1370)

⁴⁸⁷ Ebben az igazi, az ember személyiségének értékelésére mutat rá a Zsinat.

⁴⁸⁸ Gaud. 74 (1567); vö. XXIII. János: Mater et Magistra encyklikája: AAS 53 /1961/417.

⁴⁸⁹ Gaud. 74 (1568)

⁴⁹⁰ Gaud. 74 (1570). Nem vész el a hatalom túlkapasai elleni védekezés lehetősége sem (uo.74 /1571/), és nem ad kibúvót az engedelmisség címén elkövetett gatzettek alóli felmentésre sem. Vö. uo.79 (1594).

⁴⁹¹ Rel. 14 (746). Mária szerepében is ezt az engedelmisséget (és hitet) emeli ki a Zsinat (vö. pl. Egy. 56-61, /430-435/)

A krisztusi engedelmesség tehát „cselekvő és felelősségteljes engedelmesség”, amellyel „a feladatok elvállalásában és a megkezdettek kivitelezésében” működnek közre a keresztények.⁴⁹²

A papok nevelésében is ennek a krisztusi vonásnak kell kiemelkednie. A fegyelmi előírásokban „nemcsak a közös élet és a szeretet segítőtjét kell látni, ... hanem az önuralom megszerzésének, a személyiség komoly beérése előmozdításának és mindazon lelki képességek kiformalásának szükséges eszközét, amelyek az Egyház rendezett és termékeny tevékenységét leginkább elősegítik”.⁴⁹³ Ebből a beállításból kell a kispapoknak megérteniük azt, hogy „belső alkalmasságot kell kialakítaniok, amellyel a fölöttesek tekintélyét belső meggyőződésből, vagyis lelkiismeretből (vö. Róm 13,5) és természetfeletti szempontok miatt fogadják el”.⁴⁹⁴ Így az engedelmesség „nemcsak hogy nem csökkenti az emberi személy méltóságát, hanem épp ellenkezőleg az Isten fiainak kibontakoztatott szabadságával elvezeti a teljességre (érettség: maturitas)”.⁴⁹⁵

Az emberek szabad és lélekből folyó Isten melletti döntése, valamint az előljárók akaratának a keresztény szabadság szellemében történő teljesítése a keresztény tanúságtétel megújulását eredményezi. Ha az emberek Istenhez fordulása tényleg az „Evangéliumnak a Lélek által történő visszhangzására” történik, és a Lélek, miután elvezette őket minden igazságra, odahat, hogy Krisztus igéje elevenen éljen bennük (vö. Kol 3,16),⁴⁹⁶ akkor a Krisztustól kapott⁴⁹⁷ és szívükben őrzött kincsükről önként tanúságot fognak tenni az emberek előtt⁴⁹⁸, és ezáltal, Isten akaratának megfelelően, szabadon vállalják a hitterjesztő munka egyébként kötelezően rájuk eső részét.⁴⁹⁹

2. A keresztények tanúságtétele meghatványozott erővel áll az emberek előtt, ha nem csupán egyesek tanúságtételeként szerepel, hanem úgy, mint a tagjaiban élő Krisztus Test életmegnyilvánulása, hiszen ahogy a különböző tagok egy testté épülnek, ugyanúgy a hívek is Krisztusban egy misztikus testté lesznek (vö. 1Kor 12,12).⁵⁰⁰

Így elevenedik fel az élő keresztény közösség igénye.⁵⁰¹ Az Egyház fennmaradásához és a hívek számának gyarapodásához nélkülözhetetlen a keresztény közösség.⁵⁰² „Tudják a pásztorok, hogy Krisztus rendelése szerint nem egymaguknak kell magukra vállalniok az Egyháznak a világra irányuló üdvözítő küldetését”, hanem az egész keresztény közösség (pásztorok és hívek egyaránt) „egy szívvel-lélekkel működjön össze a közös mű érdekében”.⁵⁰³

A missziókban is elsődleges feladat, hogy a „misszionáriusok, Isten munkatársai (vö. 1Kor 3,9), olyan keresztény gyülekezeteket hívjanak létre, amelyek méltón élnek ahhoz a hivatáshoz, amelyre meghívást nyertek (vö. Ef 4,1). ... Így a keresztény közösség az Isten világban való jelenlétének jele lesz”.⁵⁰⁴

⁴⁹² Rel. 14 (746)

⁴⁹³ Papnev. 11 (796)

⁴⁹⁴ Uo. épp az utolsó gondolat emeli ki az engedelmesség tanúságtétező jellegét.

⁴⁹⁵ Rel. 14 (747); vö. Egy. 43 (402): „Engedelmisség által megizmosított szabadság”; vö. még Egy. 42 (400) és a 15. megjegyzés.

⁴⁹⁶ Rev. 8 (884)

⁴⁹⁷ Vö. Egy. 7 (303)

⁴⁹⁸ Vö. pl. Egy. 10 (311)

⁴⁹⁹ Vö. Egy. 17 (327) a 21. megjegyzéssel

⁵⁰⁰ Vö. Egy. 7 (298)

⁵⁰¹ Vö. pl. Egy. 2. fej.: De Populo Dei (308-327)

⁵⁰² Vö. Egy. 9 (309)

⁵⁰³ Egy. 30 (361)

⁵⁰⁴ Mis. 15 (1227)

Valóban meg kell érződnie a keresztény közösségen, hogy Isten népét alkotja a földön. Így tudja csak betölteni a hit továbbadásában nélkülözhetetlen szerepét. Nemcsak a papok és katekéták, hanem a hívek egész közösségének hatására indulnak el az emberek a hit felé vezető úton, kezdik meg a keresztségre való előkészületet.⁵⁰⁵ Az egyes hívek és az egész keresztény közösség életének tanúságtétele által ugyanis az egyes részegyházak (keresztény gyülekezetek) a velük egy területen élő, de Krisztusban még nem hívők számára Krisztust hirdető (indicans) jelek.⁵⁰⁶ Ezért is alkalmasak arra, hogy a népek előtt Krisztusról tanúságot tegyenek, mert ezekben a kisebb közösségekben (egyházmegye, plébánia) valamiképpen láthatóvá válik az Isten Népe,⁵⁰⁷ miközben a keresztény „szeretet hatásköre az egész földre kiterjed”, amennyiben egyformán „gondját viseli azoknak, akik távol vannak és azoknak is, akik saját tagjai”.⁵⁰⁸

A papoknak mindenkiről személyenként kell gondoskodniok ugyan,⁵⁰⁹ de „a lelkipásztor feladata nem szorítkozhat a hívekkel való egyéni törődésre, hanem ki kell terjednie az igazi keresztény közösség kialakítására is”,⁵¹⁰ hogy a „szeretnek azt a tanúságtételét tegye meg, amit az Úr ajánlott”.⁵¹¹ Arra kell törekedni, hogy „napról-napra mind tudatosabban váljanak a hívek gyülekezetei a hit, liturgia és szeretet közösségeivé”.⁵¹² Ennek megvalósításához az Eucharistia megünneplésének kell a keresztény közösség középpontjának és csúcsának lennie.⁵¹³

A keresztény közösség hit, remény és elsősorban szeretet egységének jelnek kell lennie a világ előtt (vö. pl. Ján 17,21). Ezt az egységet leginkább az Eucharistia közössége jelzi. Maga az Oltáriszentség az egység szentsége, azaz jelzi és meg is valósítja a kívánt egységet.⁵¹⁴ A liturgia megünneplése teszi a kívülállók előtt is láthatóvá ezt a belső egységet.⁵¹⁵ Ez az, „ami leginkább hozzájárul ahhoz, hogy a hívek életükkel (vivendo) kifejezzék és mások előtt megjelenítsék Krisztus titkát és az igazi Egyház valódi természetét”.⁵¹⁶

A keresztény közösségen meg kell mutatkoznia annak, hogy Krisztus lakik köztük. Ebből és főleg az Eucharistiában velük élő Krisztus erejéből kell kiindulnia a hívek minden tevékenységének.⁵¹⁷ A papok szolgálata is „Krisztus áldozatából veszi erejét és hatékonyságát”,⁵¹⁸ egyúttal pedig az Eucharistiára irányul és ebben nyeri el a teljességét, miközben a hívek lelki áldozata is kiteljesedik szolgálatuk által.⁵¹⁹

Az Eucharistia központi szerepét jelzi, hogy minden szentség, ahogy az egyházi szolgálatok és az apostolkodás más művei is, a szent Eucharistiával kapcsolatban vannak és

⁵⁰⁵ Mis. 14 (1124)

⁵⁰⁶ Mis. 20 (1155)

⁵⁰⁷ Mis. 37 (1216)

⁵⁰⁸ Mis. 37 (1217)

⁵⁰⁹ Vö. pl. Pap. 6 (1259)

⁵¹⁰ Pap. 6 (1260)

⁵¹¹ Ep. 30 (656)

⁵¹² Mis. 19 (1151), vö. még pl. Lit. 27 (47)

⁵¹³ Ep. 30 (657); vö. Egy. 11 (313); Lit. 10 (16); Pap. 5 (1154): „Eucharistica Synaxis centrum congregationis fidelium est”.

⁵¹⁴ Vö. pl. Ök. 2 (497); Egy. 3.11 (286.313); vö. még Lit. 47 (83)

⁵¹⁵ Egy. 11 (313); vö. még Lit. 2 (4). Talán a legalkalmasabb módon fejezi ki ezt az egységet a koncelebráció, amelyet a latin Egyházban is gyakoribbá tett a Zsinat. Vö. Lit. 57 (97 és köv.).

⁵¹⁶ Lit. 2 (3)

⁵¹⁷ Vö. pl. Mis. 5 (1096); Egy. 26 (348); Pap. 5.6. (1253.1261)

⁵¹⁸ Pap. 2 (1247)

⁵¹⁹ Pap. 2 (1247)

arra irányulnak.⁵²⁰ Ugyanezt fejezi ki az a tény is, hogy a keresztény közösség nem épülhet fel csak úgy, ha a gyökere és sarkpontja a Legméltóságosabb Oltáriszentség megünneplése.⁵²¹

Az eleven keresztény közösség kialakításának alapfeltétele tehát a liturgikus közösség, elsősorban az Eucharistia megünneplésének megújítása.

A Zsinat előtti, az Egyház megújulásáért fáradozó irányzatok a liturgikus mozgalomban⁵²² léptek leginkább előtérbe. A megújítás szükségességének felismerésétől egészen a megújulás konkrét megvalósulásáig a liturgia terén világosan áll előttünk a gondolkodásmód lassú átalakulása.⁵²³ A Zsinat ügymenetében is éppen a liturgiával kapcsolatos kérdések voltak a legjobban előkészítve, ami nem kis mértékben belejátszott abba, hogy épp a Liturgikus konstitúció lett a Zsinat első dokumentuma (1963. dec. 4).⁵²⁴

A liturgiával kapcsolatos gondolatok egy fő kérdés körül csoportosulnak: a liturgia az eleven közösség képét mutassa, vagyis igazi tanúságot tegyen. Ennek megfelelően a megújulásnak arra kell irányulnia, hogy az egyes szertartások érvényes, ill. megengedett módon való végzése mellett álljon előtérben az is, hogy a hívek ne csak kívülállóként, néma szemlélőként legyenek jelen, hanem a misztériumokat jól megértve tudatosan, cselekvő módon és lelki gyarapodással vegyenek részt benne.⁵²⁵

Az egyes részletkérdésekkel kapcsolatban ezt a fő célt kell megvalósítani.

Alapvető követelménynek tekinti a Zsinat, hogy a papság sajtáítsa el elsősorban a liturgia szellemét,⁵²⁶ hogy így bevezethesse a rábizottakat is a keresztény közösség Isten dicséretének szépségébe és gazdagságába.⁵²⁷ Ehhez szükség van arra, hogy a felszentelt papok, akik már az Úr szőlőjében dolgoznak, kapjanak meg minden segítséget arra, hogy maguk is egyre teljesebben megismerjék, amit a szent cselekményekben gyakorolnak és maguk is liturgikus életet élve megoszthassák ezt a hívekkel is.⁵²⁸

A papságra készülők (a szemináriumokban, a szerzetesek tanulmányi házaiban, a hittudományi karokon) olyan tanárok vezetésével nyerjék el kiképzésüket a liturgiában, akik sajátosan erre a célra rendelt intézményeknél tanultak.⁵²⁹ A liturgia megbecsülését hozza, hogy a jelentősebb tantárgyak közé kell számítani, ill. a főbb tantárgyakkal egyenrangúnak kell tekinteni. Ugyanakkor a többi teológiai tárgyban is ki kell emelni a tanároknak a liturgiával való összefüggéseket.⁵³⁰

⁵²⁰ Pap. 5 (1253) a 15. megjegyzéssel

⁵²¹ Vö. Pap. 6 (1261)

⁵²² Vö. pl. Th. BOGLER, Liturgische Bewegung in aller Welt, Maria Laach, 1950; J. A. JUNGSMANN, Das Grundanliegen der Liturgischen Erneuerung: Lf 11 (1961), 129-141. old.

⁵²³ Alapvető állomások: Szent X. Piusz nagy lépései: Motu proprio a szent zenéről (1903); gyakori és korai szentáldozás elrendelése (1905, ill. 1910); breviárium rubrika-reformja (1911). XII. PIUSZ ténykedése emelkedik ki különlegesen, amellyel épp az igazi bensőséges és öntudatos liturgia kialakításáért fáradozott: Mystici Corporis encyklika (1943); Mediator Dei (a liturgia „Magna Chartája”, 1947); igen nagy jelentőségű a nagyheti szertartás új rendje (OHS: 1955), a népnyelvű rituálék engedélyezése, az esti misék elősegítése, a hústilalom és böjt (főleg a szentségi) böles rendezése. XXIII. János új rendelkezései (NCR: 1960) már a beteljesedést jelentik. Nem ok nélkül tekinti a Zsinat a liturgikus apostolság buzgólkodását a liturgia ápolásában és megújításában az isteni Gondviselés jelének korunk számára, mert ez a Szentlélek ihletése az Egyházban (Lit. 43 /76/).

⁵²⁴ Legjobb kommentárok összefoglalását lásd GALAMBOS FERENC, A liturgikus konstitúció, a II. Vatikáni Zsinat-ban, 117. old. Már a Zsinat előkészítésekor látszott a liturgia kérdésének rendkívül fontos szerepe, mert a beérkezett több mint húszezer javaslat negyedrésze a liturgiával foglalkozott. Vö. Acta et documenta Concilio Oecumenio Vaticano II. apparando Series I., Antepreparatoria Vatican, 1961.

⁵²⁵ Lit. 11 (18).48(84); vö. még pl. Lit. 14.21 (23.32-33)

⁵²⁶ Vö. Lit. 14 (25)

⁵²⁷ Vö. Lit. 17(28) stb.

⁵²⁸ Lit. 18 (29)

⁵²⁹ Lit. 15 (26)

⁵³⁰ Lit. 16 (27)

A Zsinat óhajtja, hogy a megfelelően felkészült lelkipásztorok „buzgón és türelemmel fáradozzanak azon, hogy a liturgikus képzéssel eljussanak a hívek a belső és külső tevékeny részvételhez”.⁵³¹ A liturgiában külön is szereplők (ministránsok, lektorok, konferálók, énekesek) „liturgikus szolgálatot” végeznek. ... Ezért kell őket – mindegyiket a maga módja szerint – a liturgia szellemébe gondosan bevezetni és kiképezni, hogy a maguk feladatát helyes módon és a rendnek megfelelően teljesítsék”.⁵³² Így valósítják meg a lelkipásztorok legjobb feladatukat, mint Isten titkainak hűséges kiosztói. Mindenkinek megvan a maga sajátos szerepe a liturgiában. A Krisztus Test tagjainak más és más a hivatása, „de azért teljes egyenlőség van mindnyájuk közt méltóság és az összes híveknek közös tevékenysége dolgában, a Krisztus Test építését illetően”. Az a különbség ugyanis, amit az Úr tett az Isten népén belül, egymásra utaltsággal jár együtt, szükségszerű kapcsolat fűzi össze az egyes tagokat egymással.⁵³³ „A hivatalosan szolgáló pap ... Krisztus személyében végzi el az Oltáriszentség áldozatát és az egész nép nevében ajánlja fel azt. A hívek viszont ... közreműködnek a szentmiseáldozat felajánlásában”.⁵³⁴

A tevékenységekben és szolgálatokban megnyilvánuló „változatossággal tesznek tanúságot valamennyien a Krisztus Testében lévő csodálatos egységről: hiszen éppen a kegyelem, a szolgálat, a munkálkodás különböző fajtái fogják egybe Isten fiait, mivel ‘mindezt egy és ugyanazon Lélek műveli’ (1Kor 12,11)”.⁵³⁵ Ez az egység azonban csak akkor lehet eleven tanúságtétel, ha a hívek valóban tevékenyen vesznek részt a liturgiában (és az Egyház életének egyéb megnyilatkozásaiban). Éppen ennek elérésére adja ki rendelkezéseit a Zsinat a Liturgikus konstitúcióban.⁵³⁶

A szertartások átdolgozása is a hívek tevékeny részvételét szolgálja. „A szentmise rendje olyan legyen, amely az egyes részek értelmét és a többi résszel való kölcsönös összefüggését világosan kifejezésre juttatja és így a hívek buzgóbb és tevékeny részvételét megkönnyebbíti”.⁵³⁷ A szertartások egyszerűbbek legyenek, „el kell hagyni mindent, amit az idők folyamán ... kevésbé sikerült módon fűztek hozzá. Másokat viszont a szentatyák ősi irányelvei szerint vissza kell állítani, ha azok az idő folyamán meg nem értésből kimaradtak, amennyiben ezek alkalmasak vagy szükségesek”.⁵³⁸

A különböző természetes emberi értékek elismerése,⁵³⁹ a nemzeti sajátosságok értékelése,⁵⁴⁰ valamint ezeknek a liturgiába való beépítése is szerepet kap a liturgia érthetőbbé és elevenebbé tételében. Ami „nincs elválaszthatatlanul összekapcsolva babonákkal és tévedésekkel, azt jóakarátulag mérlegelni kell, és ha lehetséges, teljesen és egészében megőrizni, sőt olykor bevinni magába a liturgiába is, amennyiben a liturgia igazi és valódi szellemével összeegyeztethetők”.⁵⁴¹

⁵³¹ Lit. 19 (30); vö. még pl. 14 (23)

⁵³² Lit. 29 (47-48)

⁵³³ Egy. 32 (366)

⁵³⁴ Egy. 10 (312) a 3. megjegyzéssel

⁵³⁵ Egy. 32 (366); vö. Mis. 21 (1167)

⁵³⁶ Vö. Lit. 49 kk (85 kk)

⁵³⁷ Lit. 50 (86)

⁵³⁸ Lit. 50 (87) ugyanezt a célt szolgálja a homília kiemelése, az új perikóparendszer, az oratio fidelium bevezetése (vö. Lit. 51 és köv. /88 és köv./)

⁵³⁹ Vö. pl. Gaud. 11 (1353); Egy.36 (379); Ep. 12 (597)

⁵⁴⁰ Vö. pl. Mis. 11 (1112); 21 (1165) a papság erre nevelése: vö. Mis. 16 (1136); XXIII. JÁNOS: Princeps Pastorum encyklika (1959. nov. 28.); AAS 51 (1959), 842-844. old.

⁵⁴¹ Lit. 37 és köv. (65 és köv.). Nagy lépést jelent a helyi kísérletezések megengedése (Lit. 40,2 /70/). Vö. Mis. 18.19.22 (1147.1151.1168) a 9. megjegyzéssel.

Így kétségtelenül nem jelenti külsőre oly szembetűnő módon a liturgia az Egyház egységét (bár eddig sem jelentette abszolút értelemben!), viszont sokkal jobban (és pedig a valóságnak megfelelően!) tükrözi a sokféleség belső egységében az Egyház katolicitását.

Az élményszerűbb bekapcsolódást segíti elő a hívek két szín alatti áldozásának engedélyezése is.⁵⁴² A „tökéletesebb részvételt” szolgálja – amint a Zsinat nyomatékosan ajánlja –, „hogy a hívők a pap áldozása után ugyanabban a szentmisében az Úr Testévé változtatott ostyát kapják”.⁵⁴³

Mivel a tevékeny részvétel egyik legjelentősebb feltétele, hogy a hívek értsék, amit cselekszenek, a cselekmények megmagyarázása mellett, sőt talán még azt is megelőzve, szükséges, hogy a liturgia közérthető nyelven folyjék.⁵⁴⁴

A nemzeti nyelv előtérbe kerülését segíti a liturgikus konstitúció,⁵⁴⁵ de még csak az első lépést jelenti. Napjainkra már a konstitúció szellemében továbbhaladva a néppel közösen végzett istentisztelet minden hangos imádsága közérthető nyelven hangzik el.⁵⁴⁶

A népnyelv azért annyira jelentős, mert a hívők „némaságát”, csupán fizikai jelenlétét szünteti meg, hiszen a szertartások és imádságok által jól megértik a misztériumot és így a szent cselekményt tudatosan, áhítattal és tevékeny részvétellel ünnepelhetik meg.⁵⁴⁷

A keresztény közösség kifejezője és jelzője a kölcsönös összetartozás és szeretet is. A püspökök együttesen felelősek az egész Egyházért,⁵⁴⁸ ugyanúgy a papoknak és a laikusoknak is az egész Egyház sorsáért kell aggódniok, imádkozniok és dolgozniok.⁵⁴⁹ Az összetartozást fejezi ki a keresztség azonossága és leginkább a szentmise, amelyben ugyanaz a Krisztus újítja meg ugyanazt a keresztdozatát Honkongban, mint Brazíliában, egy kannibálkunyhóban, mint a Szent Péter Bazilikában, a legutolsó elfelejtett missziós pap szavaira, mint a pápáéra. Ennek az összetartozásnak ki kell fejeződnie. A szeretet ápolása, a testvéri érzület kialakítása és táplálása, az egymásért való könyörgés és a segítőkészség kézzelfogható kimutatása egyaránt ezt fejezi ki.

A misszionáriusoknak a szülőföldjük közösségével vagy más missziós közösséggel való kapcsolatának fenntartása láthatóan kifejezi a közösséget, ugyanakkor kölcsönös épülésükre is szolgál.⁵⁵⁰

A Zsinat a tanúságtétel elevenné tételére a keresztény közösség szeretetközösség jellegét szeretné megújítani és igazi, Krisztus szándéka szerinti fényességben felragyogtatni. Ezért emeli ki a keresztények egymás iránti felelősségét, a missziókért való közös aggodás és gondoskodás kötelességét,⁵⁵¹ a papság és a hívek egymás iránt való kölcsönös szolgálatát,⁵⁵² stb.

⁵⁴² Lit. 55 (95)

⁵⁴³ Lit. 55 (94)

⁵⁴⁴ Ebben a kérdésben kellett talán a legnagyobb ellenállással megküzdenie a megújulásnak. Újra előtérbe kerül, habár nem hivatkozik rá kifejezetten a Zsinat, szent Pál gondolata, amellyel a közérthetőség szükségességét emeli ki (vö. 1Kor 14,6 kk; főleg 19)

⁵⁴⁵ Vö. főleg 36 (61)

⁵⁴⁶ Legjelentősebb talán a SRC Instructio altera ad executionem Constitutionis de Sacra Liturgia recta ordinandam 28 (1967. máj. 14.); Observatore Romano (1967. máj. 7., 3.old.)

⁵⁴⁷ Lit. 48 (84)

⁵⁴⁸ Vö. pl. Mis. 38 (1220); Egy. 23 (339.340)

⁵⁴⁹ Vö. Mis. 37 (1218)

⁵⁵⁰ Mis. 37 (1219); vö. 19 (1152) az 1. megjegyzéssel

⁵⁵¹ Vö. pl. Mis. 38 (1220); Egy. 23 (340) laikusok pl. Mis. 41 (1234 kk)

⁵⁵² Vö. pl. Egy. 32 (366)

Talán legjobban kifejezésre jut az összetartozás, a keresztény közösség gondolata a közös munkánál, az egy célra történő összefogással.⁵⁵³

Minden külső jelnek, a keresztény közösség minden megnyilatkozásának a belső egységéből, a kölcsönös szeretetből kell folynia. Így tesz a keresztény közösség igazán tanúságot Krisztusról, aki épp a szeretet ragyogásában valósítja meg az Egyház tanúságtételét az emberek előtt (vö. Ján 13,35).⁵⁵⁴

Az Egyház (az elszakadt testvérek is, vagy talán azok még intenzívebben és időrendben is megelőzve a katolikusokat) a Szentlélek vezetésével rádöbrent az egység fontosságára és minden erejével keresi az egység helyreállításának lehetőségeit. A szeretet szavának kell ebben a munkálkodásban a vezérelvnek lennie. A Zsinat alatt és után történt események jól mutatják, hogy milyen, előbb szinte elképzelhetetlennek gondolt eredményeket tud elérni a szeretet.⁵⁵⁵

Az egység munkálásához elsősorban a belső bűnbánat és megújulás útját kell járni.⁵⁵⁶ Kerülni kell a kevély, lenéző modort és értékelni kell az elszakadt testvéreknél lévő értékeket is.⁵⁵⁷

XXIII. János pápa kívánsága teljesül ebben, aki elsősorban az összekötő szálakat akarta keresni, és nem azt, ami szétválaszt. Az egység munkálásával, és majdan megvalósításával tanúságot tesz az Egyház alapítójának szándékáról, amely vonzóerőt gyakorol a kívülállók felé is.

A Missziós-Egyház

Az Egyház zarándok úton jár a földön. Olykor csak kisdud nyájnak tűnik. Így soha nem hagyhatja abba az igehirdetés munkáját. Így a világ végéig szüntelenül apostolkodnia kell azon, hogy az embereket Krisztushoz vezesse. A missziós jelleg az Egyház lényegéből következik,⁵⁵⁸ mivel a zarándok-Egyház „a Fiú és a Szentlélek küldetéséből veszi eredetét az Atyaisten elrendelése alapján”.⁵⁵⁹ Amikor a látszólag keresztény társadalom és keresztény világ hatása alatt egy kissé elfelejtődik az Egyház zarándok volta és ezzel együtt az Egyház missziós jellege, párhuzamosan háttérbe szorul az apostoli tevékenysége, a Krisztusról szóló tanúságtétel is.

Az Egyház tanúságtételének fontosságát kézzelfoghatóan bizonyítja az a tény, hogy nemcsak a régi „keresztényvilág” áll az Egyház előtt mint missziós terület,⁵⁶⁰ hanem a sokszor elhanyagolhatónak vélt „még pogány” világrészek óriási nagyságának és jelentőségének felismerése is.⁵⁶¹

⁵⁵³ Vö. pl. Mis. 36 (1215); Egy. 30 (361); Mis. 30 (1199): „hogy a missziós munka célját és eredményét elérje, elengedhetetlenül szükséges, hogy mindenki, aki misszióban dolgozik 'egy szív és egy lélek' legyen (ApCsel 4,32)”

⁵⁵⁴ Vö. pl. Ep. 30 (656); Rel. 15 (750)

⁵⁵⁵ Pl. a keleti kiközösítés kölcsönös(!) visszavonása (1965. dec. 7.) a communicatio in sacris értelmezése; az Egyház nyilvános bűnvallomása és bocsánatkérése az elszakadt testvérek felé (VI. Pál pápa); vö. pl. Ök. 3 (503).4.6(411-412.520) stb.

⁵⁵⁶ Vö. Ök. 7 (522); vö. még (509.512)

⁵⁵⁷ Ez jellemző a Zsinat minden okmányára. Talán legvilágosabban látszik az ökumenizmusról szóló dekrétumban, a nemkeresztény vallásokról szóló nyilatkozatban és az Egyházzal, valamint az Egyház és a modern világ kapcsolatáról szóló konstitúciókban.

⁵⁵⁸ Mis. 2 (1090): „Ecclesia peregrinans natura sua missionaria est”; vö. uo. 6.35 (1103.12.10). Ezért hozta létre Isten (ad hoc nata est) Laj. 2 (916).

⁵⁵⁹ Mis. 2 (1090); vö. Egy. 2 (285)

⁵⁶⁰ Vö. pl. Godin híres, már idézett munkája

⁵⁶¹ „Két milliárd ember, akiknek száma nap mint nap rohamosan növekszik, akik még soha, vagy alig hallottak az Evangélium örömhíréről”. (Mis. 10 /1110/)

A tanúságtétel fontosságát hangsúlyozni kívánó törekvés eredményessége megkívánja, hogy elsősorban a forrást újítsa fel és tisztítsa meg,⁵⁶² mert az Egyház apostoli tevékenysége így közvetlenül folyhat magának az Egyháznak természetéből.⁵⁶³

Mivel „az egész Egyház” missziós egyház, a Krisztus Test minden tagjának kötelessége, hogy részt vegyen a világ missziós munkájában,⁵⁶⁴ sőt azt mondja a Zsinat, hogy „az Isten Népe számára alapvető kötelesség az Evangélium-terjesztés feladatában való részvétel”.⁵⁶⁵ Az Evangélium szellemében ez a kötelesség nem rideg kényszerből vállalt „teher”-t⁵⁶⁶ jelent.⁵⁶⁷ Isten előbb szerette az embereket (vö. 1Ján 4,10), ezért elsősorban Őt keresik a keresztények,⁵⁶⁸ és „az a viszontszeretet, amellyel Istent szeretik, és amellyel minden emberrel meg szeretnék osztani a jelen és a jövő élet lelki javait, úzi az Egyház tagjait a Corpus Christi mysticum növelésére”.⁵⁶⁹

Ez a belső lelkület ad erőt az apostol követésére, aki Jézus együttérző szeretetét (vö. Mt 9,36; Mk 6,34) ápolta magában (vö. pl. ApCsel 16,9 k; vö. még pl. 26,18). Így a keresztények is mindenkinek mindenévé (1Kor 9,22; vö. 1Kor 9.19 kk) tudnak lenni, hogy – tanúságot téve ezáltal Arról, aki odaadta életét sokakért –, mindenkit megmentsenek (vö. 1Kor 9,22).

A „missziós-egyház” felismerésének át kell a Krisztus Test minden tagját hatnia.⁵⁷⁰ Ehhez nagyon fontos, hogy a papság képzésében jelentős szerepet kapjon a missziós lelkület kialakítása.⁵⁷¹ Az új népekbe is bele kell ültetni a missziós szellemet, hogy mielőbb ők is küldhessenek másokhoz hithirdetőket és így az „össz-egyházzal való közösségük még jobban megvalósul, mert ők is cselekvően részt vesznek a más népek felé irányuló missziós buzgóságban”.⁵⁷²

Az egyes egyházmegyékben a püspökök gondoskodjanak arról, hogy „az Isten népének missziós lelkületét és lelkesedését jelenné és mintegy láthatóvá tegyék és így az egész egyházmegye misszióssá váljék”.⁵⁷³ A hivatások ápolása és fejlesztése is az Egyház missziós munkáját segíti elő.⁵⁷⁴ Az egyes egyházmegyei egyesületek is vegyék ki részüket a missziókban. Legfontosabb szerepet kell tulajdonítanunk annak a nevelésnek, amely már kisgyermek kortól universalis és missziós lelkületet ad.⁵⁷⁵

A missziós munka első és legfontosabb állomása a mindenki számára kötelező mély keresztény élet.⁵⁷⁶ Papoknak és laikusoknak egyaránt elsősorban saját életükkel kell tanúságot tenniük.⁵⁷⁷

⁵⁶² Vagyis az Egyház missziós természetét állítsa előtérbe.

⁵⁶³ Vö. Mis. 6 (1103)

⁵⁶⁴ Mis. 35 (1211) az 1. lábjegyzettel, Laj. 6 (933)

⁵⁶⁵ Mis. 35 (1210)

⁵⁶⁶ Vö. Laj. 13 (962)

⁵⁶⁷ Az Egyházzól szóló konstitúció „nagyszerű tehernek” nevezi a missziós feladatot.(33 /371/)

⁵⁶⁸ Rel. 6 (724)

⁵⁶⁹ Mis. 7 (1105); vö. uo. 12 (1113).5 (1096). A szerzetesek életében is a „Szentlélek által szívükbe öntött (vö. Róm 5,5) szeretettől üzött” apostoli tevékenységet hangsúlyozza a Zsinat. (Rel. 2 /704/)

⁵⁷⁰ Vö. pl. Egy. 23 (339-340)

⁵⁷¹ A Papnev. dekrétumon kívül vö. Mis. 16 (1138). A Zsinat kiemeli a misszionárius alapvonalait, hogy ezáltal megkönnyítse az ifjak rávezetését az igazi misszionáriusi lélekre. (vö. Mis. 25 /1176 kk/)

⁵⁷² Mis. 20 (1162)

⁵⁷³ Mis. 38 (1221)

⁵⁷⁴ A papok feladatai között különösen jelentős a missziós hivatások ápolása („Speciali cura vocationum missionalium adhibita”, Ep.15 /607/)

⁵⁷⁵ Mis. 38 (1222) a 7. lábjegyzettel

⁵⁷⁶ Mis. 36 (1212); vö. Egy. V. fejezet (39 kk); Pap. 12 (1282 kk) stb.

⁵⁷⁷ Vö. pl. Mis. 21.24 (1165.1174); Egy. 35 (363)

Minden keresztényt felhív a Zsinat a mély belső megújulásra, hogy ezáltal elevenné válják lelkiismeretük az Evangélium elhíntéséért való saját felelősségük iránt, és kivegyék részüket a pogányok közti missziós munkában.⁵⁷⁸

„A megújult lélek önként ajánlja fel könyörgéseit és bűnbánat gyakorlatait Istennek, hogy a misszionáriusok munkáját tegye termékennyé, adjon missziós hivatásokat és lássa el őket mindazzal, amire szükségük van”.⁵⁷⁹

Mindenki, de elsősorban a betegek és szenvedők, ajánlják fel nyílt szívvel imáikat és bűnbánatukat Istennek a világ evangélizációjáért.⁵⁸⁰ „A szerzetesek is jelentős részt vállaltak és vállalnak a világ evangélizációjában”.⁵⁸¹

„A szemlélődő rendek imádságuk, bűnbánatuk és szenvedésük által a legjelentősebb szerepet viselik a lelkek megtérésében, mivel Istent kérik, hogy küldjön munkásokat aratásába (vö. Mt 9,38), hogy a nemkeresztények lelkét nyissa meg az Evangélium meghallgatására (vö. ApCsel 16,14), és tegye termékennyé szívükben az üdvösség igéjét (vö. 1Kor 3,7). ... A missziós területen alapított rendházak az Isten fenségéről és szeretetéről jeles tanúságot tesznek a nemkeresztények között”.⁵⁸²

Az Egyház missziós hivatása szerepel az aktív rendek megújulásában is. Az aktív rendeknek ugyanis, akár szoros missziós célzatúak, akár nem, meg kell keresniök,⁵⁸³ hogy mivel kapcsolódhatnak be az Isten országának a pogányok közötti terjesztésébe. Más feladatokat kell inkább elhagyniok, hogy teljes erejüket a missziós tevékenységre fordíthassák. Ennek megfelelően kell átdolgozni szabályzatukat is, megőrizve azonban az alapító sajátos szellemét.⁵⁸⁴

A papok feladatai között is kiemelkedik az, hogy a keresztény közösségben a missziós buzgóságot (zelus) felkeltsék és kifejlessék, ami által minden ember számára utat készíthetnek Krisztushoz.⁵⁸⁵ A lelki és kegyelmi élet értékeit és segítőeszközeit is az Egyház missziós tevékenységébe beállítva adja elének a Zsinat.

Ennek megfelelően az elmélyült lelkiélet nem öncélú érték, az ima és a befelé fordulás nemcsak az imádkozó lélek kincse, hanem energiaforrás, mert a szemlélődés gazdagságából táplálkozik és nyer támogatást az apostoli tevékenység.⁵⁸⁶ „A szentségek és minden más kegyelemeszköz segítségével Krisztus hitére, szabadságára és békéjére” vezeti az Egyház az összes embert és minden népet.⁵⁸⁷ A liturgia nemcsak önmagában az egyik legfényesebb tanúságtétel,⁵⁸⁸ hanem benne valósul meg „számunkra” „megváltásunk műve”,⁵⁸⁹ és így a liturgia járul hozzá a legnagyobb mértékben ahhoz, hogy a hívők élete megvalósítsa és mások számára is nyilvánvalóvá tegye Krisztus misztériumát.⁵⁹⁰ A keresztény tanúságtételt erősíti azzal, hogy csodálatos módon megerősíti a híveket Krisztus hirdetésére.⁵⁹¹

⁵⁷⁸ Mis. 35 (1210)

⁵⁷⁹ Mis. 36 (1213)

⁵⁸⁰ Mis. 38 (1222); vö. 40.5. (1231.1097); vö. még Pap. 6 (1262); Laj. 16 (970); Ep. 33 (666)

⁵⁸¹ Mis. 40 (1230); vö. Egy. 44 (405); Ep. 33 (666)

⁵⁸² Mis. 40 (1231); vö. Rel. 5 (723)

⁵⁸³ „Interrogant sese coram Deo”

⁵⁸⁴ Mis. 40 (1232); vö. Ep. 33 (666)

⁵⁸⁵ Pap. 6 (1260); vö. Ep. 30 (654); Mis. 39 (1227 kk)

⁵⁸⁶ Egy. 41 (392); vö. Laj. 4 (922)

⁵⁸⁷ Mis. 5 (1096)

⁵⁸⁸ Vö. pl. Lit. 2(2)

⁵⁸⁹ Vö. a pünkösd utáni IX. vasárnap oratio super oblataját.

⁵⁹⁰ Lit. 2 (2)

⁵⁹¹ Vö. Lit. 2 (4); vö. még pl. Laj. 4 (922)

A keresztség beleteszteli az embereket az Egyházba. Ez azonban egyúttal a missziós hivatás átadását is jelenti, mert azok, akik „Isten fiaivá születtek újjá, az emberek előtt kötelesek megvallani hitüket”.⁵⁹²

A bérmálásban a Szentlélek különleges ereje gazdagítja a híveket, és „így még szorosabban kötelezve vannak rá, hogy Krisztus igaz tanúiként szavukkal és cselekedetükkel egyaránt terjesszék és védelmezzék a hitet”.⁵⁹³

A szentmiseáldozat az egész keresztény élet forrása.⁵⁹⁴ Az Oltáriszentségből „él és növekszik állandóan az Egyház”.⁵⁹⁵ Az Evangélium hirdetése által egybegyűjtött hívek azért ünneplik meg az Úr vacsorájának titkát, hogy az Úr testéből való eledel és vér fűzze össze az egész testvérületet”.⁵⁹⁶ A hívek küldetése, hogy minden munkájuk által lelki áldozatot mutassanak be, és tanúbizonyságot tegyenek Krisztusról az egész földön. „Ehhez a szentségek, különösen az Oltáriszentség, közli velük és táplálja bennük a szeretetet, amely mintegy lelke az egész apostolkodásnak”.⁵⁹⁷

A bűnbánat szentsége az Egyházzal való kibékülés jele, a betegek szentsége pedig „buzdítást ad arra, hogy a keresztények önként csatlakozzanak a Krisztus szenvedéséhez és halálához (vö. Róm 8,17; Kol 1,24; 2Tim 2,11-12; 1Pét 4,13), és így mozdítsák elő az Isten Népeinek javát”.⁵⁹⁸

Az Egyházi rend hivatása kézenfekvő. A házasság hasonló módon missziós hivatást ad. A házastársak kölcsönösen életszentségre segítik egymást, az Isten Népeinek polgárait hozzák világra, hogy „az Isten Népe a századok során megmaradjon”. „Ők fiaik részére a hit első hirdetői”.⁵⁹⁹

A Corpus Christi mysticum tanítása a missziós hivatás elmélyítését hozza, mert kialakítja a laikusokban azt az öntudatot, amely Krisztus tagjának tudja magát és egyúttal a felelősségre is felhívja a figyelmet, amelyet a laikusok minden emberért viselnek.⁶⁰⁰

A szüzesség és nőtlenség „a szeretet jele és ösztönzője, ugyanakkor a lelki termékenység egy különleges forrása”.⁶⁰¹ Az ún. evangéliumi tanácsok követésével tanúbizonyságot tesznek a hívek Krisztus szeretetéről és alázatosságáról.⁶⁰² A papi nőtlenség is az Evangélium terjesztéséért és a hívek szolgálatáért jelentős.⁶⁰³

Mindezek mutatják, hogy a keresztény tanúságtétel megújítását célozza az Egyház missziós hivatásának kiemelése.

4. A keresztény hivatások tanúságtétele

Az Egyház önmagába tekintése akkor hoz eredményeket, ha mindazok, akik elé ez feladatokat állít, szívvel-lélekkel igyekeznek ellátni azokat. Mindenkinek hivatása van az Isten országáért való munkában, mindenkinek tanúságot kell tennie Krisztusról. A tanúságtétel formája a különböző hivatásokon belül más-más alakot vesz fel. A Zsinat atyái a

⁵⁹² Egy. 11 (313)

⁵⁹³ Vö. Egy. 11 (313) 5. megjegyzése; vö. még Laj. 3 (918); Egy. 33 (369)

⁵⁹⁴ uo.

⁵⁹⁵ A pap szolgálata is ebből „meríti erejét és hatékonyságát”. (Pap. 2 /1274/)

⁵⁹⁶ Egy. 26 (348): oratio mozarabica: PL 96, 759 B.

⁵⁹⁷ Lej. 3 (918)

⁵⁹⁸ Egy. 11 (314)

⁵⁹⁹ uo.

⁶⁰⁰ Mis. 21 (1166)

⁶⁰¹ Egy. 42 (399); vö. Pap. 16 (1296)

⁶⁰² Egy. 42 (400); vö. 46 (411)

⁶⁰³ Vö. Pap. 16 (1297 k); vö. még Papnev. 10 (792)

legkülönbözőbb hivatású emberek⁶⁰⁴ számára is irányt akartak mutatni, hogy könnyebben és biztosabban megtalálják a világ evangélizációjában a rájuk eső részt.

A Krisztusról szóló tanúságtételt elsődlegesen és különleges módon az apostolok feladatává tette Jézus (vö. Mk 3,13-19; Mt 10,1-42; 28,16-20; Mk 16,15; Luk 24,45-48; Ján 20,21-23 stb.).⁶⁰⁵ A szent Zsinat ezért a püspökökről (az apostolok utódairól⁶⁰⁶) úgy beszél, mint akik a legfőbb szerepet viselik az Evangélium terjesztésében. „Őrájuk van bízva az Isten kegyelmének Evangéliumáról való tanúskodás” (vö. Róm 15,16; ApCsel 20,24),⁶⁰⁷ ők „a tanítás mesterei”.⁶⁰⁸

A Szentlélek különleges kiáradásával a nagy küldetés (a Krisztusról szóló tanúságtétel) megvalósítására gazdagítja Jézus az apostolokat (vö. ApCsel 1,8; 2,4; Ján 20,22-23). „Ezt a lelki adományt juttatja el hozzánk a püspökszentelés”.⁶⁰⁹ A felszenteltek lelkébe „úgy vésődik be a kézzátétel és a szentelés szavai által a szentségi jel,⁶¹⁰ hogy a püspök kimagaszló és szembetűnő módon magát Krisztust helyettesíti ... és az ő személyében jár el”.⁶¹¹ A püspökök testületének tagja lesz mindenki a szentelés által. A Zsinat kiemeli, hogy ez feladatot jelent,⁶¹² mert a „pásztorok testületére tartozik, hogy földkerekség-szerte hirdessék az Evangéliumot. Mindnyájuknak adta Krisztus a parancsot, amikor vállukra helyezte a közös tisztet”.⁶¹³ A keresztség már hivatást és elkötelezettséget adott a krisztusi tanúságtételre.⁶¹⁴ A püspököket újabb okok is készítik,⁶¹⁵ hogy kifogástalan életükkel⁶¹⁶ (vö. 1Tim 3,2 kk; főleg 7.) elnémissák és Isten dicsőítésére készessék még rágalmozóikat is. Krisztus szeretetéről ne csak híveik felé tegyenek tanúságot a maguk jóakarásával és szolgálatával,⁶¹⁷ hanem az elszakadt testvérek előtt is. „Szeretettel közeledjenek feléjük, sőt híveiket is indítsák arra, hogy nagy emberséggel és szeretettel viselkedjenek velük szemben.” Hasonlóan a még nemkeresztények sorsát is viseljék szívükön, hogy számukra is megvilágosodjék annak a Krisztus Jézusnak szeretete, akinek tanúi mindenki előtt a püspökök”.⁶¹⁸

Minthogy „a püspökök minden ember előtt Krisztus tanúi, apostoli feladatuk betöltésére nemcsak azokkal kell törődniük, akik már követik a Pásztorok Vezérét, hanem azokért is teljesen oda kell adniok magukat, akik az igazság útjáról bármi módon letértek, vagy Krisztus Evangéliumát és üdvöt szerző irgalmasságát nem ismerik, amíg végre ‘csupa jószágban, igazságban és egyeneslelkűségben’ (Ef 5,9) fognak együtt haladni mindannyian”.⁶¹⁹ Jelentős és nélkülözhetetlen szerepe van a püspök tanúságtételében élete példájának,⁶²⁰ de mint

⁶⁰⁴ Vö. pl. Ep. 15 (607) a 11. lábjegyzet

⁶⁰⁵ Egy. 19 (330); vö. Rev. 7 (880)

⁶⁰⁶ Egy. 18.20.23.24 (329.331.339.342) stb.

⁶⁰⁷ Egy. 21 (334)

⁶⁰⁸ Egy. 20 (332)

⁶⁰⁹ Trid. Zsin. XXIII. ülés 3. fejezetben idézi a 2Tim 1,6-7-et, hogy igazolja az Ordo szentség jellegét: D 1766 (959).

⁶¹⁰ Vö. A Tridentinum tanítja, hogy az Ordo szentségi karaktert nyom a lélekbe: D 1767 (960); vö. XXIII. JÁNOS: Jubilate Deo allocutióját (1960. máj. 8): AAS 52 (1960), 466; VI. PÁL: A vatikáni Bazilikában 1963. okt. 20-án elhangzott beszéde: AAS 55 (1963), 1014.

⁶¹¹ Egy. 21 (335)

⁶¹² Ennek felel meg a „hivatal” és a „javadalom” helyesbített kapcsolata is.

⁶¹³ Egy. 23 (340). „Már Coelestinus pápa figyelmezteti erre az Efezusi Zsinat atyáit” (uo. 35. megj.)

⁶¹⁴ Egy. 11 (313)

⁶¹⁵ Vö. pl. Mis. 5 (1096)

⁶¹⁶ „Erkölcsüket meg kell óvniok minden rossztól és erejükhez képest – az Úr segítségével – meg kell jobbítaniok”. (Egy. 26 /350/)

⁶¹⁷ Vö. pl. Ep. 16 (608 kk)

⁶¹⁸ Ep. 16 (613)

⁶¹⁹ Ep. 11 (595)

⁶²⁰ Vö. pl. Egy. 26.27 (350.351)

püspöknek, fő feladatai közül kimagaslik az Evangélium szóbeli hirdetésének kötelezettsége.⁶²¹ Elsősorban szavával kell Krisztusról tanúságot tennie.

A főpásztorok állapotbeli kötelességei összességükben épp az Egyház tanúságtételének megvalósítására, illetve a megvalósítás előmozdítására és felügyeletére irányulnak.⁶²²

A papok a püspökök munkatársai.⁶²³ Ennek megfelelően „kötelességeik között első helyen áll az, hogy az Isten Evangéliumát mindenkinek hirdessék”.⁶²⁴ „Minden lelkipásztor legyen tudatában annak, hogy mindennapi viselkedésükkel és munkájukkal⁶²⁵ az Egyház arcát tárják a világ elé”.⁶²⁶ Ezért „mindennapi életükkel és törődésükkel kell az igazi papi és pásztori szolgálat arcát mutatniok a hívőknek és hitetleneknek, katolikusoknak és nem-katolikusoknak egyaránt”.⁶²⁷

Nem különleges, vagy az élettől távoleső dolgokon keresztül, hanem épp „hivataluk mindennapos gyakorlása által kell növekedniök az Isten és a felebarát iránti szeretetben, ... és mindenki számára élő tanúbizonyságot adniok Istenről”,⁶²⁸ az „igazságról és az életről”.⁶²⁹

A papok Jézus szolgálatában állnak. Ebben a szolgálatban annyira előtérben áll a tanúságtétel, hogy a Zsinat kihangsúlyozhatja, hogy „nem lehetnének a papok Krisztus szolgálói, ha nem lennének egy, a földitől különböző élet tanúi és intézői (dispensator)”.⁶³⁰ Nemcsak a földi valóságról kell tanúságot tenniök, hanem arról a másik világról is, amelyben Krisztus ül az Isten jobbán, és ahova egyéni élete zarándok útján mindenki halad.⁶³¹

Az Úr Jézus a bűnt kivéve mindenben hasonló akart lenni testvéreihez. A papok az emberek közül valók és egyúttal az emberekért vannak rendelve. „Az Újszövetség papjait a hivatás és szentelés ténylegesen valamiképp kiválasztja Isten Népe körében, de nem azért, hogy őket akár az Egyház többi tagjától, akár bármely más embertől elkülönítse, hanem azért, hogy teljesen arra a munkára szentelje őket, amelyre az Úr hívta”.⁶³² Mesterükről kell tanúságot tenniök a papoknak azzal, hogy hívek követik Őt ebben a mindenkiért vállalt szolgálatban. „Az Úr példáját kövessék akkor is, amikor az Egyház építésének munkájában minden ember iránt megértő jóságot tanúsítanak. Mindazonáltal ne az emberek tetszését keressék (vö. Gal 1,10), hanem a keresztény tanítás és élet követelményei szerint bánjanak velük”.⁶³³

„Az egyes papokat paptársaikkal a szeretet, imádság és közös munka köteléke kapcsolja össze. Így nyilvánul meg az az egység, amelyet Krisztus akart: hogy övéi teljesen egyek legyenek és ebből ismerje meg a világ, hogy a Fiút az Atya küldte (vö. Ján 17, 23)”.⁶³⁴ Hogy ez az egység megvalósuljon, hogy kölcsönös szeretetükkel a papok elevenen tegyenek tanúságot Krisztusról, kiemeli a Zsinat a szenteléssel megpecsételt belső testvériséget. Minden pap testvér (nemcsak a keresztység, hanem különleges módon a szentelés erejéből is). Különösképpen egy-egy egyházmegyén belül kell ennek megmutatkoznia, ahol a papok saját

⁶²¹ Egy. 25 (344), idézve az Ep. 12 (596), vö. Mis. 20 (1156)

⁶²² Vö. pl. Egy. 23.24 (339-340.342) stb.; Ep. 12 (596 kk); 13.14 (599 k.602 k); Pap. 7 (1264). A püspöki curia is nemcsak adminisztrációs hivatal, hanem az apostoli tevékenységbe kapcsolódik be. (vö. Ep. 27 /645/)

⁶²³ Pap. 4 (1250); Egy. 28 (355); Mis. 5 (1096). Így kell érezni és így kell viselkedniök: Egy. 28 (355). A püspök is így tekintse őket: Egy. 28 (355); Pap. 7 (648). A szerzetespap is az(!). (Ep. 34 /667/)

⁶²⁴ Pap. 4 (1250)

⁶²⁵ Gaud. 43 (1458); Egy. 28 (357)

⁶²⁶ Gaud. 43 (1458)

⁶²⁷ Egy. 28 (357)

⁶²⁸ Egy. 41 (392) a 7. megjegyzéssel

⁶²⁹ Egy. 28 (357)

⁶³⁰ Pap. 3 (1249)

⁶³¹ Vö. pl. Egy. 6 (295)

⁶³² Pap. 3 (1249)

⁶³³ Pap. 6 (1257)

⁶³⁴ Pap. 8 (1268)

püspökük vezetése alatt egy presbiteriumot, papi testületet alkotnak. A legkülönbözőbb feladatok és megbízások ellenére találkoznak abban, hogy „ugyanazt a papi szolgálatot teljesítik az emberek javára. Az összes pap ugyanis arra kap küldetést, hogy közösen dolgozzon egy cél érdekében: akár plébániai, akár plébánia fölötti lelkipásztori munkát végez, akár tudományos vagy tanári tevékenységet fejt ki, akár fizikai munkával foglalkozik, akár másfajta apostoli vagy az apostolkodást segítő feladatokat teljesít. Valamennyien egy célra törekszenek, tudniillik Krisztus Testének építésére. Ez a cél, főleg ma ... az alkalmazkodás új formáit kívánja. Ezért rendkívül fontos, hogy az összes pap ... egymás segítségére álljon, mint az igazság munkatársai (vö. 3Ján 8). Minden egyes papot a papi testület többi tagjával az apostoli szeretet, szolgálat és testvériség különleges szálai kapcsolják össze.”⁶³⁵

Ennek a belső egységnek és közösségnek kell kifejezésre jutnia a liturgiában (szentelés közös kézfeltétele, egy szívvel-lélekkel bemutatott közös szentmise/concelebratio/), az idősebb és fiatalabb nemzedékek testvéri kapcsolatában (megértés, segítség, tisztelet), a vendégszeretet (vö. Zsid 13,1-2) és a jótékonykodás külső megnyilatkozásaiban (vö. pl. Zsid 13,16) és nem utolsósorban a közös felüdülés, az apostoli lendület közösségi erőfeszítéssel történő megújításában. Mind be-, mind kifelé a pap testvéri szeretet ragyogó jelének kell lenni a fáradt vagy túlterhelt testvér iránti önzetlen, készséges segítségnek, valamint a gyengébbek és esetleg botladozók iránti jóakaró és megértő támogatásnak.⁶³⁶

A Zsinat a laikus-kérdésben azzal hozott új lendületet az Egyház életébe, hogy kiemelte és méltóságának megfelelően értékelte a laikusok hivatását. Mindenki – nemcsak a pap (és szerzetes) – kap hivatást és küldetést Istentől.⁶³⁷ Minden keresztény elsősorban az életszentségre hivatott.⁶³⁸ Tanúságot kell tenniük a keresztség szentségi jegyének hatására hitükről.⁶³⁹ Mesterük nyomdokait követve, aki szelíd volt és alázatos szívű, meg kell mutatniuk (manifestare), hogy az Ő igája édes és az Ő terhe könnyű (vö. Mt 11,29), igazi evangéliumi életükkel⁶⁴⁰ „nagy türelmet tanúsítva a megpróbáltatásban, a szükségben, a szorongatásban”, „nagylelkűségükkel és őszinte szeretetükkel (vö. 2Kor 6,4 k) tanúságot kell tenniük Urukrol, mégpedig úgy, hogy ha szükséges, egész vérük ontásáig hűségesen kitartanak mellette”.⁶⁴¹ „Krisztus Urunk a tanítványok közül egyeseket, akiket Ő akar, meghív, hogy vele legyenek és hogy elküldje őket a pogányok közé, hogy hirdessék nekik az Evangéliumot (vö. Mk 3,13 k)”.⁶⁴²

Sajátos hivatással jelöl meg egyeseket (papokat és szerzeteseket, laikusokat egyaránt!), akik alkalmasak és készségesek a missziós megbízás elvállalására.⁶⁴³

„Az Egyház küldetésében és a keresztény közösség növekedésében szükség van különböző szolgálatokra, amelyeket Isten hivatásként adományoz egyes híveknek”. „Ezek között szerepel a papok, diakónusok, hitoktatók (világiak is!) megbízása és az ‘Actio Catholica’.”⁶⁴⁴

⁶³⁵ Pap. 8 (1267-8)

⁶³⁶ Vö. Pap. 8 (1268-72); vö még pl. Egy. 41 (392); Ep. 28 (649)

⁶³⁷ Vö. pl. Laj. 2 (917)

⁶³⁸ Egy. V. fej.; vö. még 32 (366) stb.

⁶³⁹ Vö. Egy. 11 (313)

⁶⁴⁰ Vö. Mis. 24 (1174) 11. megjegyzése

⁶⁴¹ Mis. 24 (1174)

⁶⁴² Mis. 23 (1171)

⁶⁴³ Mis. 23 (1172)

⁶⁴⁴ Mis. 15 (1134). Az utóbbi két helyen minden megkülönböztetés nélkül áll egymás mellett a papok és világiak hivatása. Vö. még Egy. 35 (374).

A hívek szerepét emeli ki az is, hogy a Zsinat felhívja a pásztorok figyelmét a világiak hivatására,⁶⁴⁵ valamint arra, hogy a pásztorok kötelessége alattvalóik sajátos hivatásának kifejlesztéséről gondoskodni.⁶⁴⁶

Minden embernek (a tisztán e világi életben is) van hivatása.⁶⁴⁷ A keresztények számára ez a hivatás azonban sokkal többet jelent, mert „a hit felfedi és új fénybe borítja az ember csorbítatlan hivatását célzó isteni szándékot”,⁶⁴⁸ és a feltámadt Krisztus Szentlelke által világosságot és erőt ad az embernek, hogy magasztos hivatását felismerje és megfelelhessen neki.⁶⁴⁹

A világi hívek apostoli tevékenysége, Krisztus melletti tanúságtétele szükséges az Egyház küldetéséhez.⁶⁵⁰ Sosem hiányozhat az az Egyház életéből, hiszen épp a laikusok keresztény hivatásából folyik.⁶⁵¹ A Zsinat az őskeresztények buzgóságát említi eszményképül, akik önkéntesen és eredményesen tevékenykedtek az Egyház javára (vö. pl. ApCsel 11,19-21; 18,26; Róm 16,1-16; Fil 4,3).⁶⁵² Ma is hasonló buzgóságra van szükség, sőt a mai körülmények sokkal fokozottabb és szélesebb körű apostolkodást kívánnak.⁶⁵³

„Az Egyháznak az a feladata, hogy a Szentlélek vezérletével szüntelenül megújulva⁶⁵⁴ megjelenítse és mintegy láthatóvá tegye az Atya Istent és megtestesült Fiát. Ezt elérni elsősorban az élő és érett hit tanúságtételével lehet, amit ráneveltek arra, hogy világosan áttekinthető és le tudja győzni a nehézségeket. E hit mellett a vértanúk tettek és tesznek ragyogó tanúságot. E hitnek azáltal kell feltárnia (manifestare) termékenységét, hogy átjárja a hívek egész, még köznapi (profán) életét is, s igazságra és szeretetre indítja őket... A hívők testvéri szeretete teszi ugyanis leginkább kézzelfoghatóvá Isten jelenlétét”.⁶⁵⁵ Emiatt „az apostolkodás sajátos formája, egyúttal pedig a mi korunkhoz leginkább alkalmazott jele a laikusok hit-remény- és szeretetből fakadó életének tanúságtétele, mert láthatóvá teszi a híveiben élő Krisztust”.⁶⁵⁶

Az Egyház feladata, hogy „tanításával és a keresztény hívek tanúságtételével bevilágítsa az emberi tevékenység egész területét”.⁶⁵⁷ Ebben a küldetésben a laikusok tevékenysége, szavaik és életük tanúbizonyosága „bizonyos sajátos jelleget és különleges hatékonyságot kap attól, hogy a világ mindennapi körülményei között megy végbe”.⁶⁵⁸ Annyira szükség van a laikusok ezen tanúságtételére, hogy „az Evangélium nem verhet gyökeret valamely nép jellemében (in ingeniis), életében és munkájában a laikusok tevékenysége nélkül”.⁶⁵⁹ Ez az oka, hogy Krisztus „egyrészt tanúul rendelte őket, másrészt felruházta őket a hit érzékével és a szó kegyelmével (vö. ApCsel 2,17-18; Jel 19,10), hogy az Evangélium ereje ott ragyogjon a mindennapi családi és társadalmi életben”.⁶⁶⁰

⁶⁴⁵ Vö. pl. Pap. 9 (1272); Mis. 21 (1066)

⁶⁴⁶ Vö. Ep. 15 (607); Pap. 6 (1258)

⁶⁴⁷ Vö. pl. Gaud. 21.25.46 (1384.1396.1466)

⁶⁴⁸ Gaud. 11 (1352)

⁶⁴⁹ Gaud. 10 (1351)

⁶⁵⁰ Laj. 1 (912) a 2. megjegyzéssel; vö. pl. Mis. 15.21 (1132.1163): „Ecclesia non vere fundata est, non plene vivit, nec perfectum Christi signum est inter homines, nisi cum hierarchia laicatus veri nominis exstat et laboret”. A Zsinat sokat foglalkozott már a laikus dekrétum előtt is. Vö. pl. Laj. 1 (912) 2. megjegyzése.

⁶⁵¹ Laj. 1 (912)

⁶⁵² Laj. 1 (912)

⁶⁵³ Laj. 1 (913)

⁶⁵⁴ Gaud. 21 (1382) 17. megjegyzése

⁶⁵⁵ Gaud. 21 (1382)

⁶⁵⁶ Laj. 16 (973)

⁶⁵⁷ Gaud. 76 (1581)

⁶⁵⁸ Egy. 35 (375)

⁶⁵⁹ Mis. 21 (1163)

⁶⁶⁰ Egy. 35 (374); vö. pl. Laj. számtalan helyen; vö. még pl. Mis. 15 (1129)

Úgy kell felragyogtatniok az Evangéliumot, „hogy az ideig való dolgok intézése és Isten szerinti rendezése által” keresik az Ő (ti. Isten) országát. „A világ mindenféle feladatában munkálkodnak a családi és társadalmi élet rendes körülményei közt”. Itt kell megérezniük Isten hívását, amely arra szólítja fel őket, „hogy az Evangélium szellemétől vezetve dolgozzanak saját feladataikon. Mintegy belülről, kovászként járuljanak hozzá a világ megszentelődéséhez, és így elsősorban életük tanúságával, hitük, reményük és szeretetük ragyogásával hirdessék Krisztust másoknak. Különleges módon őrájuk vár tehát a velük szoros kapcsolatban levő, összes ideigtartó dolog olyan megvilágítása és rendezése, hogy a dolgok mindig Krisztus szerint menjenek végbe, őszerte fejlődjenek és váljanak a Teremtő s a Megváltó dicséretére”.⁶⁶¹

Habár élesen meg kell különböztetni a vallási és a profán életet,⁶⁶² mégis a hívek életében teljes összhangban kell lennie a kettőnek, és sosem szabad elfelejteniök, hogy „bármilyen ideigvaló dologban is a keresztény lelkiismeretnek kell vezetnie őket, minthogy semmiféle emberi tevékenységet sem lehet kivonni – még az ideigvaló dolgokat sem – az Isten fennhatósága alól. A mi korunkban különlegesen szükséges, hogy ez a megkülönböztetés – de egyszermind összhang is – minél fényesebben ragyogjon föl a hívek cselekvésmódjában, hogy az Egyház küldetése minél teljesebb fokban meg tudjon felelni a mai világ sajátos föltételeinek”.⁶⁶³ Hogy a világi hívek igazán tanúságot tehessenek Krisztusról, minden helyzetben, „akár egyénenként, akár csoportosan, a világ polgáraiként tevékenykednek, egyrészt vegyék komolyan a sajátos szakmai törvényeket, másrészt igyekezzenek alapos szakmai jártasságra szert tenni... . Hitük követelményeinek ismeretében és erejével felvértezve, ne habozzanak szükség esetén új vállalkozásokba kezdeni, és azokat véghez is vinni. Helyesen és már előzőleg kialakított lelkiismeretükön múlik, hogy a földi ország életébe belevésődik-e az isteni törvény”.⁶⁶⁴

Sajátos hivatásuk folytán különlegesen fontos szerep vár a házastársakra és szülőkre.⁶⁶⁵ „A keresztény hitvestársak a kegyelem munkatársai és a hit tanúi egymás, gyermekeik és a család egyéb tagjai részére. Gyermekeik számára ők a hit első hirdetői és oktatói. Szavukkal meg példájukkal keresztény és apostoli életre nevelik őket... . Mindenkor kötelességük volt, ma azonban apostolkodásuknak fő része, hogy életük által kinyilvánítsák és bizonyítsák a házassági kötelék fölbonthatatlan szentségét”.⁶⁶⁶

A családi élet apostoli feladatai a legkülönbözőbbek.⁶⁶⁷ „Mindig és mindenütt, de különösen olyan vidékeken, ahol először hintik az Evangélium magvait, vagy ahol az Egyház a kezdet-kezdetén van, vagy súlyos válsággal küzd, a keresztény családok akkor tesznek módfeletti értékű tanúbizonyosságot Krisztusról a világ előtt, ha egész életükkel ragaszkodnak az Evangéliumhoz és jó példát mutatnak a keresztény házasságra”.⁶⁶⁸

Az annyira szükséges egyházi⁶⁶⁹ és világi⁶⁷⁰ közösségek kialakításában is nélkülözhetetlen szerepük van a világi híveknek.

A tanárok és nevelők is pótolhatatlan hivatást⁶⁷¹ látnak el. Ennek megfelelően kell különleges gondossággal előkészülniök a világi tudományokban és a vallási ismeretekben

⁶⁶¹ Egy. 31 (363)

⁶⁶² Vö. pl. Egy. 36 (381)

⁶⁶³ Egy. 36 (381)

⁶⁶⁴ Gaud. 43 (1455)

⁶⁶⁵ Vö. pl. Laj. 11 (952); Gaud. II. rész első fejezete

⁶⁶⁶ Laj. 11 (952-953)

⁶⁶⁷ Néhányat felsorolva vö. pl. Laj. 11 (955)

⁶⁶⁸ Laj. 11 (456)

⁶⁶⁹ Laj. 10 (949 kk)

⁶⁷⁰ Laj. 13.14 (962 kk); vö. pl. Gaud. II. rész 4. fejezete.

⁶⁷¹ Vö. Nev. 5 (831)

egyaránt. „Egymás és tanítványaik iránti szeretettől legyőzve és apostoli lélekkel eltelve, úgy életükkel,⁶⁷² mint tanításukkal tanúságot teygenek az egyetlen Tanítómesterről, Krisztusról”.⁶⁷³ Éppen azért méltán megérdemli a tanárok szolgálata az apostolság elnevezést.⁶⁷⁴

A laikusok apostoli hivatásának előtérbe kerüléséhez hozzájárult a növekvő paphiány is, de semmiképpen nem ez a legfőbb, még kevésbé az egyetlen indoka. Kétségtelen tény azonban, hogy sok-helyütt azért is hárul nagyobb feladat a világi hívekre, mert buzgóság hiányából, vagy Isten tervei alapján, vagy az üldözések hatására a papság sorai annyira megritkultak, vagy (missziókban) még nem teltek be, hogy nem tudják ellátni a rájuk eső feladatokat. Emiatt hárul nagyobb feladat a katekétákra,⁶⁷⁵ ezért van nagyobb szükség a missziókban segítő hívekre.⁶⁷⁶

Vannak olyan közösségek is, amelyekhez a pap (plébános) nem tud eljutni, akikhez nem tud szólni. Ezekhez megfelelő világi hívek útján kell az Evangéliumot eljuttatni.⁶⁷⁷ Így tehát „a világiak főképp arra vannak hivatva, hogy jelenlevővé és termékenyvé tegyék az Egyházat azokon a helyeken, és azok közt a körülmények közt, ahol csak általuk lehet az Egyház a föld sója”.⁶⁷⁸

A világi keresztényeknek rendkívül fontos szerepe van abban, hogy a kívülállók szíve az Evangélium elfogadására hangolódjék. Életükkel ugyanis a hívek a világ-világosságai; bármely feladatban való becsületességük által mindenkit megnyernek eleinte az igaz és jó szeretetének, végül pedig Krisztusnak és az Egyháznak, testvéri szeretetük által pedig, amellyel osztoznak ember-testvéreik életkörülményeiben, fáradalmaiban, szenvedéseiben és törekvéseiben, apródonként és észrevétlenül mindenki szívét előkészítik az üdvösségszerző kegyelem működésére.⁶⁷⁹ Vannak olyan körülmények is, amelyek között egy időre nincs lehetőség az Evangélium közvetlen hirdetésére. Ezek a helyzetek rendkívül nagy türelmet és okosságot kívánnak. Ilyen esetben nagy bizakodással kell „legalább Krisztus szeretetének és jóindulatának (beneficentia) tanúságát megtenni, és ezáltal készíteni elő az utat az Úr számára, és valamiképpen Őt magát jelenlevővé tenni”.⁶⁸⁰

Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy a világi hívek elsődlegesen életük példájával tesznek tanúságot Krisztusról.

„Nem elégséges azonban, hogy a keresztény nép jelen legyen és beépüljön valamely népbe, nem elég, hogy példájával apostolkodjék, arra van rendelve, azért van jelen, hogy a nemkeresztény polgártársainak szóval és cselekedettel hirdesse Krisztust, és segítse őket Krisztus teljes elfogadására”.⁶⁸¹ A keresztények feladata ugyanis, hogy „Krisztus igaz tanúként szavukkal és cselekedetükkel egyaránt terjesszék és védelmezzék a hitet”.⁶⁸² A szülők is szavukkal és példájukkal válnak gyermekeik számára a hit első hirdetőivé.⁶⁸³ Ezért látja el a világi híveket is Isten – épp hivatásuk betöltésére – „a szó kegyelmével”.⁶⁸⁴ Ahogy a

⁶⁷² Vö. Nev. 7 (835)

⁶⁷³ Nev. 8 (839)

⁶⁷⁴ Nev. 8 (839)

⁶⁷⁵ Vö. pl. Mis. 17 (1147)

⁶⁷⁶ Vö. Ep. 6 (583)

⁶⁷⁷ Vö. Ep. 30 (654)

⁶⁷⁸ Vö. Egy. 33 (369)

⁶⁷⁹ Laj. 13 (963)

⁶⁸⁰ Mis. 6 (1102)

⁶⁸¹ Mis.15 (1133); vö. még pl. Mis. 20.21 (1156 és 1155.1165)

⁶⁸² Egy. 11 (313)

⁶⁸³ Egy. 11 (314)

⁶⁸⁴ Egy. 35 (374)

laikusok élettanúsága, ugyanúgy „szavaik is sajátos színezetet és különleges hatékonyságot kapnak attól, hogy a világ közönséges körülményei között hangzanak el”.⁶⁸⁵

A manapság széltében-hosszában terjedő anyagelvűség ellenszereként a Zsinat egyrészt a keresztény tanítás elmélyítését,⁶⁸⁶ másrészt „az evangéliumi élet tanúságtételét” emeli ki.⁶⁸⁷ Ennek megfelelően „az ateizmus orvosságát részben a megfelelő módon előadott tanításban, részben az Egyház és tagjai tiszta életében kell keresni.” Ez vezette a Zsinat atyáit, hogy a tanúságtétel megújulását mozdítsák elő, hiszen tudták, hogy ezt a feladatot „elsősorban az élő és érett hit tanúságtételével lehet megvalósítani (elérni)”.⁶⁸⁸

---

⁶⁸⁵ Egy. 35 (375)

⁶⁸⁶ „A világiak jobban tanulják meg a katolikus hittant”

⁶⁸⁷ Laj. 31a (1033)

⁶⁸⁸ Gaud. 21 (1382)

Jegyzetek

A gyakrabban idézett munkák jegyzéke

- A II. Vatikáni Zsinat, Zsinati munkaközösség, München 1967
 Zsolt Aradi: Wunder, Visionen und Magie, Otto Müller Verlag, Salzburg 1959
 A. Auer: Weltoffener Christ, Patmos-Verlag, Düsseldorf, 1960 (³1963)
 Bánk J.: Kánoni jog I., Szent István Társulat, Budapest, 1960
 N. Brox: Der Glaube als Zeugnis, Kösel-Verlag, München, 1966
 Pere V. Dillard: Supremes témoignages, Spes Paris, 1946 („Action Populaire”)
 Félegyházi József: Egyetemes egyháztörténelem, Jegyzet, Rk. Közp. Hittudományi Akadémia, Budapest (Jegyzetosztály)
 I. félév: Keresztény középkor I. (692–1198), 1962
 II. félév: Keresztény középkor II.: Az első Lateráni Zsinattól Luther fellépéséig (1123–1517), 1963
 IV. félév: A legújabb kor egyháztörténete (1648–1914), 1962
 Huizinga: A középkor alkonya, Napkelet, Budapest
 L. Monden: Theologie des Wunders, Herder, Wien, 1961
 F. Mussner: Die johanneischen Parakletsprüche und die apostolische Tradition, a Biblische Zeitschrift-ben, Neue Folge 5 (1961), 56-70.
 H. Perrin: Journal D’un Prêtre Ouvrier En Allemagne, Seuil, 1945
 németül: Tagebuch eines Arbeiterpriesters, Kösel-Verlag, München, 1955
 K. Rahner-Vorgrimler: Kleines Konzilskompendium, Herder-Bücherei, 270/71/72/73, Freiburg-Basel-Wien, ²1967
 P. Radó: Enchiridion Liturgicum, Herder Freiburg-Róma-Barcelona, ²1966
 Radó P.: Az Egyház szentjei, Palladis RT, Budapest, 1940
 J. Schmid: Das Evangelium nach Matthäus, RNT, 1, ⁵1965
 J. Schmid: Das Evangelium nach Markus, RNT, 2, ⁵1963
 J. Schmid: Das Evangelium nach Lukas, RNT, 3, ⁴1960
 RNT: Regensburger Neues Testament, Hrsg. v. A. Wikenhauser und O. Kuss, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg
 R. Schnackenburg: Das Johannesevangelium, Herder Freiburg-Basel-Wien, 1965
 C. Spicq: Théologie morale du Nouveau Testament, Paris, 1965 (Études Bibliques)
 Szennay A.: Teológia és élet, Szent István Társulat, Budapest, 1966
 Szörényi A.: A Biblia világa, Ecclesia, Budapest, 1966
 A. Wikenhauser: Das Evangelium nach Johannes, Regensburger Neues Testament, 4, Hrsg. von A. Wikenhasuer und O. Kuss, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, ³1961

Szótárak és lexikonok

- Evangelisches Kirchenlexikon
 hrsg. Heinz Brunotte-Otto Weber, Vandenhoeck & Ruprecht – Göttingen, 1956, ²1961
 A magyar nyelv értelmező szótára
 Akadémia Kiadó, Budapest, 1962
 Bibeltheologisches Wörterbuch
 hrsg. J. B. Bauer, Verlag Styria (Graz-Wien-Köln), 1962
 Czuczor-Fogarasi: A magyar nyelv szótára, Budapest, 1874

- Lexikon für Theologie und Kirche
Herder, 1957-66
- Lexikon zur Bibel
hrsg. Fritz Rienecker, R. Brockhaus, Verlag (Wuppertal), 1960
- Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament
hrsg. G. Kittel, Verlag u. W. Kohlhammer, Stuttgart, 1942
- Új magyar lexikon
Akadémia Kiadó, Budapest, 1959–62
- Wörterbuch zur Biblischen Botschaft
hrsg. Xavier Leon-Dufour, Herder (Freiburg-Basel-Wien), 1964

Rövidítések

Általában a szokásos rövidítéseket használjuk. Összefoglalásukat lásd a Lexikon für Theologie und Kircheben (Lex.f.Th.u. Kirche) (I. k.)

Ettől eltérő rövidítések:

- BibWört. Bibeltheologisches Wörterbuch
WBotsch. Wörterbuch zur Biblischen Botschaft

A II. Vatikáni Zsinat dokumentumait a következő rövidítésekkel idézzük:

- Egy. : Constitutio dogmatica de Ecclesia, Lumen Gentium
Ep. : Decretum de pastoralis episcoporum munere in Ecclesia, Christus Dominus
Gaud. : Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis, Gaudium et spes
Hir. : Decretum de instrumentis communicationis socialis, Inter mirifica
Kel. : Decretum de Ecclesiis Orientalibus Catholicis, Orientalium Ecclesiarum
Laj. : Decretum de Apostolatu Laicorum, Apostolicam actuositatem
Lit. : Constitutio de Sacra Liturgia, Sacrosanctum concilium
Mis. : Decretum de Activitate missionali Ecclesiae, Ad gentes divinitus
Nemker : Declaratio de Ecclesiae habitudine ad Religiones non-Christianas, Nostra aetate
Nev. : Declaratio de educatione christiana, Gravissimum educationis
Ök. : Decretum de Oecumenismo, Unitatis redintegratio
Pap. : Decretum de Presbyterorum ministerio et vita, Presbyterorum ordinis
Papnev : Decretum de Institutione sacerdotali, Optatam totius
Rel. : Decretum de accomodata renovatione vitae religiosae, Perfectae caritatis
Rev. : Constitutio dogmatica de Divina Revelatione, Dei Verbum
Val. : Declaratio de Libertate religiosa, Dignitatis humanae

Hogy könnyebben megtalálható legyen egy-egy idézett hely, nemcsak a zsinati dokumentum számozását adjuk, hanem a Documenti del Concilio Vaticano II számozását is feltüntetjük, amely bekezdésenként jelöli a szövegeket.

Felhasznált irodalom

(az idézettekén kívül)

- Alfaro, J.: Der Glaube als persönliche Hingabe des Menschen an Gott und als Annahme der christlichen Botschaft, a Conciliumban, 3 (1967) 24-30
Antweiler, A.: Der Priester heute und morgen, Aschendorff Verlag, 1967

- Areus, B.: Pius X und die Weltmission, Aachen, Xaverius-Verlag, 1923
- Auer, A.: Kirche und Welt, a Mysterium Kirche I.-ben, Salzburg, 1962, 479-567 (hrsg. F. Holböck-Th. Sartory)
- Auer, A.: Gestaltwandel des christlichen Weltverständnisses (a Gott in Welt-ben), Freiburg i. Br., 1964, 333-365 (hrsg. J. B. Metz)
- Balthasar, H. v. U.: Wahrheit und Leben, a Concilium-ban, 3 (1967), 40-43
- Barth, M.: Der Zeugendienst der Gemeinde in der Welt (Theologische Existenz heute, H.21), München, 1950
- Benoit, P.: Conspectus biblici de Ecclesia et Mundo, Az Angelicum-ban, XLIII (1966), 307-320
- Bienert, W.: Die Arbeit nach der Lehre der Bibel, Stuttgart, 1954.
- Bormann, P.-Degenhardt, H. J.: Liturgie in der Gemeinde, Paderborn, 1965
- Brox, N.: Zeuge und Märtyrer (Untersuchungen zur frühchristlichen Zeugnis-Terminologie) (Studien zum Alten und Neuen Testament Bd. V.), München, 1961
- Campenhausen, H.: Die Idee des Martyriums in der alten Kirche, Göttingen, ²1964
- Chenu, M. D.: Pour une Théologie du Travail, Paris, 1955
- Civardi, L.: Manuale di Azione Cattolica, Roma 1947
- Congar, Y.: Sacerdoce et Laicat, Paris 1962
- Congar, Y.: Der Laie, Stuttgart ³1957
- Congar, Y.: Priester und Laien im Dienst am Evangelium, Herder Freiburg-Basel-Wien, 1965
- Congar, Y.: Für eine dienende und arme Kirche, Matthias-Grünwald Verlag, Mainz, 1965
- Diem, H.: Der Ort der Mission in der Systematischen Theologie, Evangelisches Missions-Magazin, CXI (1967), 29-42
- Duquoc, Chr.: Kirche und Fortschritt, Herold Verlag, Wien, 1967
- Evdokimov, P.: Gotteserleben und Atheismus, Herold Verlag, Wien, 1967
- Exeler, A.: Laienapostolat und Glaubensverkündigung, Seelsorge-Verlag, Freiburg, 1966
- Gerken, A.: Christ und Kirche im Umbruch der Gegenwart, Patmos-Verlag, Düsseldorf, 1966
- Guibert, J. de: Theologia spiritualis, Toulouse, 1946.
- Handbuch Theologischer Grundbegriffe, Hrsg. Heinrich Fries, Kösel-Verlag, München, 1962-63
- Hernegger, R.: Volkskirche oder Kirche der Gläubigen, Nürnberg, Glock & Lutz, 1959
- Hernegger, R.: Macht ohne Auftrag (Die Entstehung der Staats – und Volkskirche) Olten Walter. 1963
- Klostermann, F.: Das christliche Apostolat, Innsbruck, 1962
- Klostermann, F.: Prinzip Gemeinde, Wien, 1965
- Klostermann, F.: Der Weltlaie und sein Apostolat nach dem Zweiten Vatikanum, a Theologisch-praktische Quartalschrift-ben, CXIV (1966), 201-223
- Lecuyer, J.: Die Kollegialität der Bischöfe, Mz (1966), 42-64
- Lehmann, K.: Pastoraltheologische Maximen christlicher Verkündigung an den Ungläubigen von heute, a Conciliumban, 3 (1967), 208-217
- Lohse, E.: Märtyrer und Gottesknecht, a Forschungen zur Religion und Literatur des NT.-ben, 46 (1955) 23 kk
- Loew, J.: Der persönliche seelsorgliche Kontakt mit dem Ungläubigen, a Concilium-ban, 3 (1967) 218-222
- Lubac, H.: Katholizismus als Gemeinschaft, Einsiedeln-Köln, 1943
- Magri, F.: L'Azione Cattolica in Italia, I., Milano, 1953
- Marxsen, W.: Die Auferstehung Jesu als historisches und als theologisches Problem, Gütersloh, ²1965
- Marxsen, W.: Exegese und Verkündigung (Theologische Existenz heute, H. 59.), München, 1957

- Metz, J. B. (Hrsg.): Weltverständnis im Glauben, Mainz, 1965
- Mühlen, H.: Die Firmung als sakramentales Zeichen der heilsgeschichtlichen Selbstüberlieferung des Geistes Christi, a Theologie und Glaube-ban, 57 (1967), 263-286
- Nordhues, P.: Die Zurüstung des Theologen für den Seelsorgedienst, a Theologie und Glaube-ban, 56 (1966), 5
- Ostermann, H.: Die Zukunft des Laien in der Kirche, Kevelaer, Butzon & Bercker, 1966
- Philips, G.: Der Laie in der Kirche, Otto Müller Verlag, Salzburg, 1955
- Rahner, K.: Grundprinzipien zur heutigen Mission der Kirche, Herder Freiburg-Basel-Wien, 1966
- Rahner, K.: Über das Laienapostolat (Schriften zur Theologie II.) Einsiedeln-Zürich-Köln, 1964
- Rahner, K.: Über die Einheit von Nächstenliebe und Gottesliebe, a Theologisches Jahrbuch, 1967-ben, St. Benno-Verlag Leipzig, 267-82
- Ranwez, E.: Morale et perfection, Tournai, 1959
- Ratzinger, J.: Angesichts der Welt von heute, a Wort und Wahrheit-ban, 20 (1965), 493-504
- Reuss, J. M.: Glauben heute, (Überlieferungen für den Dienst am Glauben) Matthias-Grünwald-Verlag, Mainz, 1962
- Scheffczyk, L.: Christliche Weltfrömmigkeit, Essen, 1964
- Schepers, M.: De notione populi Dei prout est societas-testis in revelatione perfecta fundata, az Angelicum-ban, XLIII, (1966), 3-4
- Schillebeeckx, E.: Die Kirche und die Welt, Holländische Konzilsdokument
- Schillebeeckx, E.: Besinnung auf das II. Vatikanum, a Seelsorger-ben, 36 (1966), 84-96
- Schnackenburg, R.: Die Vollkommenheit des Christen nach den Evangelien, a Geist und Leben-ben, 31 (1959), 428-433
- Schnackenburg, R.: Evangelische Räte, In der Schrift, a Lex.f.Th.u. Kirchében, 2. Aufl. Bd. III. col., 1245-6
- Schmaus, M. – Schlette, H. R. – Gössmann, E.: Theologie im Laienstand (Theol. Fragen heute Bd. 8.), Max-Hueber-Verlag, München, 1966
- Schober, T.: Gottesdienst und Diakonie (Calwer Hefte Nr.71.), Calwer-Verlag, Stuttgart, 1965
- Schöllgen, W.: Konkrete Ethik, Düsseldorf, 1961
- Stakemeier, E.: Bischöfe und Priester vor den Aufgaben der nachkonziliaren Zeit, a Theologie und Glaube-ban, 57 (1967), 1-17
- Stöger, A.: Armut und Ehelosigkeit – Besitz und Ehe der Jünger nach dem Lukasevangelium, a Geist und Leben-ben, 40 (1967), 43-59
- Schultz, H. J.: Konversion zur Welt, Hamburg, 1964
- Schurr, V.: Seelsorge in einer neuen Welt
- Schürmann, H.: Eschatologie und Liebesdienst in der Verkündigung Jesu (Vom Messias zum Christus, hrsg. von K. Schubert), Wien, 1964, 203-232
- Taymans, F.: La miracle, signe du surnaturel, a NRTh. 77 (1955), 225-245
- Thils, G.: Theologie der irdischen Wirklichkeiten (Wort und Antwort, 11), Salzburg (eredeti nyelven: Théologie des réalités terrestres, Tournai, 1954)
- Thomas, L.: The American Catholic Family, Prentice-Hall, 1956
- Toniolo, G.: Iniziative culturali e di Azione Cattolica, Citta del Vaticano, 1951
- Truhlar, K.: Problematika theologica de vita spirituali laicorum et religiosorum, Roma, 1960
- Ulrich, F.: Atheismus und Menschwerdung, Johannes Verlag, Einsiedeln (Schweiz), 1966
- Volk, H.: Die Priester und sein Dienst im Lichte des Konzils, Matthias-Grünwald-Verlag, Mainz, 1966
- Wacker, P.: Christsein im Werden – Zur Theologie der Erziehung, a Theologie und Glaube-ban, 56 (1966), 103

- Waldenfels, H.: Ostern und wir Christen heute, a Geist und Leben-ben, 40 (1967), 22-43
Willems, B.: Die Heilsnotwendigkeit der Kirche, a Theologische Jahrbuch, 1966-ban, St.
Benno Verlag, Leipzig, 1966
Wiesner, W.: Die Welt im Verständnis des christlichen Glaubens, Heidelberg, 1964